ARTUR GOROVEI
MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMANE

FOLTICENII

CERCETĂRI ISTORICE ASUPRA ORAŞULUI

Lucrare premiată de Academia Română

Institut de Arte Grafice „M. SAIDMAN" Folticeni

ARTUR GOROVEI
MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMANE

FOLTICENII

CERCETĂRI ISTORICE ASUPRA ORAŞULUI

Lucrare premiată de Academia Română

— 1938 —
Institut de Arte Grafice „M. SAIDMAN" Folticeni

Academia Română a publicat un concurs, pentru o lucrare cu titlul: «Cercetări istorice asupra unui oraş din România». La acest concurs am prezentat şi eu lucrarea de faţă, începută încă din 1913, şi a fost premiată, în urma raportului d-lui I. Nistor.

Pentru adunarea materialului, trebuie să mulţămesc persoanelor care au avut buna voinţă să-mi puie la dispoziţie arhivele lor de documente inedite, şi în special d-lui G. T. Kirileanu, care a pus de s'au copiat toate documentele din pachetul special dela Arhivele Statului din Bucureşti, şi dlui Vasile Ciurea, profesor, care a contribuit, din fondurile Muzeu ui Folticenilor, la alegerea documentelor din Arhiva Statului din Iaşi, de către regretatul paleograf Traian Ichim.

Tipărirea lucrărei s'a făcut cu fondurile Prefecturei judeţului Baia, prefect fiind dl Vasile Ciurea, şi ale Primăriei comunei Folticeni, primar fiind dl Eusebiu Scripcariu.

Cercetările începute din timpurile cele mai vechi, le am dus până la începutul războiului nostru din 1916, de când se începe o altă lume.

Artur Gorovei

Folticeni, Februarie 1938

Raportul d-lui I. Nistor

Premiul V. Adamachi, de 5000 lei, cu subiectul «Cercetări istorice asupra unui oraş din România» s'a acordat d-lui *Artur Gorovei*, Membru corespondent al Academiei Române, pentru lucrarea în manuscris intitulată: „Folticeni, Cercetări istorice asupra oraşului", pe baza următorului raport al d-lui I. Nistor:

La concursul premiului V. Adamachi, cu subiectul dat de Academia Română şi anume: «Cercetări istorice asupra unui oraş din România» s'a prezentat manuscrisul cu titlul: „*Folticeni. cercetări istorice asupra oraşului*" sub motto: „Cunoscând trecutul şi cercetând prezentul, am putea prezice viitorul".

Manuscrisul cuprinde 354 file, scrise, cu multă îngrijire. Manuscrisul aduce trei planşe cu 20 ilustraţiuni privind cele mai importante monumente istorice din oraşul Folticeni şi împrejurimi.

Autorul anonim al lucrărei a adunat cu mare sârguinţă şi adâncă pricepere tot ce a putut afla asupra oraşului Folticeni, din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre In scopul acesta el a utilizat o bogată literatură istorică pe care o şi arată în prefaţa lucrării. Pe lângă materialul publicat, el a folosit şi un prea bogat material istoric nou inedit, pe care, cu o hărnicie de albină, l-a cules în diverse arhive, utilizând manuscrise necunoscute şi un mare număr de documente din colecţii particulare necercetate încă până la d-sa.

In planşa primă se arată satele din raza oraşului Folticeni şi anume: Oprişăni, Buciumeni, Broşteni, Coteşti, Pădureni, Şoldăneşti, Antileşti, Tâmpeşti şi Stănigeni; pentru ca apoi să insiste pe larg asupra hrisoavelor şi cronicelor bătrâne, în care se face menţiune de aceste sate. Trebue să subliniem faptul, că o bună parte din aceste izvoare istorice este inedită. Prima mentiune a Folticenilor se face într'un uric dela Ştefan cel Mare din anul 1490. Numele oraşului este pus în legătură cu boerul Stan Pântece, adică Foale, a cărui genealogie este reconstruită de autor.

Din unirea satului Pântece-Folea cu satele vecine, arătate mai sus. s'a închegat în scurgerea veacurilor târgul Folticeni de astăzi care a ajuns la oarecare însemnătate numai după răpirea Bucovinei, când Folticenii ajung reşedinţă părţii din vechiul ţinut al Sucevei, rămas Moldovei dincoace de cordonul austriac.

Privilegiul de târg, a fost acordat la 1780 satului Şoldăneşti care

contopindu-se cu Folticenii, a trecut asupra Folticenilor acest privilegiu dela Voievodul Moruzzi.

Ca oraş de reşedinţă, Folticenii au devenit centru administrativ şi economic al judeţului Folticeni, Baia de astăzi.

Autorul desfăşoară în voluminoasa şi preţioasa sa lucrare acest proces de evoluţie a târgului dela satul de odinioară la oraşul de astăzi cu importante construcţii profane şi bisericeşti, cu aşezăminte administrative şi de utilitate publică.

Inaintea noastră apar mai marii şi purtătorii de grije ai oraşului în toate ramurile de administraţie. De asemenea ni se arată şi persoanele care prin activitatea lor pe târâmul edilitar şi cultural, au contribuit la ridicarea oraşului şi la aşezarea lui între cele mai frumoase şi bine îngrijite oraşe din Vechea Moldovă.

Autorul dă cuvenita atenţiune şi vieţii sociale şi economice a orăşelelor precum şi asupra relaţiilor lor cu satele şi oraşele vecine, înfăţişându-ni-i ca oameni barnici şi vrednici de toată recunoştinţa.

Autorul manuscrisului ni se prezintă ca un bun şi profund cunoscător al istoriei oraşului Folticeni.

Lucrarea prezentată, aşa de documentată şi valoroasă ca fond şi formă, dovedeşte că autorul a înţeles pe deplin rostul subiectului dat de Academie, pentru cercetarea istorică asupra unui oraş din România, şi că prin urmare lucrarea merită să fie publicată. Din ea cercetătorul va putea desprinde informaţiuni preţioase la istoria Moldovei.

De aceea, secţiunea istorică apreciind valoarea excepţională a lucrării i-a conferit Premiul V. Adamachi, de 5.000 lei.

Isvoare de Informaţii
pentru alcătuirea acestei lucrări.

Arhive

Arhiva Statului, Iaşi
Arhivele Statului, Bucureşti
Arhiva bisericei din satul Buciumeni
Arhiva bisericei din satul Buneşti
Arhiva bisericei Adormirea din Folticeni
Arhiva bisericei Sf. Ilie din Folticeni
Arhiva bisericei din satul Folticenii-vechi
Arhiva bisericei din satul Oprişeni
Arhiva bisericei din satul Şoldăneşti
Arhiva bisericei din satul Tâmpeşti
Arhiva Primăriei Folticeni
Arhiva Protopopiatului din Folticeni
Arhiva tribunalului Suceava (Folticeni)
Arhiva Fundaţiei «Ana Botez», Folticeni
Arhiva tribunalului Dorohoiu
Arhiva «Muzeului Folticenilor»

Manuscrise

Memoriul lui *Vasile A. Forăscu* despre evenimentele din Folticeni,
Amintiri din vieaţa Economului *Vasile Grigorescu* Stravrofor,
Della atingătoare de pricina cu târgul Folticeni începătoare dela anul 1834 Dechemvri 14.

Colecţii particulare de documente

Documentele farmaciei Ioan Blându
Colecţia D-lui General Burghelea
Colecţia D-lui Alex. Cantacuzino-Paşcanu

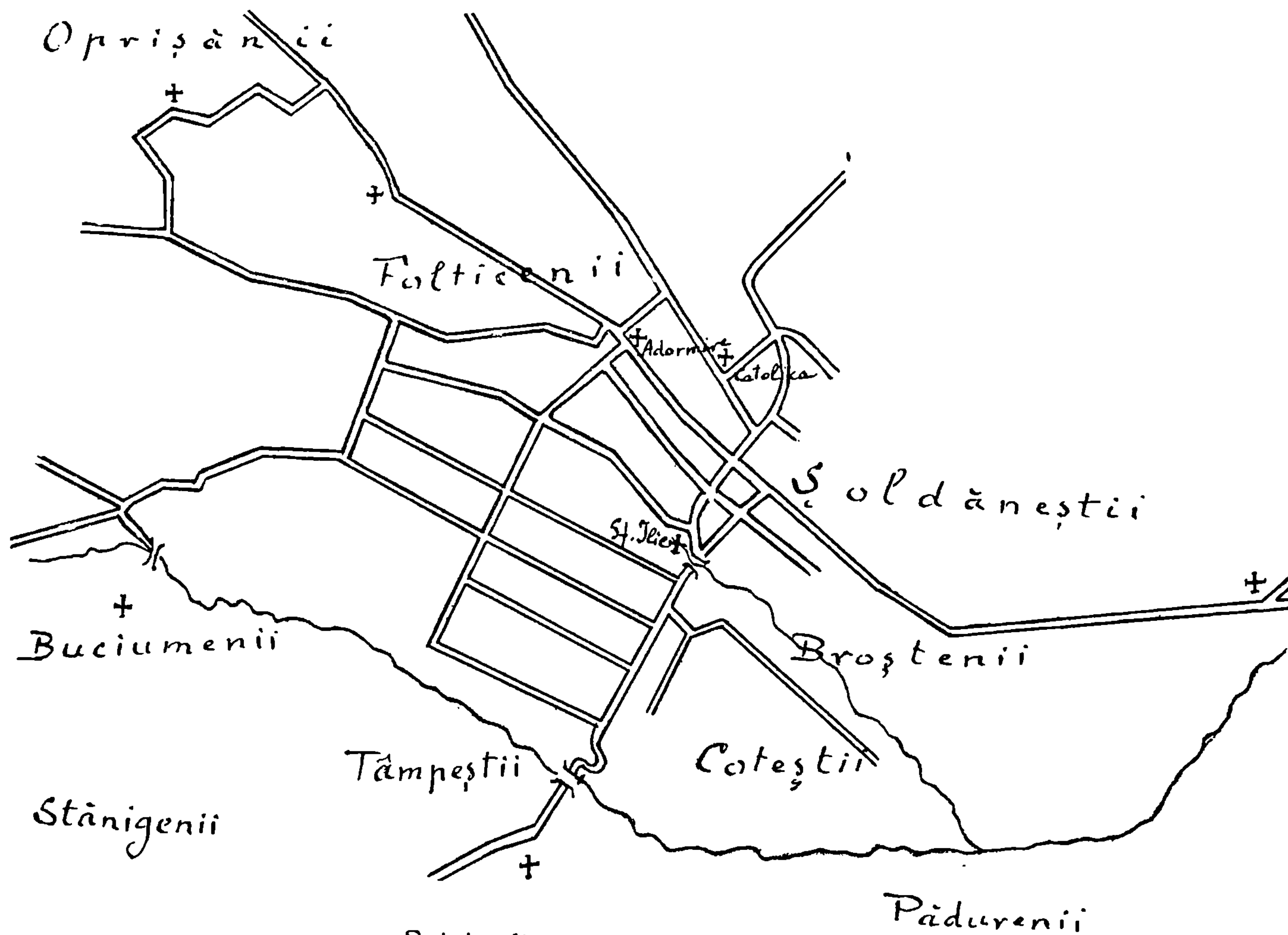
Colecţia Lupu Solomon Faer
Colecţia D-lui Artur Gorovei
Documentele familiei Moţoc [Brusturi, jud. Baia)
Documentele farmaciei Kisielewski
Colecţia D-lui G. Vârnav, Spătăreşti
Colecţia G. A. Văsescu, Botoşani
Colecţia D-lui Petru G. Văsescu, Folticeni

Tipărituri

Academia Română — *Catalogul manuscriselor româneşti*, III
Adamescu, Gh. — *Contribuţii la bibliografia românească*, vol. I, II, III
Analele parlamentare ale Româinei, Tom. XII, Partea II
Antoniu, Alex — *Albumul general al României*, Partea I, 1901
Balan, Teodor — *Documente bucovinene*, I. Cernăuţi, 1933
Bezveconnâi, Gh. Gh. — *Din trecutul nostru. Boerii Stamati*. Chişinău
Bogdan Ioan — *Documentele lui Ştefan-cel-Mare*, I, II. Bucureşti, 1913
G. Bogdan-Duică — *Introducere* la volumul «N. Nicoleanu, Vasile Cârlova, C. Stamati». Bucureşti, 1906
G. Bogdan-Duică — *Material biografic*, în «Revista Trasilvaniei», Sibiu, 1920
Bogdan, N. A. — *De haz si de necaz*. Iaşi, 1920
Bolintineanu, Dimitrie — *Călătorii*, vol. II. Minerva, Bucureşti, 1915
Borş, Petru — scrisori publicate în ziarele «le Alpi» şi «l'Italia» din Turin în 1866.
Buciumul român, revistă, Iaşi, An. I
Buletinul oficial al Moldovei, pe 1833
Burada T. T. — *Şcoala de muzică şi declamaţie dela Rotopăneşti*, în revista «Arhiva» din Iaşi, vol. IX
Burada T. T. — *Istoria teatrului în Moldova*, II. Iaşi
Ciocoi C Econom — *Contribuţii la Istoria judeţului Dorohoiu*, în „Gazeta Dorohoiului" No. din 22 Noemvrie 1924
Ciurea V. — *Anuarul liceului Nicu Gane pe anii şcolari 1930-1931* Folticeni, 1932
Ciurea V. — *Muzeul Folticenilor*, extras din revista „Boabe de grâu", An I, No 9.
Codrescu, Teodor — *Uricarul*, Vol. VI, VII, IX, XI, XV, XVI, XIX.
Costăchescu, Mihai — *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, I 1931, II 1932.
Costăchescu, Vasile — *Istoria bisericei Adormirea Maicei Domnului*, Folticeni, 1929.
Chrisoscoleu, Sofia născută Cocea — *Operile Doamnei*... Precedate de viaţa autoarei, de D-na Iulia A ... Bucureşti, Typografia Naţională a lui Ştefan Rasidescu, 1862.

Dicționar Geografic (Marele) al României.
Drăghici, Manolache — Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre. Tom. II. Iaşi, 1857.
Edler von Angeli, Moriz — Altes Eisen, Stuttgart, 1900.
Erbiceanu, Const. — Istoria Mitropoliei Moldovei, Iaşi.
Gane, Constantin — Pe aripa vremei. Bucureşti 1922.
Ghibănescu, Gh. — Surete şi Izvoade, vol. XX, XXIII.
Ghibănescu, Gh. — Başoteştii şi Pomârla. Volumul XXIII din «Surete şi Izvoade»,
Ghibănescu, Gh. — Dorohiul. Volumul din «Surete şi Izvoade»
Glaneur (le) moldo-valaque. Janvier-février 1841. Iassy
Gorovei, Artur, — Alte vremuri. Amintiri literare. Folticeni, 1930
Gorovei, Artur. — Artistul Matei Millo (Insemnări biografice). Academia Română. Memoriile Secțiunei literare, Seria III, Tom. VI, 1932
Gorovei, Artur. — Contribuții la Istoria literară. Acad. Rom, Mem. Secț. literare, Seria II, Tom. VI, 1933
Gorovei, Artur. — Contribuții la biografia lui Constantin Stamati. Acad. Rom. Memoriile Secț. literare Seria III
Gorovei, Artur. — Din trecut, în revista „Gazeta Săteanului" (R. Sărat. An. XV, 1898
Gorovei, Artur. — Monografia oraşului Botoşani, 1926
Gorovei, Artur. — Şezătoarea, povestea vieții unei reviste de folklor Cluj, 1932
Gorovei, Artur. — Teodor Teodorini. Documente şi informații despre el şi familia lui, în „Arhivele Olteniei". Craiova. 1928
Gorovei, Artur. — Vieața lui Matei Millo la Paris. în „Revista Fundațiilor Regale", 1934
Grande (la) Encyclopedie. Tom. VI. Paris
Hartulari, Elena. — Istoria vieții mele. Publicată de Gh. Ghibănescu, în „Convorbiri literare", 1926, 1928
Iorga, N. — Boeri şi răzăşi în Bucovina şi Basarabia. în Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunei Istorice, vol. XXV
Iorga, N. — Documente, vol. VII
Iorga, N. — Documente privitoare la familia Callimachi, I, II
Iorga, N. — Drumuri şi oraşe din România. Bucureşti
Iorga, N. — Inscripții în bisericele României, II
Iorga, N, — Istoria farmaciilor
Iorga. N. — Nouă documente basarabene, în Memoriile Secțiunei Istorice ale Academiei Române
Kogălniceanu, Iancu. — O scrisoare din 1831, publicată în revista „Ion Neculce", fasc. II, 1922. Iaşi
Kotzebue, W. de — Din Moldova. Descrieri şi schițe (Traducere din limba germană). Bucureşti, 1884

Luceafărul — revistă din Budapesta
Melidon, Gh. — Călătorie în Moldova de sus, publicată în revista „Foiletonul Zimbrului", Iaşi, 1855
Monitorul oficial al Moldovei, 1859
Nădejde, Ion. — V. G. Morţun. Biografia lui, genealogia şi albumul familiei Morţun. Bucureşti, 1924
Neculce — Letopiseţi, III
Petrescu (Ghenadie), Dimitrie A. Sturza, Dimitrie C. Sturza. — Acte şi documente relative la istoria renaşterei României. Vol. IV.
Posluşnicu, Mihail G. — Istoria Muzicei la Români. Bucureşti, 1928.
Rallet, D. — O plimbare la iarmarocul Folticenilor, în „Propăşirea", foaie ştiinţifică şi literară sub direcţia lui M. Kogălniceanu, Iaşi, 1844.
Revista Ion Neculce, Iaşi, fasc. VI, 1926
Schwarzfeld, Dr. E. — Din trecutul comunităţii din Folticeni. în ziarul „Egalitatea" din Bucureşti, 1911
Sion, Constantin. — Arhondologia Moldovei. Iaşi, 1892
Spicuitorul moldo-român, jurnal ştienţific, literar şi industrial, rediguit de o soţietate de literaţi. Iaşi. Institutul Albinei, 1841.
Stamati, Constantin. — Musa românească Iaşi, 1868
Torouţiu, I. — Studii şi documente literare Vol. IV. Bucureşti
Vârnav, Teodor. — Istoria vieţii mele (autobiografie din 1845). Publicată de Artur Gorovei în revista «Gazeta Săteanului» (R. Sărat) şi apoi de „Minerva", Bucureşti.
Voinţa Sucevei — gazetă din Folticeni. 1891
Zikeli, Gustav Adolf. — Eine siebenbürgisch - sächsische Sage über die Gründung von Folticeni in der Moldau, în revista Siebenb Vierteljahrsschrift, 57 Jahrg. 4 Heft, 1934.
Biblioteca Academiei Române Secţia Manuscriselor — Creşterea colecţiunilor (1920-1932) Buc. 1936.

Satele din raza orașului Folticeni

Satele din raza oraşului Folticeni

Oraşul Folticeni se întinde pe pământul care a aparţinut, la epoca întemeierei lui, unor sate dintre care unele există şi astăzi, iar altele au dispărut, fiind înglobate în periferia oraşului, treptat cu creşterea lui.

O parte a oraşului este fundată pe moşia *Şoldăneştii cu Antileştii*, alta pe moşia *Tâmpeştii* şi alta pe moşia Folticenii, moşii care aparţineau la trei proprietari deosebiţi.

Pe fiecare din aceste moşii, ale căror sate există, erau şi sate mai mici, care au dispărut ca sate şi fac parte din oraş.

Aşa, satele *Broşteni* şi *Coteşti* de pe moşia Şoldăneşti, trăiesc în mahalalele care se numesc *Broscăria* şi *Coteştii*.

Pe moşia Tâmpeşti era şi satul *Pădureni*, care aşezat pe malul drept al pârăului Buciumeni, la oarecare distanţă de raza oraşului propriu zis, şi fiind un sătişor prea mic, n'a mai putut rezista ca sat deosebit şi s'a desfiinţat.

Tot în trupul moşiei Tâmpeşti era şi satul *Buciumeni*, care există şi după numirea cărui avem în Folticeni, mahalaua *Pârăul Buciumenilor*.

Alăturea cu Buciumenii a existat un sat mai mic, *Stănigenii*, dispărut.

Pe moşia *Folticenii* erau satele *Folticenii* şi *Oprişănii*, cu ramificaţie satul *Fundoaia*, care toate există.

Pentru a cerceta, prin urmare, istoria oraşului Folticeni, este necesar să cercetăm istoria tuturor satelor pe teritoriul cărora se întinde astăzi oraşul.

Satul Folticenii

Satul *Folticeni*, numit astăzi *Folticenii-Vechi*, spre a se deosebi de oraşul *Folticeni*, are o vechime destul de mare. Primul document, cunoscut până astăzi, care-i pomeneşte numele, este un uric dela Ştefan Cel Mare, dat în Suceava, la 15 Martie 1490.

Originalul acestui document, care dă loc la oarecare discuţii, nu se ştie unde este.

Ioan Bogdan, la 1913, când a tipărit „Documentele lui Stefan cel Mare", cunoştea numai o traducere făcută la 11 Iulie 1785, de dascălul Gheorghe Evloghie, întărită de Isprăvnicia ţinutului Sucevii, la 21 Octomvrie 1813, publicată de Teodor Codrescu, în «Uricarul» (Uricarul, XVI, p. 4).

La 25 Iunie 1914, Academia Română a cumpărat, dela E. Bratu, fotograf în Bacău, o copie a documentului, care a fost publicată în buletinul „Ioan Neculce" din Iaşi, fascicula VI din 1927, de d-l Mihai Costăchescu şi apoi în volumul „Documente moldoveneşti dela Ştefan cel Mare", p. 142.

In «Muzeul Folticenilor», între documentele Buciumenilor, este copia întărită de Isprăvnicia Sucevii la 1830, de pe un ispisoc sârbesc dela Ştefan VVod din velet 6998 Mart 15». O copie identică a avut şi Teodor Codrescu, care spune, în „Uricarul" : «Suretul acesta este proprietatea mea". Textul publicat de Codrescu, are oarecare mici deosebiri de textul copiei din Muzeul Folticenilor, deosebiri care nu alterează înţelesul documentului; are, însă, şi o deosebire mai mare, în transcrierea a două nume. Copia din Muzeul Folticenilor vorbeşte de *Dragoş Stănigescul* şi de *Folticeni* şi *Fulticeni*, iar textul din „Uricarul" cunoaşte pe *Dragoş Stăniţescu* şi satul *Fălticeni*.

D-l Mihai Costăchescu afirmă că traducerea dascălului Evloghie este bună: comparând-o, însă, cu traducerea d-lui Costăchescu, se vede că în acea a lui Evloghie sunt omişi boerii cari au fost faţă la redactarea

uricului domnesc. Lucrul acesta este explicabil. Copia lui Evloghie trebue să fi servit la judecarea vreunei pricini asupra moşiei Folticeni, judecată care nu avea a se preocupa de diplomatica documentului.

Traducerea d-lui Costăchescu are următorul cuprins:

> Cu mila lui Dumnezeu, Noi Ştefan Voevod, Domn Ţării Moldovei, cunoscut facem şi cu această carte a noastră tuturor, cari vor căuta la dânsa sau vor auzi cetindu-se, că a venit, înaintea noastră şi înaintea tuturor boerilor noştri moldoveni[1] Neagşa, fiica lui Hanea de a ei bună voie, de nimeni nesilită ş nici asuprită, şi a vândut a sa dreaptă ocină, din uricul tatălui ei, Hanea, un sat, pe Şomuz, anume *Fulticeanii*, unde a fost Stan Pântece, şi a vândut acest sat credinciosului nostru pan Isac vistiarnic, drept 200 zloţi tătărăşti Şi sculându-se credinciosul nostru pan, Isac vistearnic, a plătit toţi aceşti bani, în mânele Neagşei, fiica lui Hanea. Şi iarăşi, ea privilegiul ce l-a avut tatăl ei, Hanea, pe acest sat, pe *Fulticeani*, dela unchii noştrii, dela Ilieaş Voevod şi dela Ştefan Voevod, ea asemenea l-a dat în mânele lui pan Isac vistearnic, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. Şi în acelaş ceas, asemenea au venit, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri, Măruşca, fiica Mihului logofătul, nepoata popii Iuga, şi Dragoş *Stănifescu* fiul lui Nan, asemenea de a lor bună voie, de nimeni nesiliţi şi nici asupriţi, şi au vândut a lor dreaptă ocină, din ale lor drepte urice, din uricele bunului Măruşcăi, popa Iuga, şi din uricul tatălui lui Dragoş *Stăniţescu*, anume Nan, şi din privilegiu, ce ei au avut dela bunul nostru, dela Alexandru Voevod, un sat, anume Buciumeanii, în jos de Rădăşeni, l-au vândut acest sat credinciosului nostru pan, Isac vistiarnicul, drept 120 zloţi tătărăşti. Şi sculându-se pan Isac vistearnic a plătit şi aceşti mai sus scrişi bani, 120 de zloţi, în mânele Măruşcăi, fiica lui Mihul logofătul, nepoata lui popa Iuga, şi în mânele lui Dragoş *Stănifescul*, fiul lui Nan. Şi iarăşi Măruşca şi Dragoş ce privilegii au avut ei, pentru acest sat, pe Buciumeani, dela bunul nostru, dela Alexandru Voevod, încă le-au dat în mânele panului Isac vistearnic, înaintea noastră şi înaintea boerilor noştri. De aceia, Noi văzând a lor bună voie şi tocmală şi deplină plată şi Noi de asemenea şi dela Noi am dat şi am întărit credinciosului nostru panului Isac vistiarnic, aceste mai înainte numite sate, anume Fulticeanii pe Şumuz, unde a fost Stan Pântece,

şi Buciumeanii, în jos de Rădăşeni, să-i fie lui dela Noi uric şi cu tot venitul, lui şi copiilor lui şi nepoţilor lui şi strănepoţilor lui şi restrănepoţilor lui şi întregului neam al lui, cine i se va alege mai deaproape, nestricat niciodată, în veci. Iar hotarul acestor mai sus scrise sate să fie din toate părţile, după vechiul hotar, pe unde din veac au umblat.

. . . .

Iar pentru mai mare tărie şi împuternicire a acestei toate mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan, Tăutul, să scrie şi a noastră pecete să o atârne către această carte a noastră. A scris Teodor diacul, în Suceava, în anul 6998, Mart 15.

Care să fie adevăratul nume al lui Dragoş, despre care se vorbeşte în acest document: să-l fi chemat Dragoş *Stăniţescul* sau *Stănigescul*?

Ioan Bogdan, care cunoaşte textul din Uricarul, spune: «Nanul era fratele lui Iuga, cunoscutul protopop din vremea lui Alexandru cel Bun şi tată al logofătului Mihul; fiul său Dragoş se numea *Stăniţescu*, probabil după satul *Stăniţa*, din jud. Roman, pl. Siretul de sus, care era, se vede, în stăpânirea lui» (I, p. 402).

D-l Costăchescu, care publică şi textul slavon, după fotografia dela Academie, citeşte tot *Stăniţescu*.

Copia din Muzeul Folticenilor, în citeţe slove kirilice, ni dă pe *Stănigescu*.

Intre litera G şi Ţ, din alfabetul kirilic, este o foarte mare apropiere, şi e destul o mică deplasare a codiţei literei, pentru ca un G să fie luat drept Ţ, şi contrarul. In copia din Muzeul Folticenilor, litera G din *Stănigescu* este identică absolut cu G din cuvântul *Gios*, având codiţa, în amândouă cuvintele, în mijlocul liniei orizontale din partea de jos a părţii de sus a literei, spre deosebire de Ţ din cuvântul *nepoţălor*, în care codiţa perpendiculară este o continuare a cracului din dreapta a părţii de sus a literei. Astfel, este exclusă, în copia din Muzeul Folticenilor, orice confuzie între Ţ şi G, rămânând în afară de orice îndoială că numele lui Dragoş, în acest document, este *Stănigescul*, şi nu *Stăniţescul*.

Fiind aşa de lesne să se facă o confuzie între G şi Ţ, din cauza unei mici deplasări a unei codiţi, este admisibilă această confuzie şi în textul din fotografie, unde s'ar putea ceti atât *Stăniţescu* cât şi *Stănigescu*. O confuzie identică s'a făcut, chiar la Academia Română, în cetirea unui document din 1787, în care este vorba de o împresurare

a moşiei Rădăşeni, de către moşiile Buciumeni şi *Stănițeni*, cetindu-se *Stănițeni*, în loc de *Stănigeni*, numele din trecut şi de astăzi al localității dela marginea oraşului Folticeni. 1)

Greşeli în scrierea cuvintelor se făceau şi în vechime, precum se fac şi astăzi. In copia dela Muzeul Folticenilor, găsim o asemenea greşeală, scriindu-se, de pildă, *credincioşului*, cu ş, în loc de *credinciosului*.

De altfel, că nu poate să fie decât *Stănigescu*, evidențiază faptul că imediat lângă Buciumeni, şi deci în apropiere mare de Folticeni, a fost satul *Stănigeni*, al unui *Stănigă*, menționat încă în documentul dela Alexandru cel Bun, din 1424, şi *Stănigeni* se numeşte şi astăzi locul fostului sat. Dacă fiul lui Nan „îşi are numele dela satul Stănigeni, unde neamul lui va fi fost cândva stăpân" — cum spune însuşi d-l Costăchescu — nu se mai încape îndoială că se numea *Stănigescu* şi nu *Stănițescu*, dela numirea satului Stănița, tocmai din județul Roman.

In uric este vorba de *Hanea* şi de *Stan Pântece*. Ioan Bogdan îi rectifică în *Oană* şi *Oană Pântece*, „căci e vorba de aceiaşi persoană, de Oană Pântece, pe care îl întâlnim foarte des în documentele moldoveneşti dintre anii 1449—1456".

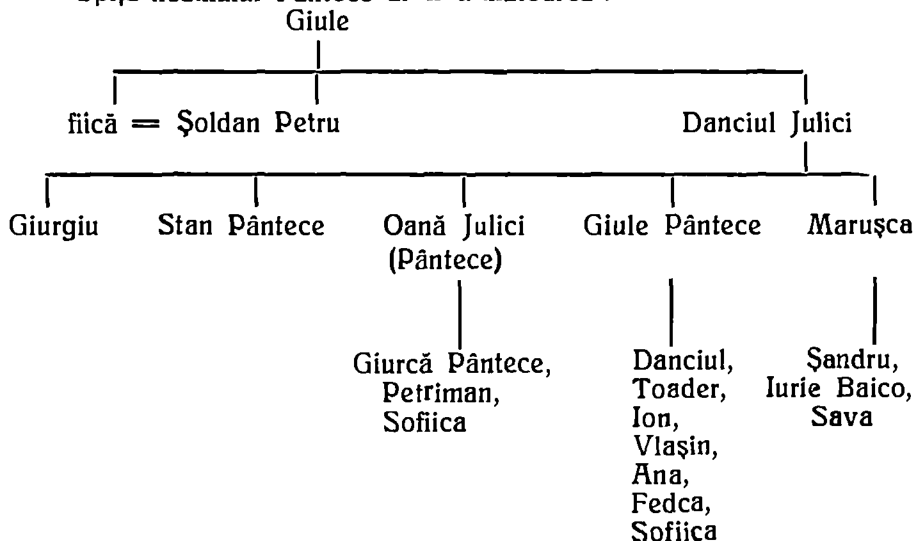
Netemeinicia părerei lui Ioan Bogdan este amănunțit documentată de d-l Costăchescu.

Boerul *Oană Pântece* e cunoscut şi ca *Vanea Pântece*, ca *Oană* şi *Vanea Julici*. „Cel mai vechiu boer pe care-l cred întemeietorul acestui neam din Moldova, şi care trăeşte în veacul XIV, şi la începutul celui de al XV-lea, este *Giulea*. Fiica acestuia era măritată cu Şoldan Petru, de care a fost vorba în uricele din 1411. Intr'un uric din 1606 sunt pomeniți Costin şi sora lui, Sofiica, fiii Borcei ceaşnic nepoți „panu Giulea staromu", căvând din privilegiu de slujire, ce au avut străbunii lor dela bătrânul Alexandru Voevod, anume a patra parte din sat din Borăşti, la gura Huruiatei, unde a fost Bora giude. Un fiu al acestui Giule va fi fiind Danciul Julici sau Giulici, pomenit în 1421. Fiul acestuia este *Oană Julici* sau *Pântece*, din 1449. El trăeşte şi sub Ilieş Voevod, cum se vede din uricul din 1606 Martie 30, în care Teatiul, fiul lui Şteful şi Anghelina, fiica Melanei, şi Dragoş,

1. — Biblioteca Academiei Române. Secția Manuscriselor. Creşterea colecțiunilor, (1920—1932), p. 138. — Bucureşti, 1936.

fiul lui Iachim, nepoţii lui Fărâmă, strănepoţii lui Oană Giulici, din privilegiu de slujire ce au avut străbunul, Oană Giulici, dela Ilie Voevod, vând seliştea Iapa, la obârşia Fântânei". Acest Oană e boer de divan [1443), apare ca Oană a Danciului până în 1447. De aici apare şi numele de Pântece. In 1453 apare ca hotarnic Oană Julici, care în lista Divanului e trecut ca Pântece, ceeace ar face să se creadă că sunt doi boeri deosebiţi. Apare apoi când Julici, când Pântece, până prin 1456. In 1457 este în Divanul lui Ştefan cel Mare. «Că Oană Julici şi Oană Pântece sunt una şi aceiaşi persoană, se vede din urice de mai târziu, ca în cel din 1488 şi cel din 1495 mart 16, unde *Iurcă Pântece*, Petriman şi Sofiica sunt arătaţi întâi fiii lui Ion Julici şi în al doilea ai lui Oană Pântece. Un frate al său, Giuliu *Pântece*, şi o soră, Maruşca, sunt pomeniţi în uricul din 1495 mart 16, citat, Giuliu şi Ioan Pântece sunt pomeniţi şi în 1465 april 11. Celelalte rude din acest uric nu-s lămurite ca legătură, dar într'un uric din 1529 mart 25, lămuritor al acestuia dela Ştefan-cel-Mare, se arată aceste rude coborâtoare din *Stan*. Fiind vorba de satele Horodniceni şi mori pe Brădăţel, cred că acest Stan e tot una cu *Stan Pântece*, vechiul stăpân al satului *Fulticeanii*, de pe Şomuz, care apare în uricul din 1490 Martie 14. Acest *Stan* apare în uricul din 1424 Fevr. 16. Este cred, totuna cu *Stan dela Şomuz*, care apare împreună cu fratele său Giurgiu, în 1407 Oct. 6. — Numele *Pântece* este o poreclă" *(*I, p. 384).

Spiţa neamului Pântece ar fi următoarea :

Familia Pântece, aşa de răspândită, avea şi avere însemnată. «Satele lor, din puţinul ce se poate reconstitui, au fost Tămârtăşăştii (Şoldăneştii) din 1411 sept. 22; Mihăeştii la Brădăţel; satul Movila, unde a fost jude Bora, în gura Horaeţii, pe Bârlad, cu uric al lui Ion Julici dela Ilieş şi Ştefan Voevozi; Horodnicenii şi alte sate pe Bârlad; Mărceştii şi Grijlivii; seliştea Iapa, la obârşia Fântânei, la Tutova, din uricul lui Oană Julici dela Ilie Voevod». (Costăchescu, I. p. 384).

* * *

Despre origina numelui satului — şi deci şi a târgului Folticeni— se cunosc, până astăzi, două păreri.

Dela porecla acestui Stan Pântece se trage numele târgului *Folticeni*, spune Ioan Bogdan, (I, p. 402) şi domnii N. Iorga şi Costăchescu.

Probabil că Stan avea un pântece mare, care i-a schimbat numele din Julici în Pântece. Un om cu pântece mare, care prin urmare şi mănâncă mult, se numeşte *foltea*, *foltic*, dela cuvântul *foale*, = *pântece*. Dela Stan Foltic a ieşit *Foltici*, *Folticeni*, *Fulticeni*.

D-l Gustav Adolf Zikeli ni dă o interesantă tradiţie despre întemeierea satului Folticeni, care explică şi origina numelui. 1)

Tradiţia aceasta din satul săsesc Weilau, comunicată d-lui Zikeli de preotul Friedrich Krauss, spune următoarele: „Odinioară Weilau a fost un sat vasal. Stăpânitorii. pentru cari saşii din Weilau trebuiau să muncească, nu locuiau ei înşăşi în Weilau, ci aiurea, deci sătenii trebuiau să se ducă la locuinţele stăpânilor şi acolo să li facă clacă. Pe timpul lucrului, venia în sat un vechil (Hofgräf) din partea stăpânului, şi îndruma oamenii la muncă.

Odată stăpânul şi-a pus în gând să cotropească pământurile sătenilor din Weilau, şi când ţăranii lucrau la câmp, veni vechilul şi voia să-i oprească de a-şi lucra ogoarele lor. Când agentul începu să lovească pe săteni cu biciul, ca să-i alunge, unul dintre ei, *Fâln Hannes*, zise către oameni: «Lăsaţi-l să vie, până ce va ajunge el la mine, am să-i fiu eu stăpân». Când vechilul l-a ajuns, Fâln a pus mâna pe o secure şi i-a dat una de l-a omorît. Adresându-se iar către săteni, li zise: «Dumnezeu să vă ocrotească, eu mă duc de pe aici».

Fâln se duse mai întâi acasă, îşi luă rămas bun dela ai lui, şi trecu peste munţi, în Moldova. Aici ajunse la o mare moşie şi intră

1. — Eine siebenbürgisch—säch sische Sage über die Gründung von Folticeni in der Moldau, in Sieb. Viertel jahresschrift, 57 Iahrg. 4. Helft. 1934.

în serviciu. După un an a murit stăpânul său, şi el s'a însurat cu văduva. A chemat apoi mulţi saşi din vechea lui patrie şi înfiinţă o colonie. Şi pentrucă săşeşte el se numea *Fälten, Fâln* (Valentin) şi pe româneşte *Fâlţşin*, s'a numit şi colonia după el: *Fälticeni* (Fretchischän).

Aceasta este tradiţia, despre care d-l Zikeli scrie: „Hrisovul lui Ştefan Cel Mare din 1490, confirmă vânzarea satului Fulticeanii, unde odinioară era Stan Pântece. Cumpărătorul acestui sat este visternicul Isac, care cumpăra în acelaşi timp şi satul Buciumeni, situat lângă Folticeni. Satul Fulticeanii îl cumpără dela Neagşa, care-l poseda ca moştenire dela tatăl ei *Hanea*. Acest *Hanea* putea deci să fie acel Fâlten *Hanneş*, dela care legenda din Weilau povesteşte că se trage numele Folticenilor. Aceasta s'ar adeveri şi prin faptul că acest sat când era în stăpânirea lui Stan Pântece, nu purta încă numele de Folticeni. Aceasta rezultă dintr'un document din 1424, în care Alexandru Voevod dăruieşte Popei Iuga şi fratelui său Nan, satul Buciumeni şi în care la fixarea hotarelor este descrierea „drumul ce merge dela Stan", şi nu „drumul ce merge dela Fulticeani".

Părerea d-lui Zikeli că satul Folticeni ar fi fost o colonie de saşi întemeiată de Fâlten Hannes şi de saşii aduşi de el, şi că dela el se trage numele de Folticeni, pare a fi serioasă.

In adevăr, numele *Hanea*, se pare că nu este de origină românească, deşi numele *Hanea*, *Hanăş*, cum şi numele *Fălti*, le întâlnim în primele documente cunoscute în Moldova.

In 1408 găsim un *Hanăş*, pisăr în Liov şi tot atunci găsim un *Zamirstan Hanăş* şi un *Hanăş Verzest* care nicicum nu pot să fie numiri moldoveneşti; în 1435 apare un *Hanea* arcaş din Braşov, unde mai era încă un *Hanăş* la 1437. (Costăchescu, II, p, 636, 693, 709).

Şoltuzii şi pârgarii din Baia, sat fundat de colonişti saşi, erau saşi. Un număr de documente din Muzeul Folticenilor, ni au păstrat numele lor. Aşa, găsim: Pătraşco, Ionaşco. Simioancea, Martin, Lazea, Hancea, Mihăilă, Andreică, Dănilă, Iosăp, Ilie, Micălăuş, Ştefan, Mihalcea, Cozma şi printre dânşii, într'un document a căruia dată lipseşte, fiind tălmăcit de Gheorghe Evloghie la 14 Maiu 1786, dăm peste pârgarul *Toma Fălti*, probabil vreun urmaş de al lui Fâltea Hanneş, eroul tradiţiei sătenilor din Weilau, (Artur Gorovei, Şoltuzii în vechiul ţinut al Sucevei. In revista Şezătoarea. XXV, 5).

D-l Zikeli, în mod firesc, ajunge la concluzie că, în ceeace priveşte pe Stan Pântece poate să fie acel boer la curtea căruia s'a adăpostit Fâlten Hannes, şi cu a căruia femeie se va fi însurat, după moarte

lui Pântece. In asemenea caz, Stan Pântece nu era bunicul Neagşăi, ci tată vitreg (soţul din prima căsătorie a mamei ei).

Numele oraşului îl găsim, în documentele din diferiţi ani dela înfiinţarea lui, scris sub diferite forme: *Fălticeni, Fâlticeni, Fulticeni, Folticeni* (uneori scris cu omega). Forma Fălticeni este adoptată şi de oficialitatea oraşului.

Forma corectă a cuvântului este *Folticeni*.

Rădăcina *fol* şi *ful* o găsim în multe cuvinte de localităţi, în afară de *foltea* şi *foltic*, calificative de persoane.

Foltea este numele unei văi în judeţul Buzău; al unui sat şi al unui pârâu în judeţul Râmnicul-Sărat.

Foltea-sării este numele unui sat vechiu în jud. Râmnicu-Sărat;

Intr'un document din 1586 este menţionat un *Foltea* (Melhisedek, I, p. 217).

La 1686, Tudor feciorul *Foltei* de Urlaţi vinde a patra parte din Furchişăni, pe apa Elanului, ţinutul Tecuciului:

Folteştii este numele unui sat din judeţul Covurlui şi a unui sat din Basarabia;

Un Ivaşco *Fultuc* este martur într'un document din 1456 (Costăchescu, II, p. 583).

Forma *Folticeni* o găsim şi în documente vechi.

In 1711, când se face hotarnica moşiei Şoldăneşti, satul este scris *Folticeni;* o parte a hotarului moşiei Şoldăneşti se descrie astfel „... drept peste bahnă pe la coasta iazului, şi la deal pe zarea unei vălcele pe din sus, tot alăturea cu Petiea şi tot zarea vălcelei până în hotarul *Folticenilor* (scris cu *o*), şi de acolo cam pe costişă ...“ (Acta Millo).

Părerile filologilor şi istoricilor noştri sunt pentru *Folticeni*, şi Ioan Bogdan afirmă că *Fălticeni*, în loc de *Folticeni*, e o pronunţare cu totul nouă (Bogdan, I, p. 402).

* * *

Statistica din 1831, făcută în interes fiscal, arată:

Satul Folticenii-vechi, din ocolul Şomuzului, a ţinutului Sucevei, stăpânit de dumnealui titiulart noi sovetnic i cavaler Costachi Stama'i, iar în posesie de Neculai Marcovici.

Anul 1831 mai 10.

Preoţi în slujbă — Pr. Toader Roşu, duhovnic; Pr. Costantin a Costăchioaei, Pr. Gheorghe sin Diacon Toader, slujeşte şi la sat Buciumeni;

preoţi fără slujbă — Pr. Constantin sin Popa Petri; *diaconi în slujbă* — Diaconul Grigoraş sin Popa Petri, Diac. Iftimie slujeşte la Sfeti Ilie în târg; *diaconi fără slujbă* — Diac. Vasile a lui Nicolăeş, Diac. Vasile sin Diaconu Ioniţă, Diac, Gheorghe Gabur; *privilegiaţi fără dare* — Postelnicul Ion Săcară, cu carte gospod dela dumnealui Domnul Kalimah, anul 1813 iulie 22; *slujitori bisericeşti* — Dascălul Gavril, Dumitrache sin Hoge pălimar; *scutelnici* — Grigoraş sin Diaconu scutelnic la Păhărniceasa Rudinca Gavril Brat scutelnic tij la dumneei, Pavăl Pascariu scutelnic a D-sale Căminariului Ciure, Vasile Rusu zet Ioniţă.

Catagrafia menţionează pe *Simeon Obreja*, primar, şi alte categorii de locuitori, şi sfârşeşte cu *Adunare*, în care sunt: 2 preoţi, 1 diacon, 2 dascăli, 1 preot fără slujbă, 1 postelnicel, 5 nevolnici, 9 văduve, 16 havaliţi, 13 birnici, 6 slugi, în total 61.

Catagrafia este semnată de *Ierei Toader* duhovnic şi de *Neculai Marcovici* (Arhiva Statului Iaşi. Tr. 644. Dosar I, Tom IX[1].

La 1856 erau; în Folticenii—vechi, 27 liuzi (Uricarul, XV, p. 376).

Moşia Folticeni a fost dăruită, de către Alexandru Voevod, în 1554, mănăstirei Moldoviţa din Bucovina.

La 15 Maiu 1820, Spătarul Andrei Başotă adresează «Cinstit chesarocrăescului inşpectorat al moşiilor împărăteşti din Bucovina», o cerere în care zice: «Mai gios iscălitul are trebuinţă a şti dacă afierosita moşie Folticenii ce se află în Moldova, care odinioară au fost în stăpânire mănăstirei Moldoviţa, şi pe urmă s'au vândut dumisale Tuduri Musteaţă, au avut niscaiva hrisoave şi hotarnice, şi dacă aceste scrisori s'au dat la vânzarea moşiilor dumisale Tuduri Musteaţă, şi dacă se găsesc la cinstitul inşpectorat niscaiva copii sau măcar numai niscaiva extracturi sau însemnări de pe scrisorile acele, şi de vor fi, să mi se deie vre-o copie adeverită».

Ca răspuns la această cerere, se găseşte următoarea rezoluţie:

„Dumisale jăluitorului se răspunde că eu alta nu pot să dau decât de pe izvodul scrisorilor vechi de moşii, alăturat extract ce atârnă asupra moşiei Folticeni, fiindcă scrisorile arătate prin izvod nu se află nici cele adevărate, nici copii de pe dânsele, ci s'au dat de procatohul Pavăl inşpector moşiilor împărăteşti din Bucovina, la 1805, lui Tuduri Musteaţă, cumpărătorul moşiilor împărăteşti, fiind faţă şi chesarocrăescul fiscal adiucat dumnealui Vanroa.

«Dela chesarocrăescul inşpectorat moşiilor împărăteşti din Bucovina, Sfântul Ilie. Mai 15, 1820.

«Extract din izvodul scrisorilor asupra moşiilor din Bucovina ce

era afierosite. — No. 15. — *Folticenii.* Litera A. — Danie dela Alexandru Voevod ce au făcut mănăstirei Moldovița pe satul Folticenii la Mart. 12. $\frac{7062}{1554}$

«B. — Mărturie a vr'o câțiva săteni din Folticeni, întărită de vr'o câțiva boeri, în pricina hotarelor moșiei Folticeni din dechenvrie 29. $\frac{7257}{1748}$

«C. — Invoiala țăranilor din Folticeni pentru lucru după obiceiul pământului, din 25 Iulie $\frac{7274}{1768}$

«D. — Mărturie a ieromonahului Gheorghi pentru o pricină de hotar a moșiei Folticeni din 23 Maiu 1768.

«Aceste posleindu-se s'au găsit întocmai cuvânt în cuvânt în izvodul scrisorilor vechi de moșii afierosite în Bucovina, care izvod se află aici. — Sfântul Ilie, la 15 Maiu 1820.

Franț Șubert, inspector moșiilor.

«Aceste mai gios arătate scrisori tălmăcindu-se de pe cele nemțești care cercetându-se și de mine și găsindu-se întocma. s'au adeverit prin iscălitura mea. — Eși, 1820 Maiu 10.

Krist. Flehtenmaher, pravilist (Arhivele Statului București. Pachetul 280, documentul 23).

Sfântul Ilie, este un sat lângă Suceava, în Bucovina.

Satul Buciumenii

Unul dintre satele cele mai vechi ale Moldovei, *Buciumenii*, care-şi trage numele dela un *Buciuman*, familie ce persistă şi astăzi în acelaşi sat.

Cel mai vechiu document cunoscut, care pomeneşte Buciumenii, este dela Alexandru Voevod, din 16 Fevruarie 1434, prin care miluеşte pe popa *Iuga*, cel care i-a slujit cu credinţă, şi-i dă un sat aproape de Baia, anume *Buciumenii*, ca să-i fie uric, şi feciorilor lui, şi fratelui său, Nanul. „Iar hotarul acelui sat, din movila care este în deal, pe drum la vale, până la stejarul cel gros, iar dela stejar până la pârâu iar din pârâu la capătul stufişului, iar dela capătul stufişului, până la pârâul ce merge la Rădăşăni, lângă *Stăniga*, şi cade mai sus în alt pârâu, de acolea la stejarul ce este în drum, de acolea la deal pe pârâul dintr'un stejar în alt stejar, iar de acolea la deal de salcie şi de acolea înapoi pe drumul ce merge la Baia, până în hotarul Băii, de acolea pe câmp, până în hotarul lui Dragoş, şi de acolea înapoi la dumbravă, în movila cea mare». (Costăchescu, I, p. 163).

Despre popa Iuga, spune d-l Costăchescu că este «un personaj cu o mare trecere în vremea sa, cum se vede din multele danii de sate, ce le capătă. Apare întâi în uricul din 1434 Fevruarie 16. Alte urice de danie sunt, cel din 1431 April 30, 1434 April 24, în 1436 Decembrie 7 e protopop, în 1439 Iulie 2. Până când a trăit nu pot preciza. Fratele său boerul Nan apare şi în 1428 Iulie 29".

La 1428 Aprilie 29, Alexandru Voevod întăreşte boerului Nan, ocina sa, satele *Buciumeni* şi *Stănigeni*. (Costăchescu, I, p. 218).

La 1434 Aprilie 24, Ştefan Vodă întăreşte popii Iuga satul Buciumeni [Costăchescu I, p. 382].

La 1439 Iulie 2, Ilie şi Ştefan Voevozi întăresc popii Iuga şi fiului său Mihail, satul Buciumeni (Costăchescu, II, p. 41).

La 1442 Fevruarie 24, Ilie şi Ştefan Voevozi, întăresc schimbul

satelor Buciumeni şi jumătate din Goşmăneşti, între fiii lui Stănigă, şi boerul Andronic şi fiul său Costea logofătul (Costăchescu, II, p. 87).

La 1490 Martie 15, Maruşca, fata Mihului Logofătul, nepoata popii Iuga şi Dragoş Stănigescul, feciorul Nanului, vând a lor dreaptă ocină dintru al lor drept uric al popii Iuga, vând satul Buciumeni lui Isac visternicul, drept 120 zloţi tătărăşti (Uricarul, XVI, p, 4; Bogdan, I, p. 402).

Pe la 1620, Vasile Roşca din Buciumeni, este martur în actul prin care Miron din Spătăreşti, vinde lui Deleu o jirebie ce se cheamă loc de casă, cu 17 taleri (Muzeul Folticenilor, Acta Millo, 18).

La 1626, Vasile Roşculeţ de Buciumeni, este martur în mărturia dată de Toader Mihail Calcăş, aprod, despre o judecată dintre Erina şi Anghelina, vere primare, cu Parasca „inma" lui Deleu, pentru ocina ce au avut în sat în Spătăreşti [Acta Millo, 27].

La 1711, după cererea lui Neculai Başotă, vel Visternic, se face hotărnicia moşiilor *Şoldăneşti*, *Broşteni* şi *Pădureni*, la care operaţie a fost chemat şi popa Kitik ot Buciumeni (Acta Millo, 47).

In hotarnica moşiei *Coteşti*, din 27 Iulie 1744, se pomeneşte pârâul ce vine dela Buciumeni (Acta Millo, 47).

La 22 Decemvrie 1777, Alexandru Davidel, vel şatrar, cumpărând dela Cheşco şi dela soţia sa Iftimia, din Buciumeni, o parte din moşie, restituie 40 de lei ce a primit şi li lasă pământul în stăpânire (Muzeul Folticenilor, Acta Buciumeni).

La 2 Iunie 1779, Toader sin Pavel Pascal, împreună cu maică sa Maria, dau Aniţei, sora lui Toader, o parte din livada lor cu pământ cu tot, care o au dela tatăl lor Vasile Pascal (Acta Buciumeni).

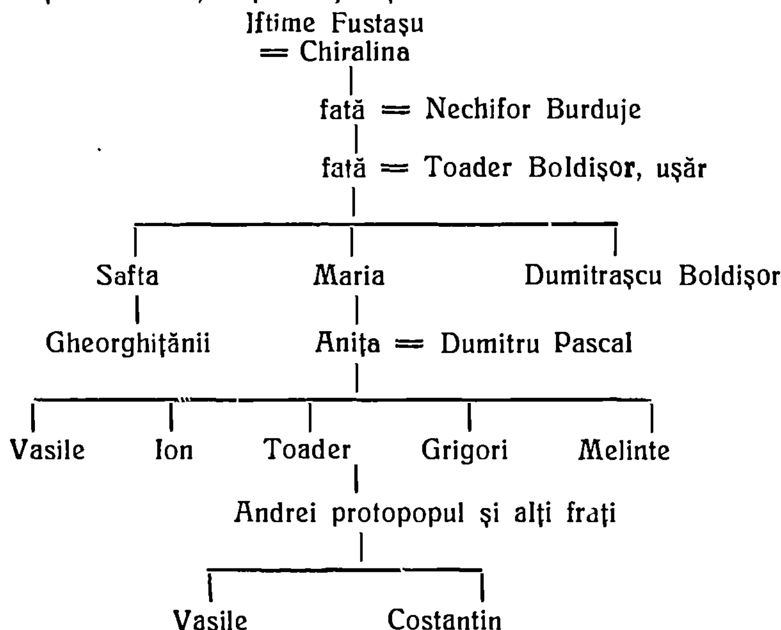
Documentul acesta este interesant prin cuprinsul lui, în care se vorbeşte despre specii de arbori fructiferi care se cultivau pe atunci în Buciumeni. Hotarul porţiunei de pământ menţionat, trece prin livadă spre apus, până într'o „hultoană voivodească", care s'au dat în partea surorei mele Aniţii şi din hultoană tot la deal până într'un „păr scorţos" şi din păr drept la deal într'o hultoană „domnecea" ce este într'un *drum săpat*; şi din hultoană iese în drumul săpat drept la deal într'un cireş „dospitor", şi din cireş dospitor într'un cireş „negru".

Actul acesta în care se mai menţionează şi „hultoane vieşti", sfârşeşte cu adaosul următor: „Această parte de moşie ce scrie mai sus ce este dată zestre dela socrii mei, cum arată mai sus, de bună voea mea am vândut-o lui Grigori Buciumanu răzăş din Buciumeni, în trei-

zeci şi cinci de lei, ca să-i fie lui de stăpânire în veci şi nimene să nu fie volnic a întoarce, că eu pe toţi i-am întrebat. Şi am pus numele şi degetul. —„Eu Iftimi Gabor zet Vasile Pascal.—Aniţa soţie lui Iftime Gabor sin Vasile Pascal".

La 23 Martie 1786, răzăşii din satul Buciumeni, dau o mărturie la cinstita mână Sfinţiei sale *protopopului Andrei*, tot din satul Buciumeni, în care se arată care sunt neamurile Sfinţiei sale. (Acta Buciumeni).

Avem astfel genealogia primului protopop al judeţului Suceava din Moldova, după despărţirea în două a vechiului judeţ, când s'a înfiinţat şi oraşul Folticeni, capitala judeţului.

Chiralina avea a patra parte din satul Buciumeni.

Familia Pascal a existat până în zilele noastre.

La 25 Maiu 1787, Alexandru Davidel, Şatrarul, face schimb cu diaconul Constantin din Buciumeni, dându-i din partea ce o avea cumpărătură dela Păscăleni, în satul Buciumeni, partea ce o avea diaconul în Coteşti; „însă măsurându-se partea lui care mi-au dat şi cât va eşi la măsură pe atâta să-i dau din partea ce am cumpărat dela Păscăleni, odgon pentru odgon" (Acta Buciumeni).

La 15 Sept. 1791, Vasile Dascalu iscăleşte un act, în care arată că pentru dania lui Pahonie monah, răzăş din satul Buciumeni, ce au

dat preotului Toader ot Folticeni, s'au găsit un suret la părintele Andrei protopop, şi l-a luat dascălul dând părintelui protopop, în loc de zapis, acest sânet, „care după ce îmi voiu căuta trebuinţa ce am, să-l dau iarăş la mâna părintelui; iar când s'ar întâmpla a-i face vre-o sminteală a nu se da scrisoarea la locul său, atuncea casa mea din târg să fie dreaptă a părintelui Andrei protopop" (Acta Buciumeni).

La 17 Mai 1792, Grigore Pascal, răzăş din Buciumeni, cu fiii săi Gheorghe şi Toader, fac schimb cu nepotul său părintele Andrei protopop de ţinutul Sucevii, cu o livadă de pomi, luând o altă livadă şi adaos de 40 de lei. „Scrisam acest zapis cu zisa dumisale moşului Grigori Pascal înaintea răzăşilor iscăliţi şi am iscălit: *Vasile Dascalu* din târgul *Fulticeni* (Acta Buciumeni).

Răzăşii iscăliţi că au fost faţă la acest schimb, sunt:

Constantin nepot lui Toader Boldişor,
Ştefan Pascal,
Vasile Gheorghiţă nepot lui Boldişor,
Maftei sin Vasile Pascal nepot lui Gligori Pascal,
Gligori sin Tudosă,
Gavril Gheorghiu nepot lui Toader Boldişor,
Erodiacon Ştefan nepot lui Gligori Pascal,
Grigori Buciumanu,
Gavril Pitik
Gheorghe Pitik
Neculai Pascal.

Numai doi dintre aceşti răzăşi, Gavril Pitik şi Neculai Pascal, iscălesc prin punere de deget, ceilalţi toţi cu mâna lor.

La 26 Iulie 1792 răzăşii din Buciumeni dau mărturie lui Vasile fiul protopopului, feciorul lui Ion Pascal, că Păscăleştii fiind 5 fraţi: Ion, Vasile, Melinte, Toader şi Grigori, şi având o parte de moşie de pe maica lor Aniţa, ce a fost vară primară cu Vasile Boldişor, au vândut-o Şatrarului Alexandru Davidel, drept 38 lei, dar fiindcă la această vânzare „noi n'am fost la starea locului, fiind departe, şi nici de ştire nu ni au dat, şi acei patru fraţi şi-au vândut numai părţile lor Şatrarului Alexandru Davidel, iar partea lui Ion a rămas nevândută, mai pe urmă vine părintele Andrei protopop, feciorul lui Ion Pascal la starea locului, au mers şi i-au dus banii în trei rânduri, şi nu numai pe acele părţi a celor patru fraţi, ci şi pe alte părţi a altor răzăşi din Buciumeni, ce cumpărase iarăşi Şatrarul Davidel, fără proti-

misire, şi nici într'un chip n'au primit să-şi ia banii, şi vrând să caute giudecată, n'au putut, nefiind la starea locului; mai pe urmă viind şi vrând să caute giudecată, de *întâmplarea vremilor fiind tulburate de oştile ce s'au aflat aicea în pământul Moldovii,* n'au putut a-şi căuta giudecată". (Acta Buciumeni).

La 1 August 1792, Neculai sin Melinte Pascal dărueşte protopopului Andrei partea lui din livadă şi din câmp, câtă i se va alege.

Cu data de 29 August 1792, este o măsurătoare şi împărţală a moşiei Buciumeni, prin care s'a ales partea fiecărui răzăş, cum şi părţile ce avea cumpărate comisul *Constandin Ureche,* dela răzăşii din Buciumeni. (Acta Buciumeni).

Măsurătoarea aceasta arată că erau 15 odgoane lungul moşiei *Stănigeni* şi până în Oprişani, marginea din sus a Buciumenilor, alăturea cu Rădăşani, până într'o piatră, colţul Buciumenilor, şi până în marginea din jos, în hotarul *Fulticenilor*:

15 odgoane din capătul *Fulticenilor* şi până peste părâul Buciumenilor, subt pisc;

15 odgoane partea prin mijloc prin sat, tot în lung, «care această parte de moşie au cerut răzăşii să se împartă osebit, fiind loc cel mai bun, casele lor, şi *pomeţii,* şi locul de ţarină" ;

28 odgoane mijlocul în curmeziş a acestei părţi.

Partea ce este peste părâul Buciumenilor, până în hotarul Băii, şi cu Stănigenii comisului Ureche, „fiindcă Stănigenii sunt tot din hotarul Buciumenilor, a patra parte din tot satul Buciumeni", are aceste măsuri;

30 odgoane de supt pisc alăturea cu Tâmpeştii şi peste *movila mare,* până în hotarul Băii, la „fântâna puturoasă", lungul moşiei.

24 odgoane din fântână curmeziş până în marginea din sus într'un ezurcan:

26 odgoane 15 stânjeni lungul, din iazul alăturea cu Rădăşani până în hotarul Buciumenilor, în dreptul *Horbaziei.*

Impărţala din sălişte şi din ţarină s'a făcut astfel:

375 de stânjeni cuprindea jumătate de sat „doi bătrâni a Piticeştilor, 12 1|2 odgoane, odgonul având 30 de stânjeni, şi stânjenul opt palme gospod".

Această jumătate de sat s'a împărţit astfel:

125 stânjeni partea lui Ion Pitic, din care 62 stj. 4 palme s'a venit Mariei fata lui Ion Pitic, pe care parte, la 1792, o ţinea Costandin Pleşescu, şi a vândut-o comisului Ureche; şi 62 stj. 4 palme s'a ve-

nit Saftei, fata lui Ion Pitic, şi s'a împărţit între fiii ei: Toader Mighiul, Pintilii Mighiul, Vasile Mighiul şi Nastasia Buciumăniţa.

125 stj. partea lui Vasile Pitic s'au venit fiilor lui: Gheorghe şi Toader.

125 stj., partea lui Pavel Pitic, s'a împărţit între: Ursul Pitic, Vasile Pitic (partea vândută Şatrarului Davidel), Lupa, fata lui Pavel [partea vândută Şatrarului Davidel], Ioana, fata lui Pavel (partea vândută Şatrarului Davidel).

93 stj., 6 palme, o jumătate bătrân a lui Gavril Pitic, cuveniţi lui Gavril Pitic şi Toader Constandin Roată, acesta din urmă prin Costandin şi Toader Roată.

93 stj., 6 palme, o jumătate de bătrân a Gheorghiţănilor, din care 7 stj., 6 Palme, 4 palmace «cum s'au împărţit Costandin Pleşescu, vândut comisului Costandin", iar restul «tot neamul Gheorghiţănilor, protopopul Andrei».

93 stj., 6 palme, jumătate bătrân a Păscălenilor, împărţiţi între Dumitru Pascal Andrei, a cărui parte s'a cuvenit lui Grigore sin Andrei lui Ştefan sin Toader, lui Neculai Melinte şi lui Vasile sin Dumitru. Aceşti doi din urmă au vândut părţile lor protopopului. Din partea lui Dumitru Pascal Andrei, 31 stj. 2 palme cuveniţi Nastasiei sin Pascal s'au împărţit între Tudosă Croitoru, Ileana lui Pintilii, Ana, Grigore şi Lazor.

93 stj., 6 palme, jumătate bătrân a Buciumanului, s'a împărţit în două părţi: lui Vasile Buciumanul, dându-se lui popa Iacov sin Buciumanul şi Ioniţă Buciumanul, acesta din urmă reprezentat prin Grigore, diacon Toader, Nechifor, Pintilii, Simion, Costandin, Vasile, Maria, Ioana, Ghiniţă şi Acsinia. A doua jumătate s'a cuvenit lui Neculai Buciumanu, reprezentant prin „Toader sin lui".

Cealaltă jumătate de sat, doi bătrâni a Piticeştilor, 180 de stj. s'a împărţit aceloraşi persoane care au luat cei 125 stj. ai lui Ion Pitic după cum la fel s'au împărţit cele câte trei jumătăţi de bătrân ale Gheorghiţănilor, a Buciumanului, a lui Gavril Pitic şi a Păscălenilor între moştenitorii respectivi, menţionaţi mai sus.

Cumpărătura comisului Constandin Ureche, *Stănigenii*, este de 238 stj, 6 palme, 6 palmace, din sălişte, din ţarină şi din loc stărp.

Cu data de 26 Ianuarie 1795, Andrei protopopul face „izvod de cele ce am dat fiului meu Constandin", în care se cuprind următoarele: „4 boi mari, 2 vaci cu viţei, 1 cal, 1 păreche *heră* de plug, 1 păreche

hamuri de 2 cai, 1 căldare de bere şi casăle să fie a lui moşia şi să fie în trei părţi cât om trăi noi, iară după moartea noastră să fie în două cu frate-său, cu Vasile, moşie, şi spre mai mare încredinţare am şi iscălit".

La 26 Fevruarie, 1795, Neculai Buciumanu dă o mărturie că s'a învoit cu părintele Andrei, pentru toate pricinile ce au avut dela o moşie (Acta Buciumeni).

La 18 Maiu 1795, Divanul ţării trimete o poruncă *vechililor* Ispravniciei ţinutului Sucevii, să cerceteze pricina dintre Vasile, feciorul protopopului Andrei din Buciumeni şi Toader, feciorul lui Vasile Pascal [Acta Buciumeni].

La 25 Aprilie 1797, Vasile, fiul protopopului Andrei, adevereşte lui Iftime Gabor din satul Oneşti, că tatăl său, cumpărând dela Gabor o livadă cu pomi, cu locul ei ce o are dată Gabor dela Toader sin Vasile Pascal, căpitan, în moşia Buciumeni, care livadă mai înainte fiind zălogită în mâna lui Gligori Buciumanu, drept 35 lei, dând la mâna lui şi izvodul de zestre amanet, la 25 ghenar 1793 Gabor a vândut de istov protopopului livada, drept 120 lei, iară 36 lei, i-a luat dela Gligori Buciumanu, şi fiindcă mai rămăsese 35 lei, pe cari „cerşându-i Iftime dela, noi la desbaterea moşiei i-am arătat că am cheltuit acei 35 lei", şi el nevoind să ţie samă, el s'a primit să-i deie şi acei 35 lei, numai să-i deie izvodul acel de zestre, care este în mâna lui Gligori Buciumanu, a mers însuş el la Deleni la stăpânul lui Iftime Gabor, „ca să ne socotim". Gabor s'a prins să scoată izvodul dela Buciumanu, şi el să fie îndatorit a-i da acei 35 lei. (Acta Buciumeni).

La 26 Iunie 1800, feciorul lui Vasile Pascal din Buciumeni vinde părintelui Andrieş, partea din moşia ramasă dela tată-său. (Acta Millo 130).

La 1803 în Buciumeni erau şase liuzi răzăşeşti, plătint 24 lei bir anual (Uricarul, VI, p. 1; VII, p. 254).

La 2 Fevruarie 1825, Vasile Pascal jălueşte Domnitorului, că a luat cu împrumut dela Spatarul Tudurache Ciure 200 lei, cu dobândă supuindu-i supt amanet partea ce are în moşia Buciumeni, şi acum Spatarul cere să prefacă zapisul, a fi tot capete, socotind dobânda *din zece doisprezece* pe an. Cere păsuire până în luna Noembrie, „când atunce după silinţa ce fac şi *roada livezilor* ce am nădăjduesc că mă voiu plăti de această datorie (Acta Buciumeni).

Statistica fiscală din 1831, arată: „In satul Buciumeni, pe moşia Buciumeni, stăpâniţi de răzăşi: *preoţi în slujbă*. Preotul Teodor, Pr.

Gheorghe, Pr. Constantin; *diaconi în slujbă*: Diaconul Costantin; *slujitori bisericeşti:* Dascalul Vasile, Niţă Dascalul, Vasile a lui Ştefan Chitic, Niţă sin Alexandru; *mazili*: Constantin sin Alexandru Gheorghiţă, cu cartea din 1812 dechembrie 4, şi Gheorghe sin Costantin Bucium-man, cu cartea din 1812 dec. 4.

Urmează 27 ruptaşi, cu cărţi gospod, doi avându-le din 1793. altul din 1801 şi restul din 1812; apoi un nevolnic, 4 văduve şi 4 slugi „la unii si alţii", între cari Grigori Rădăşanu la „casa hatmanului Manu". (Arhiva Statului Iaşi. Tr. 644, Dosar 1, Tom IX).

In 1846 erau în Buciumeni, 33 liuzi. (Uricarul XV, p. 376).

Pe la 1850: „Buciumenii şi *Stăinţenii* [1]), la ţinulul Sucevei, ocolul Şomuzului, moşie cu părţi şi a d-sale Logofătului Dimitrie Cantacuzin Paşcanu. Au şi alţii partea în ea. Are sat, cu o biserică, 2 preoţi, un diacon, 6 nevolnici, 2 dascali, 1 privilegiat, 25 mazili, 6 vadane. Pe lângă moşiile Oprişăni, Folticeni, Rădăşăni şi altele, cu un număr de 35 fălci loc". (Buciumul român. I, p, 519).

Satul Stănigeni.

Un sat vechiu, dar care a dispărut pe la mijlocul veacului trecut, *Stănigenii* şi care se ţinea de Buciumeni.

Despre acest sat nu vorbesc mai multe documente.

In 1424, hotarul satului Buciumeni mergea „pe drum, până la pârâul ce merge la Rădăşăni, lângă *Stănlga* (Costăchescu, I. p. 162).

La 29 Iulie 1428, Alexandru Voevod întăreşte boerului Nan ocina sa, satele Buciumeni şi *Stănigeni* (Costăchescu, I, p. 218).

La 5 Aprilie 1445, Ştefan Vodă întăreşte vânzarea făcută de Costea Andronicovici a săliştei *Stănigeşti*, aproape de Baia, unde a fost *Stăniga*, pe care pan Costea a cumpărat-o dela Oancea şi dela Ilie, fiii lui *Stăniga*. [Uricarul, XI, p. 60; Costăchescu, II, p. 218].

La 10 Aprilie 1598, într'un uric, se spune că Patraşco părcălab, în timpul lui Alexandru Lăpuşneanu, a cumpărat două părţi din satul *Stănigeni*, dela Agafia, fiica lui Ion *Stănigeanul*, din privilegiul ce a avut străbunul ei Ureache paharnicel, de danie, dela Ilie şi Ştefan Voevozi (Ghibănescu, Surete, XX, p. 75; Costăchescu, I. 538).

La 23 Fevruarie 1633, Alexandru Ilieş Voevod întăreşte lui Manciul Pribagului, stăpânirea pe a treia parte din sat din *Stănigeni*.

1) Greşală de tipar, în loc de „Stănigenii".

Documentul acesta, din Muzeul Folticenilor, are următoarea cuprindere:

Io Alexandru Iliaş Voevod, B. m. g. z. M., dat-am cartea Domniei mele slugii Domniei mele Manciul Pribagului, spre ce să fie tare şi puternic cu cartea Domniei mele a ţine şi a apăra a lui dreaptă ocină din a treia parte din sat din Stănigeni, câtă se va alege partea lui, nime să nu are, i să cosască pre partea lui din Stănigeni, fără voia lui, iar cine va ara şi cine va cosi, să aibă a lua a zăcea din pâne şi din fân şi din tot venitul cât va hi, şi nime să nu cuteze a ţine sau a opri pre cartea Domniei mele, iar cui va găsi cu strâmbul să stee de faţă înaintea Curţii Domniei mele. I nakne budet. Let 7141 febr. 23.

La 29 Maiu 1804, se dă o mărturie de Ilie Boian, că maică sa având două părţi din Stănigeni, zestre, le a vândut tatăl său lui Macarie călugăr, dela care le a răscumpărat Şatrarul Alexandru Davidel, care apoi a făcut schimb, dând Stănigenii şi luând Coteştii (Acta Millo, 144).

La 17 August 1832, Giudecătoria ţinutului Sucevii judecă pricina dintre Cavalerul Constantin Stamati şi socrul său Căminarul Tudurache Ciurea, pentru întregirea zestrei, şi se arată că acesta avea moşia Tâmpeşti „cu părţile din Buciumeni sau Stănigeni" (Arhiva Trib. Suceava. Condica de hotărâri pe 1832).

La 1850, Stănigenii încă existau ca sat deosebit (Buciumul român, I, p. 519).

Satul Oprişănii.

Satul *Oprişăni* îşi trage numele dela un boer *Ion Opriş*, care la 1420, era în Divanul Moldovei, în care figurează până în 1430. La 3 Aprilie 1428, Alexandru Voevod face danie boerului Opriş satul Oprişăni, pe Şomuz (Costăchescu, I. p. 204).

La 1530 jumătate din moşia Oprişăni era a Mitropoliei de Iaşi.

La 22 August 1530, un ispisoc dela Petru Vodă întăreşte stăpânirea Mitropoliei pe jumătate sat Oprişăni, partea de jos, cu mori în Şomuz, ce este danie dela Portarul Onofrei Barnovski.

La 20 Iulie 1580, Iancul Voevod dă Mitropoliei şi cealaltă jumătate de sat din Oprişăni (Erbiceanu, p. 20).

Pe moşia Oprişăni a fost un iaz mare, *iazul Călugărilor*, astăzi secat şi pământul împărţit locuitorilor din Rădăşăni. Existenţa acestui iaz se documentează încă în veacul XV.

La 13 Iunie 1456, Petru Voevod întăreşte mănăstirei Moldoviţa *satul dela gura Brădăţelului*, ale cărui hotare sunt astfel descrise: „începând din drumul cel mare al Sucevii, din movila ce-i în pisc, apoi din pisc drept pe vale în jos până la heleşteul lui Pancu, apoi din heleşteu în jos pe pârăuaş până la *heleşteul Călugăriţei* şi cu heleşteul tot în hotarul mănăstiresc; apoi din acest heleşteu în sus şi toate pământurile *Călugăriţei*; apoi din capătul acestor pământuri de către Şomuz, apoi pe drum în jos până la Crasna, apoi dela Crasna în jos, în piscul ţarinei, apoi din piscul acestei ţarine drept peste Rât, în Şomuz, apoi din Şomuz drept în hotarul mănăstiresc în deal. Acesta îi este întreg hotarul, ca să fie sfintei mănăstiri şi *satul* şi cu *heleşteul Călugăriţei* şi cu hotarul cât scrie mai sus şi cu *satul ce se numeşte în gura Brădăţelului* (Costăchescu. II; p. 583).

Heleşteul Călugăriţei este *Iazul Călugărului.*

Care să fi fost însă „satul din gura Brădăţelului"?

Pe apa Brădăţelului sunt astăzi două sate: *Rotopăneştii* şi *Mihăeştii.* Amândouă existau, pe vremurile acelea, stăpânire a lui Giurgiu Rotompan. Deci, nici Rotopăneştii, nici Mihăeştii nu sunt «satul din gura Brădăţelului». Când Mitropolitul Teoctist, la 1464, cumpără dela Rotompan, Mihăeştii, acesta este „satul *de pe Brădăţel*".

Documentele epocei (1458) pomenesc satul *Borhineşti,* în stăpânirea mănăstirei Moldoviţa. [Costăchescu. II, p. 583, 478 nota 5, p. 584].

Borhineştii este *Borghineşti,* după cum *Dolhasca* este *Dolgasca,* în pronunţarea slavă. Borghineşti, sau *Burghineşti,* este o localitate pe malul drept al Şomuzului, fostul iaz al Călugărului, unde tradiţia spune că a fost, cândva, un sat.

La 1586 August 17, Albu, Dvornicul de Suceava, hotăreşte partea din satul *Burhineşti,* ţinutul Sucevii, proprietatea mănăstirei Slatina, faţă de Costin de Zahareşti, Ionaşco uricar de Rotopăneşti, Gheflorie de Nimerceni, Şandru de Stupca, Corce de Lămăşeni, Ionciul de Bosance, etc. (Teodor Balan, I, p. 94). Aceste sate există şi astăzi, şi toate sunt în jurul Burghineştilor de astăzi. Hotarul descris în documentul acesta, dă *drept în drumul mare dela Suceava,* acelaş *„drumul cel mare al Sucevii"*, din documentul dela 1456, drum care există şi astăzi, şi se numeşte *Calea mare.*

Este dar evident că *satul din gura Brădățelului,* este fostul sat *Burghinești,* de pe teritoriul de astăzi al Oprișănilor.

In 23 Iulie 1638 [7146], giupâneasa Mierla Stencoae dela Liteni, ținutul Sucevii 1), aduce zapis de mărturie dela Iorașco, portarul de cetatea Sucevii, și dela Mălaiu de Hreasca, și dela Vasile Dieacul de Giurgești, și dela Ursul de Sirițel, și dela Lupul Gheanghea, și dela Condrea dela Siliște, și dela Miron Cucoran, cari mărturisesc că Candachia fata lui *Boldur de Oprișăni,* a vândut, din jumătate de sat, a patra parte din *Oprișăni,* ținutul Sucevii, drept 50 taleri argint, și sculându-se giupâneasa Mierla Stencoae, au plătit toți acești bani în mânile Candachiei, și Domnitorul Vasile Voevod întărește 2].

In anul 1831, când s'a făcut statistica populației din Orașul Fălticeni, s'a făcut și acea a satului Oprișăni.

In această statistică se arată:

„In satul Oprișăni a Sf. mănăstiri Slatina" că sunt: *Preoți în slujbă* — Pr. Teodor, Pr. Ion, Diaconul Manuil, Diaconul Costandin; *Slujitorii bisericești* — Dascalul Onofrei, Dasc. Constantin, Andrei Grămadă pălimar; răzdiaconi — Diaconul Grigori Roman, Diaconul Ștefan".

Urmează 9 nevolnici, între cari Pintilie zis Chirilă, *ungur;* 6 vădane și 35 birnici [Arhiva Statului Iași. Tr. 644. Dosar I, Tom. IX].

Satul Broștenii

Satul *Broșteni,* împreună cu satul *Ciorsaci,* a fost a mănăstirei Solca dăruit de Ștefan Tomșa, danie pe care o întărește Radul Voevod, cu actul dat în Iași, la 15 Aprilie 1618 [Uricarul, VIII, p. 285] danie reînoită, de acelaș Domn, în anii 1623-1626 [Balan, I, p. 182]. Cu toate acestea, un document din 1620, de'a Gaspar Voevod, întărește lui Dumitrașco și frăține-său, lui Toader, și surorilor lui: Kandakia, Tudosca, Anghelușca și Tofana, fii ai lui Pătrașcu Logofătul, siliștea *Broștenii,* pe *Șomuzul cel mare,* cu loc de moară în părăul satului, ce-i în ținutul Sucevii, din drept dresul lor ce-l au dela Constantin Vodă, care acest sat a fost drept domnesc, și lipit cu ascultarea către ocolul Sucevii, iar Pătrașcu Logofătul a dat patru cai buni, prețuiți drept două sute

1) Litenii aceștia nu sunt Litenii de pe Siret, în județul care astăzi se numește Baia, ci satul de pe Șomuz, în județul Suceava din Bucovina

2) Document slavon din colecția d-lui Alexandru Cantacuzino-Pașcanu, din Fălticeni.

galbeni ungureşti, şi încă a mai dat şi bani, una sută şi cincizeci galbeni ungureşti, in trebuinţa ţării (Uricarul, XVI, p. 11).

La 1711 se face hotarnica moşiilor Şoldăneşti şi *Broşteni* şi a moşiei Pădureni, ale lui Neculai Başotă [Acta Millo, 47].

La 1744 a urmat o judecată între Ioniţă Başotă, biv ftori Paharnic, şi Vasile Boldişor, pentru o moară în părâul Tâmpeşti, zicând Ioniţă Başotă că locul unde s'a făcut moara este pe moşia sa Şoldăneştii, iar Boldişor pretindea câ-i pe moşia Coteştii. (Uricarul, VII, p. 214). Cu ocazia cercetărei făcută, de cei rânduiţi de către Domn, s'a ridicat un plan, în care sunt arătate satele Şoldăneşti şi *Broştenii* Banului Ioniţă Başotă, megieşite cu Leucuşeştii lui Vasile Lână, cu Antileştii Stolnicului Matei Millo şi răzăşilor, şi cu Pădurenii, tot a Banului Başotă.

La 23 Iulie 1778, Dumitraşco, fiul Stolnicului Vasile Başotă, dă scrisoare la mâna fratelui său, Iordache Postelnic, că i-a dăruit toată partea ce i se va veni din Antileşti şi Spătăreşti, moşii care se hotărăsc cu *Broştenii* şi Şoldăneştii (Acta Millo, 76).

S'ar părea că într'o vreme satul Broşteni a aparţinut lui Pătraşcuş Vel Vornic.

La 28 Aprilie 1609, Constantin Movilă Voevod, pentru a răsplăti slujbele lui Pătraşcu, i-a dat cu miluire siliştea Broşteni, „cu loc de moară în părâul satului, *pentru ca să-şi aşeze sat acolo*". Documentul nu determină complect unde este siliştea Broştenii, menţionează numai că siliştea este cu ascultarea către ocolul târgului nostru Sucevei" (Uricul, XVII, p. 3) şi fiindcă în împrejurimile oraşului Suceava nu există vreo altă localitate cu numele de Broşteni, am putea să credem că este vorba de satul care face astăzi parte din oraşul Folticeni.

Tot în 1609, moşia Broşteni este citată într'un ispisoc domnesc dela Const. Movilă, suret tălmăcit de polcovnicul Pavăl Debrece (Arh. Bucureşti, Doc. 49).

Satul Coteştii

Satul *Coteşti* este pomenit în hotarnica satului Şoldăneşti, făcută în 1711 Iulie 5, de Atanasie Zaguriiano, Comis, de Ştefan Silion, vel Şatrar, de Vasile Gâlcă şi Ştefan Pila, Vornici de Poartă (Acta Millo, 47). Moşia Şoldăneşti ajunge cu hotarul „până în hotarul Folticenilor" şi „alăturea cu hotarul *Coteştilor*".

La 27 Iulie 1744, se face o hotarnică a Coteştilor, ale cărui hó-

tare sunt descrise astfel : „De lângă un rădiu ce este despre Apus unde s'a găsit şi piatră veche hotar, şi de acolo peste rădiu de din sus de poiana lui Jalobă şi prin pădure la vale pe o scursură părâuţul ce-i zic *Şipotul cucului*, şi tot părâul la vale şi peste părâul ce vine dela Buciumeni şi drept peste câmp, unde s'a pus şi piatră hotar la mijlocul câmpului, şi de acolo în bahnă şi tot bahna în sus pără în dâmbul ce este deasupra bahnei, şi de acolo peste o vîlcea de cade în bahnă, şi drept peste câmp, într'o moviliţă, care este la mijlocul câmpului spre Răsărit şi din movilă după cum scrie hotarnica veche" (Acta Millo, 47).

Prin cartea domnească din 1785, a lui Ioan Mavrocordat către Visternicul Enache, şi alţi boeri, după jaloba răzăşilor de moşia Tâmpeşti, ce se numeşte *Coteştii*, jăluind ei că având partea în Coteşti, s'ar fi împresurat de către moşia Şoldăneşti, a Banului Ioniţă Başotă, pe care s'ar fi făcut şi târgul nou Folticeni, şi capul uliţii mari ar fi pe partea lor, şi făcându-şi şi case acolo, în capul uliţii, Başotă au pus neguţitorii de şi-au făcut dugheni înainte caselor. Se scrie să cerceteze şi să puie la cale. (Arh. Buc. Doc. 49).

In 1793, Coteştii erau proprietatea Mariei şi a fiului dumisale Ilie Niţă Căpitan, cari fac schimb cu Costandin Ureche, biv vel Căminar. Următorul act, din 3 Ianuarie 1793, constată acest fapt:

> Eu Constandin Ureche, biv vel Căminar, adeverez şi încredinţez cu acest zapis al meu, la mâna dumisale Ilie Niţă Căpitan, precum să se ştie că de a mea bunăvoe şi de nimeni silit, m'am tocmit şi m'am învoit cu dumnealor cu a mea dreaptă moşie ce am la ţinutul Bacăului, în sat Cândeştii, şi am făcut-o schimb cu dumnealui, adică dat-am eu dumisale şase odgoane şi giumătate, şi odgon de douăzeci şi patru de paşi, şi pas de şase palme domneşti, şi i-am mai dat şi 2500 lei, şi dumnealor mi au dat mie moşia *Coteşti*, dela ţinut Sucevei. Deci de astăzi înainte să aibă dumnealor a stăpâni această parte de moşie în veci, ca pe dreaptă moşia dumilor-sale, ce i s'au făcut de către mine, şi de ar eşi vreo pricină asupra aceştii părţi de moşie, eu să aibu a răspunde, şi pentru mai adevărată credinţă am iscălit cu mâna mea. (Acta Millo, 118).

Din mărturia făcută de un număr de târgoveţi de Folticeni, şi de săteui din Rădăşăni şi Coteşti, la 28 Aprilie 1804, se vede că moşia Coteşti a fost a lui Ilie Boian şi a cumpărat-o Sulgerul Constandin Ureche (Acta Millo, 143).

Acest lucru trebue să se fi întâmplat înainte de 1793.

Ilie Niţă căpitanul, din actul dela 3 Ianuarie 1793, este Ilie Boian despre care vorbeşte mărturia, şi acesta, la 20 Maiu 1804, dă mărturie la mâna Spătăresei Sultana Milu, în care afirmă că maica lui, având zestre două părţi din Stănigeni, tatăl său le a vândut lui Macarie călugăr, dela care le a răscumpărat Şatrarul Alexandru Davidel; dela Davidel le a răscumpărat el, Ilie Niţă sau Boian, şi după doi ani a făcut schimb cu Davidel, şi i-a dat acele două părţi de Stănigeni, pentru *Coteşti din jos de Tâmpeşti*, şi pe urmă, mai trecând vreo câţiva ani la mijloc, s'au vândut de maică-sa şi de el, Sulgerului Ureche cu 2500 lei (Acta Millo, 144).

Mărturia din 28 Aprilie 1804, a târgoveţilor din Folticeni şi a sătenilor din Rădăşăni şi Coteşti, spune că spătarul Matei Milu s'a sculat, în potriva lui Ureche, cu protimisis că moşia Coteşti este lipită de moşia Spătăreşti, pe care o are zestre, a întors banii Sulgerului, a luat Coteştii, i-a stăpânit trei ani, şi apoi i-a vândut Clucerului Tudurache Ciurea, care-i stăpâneşte în 1804.

La 24 Martie 1804, Spătăreasa Sultana Milu dă jalbă către Domn, să aducă pe Clucerul Tudurache Ciurea să se judece cererea ei de a se anula vânzarea moşiei *Coteşti*, făcută de răposatul ei soţ, de oarece era moşia de zestre, şi soţul ei nu a siguripsit banii de zestre (Acta Millo, 139). In susţinerea acestei cereri, se servea de mărturia din 28 Aprilie.

La 1804, prin urmare, satul Coteşti nu era încă încorporat în hotarul oraşului Folticeni, în care astăzi a devenit mahalaua Coteşti.

Satul Pădurenii.

Satul *Pădureni* este citat într'un document din 1663 Aprilie 15, un zapis dela *Nastasia Jderoaia*, impreună cu fiii ei, prin care scriu că au vândut lui *Ştefan Şoldan*, fiul Vornicului Dumitraşcu Şoldan, a lor dreaptă ocină şi moşie, satul *Pădurenii*, ce este la ţinutul Sucevii, pe apa Şomuzului, alăturea cu Şoldăneştii şi Broştenii, în preţ de 250 taleri, arătând că hotarul acestei moşii se începe de lângă un rădiu despre Apus şi despre apa Moldovii, alăturea cu Anteleştii, drumul ce vine dela Suceava, şi se chiamă *drumul vechiu*, şi tot drumul pe din gios, prin pădure, şi pe câmp până în moşia Şoldăneşti, la o curmătură unde se pogoară drumul la vale, capul moşiei, iar pe din sus alăturea cu Tâmpeştii, iar prin rădiul ce s'au pomenit şi prin marginea

dumbrăvii şi dă în pădure şi la vale pe la *lacul Ursului*, şi pe o scursură până în şipotul ce-i zic *Şipotul Cucului*, şi tot păräuţul până ce dă în părâul ce vine dela Buciumeni, şi peste părău, şi peste câmp, drept în bahnă, şi tot bahna în sus până la obârşie. Şi din obârşia bahnei tot drept în dâmbul ce este deasupra obârşiei bahnei între două vâlce'e ce cad în bahnă, şi din dâmb la vale peste o vâlcea ce-i zic *Căţun*, şi de acolo tot alăturea cu Tâmpeştii, spre Răsărit şi pe câmp drept într'o moviliţă ce este la mijlocul câmpului şi din moviliţă tot pe câmp drept în zarea dealului despre Şomuz, în drumul vechiu ce s'au pomenit mai sus, şi din drumul vechiu la vale drept pe din gios de capul *iazului boilor*, ce-i zic *iezuţul boilor*, în dreptul zării dealului în drumul vechiu ce s'au pomenit, şi de acolo drept în pârăuţul ce merge la vale în Şomuz, unde se împreună cu moşia Şoldăneştii. 1)

La 1711, Pădurenii erau ai lui Neculai Başotă, vel Visternic (Acta Millo 47).

La 1780, sunt proprietatea lui Tudurache Ciurea Căminarul [Acta Millo, 107).

La 18 Noemvrie 1786 se face hotarnica moşiei Spătăreştl şi a moşiei Antileşti, proprietăţi ale Stolnicului Matei Milu, moşii care se megieşesc şi cu Pădurenii. Aceiaşi menţiune într'un document din 7 Iulie 1787 (Acta Millo, 107, 109).

Satul Tâmpeştii.

Cea mai veche menţiune despre satul *Tâmpeşti*, cunoscută până acum, este într'un document de prin 1620, în care Vasile Boldişor, zis şi Boldişor Hău *ot Tâmpeşti*, mărturiseşte cum a venit popa Dumitru ot Antăleşti, cu carte gospod, să-i aleagă partea sa de ocină despre Deleu din Spătăreşti (Acta Millo, 17).

La 24 Noemvrie 1622, Boldişor din *Tâmpeşti* figurează ca martur în zapisul prin care Simina, preoteasa popii lui Anton din Spătăreşti, vinde nepotului său Deleu, o parte din ocina sa din Spătăreşti [Acta Millo, 22].

1. — Arhivele Statului, Bucureşti. Pachetul 280, documentul 49. — Acelaş act este publicat şi în Uricarul, XVI, p. 31, dar cu oarecare schimbări de cetire: în loc de *Jderoaia*, în Uricar este *Zădăroaia*, şi în loc de Vâlceaua ce-i zic *Căţunu*, este scris *Cărţănu*.

In 1626, Vasile Bo'dişor d n Tâmpeşti, este martur in actul prin care Toader Mihail Calcăş, aprod, împarte intre Irina şi Anghelina, vere primare, şi între neamuri de ale lui Deleu, ocina lor din Spătăreşti (Acta Millo, 26).

La 23 Iulie 1778, Tâmpeştii erau proprietatea Şatrarului Alexandru Davidel [Acta Millo, 76].

Alexandru Davidel era fiul vestitului Ursache Davidel, şi frate cu Maria, măritată cu Vasile Cozma-Ciurea, căruia i s'a dat zestre moşia Tâmpeşti. In ce an s'a măritat Maria Davidel cu Vasile Ciurea, nu ştim, dar acesta a murit la 19 Noemvrie 1828, în satul Buneşti, din Moldova, în care durase biserica de lemn, în locul căreia s'a zidit biserica actuală.

Vasile Ciurea a dat moşia Tâmpeştii fiului său Căminarul Tudurachi, care a zidit la 1807 biserica şi casele ce servesc astăzi ca penitenciar.

La 1846 erau, in Tâmpeşti, 39 liuzi (Uricarul XV, p. 376).

Satul Şoldăneştii.

Şoldăneştii, satul de lângă Folticeni, îşi trage numele dela un *Şoldan*, contimporan descălicărei. Un *Petru Şoldan* a fost căsătorit cu fiica boerului *Giulea Pântece*, care apare în documente din 1384 şi 1387. Dela un Giulea vine şi numele satului Giuleşti (Costăchescu, I. p. 94).

La 22 Septemvrie 1411, Alexandru Voevod dărueşte lui *Şoldan Petru*, şi soţiei sale, şi fratelui său Miclăuş, satul *Tămârtăşeşti* la *Şomuz*, şi satul la *movila găunoasă*.

D-l Costăchescu identifică Tămârtăşeşti cu Şoldăneştii de astăzi, şi satul „la movila găunoasă" cu Boldeştii, din comuna Vascani, judeţul Baia (I, p. 92).

Socot că satul la «movila găunoasă» nu-i satul Boldeştii, ci satul *Spătăreşti*, sat vecin cu Soldăneşti, sau un alt sat, ce va fi fost cândva alăturea cu Spătăreştii, de oarece *movila găunoasă*, citată în mai multe documente ca fiind în cuprisul moşiilor Şoldăneşti şi Spătăreşti, există şi astăzi: e movila din vârful dealului pe care e împlântată troiţa ridicată în amintirea ostaşilor cari s'au luptat cu Ruşii năvălitori spre Folticeni, în 1918. Moşiile Şoldăneşti şi Spătăreşti au aparţinut, în timpuri mai vechi, unui aceluiaş proprietar.

La 20 Decemvrie 1432, Alexandru Voevod întăreşte lui Balotă şi lui Oancea, partea din *Tămârtăşeşti*, dată lor de Giurgiu, pentrucă-i plătiseră capul, într'o pâră cu Ilieş [Costăchescu, I, p. 327].

La 30 Martie 1500, Ştefan Vodă confirmă mănăstirei Pobrata, cinci sălaşe de tătari, dăruite ei de Alexandru Cel Bun, cu voia lui Petru Şoldan, dintre tătarii dela Tămârtăşeşti, pe Şomuz (Bogdan, II, p. 176).

Pe la 1620, Patraşco vel Vornic de Ţara-de-sus, iscăleşte, în Şoldăneşti, mărturia despre pricina dintre Ionichie din Antileşti, cu Magda, femeia lui Nichifor, pentru o ocină cumpărată dela Eremia Stâncescu (Acta Millo, 12).

Tot pe atunci, «pop Ilie ot Şoldăneşti» scrie actul prin care Vasile Boldişor din Tâmpeşti, mărturiseşte cum a ales partea de ocină a lui „pop Dumitru ot Antăleşti", despre Deleu din Spătăreşti (Acta Millo 17).

Numele tătăresc al satului se schimbase după numele proprietarului: *Şoldăneşti*.

La 1632, Platon, Pitar din Hreaţca şi alţii, vând lui Dumitraşcu *Şoldan*, Stolnic, un loc de două case de pe moşia Petia-Mare [Uricarul, XVI, p. 12].

La 1633, Ana, Prohira şi Anastasia, fetele lui Gavril Vulpe vând lui Dumitraşco Şoldan ocina lor: două jirebii din Petiea-Mare (Uricarul XVI, p. 18).

La 1634, Maria fiica Sofroniei, nepoata lui Cozma vătavul, şi fiii ei, îi vând o jirebie din Petiea (Uricarul, XVI, p. 19).

Tot în 1634, Dumitraşco, fiul lui Dumitraşcu Şoldan, marele Vornic al Ţării-de-sus, cumpără dela Ionaşco, fiul lui Dimitrie dela Petiea, un loc de prisacă în Petiea (Uricarul, XVI, p. 20).

La 1639, marele Vornic *Şoldan* cumpără, dela Petrea şi fratele său Ştefan, fii ai lui Andrian, o jirebie şi jumătate dinaltă jirebie, din Petiea (Uricarul, XVI. p. 26).

Dumitraşcu Şoldan a avut frate pe Toderaşc Şoldan, care era proprietarul satului Şoldăneşti. El moare după 1839, lăsând un fiu, pe Ştefan Şoldan, care s'a bucurat de încrederea lui Vasile Voevod, şi acesta, intr'un uric din 5 Aprilie 1642, zice: „I-am apropiat în curtea Domnie mele, şi i-am dat şi i-am întărit drepte ocinele şi moşiile lui, care i le au dat şi i le au dăruit unchiul său Toderaşc Şoldan, cu limbă de moarte, deosebit de alţi fraţi ai lui, adică tot satul *Soldăneştil*, şi jumătate din satul Preuteşti, ce sânt pe Şomuz, în ţinutul Sucevii, cu iazuri şi cu mori în Şomuz» (Uricarul, XVI, p. 29).

Un Pătraşcu Başotă, pe la 1650, avea o fată măritată cu *Vasile Şoldan* [Uricarul, XVII, p. 182], şi la împărţeala averei sale, i se vine lui Toader Başotă, fiul lui Pătraşcu, moşiile Şoldăneşti, Plotuneştii şi Broştenii, la ţinutul Sucevii (Iorga, Documente, VII, p. 336; Ghibănescu, Surete, XXIII, p. 17).

Rămâne un fapt neexplicat, cum Başotă era proprietar al moşiei Şoldăneşti, la 1650, când cu vreo câţiva ani mai înainte, la 1642, proprietar al Şoldăneştilor era Ştefan Şoldan. Să fi fost Vasile Şoldan ginere lui Pătraşcu Başotă, fiul lui Ştefan Şoldan? Atunci cum de ajunsese moşia acestuia în stăpânirea lui Başotă?

Şoldăneştii rămân două veacuri în stăpânirea familiei Başotă.

La 1711, după cererea lui Neculai Başotă, vel Visternic, Domnitorul Mihail Racoviţă rândueşte pe Atanasie Zaguriano, Comis, pe Ştefan Silion, vel Şatrar, pe Vasile Gâlcă, şi Ştefan Pilat, Vornici de Poartă, să hotărască moşiile Şoldăneşti, Broşteni şi Pădureni. Hotarnica aceasta, foarte interesantă, se păstrează, în copie «încredinţată» la 2 Septemvrie 1816, în Muzeul Folticenilor (Acta Millo, 47), şi are următoarea cuprindere.

Facem ştire cu această mărturie hotarnică din luminata porunca Măriei Sale Domnului nostru Mihaiu Racoviţă VVod, că ne au orânduit ca să mergem să hotărâm moşiile D-sale lui Neculaiu Başotă, vel Visternic, anume Şoldăneştii, şi Broştenii şi Pădurenii, sate întregi tot într'un hotar, ce sânt la ţinutul Sucevii, pe apa Şomuzului Mare, şi după poruncă am mers la numitele moşii şi am strâns pe toţi răzăşii şi înpregiuraşii ce se hotărăsc cu numitele moşii, anume Ioretei proin egumen ot Moldoviţa, şi Ghedeoan monah bătrân ot Solca, şi Vasile Ciudin ot Peţie şi Tomiţă ot Leucuşeşti, şi Lupul Deleu ot Antileşti, şi Ion Pahulce ot tam, şi popa Andrei ot Coteşti, şi Pavlu Kitik ot Buciumeni, şi Pascal ot tam. Eşit-au şi din satul Şoldăneşti oameni bătrâni ca de şasăzeci de ani, ce au fost trăitori tot pe acele moşii, ei şi părinţii lor, anume Vasile Bantăş şi Vasile Nikifor şi Văsăian ot Vătămăneşti, şi Ion Ungureanu, şi Toader Unte, şi Andrieş Puiul şi Andrieş Ionga, şi Simeon Negre, şi fiind şi carte de blăstăm s'au cetit într'auzul tuturor, cine cum ştie şi cum au apucat stăpânirea acelor moşii să mărturisească în frica lui Dumnezeu pe carte de blăstăm.

Arătat-au Visternicul Başotă şi ispisoace domneşti dela domni vechi, cum şi alte scrisori întemeiate, şi pe carte de blăstăm şi pe mărturisire acelor oameni ce s'au pomenit mai sus

am purces de lângă margine unui rediu despre apus, şi despre Moldova, alăturea de Antileşti, unde s'au pus şi piatra hotar, şi de acolo alăture cu drumul vechiu pe din gios de drum, şi prin pădure pe din gios de *poiana lui Jalobă*, ce iaste făcută de acel Jalobă, vecin din Şoldăneşti, şi tot alăture cu drumul vechiu până iasă din pădure, şi tot drumul pe din gios de câmp, până în dreptul unei curmături, unde se pogoară drumul vechiu la vale, şi de acolo la vale, spre amiazăzi prin *arinii Bercii*, unde s'au făcut bour într'un arin, şi de acolo drept peste *părâul Rece* ce vine dela Antileşti, şi la deal pe costişă, până în zarea dealului ce se trage cătră Antăleşti, în dreptul arinilor ce s'au pomenit, unde s'au pus şi piatră, şi de acolo tot drept cam pe costişă, pe la un drum vechiu ce iasă din pădure, şi tot drumul vechiu pen pădure pe la un lac unde s'au făcut şi bour într'un veşăn şi tot prin pădure spre răsărit pân în *Fântâna Babii Tofanii*, unde se întâlneşte cu hotarul Lecuşeştilor, şi din Fântâna Babii pe costişă la deal drept la margine pădurii Ciorsacului, şi tot margine pădurii prin pădure până în piscul dealului despre Şomuz, şi din pisc drept la vale în *Plopişori*, unde s'au făcut şi bour, şi de acolo tot la vale până într'o scursură şi tot scursura până în *fântâna lui Kuduman*, vecin din Şoldăneşti, ce iaste lângă drumul ce merge pe vale, şi din fântână peste Şomuz într'o rogină ce cade în Şomuz, şi la deal drept în piscu dealului tot alăture cu Ciorsacii, şi tot zarea *dealului lung* spre miazănoapte, până într'un pisc despre Petie, şi din pisc la vale într'alt piscuşor unde se întâlneşte cu hotaru Petiei. şi de acolo tot drept pe zare dealului despre Petie, până în muche dealului despre bahnă, şi din muche dealului la vale pe un picior ce se trage din dealu ce cade într'o vâlce, pe din sus de *fântâna lui Ion Burdumii*, vecin din Şoldăneşti, şi tot zare aceii vâlcele ce cade în bahnă, şi drept peste bahnă, şi drept peste bahnă pe la coada iazului, şi la deal pe zare unii vâlcele pe din sus tot alăture cu Petie, şi tot zare vâlcelii, până în hotarul *Folticenilor*, şi de acolo cam pe costişă până în zare dealului despre Şomuz deasupra unii vâlcele ce cade în Şomuz într'o moviliţă, unde s'au pus şi piatră hotar, şi tot vâlceaua prin mijloc până în Şomuz şi piste Şomuz drept în gura părâului ce vine de la deal, şi tot părâul la deal pe la capul iazului ce-i zic *Iazul Boilor*, şi de acolo drept tot la deal până în zare dealului în drumul vechiu ce vine dela Suceavă şi se pogoară spre Şoldăneşti, tot acel

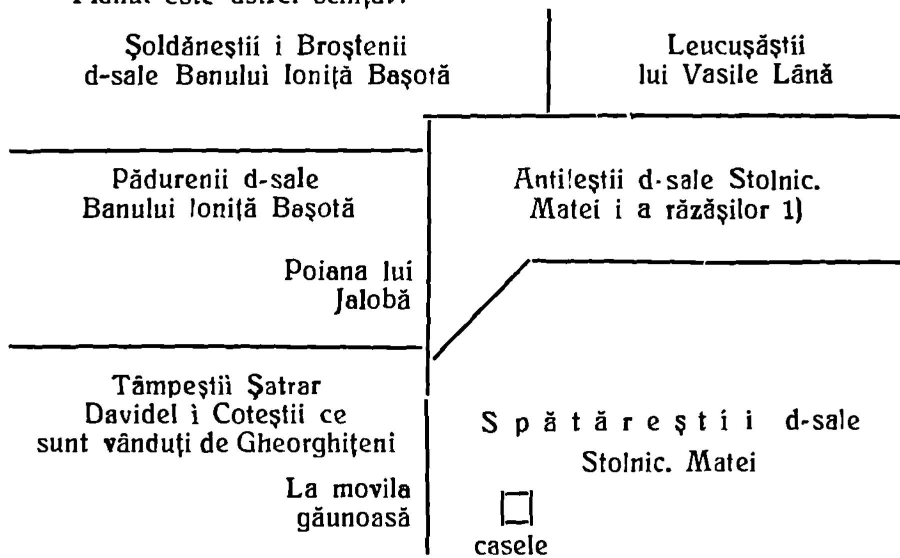
drum vechiu ce s'au pomenit, și din drum pe podiș într'o movilită tot pe câmp, și peste o vâlce alăture cu hotarul *Coteștilor* până în dâmb ce iaste în dreptu bahnii, și de acolo drept în bahnă spre amiazăzi, și tot bahna prin mijloc, până în dreptu unui părăuț ce vine din pădure, ce-i zic *Șipotul Cucului*, și peste câmp unde s'au pus și piatră hotar, și de acolo peste părău ce vine dela Tâmpești, și tot părăutu ce s'au pomenit la deal prin pădure pe la *lacul Ursului*, spre apus, tot alăture cu Coteștii, până iasă iar în *Poiana lui Jalobă*, ce s'au pomenit, și tot margine poenii pe din sus, unde s'au făcut și bour într'un stejar, la mijlocul poenii, și de acolo tot margine poianii și peste rediu în piatra ce s'au zis întăi, primindu-se și toți răzășii, hotărând în frica lui Dumnezeu, ne mai având nime a răspunde de nimică, și așă s'au închiet toate hotarele acestor moșii a dumisale Visternicului Neculaiu Bașotă, în giur înpregiur și am dat și noi această mărturie hotarnică la mâna numitului boeriu, ca să fie spre încredințare, întru care ne am și iscălit.

Velet. 7219 iulii 5.

La 1732, iulie 18, Nicodim Bașotă dă o mărturie despre hotarul Șoldăneștilor (Uricarul, XVII, p. 198).

Intre 1780-1790, se mai face o hotarnică a moșiei Șoldănești, când era proprietatea Banului Ioniță Bașotă. Hotarnica nu s'a păstrat: există însă un plan, care arată situația hotarelor acestei moșii (Acta Millo).

Planul este astfel schițat:

1] Stolnicul Matei era Stolnicul Matei Millo.

Statistica financiară din 1831, cuprinde şi satul Şoldăneşti.

„Satul Şoldăneşti din ocolul Şomuzului, ţinut Sucevii, stăpânit de D-lui vecinicul stăpân Spatar Andrieş Başotă, 1831 april 30", în care se arată: *Preoţi în slujba bisericei* — Pr. Luca Săchelar, Pr. Gavril, Ierodiaconul Teodor tot în slujbă; *Privilegieţi fără dare* — Vel Căpitan Simion Verdiş, cu cartea Domnului Ion Sturza din anul 1827 april 10, fecior de mazil; Slujitorii bisericei — Ioniţă Bunduţă dascăl, Lupu Stahi tij dascăl neînsurat, Iordache Bunduţ pălimar.

Urmează 8 nevolnici, între cari Dumitru *Stamati*; 15 văduve, între care Maria lui *Andrei Stamati*, Catrina a lui Petrea *Carubulea* şi *Preda* lui Vasile Popa; apoi «birnicii breslaşi a rangului spătăriei i a băniei, Bănesii *Anastasică Cantă*», în număr de 37, între cari: Toader *Cărărab*, *Stahi Brâncoveanu*, Lupu sin Vasi e *Puslaş*, Ion Bâlu; «slugile şi alţi oameni fără bir» sunt 18, între cari Vasile Niţucă, ce se află şi «călare a ogrăzii»; mai sunt şi 5 „oameni străini fără căpătâiu", car. toţi «sunt la Iţic jidov orândar» (Arhiva Iasi, Tr. 644. Dosar I, Tom IX)

La 1856 erau în Şoldăneşti 60 liuzi (Uricarul, XV, p. 376).

Satul Antileştii.

Un sat de răzăşi, a căruia dispariţie ar fi greu de explicat, sat care a făcut parte din cuprinsul Şoldăneştilor, este *Antileştii*, în care au trăit oameni cu nume cunoscute în istoria Moldovei, ca *Tăutu*, *Volcinski*, şi a căruia existenţă se menţionează, în documentele ce le cunoaştem, până în anul 1794.

Antileştii au fost sat vechiu.

La 1445 Febrnarie 18, Ştefan Vodă întăreşte mănăstirei Homorul, un sat sub Dumbrava, apoi Vornicenii, *Antileştii* şi Parteştii, date mănăstirei de Lazor şi fratele său Stanciul (Costăchescu, II, p. 125).

La 5 Aprilie 1474, Stefan Vodă confirmă lui Ion Bulbosca şi fratelui său Mihul, din Fărăoani, stăpânirea peste satul Antileşti (Bogdan, II, p. 247).

Un document din 1528 Iulie 12, arată a treta parte din sat în stăpânirea lui Tomşa, feciorul Mogâldei, pe care moşul său Faraon, a avut-o danie dela Ştefan Vodă.

Documentul inedit, din Muzeul Folticenilor (Acta Millo, 1), are cuprinderea următoare:

Suret de pe ispisoc sărbesc de!a Petru VVod din veleatul 7036 Iulie 12.

Precum au venit înaintea noastră şi înaintea boiarilor noştri a mari şi mici, Tomşa feciorul Mogăldei din Antăleşti, de nime silit nici asuprit, ci de a lui bună voie, şi a vândut a sa dreaptă ocină şi moşie, din a treia parte din satul Antăleşti, din partea Mogăldei giumătate din uric ce au avut moşul lui Faraon dela bătrânul Ştefan Voevod de danie. Aceea au vândut-o slugii noastre lui Măteiu Vătah drept optzeci şi cinci zloţi tătărăşti, din tot locul, din câmp, şi din sat, şi din apă, ce se va alege din acea a treia parte a satului giumătate. Şi s'au sculat Măteiu Vatah şi au plătit toţi de plin acei de mai sus scrişi bani 85 zloţi tătărăşti în mănule Tomşii feciorului Mogăldii. Deci noi văzând a lor de bună voe tocmală şi plată deplin, dat-am lui şi am întărit ca să-i fie lui şi dela noi ocină cu tot venitul, şi altul să nu se amestece.

Stroe vel Logft.

S'au tălmăcit de Gheorghie Evloghie Dascal. — 1785 mart 18.

La 15 Aprilie 1591, Avram şi frate-său Samoil, şi surorile lor Varvara, Odochia şi Elina, feciorii Magdei, vând două părţi din satul Antileşti, însă cu partea Mogăldii, din uricul de întăritură ce au avut dela bătrânul Ştefan Vodă. Vând lui Măteiu Bercea ilişar, drept 240 zloţi.

Pe la 1620, Pătraşco vel Vornic de Ţara-de-sus, scrie că Ionichie din Antileşti, cu femeia lui Nechifor, anume Magda, cumnata lui Ionichie, s'au judecat împreună pentru o ocină ce a cumpărat Ioanichie dela Irimia Stăncescul, pe care a dat 2 boi şi 5 taleri în mânule lui Beleiu, iar Magda, femeia lui Nechifor, a întors în mânule lui Ioanichie un bou şi doi taleri, pentru acei doi boi şi cinci taleri ce au dat Ionichie în mânule lui Beleiu, pentru acea ocină, şi au rămas ei amândoi pe acea ocină, iar Beleiu după aceea au vrut să întoarcă, zicând că Ioanichie nu i-au fost dat acei boi şi bani pentru moşie, ci i-au fost dat pentru nişte oi, iar Magda au adus mărturie oameni buni, că au dat acei boi şi bani pentru moşie, iar pentru acele oi ce zice Beleiu, au dat bărbatul Magdei *un arc cu săgeţi şi cu tulbă,* pentru aceea să aibă a stăpâni Magda întru acea moşie dinpreună cu Ionichie, cumnatul ei [Acta Millo, 12].

Circa 1620, — Gafona, fata lui Costin, nepoata popii Andrei, şi

cu mătuşa sa Antimia, vând o jirebie din Antileşti, din partea Pitarului [Acta Millo, 15].

Circa 1620. Fedora femeia lui Onisie din Antileşti, se împacă cu nepotul ei, Zadul, pentru o jumătate de jirebie, pe care i-o lasă s'o ţie. Intre marturi este şi popa Dumitru din Antileşti. (Acta Millo, 16).

Circa 1620. Zadul mărturiseşte cum a pus o jirebie a lui Bormotă din sat din Antileşti, la Deleu, aprodul din Spătăreşti, pentru zece zloţi ce i-au dat Deleu când au „fost în legătură" la Poturul; aşişderea au luat 13 potronici de argint iar dela Deleu, de s'au plătit dela Jora, şi un zlot când a murit îmăsa şi 100 taleri în Suceava, când l-au legat vecinii Ghianghi. (Acta Millo, 21).

1623 Iunie 20. Pricina Zadului pentru ocina răscumpărată de Onichie dela Eremia Stăncescul din Antileşti. [Acta Millo 23].

1624 Decemvrie 20. Radul Voevod întăreşte Zadului, feciorul Magdei, ocina de cumpărătură din ispisocul ce a fost dela Ştefan Tomşa VVod, un loc de casă din Antileşti. (Acta Millo, 24).

1625 Octomvrie 9. Ana şi cu frate-său Ionaşco din Antileşti, vând două jirebii lui Deleu din Spătăreşti, drept 55 taleri. (Acta Millo. 25).

1628 Maiu 26. Antimia şi nepoata ei Gaftona, fata lui Costin, vând o casă din Antileşti, lui Deleu Spatarul, drept 25 taleri de argint (Acta Millo, 31).

1634 Decembrie 3. Zapis de mărturie dela Lupul şoltuzul ot Baia şi pârgarii de acolo, prin care Deleu din Spătăreşti a pus zălog casa lui Mihăilă din Spătăreşti, pentru 18 taleri pe care nu i-au plătit la 31, şi şi-au pierdut moşia, şi după aceea au venit înaintea lui Sâmon, şoltuzul dela Baia, Tomchil şi sora sa Mărica, şi au vândut partea lor jumătate jirebie din Antileşti (Acta Millo, 32).

1639 Decembrie 18. Vasile Voevod dă ştire lui Toderaşco, Vornic de Botoşani, să facă lege dreaptă temeinic în pricina jăluită de Toma din Antileşti contra lui Deleu din Spătăreşti. Toma a pus zălog la Deleu o jumătate de jirebie din Antăleşti, până-i va da banii, iar acum îi dă banii şi cere înapoi pământul. (Acta Millo, 36).

1639 Septembrie 11. Cartea Domnului Vasile Voevod către Dubău din Antăleşti, să trimeată la judecată pe Deleu şi popa Ghedeon de acolo, în o pâră pentru o parte din ocină ce a fost cumpărată de moşul popii, de Onea cel bătrân. (Acta Millo, 35).

1641 Martie 6. «Adică noi tot satul Antăleşti scriem şi mărturisim cu această scrisoare a noastră pentru o poiană ce este la Antăleşti, a venit Deleu cu cinstită cartea Măriei Sale lui Vodă la Boldişor» şi s'a aflat că acea poiană o au deschis Mogâldea Pitarul de Antăleşti. (Acta Millo, 37).

1649 Fevruarie 5. Carte gospod dela Duca Vodă, scrisă la Ion Pisoschi de Hârtop, după jaloba Lupului Deleul din Spătăreşti, asupra lui Ionisii şi a lui Pătraşc, din Antileşti, pentru o jumătate jirebie din partea Mighiului. (Acta Millo, 40).

1649 August 29. Vasile Vodă scrie lui Nacul pârcalabul din ţinutul Sucevii, pâra lui Lupul Deleu cu feciorii lui Dobul. pentru „o casă de ocină care este pe jumătate de loc de Antăleşti". (Acta Millo, 41).

1669 Fevruarie 5. Duca Vodă scrie lui Ion Pisoţki din Vărtop, să cerceteze jaloba lui Lupu Deleu de Spătăreşti, cu Ioneasa din Anteleşti şi feciorul ei Pătraşcu, pentru jumătate de jirebie din partea Meghiului în Antileşti. (Acta Millo, 43).

1718 Aplilie 2. Scrisoare de învoială între Gligoraşco Deleul şi Toader Pahulce, şi Vasile Volcinski şi Toader Tăutul, prin care arată că s'au învoit ei în de ei şi s'au aşezat pentru tot satul Anteleşti, însă Vasile Volcenski şi Sandul Tăutul să ţie trei părţi, iar Gligoraş Deleul să ţie a patra parte. (Acta Millo, 50).

1732 Iulie 11. Chedeon Deleu monah face danie Postelnicului Vasile Başotă a patra parte din sat de Antileşti. (Acta Millo, 53).

1735 ghenar 11. Monahul Ghedeon Deleu vinde Postelnicului Vasile Başotă a patra parte din Antileşti, partea din gios, dinspre Spătăreşti, cu 60 lei. (Acta Millo, 55).

1735 Septemvrie 15. Monah Ghedeon, feciorul Lupului Deleu din Spătăreşti, dărueşte Postelnicului Vasile, fiul Şatrarului Toader Başotă, a patra parte din sat de Antileşti. „Această a patra parte de sat o am dăruit dumisale Post. Vasile, fiul Şatrarului Başotă, ce se pomeneşte mai sus, iar o a patra parte iarăş de Antileşti i-o am dat iarăş dsale pentru şasezeci de lei ce m'am plătit dela nişte turci ce li am fost dator". (Acta Millo, 56).

1735 Octomvrie 22. Carte dela Domnul Const. Neculai Voevod, scrisă la Sandul Tăutul şi la feciorii lui Vasile Volcenski ot Cernăuţi, să se scoale cu toate scrisorile ce vor fi având pe silişte pe Antileşti, şi să meargă acolo să se aleagă partea lui Grigori Deleu. [Acta Millo, 58].

1738 August 2. „Eu mai mult de a patra parte din Antileşti n'am, iar D-ta, bade Sandule, nu te atinge mai mult în partea aceasta şi ştii şi D-ta că am a patra parte din Antileşti, care face giumătate de sat, mai mult nu te atinge. Gheorghe Volcinski". (Acta Millo, 61).

1738 Septemvrie 16. Gheorghe Volcenski împrumută dela Postelnicul Vasile Başotă 11 lei noi şi i-au pus zălog a patra parte de An-

tileşti, păr la sfeti Gheorghe, atunci să-i dea banii, iar nefiind banii la zi, să fie moşia de istov". (Acta Millo, 62).

La 1745 «satul întreg Antileşti, la Suceava, a fost dat de zestre de către Ileana, fata Vornicului Ştefan Ruset, fiicei sale Maria» (Uricarul, XI, p. 227).

1765 Fevruarie 3. Cartea Domnului Grig. Alex. Ghica Vodă, către Const. Adam, b. v. Stolnic, şi Petru Keşcu, b. v. Şatrar, în pricina dintre Stolniceasa Safta Băşătoaia cu Neculai Tăutu, pentru moşia Antăleşti, să măsoare moşia şi să deie la amândoi câte jumătate. (Acta Millo, 71).

1767 Aprilie 1. Grig. Ion Kalimah Voevod, rândueşte pe Const. Kanano, b. v. Paharnic şi Manolache, b. v. Stolnic, ispravnici de ţinut Sucevii, să cerceteze jalba Stolnicesei Safta Băşătoae asupra lui Neculai Tăutu, care se întinde să stăpânească mai mult din Antileşti, (Acta Millo, 72).

1778 Iulie 23. Dumitraşco, fiul Stolnicului Vasile Başotă, dărueşte fratelui său Iordache Başotă, Post., toată partea lui ce-i va veni despre ceilalţi fraţi, din satul Antileşti. (Acta Millo, 76).

1781 Decemvrie 20. — Anaforaua în pricina dintre Vasile şi Toader fiii răposatului Stol. Vasile Başotă, pentru dania care fratele lor cel mai mic, Dimitrache, ce se află şi călugăr, au dat partea sa de moşie Antileşti şi Spătăreşti, fratelui lui celui mai mare, Iordache (Acta Millo, 86).

1783 August 31. — Ion Morariu se învoeşte cu Ioniţă Volcinski să-i facă o moară cu o piatră şi cu 2 piluge de păsat, în părăul Antileştilor, pe moşia sa, drept 40 de lei (Acta Millo, 87).

1784 Octomvrie 14. — Invoială între Sultana, giupâneasa Stolnicului Matei Milu şi cumnatul său Toader Başotă Post. pentru părţile or din Spătăreşti şi Antileşti (Acta Millo, 92).

1785 Fevruarie 22. — Iermonah David Başotă, fiul Stol. Vasile Başotă, face danie cumnatului său Stol. Matei Milu, partea sa din Spătăreşti şi Antileşti, clironomie dela răposatul său frate Vasile (Acta Millo, 95).

1785 Aprilie 17. — Toader Başotă dă lui Matei Millo partea sa, jumătate din Spătăreşti şi câtă are în Antileşti, „clironomia giupânesei D-sale dela frate meu Iordache Post., ce au murit, şi danie dela frate meu David călugărul", în schimb pentru moşia Chişărăii, pe Jijia, la ţinutul Eşii (Acta Millo, 97).

1786 Aprilie 7. — Scrisoarea lui Dumitraşcu Tăutul către Matei

Milo, b. v. Stol., ca să-i stăpânească a patra parte ce are el în Antileşti, şi pentru venitul moşiei se vor înţelege, „fiind depărtat" (Acta Millo, 99).

1786 Aprilie 23. — Pătraşcu Tăutul, Alex. Tăutul şi Const. Tăutul, arendează lui Matei Milo, Stolnic, a patra parte baştină din tot satul Antileşti, pe un an (Acta Millo, 100).

1786 Maiu 9. — Alex. Mavrocordat Vodă însărcinează pe Ianacaki Kant b. v. Visternic şi Ştefan Hurmuzachi, b. v. Visternic, ispravnici de Suceava, să hotărască moşiile Spătăreşti şi Antileşti, a d-sale Matei Milu, b. v. Stolnic, împresurate de răzăşii megieşi (Acta Millo 101).

1786 Noemvrie 18. — Hotarnica moşiei Spătăreşti, sat întreg, şi jumătate de sat Antileşti, a Stol. Matei Milo, faţă cu Neofit Tăutu, călugăr, şi nepotul său Ion Volcinski, răzeşi de Antileşti [Acta Millo, 107)

1790 Aprilie 7. — Ioniţă Başotă arendează oamenilor din Spătăreşti venitul a jumătate de sat Antileşti, ce este a lui Volcinski (Acta Millo, 111).

1791 Martie 5. — Vasile Marco căpitan arendează partea sa, a patra parte din jumătate de Antileşti, lui Matei Milu, Ban, în 25 lei, bani buni, dela 5 Martie 1791 până la 5 Martie 1792 [Acta Millo, 113)

1791 Maiu 1. — Neofit Tăutu monah şi Dumitraşc Tăutul, dau lui Matei Milu, b. v. Ban, să stăpânească partea lor din Antileşti (Acta Millo, 114).

1793 Iulie 27. — Cartea lui Alex. Moruzi Vodă către Ianachi Cantacuzino, b. v. Vist., ca după jaloba Banului Matei Milo să hotărnicească moşiile Spătăreşti şi Antileşti, de către Dumbrăviţa lui Costache Pătraşcu, iciciohodar [Acta Millo, 117].

1793 Sept. 30. — Anaforaua hotarnicilor pentru pricina dintre Banul Matei Milu şi mazilul Ioan Volcinski din Bucovina, cari au amândoi câte jumătate din satul Antileşti (Acta Millo, 125).

1794 Martie 14. — Cartea de judecată a Divanului în pricina dintre Banul Matei Milu şi Mazilul Ioan Volcinski din Bucovina, pentru moşia Antileşti (Acta Millo, 126).

Trebue să fi fost sat mare, Antileştii, ca să găsim în el, un număr aşa de însemnat de proprietari, cu locuinţa în sat. Din documentele citate, se vede că trăiau, în Spătăreşti, cam următorii răzăşi: Tomşa, Mogâldea, Matei Bercea ilişar, Ionichie, Nechifor, Irimia Stăncescul, numeroşi membri din familia Beleiu, Bulbosca, Faraon, Costin, Onisie, Zadul, Ionaşco, Dubău, Oancea, Pătraşco, Mighiul, Dobul, Toader Pahulcea, Neculai Jijieanul, etc. Din neamul Tăutu erau opt răzăşi, cu

părţi în Antileşti: Toader Tăutul, Sandul, Neculai, Dumitraşcu, Pătraşcu, Alexandru, Constantin şi Neofit Tăutul, acest din urmă călugărit. Nepoţi ai Tăutuleştilor erau Volcinskii din Bucovina: Vasile, Gheorghe Ioniţă.

Erau în Antileşti o moară şi două piluge de păsat, pe pârâul Antileştilor, încă în 1783.

Trebue să fi fost biserică, în Antileşti, de oarece întâlnim trei preoţi, în acel sat, cam pe aceiaş vreme, între 1620 şi 1639: popa Andrei, popa Dumitru şi popa Ghedeon.

Pe coasta dealului care coboară din satul Spătăreşti spre părăul Antileştilor, pârâu cu un foarte mic debit de apă, în zilele noastre, s'a găsit o piatră de mormânt, cu urmele unei inscripţii care nu se poate ceti, dar pare să fi fost slavonă. Piatra este astăzi răzimată de zidurile bisericei din Tâmpeşti.

Din toată aşezarea satului acestuia, n'a mai rămas nicio urmă.

O hotarnică din 18 Noemvrie 1786, arată în amănunţimi hotarele moşiei Antileşti;

> Din poronca prea înălţat Domnului nostru Măria Sa Alexandru Ioan Mavrocordat Voevod, fiind noi rânduiţi ca să hotărîm moşia Spătăreşti, sat întreg, şi giumătate de sat Antileşti, a D-sale Stolnic Matei Milo, ce le are la ţinut Sucevii, şi prin luminată carte Măriei Sale ni se poronceşte mergând la numitele sălişti să facem cercetare scrisorilor şi altor dovezi ce vor arăta atât D-lui Stol. Matei Milo cât şi răzeşii de Antileşti, iar când nici din scrisori, nici din mărturiile înpregiuraşilor nu se vor putea afla cele drepte hotare a Spătăreştilor şi a Antileştilor, atunce să facem măsură moşiilor de pin pregiur ca să se dovedească lăţimea şi lungimea acestor moşii. După poroncă mergând la numitele moşii fiind de faţă şi Neofit Tăutu călugărul şi Ion Volcinski, răzăşii de Antileşti, am cercetat întâi pentru moşia Spătăreşti, întrebându-i de au cineva niscaiva scrisori ca să cei (cează) din moşie Spătăreşti, şi neaflându-se nimeni cu scrisori sau cu vreo dovadă, s'au cunoscut cu adevărat că este drept sat întreg Spătăreştii a D-sale Stol. Matei. Am cercetat şi pentru giumătate din moşia Antileştii ce cere D-lui Stol., şi întrebând pe numiţii mai sus răzeşi de au ceva să răspunză, au arătat cum că ei au scrisori vechi în care cuprind mai mult de cât giumătate de sat în partea lor, şi rămâne D-sale Stol. mai puţin de giumătate de sat. Li am cerut scrisorile să le arăte. Au scos un hrisov dela răposatul Domn Grigori Ion Ca-

limah VVod, din let 1768, în care arată că după multe giude- căţi ce au avut ei cu Dumneei Stolniceasa Safta Băşitoai, cer- cetându-se toate scrisorile la Divan, amândurora părţilor, care pre larg le arată toate scrisorile în hrisov, s'au hotărât dela acea giudecată giumătate de sat Antileşti să ţie D-neei Stol. Safta, şi giumătate de sat să ţie răzăşii, după cum şi mai îna- intea giudecăţii când au hotărît acea moşie Mihalachi Stârce, Vornic de Poartă, tot giumătate de sat Antileşti cu măsură au lipit-o de Spătăreşti, partea D-sale Stolnicesei Saftei. S'au mai văzut şi o învoială a lui Neofit Tăutu călugăr din 1777 ghenar 30, care o dă la mâna nepotului său Ion Volcinski, iscălită de toţi fraţii şi alte neamuri, adică Andrei Tăutu, frate lui Neofit mai mare, Dumitraşcu Tăutul iar frate a lui, şi Ion Mitescu Că- pitan, şi Alexandru Tăutul văr călugărului, şi Ion Calmoski Spătar şi alţii, în care singur el mărturiseşte şi o arată pe giu- mătate de sat de Antileşti, iar nu mai mult. S'au mai văzut şi o carte de cercetare ce au făcut Vist. Ianaki Kant, între Neofit călugăru şi Ion Volcinski, nepotul său din let 1779, în care iarăş tot pentru giumătate de sat vorbesc. S'au mai văzut şi altă carte de giudecată a răposatului Vasile Razu, fiind vel Lo- gofăt, din let 1779, care întăreşte lui Volcinski învoiala călugă- rului şi giudecata D-sale Vist. Ianaki, şi tot pentru giumătate de sat vorbeşte. S'au mai văzut două zăpise iarăşi a lui Neofit călugăru, întărite cu iscălitura răposatului Mitropolit Gavrilie, şi cu iscăliturile D-lorsale boerilor Divanului, în care încheie o a patra parte din moşia Antileştii şi o vinde nepotu său lui Ion Volcinski, bez o a patra parte ce este dreaptă a nepotului de pe tată său Gheorghe Volcinski, a căruia Gheorghe Volcin - ski i s'au văzut şi un răvaş a lui scris către Sandul Tăutul, tatul călugărului din let 1738 avgust 2, arătându-i cum că ei mai mult de cât a patra parte de Antileşti nu are, nici să se întindă Sandul Tăutul a cere mai mult, fără numai aceasta a patra parte, şi cu a patra parte ce o are Sandul Tăutul, încheie iară giumă- tate de sat, care din toate acestea s'au cunoscut că răzeşii mai mult de cât giumătate de sat Antileşti nu au, şi întrebându-se de mai au ceva a răspunde, însuşi ei şi-au venit în cunoştinţă şi au arătat că n'au să ceie (ceară) mai mult de cât giumătate de sat, mai ales că scoţând şi Dlui Stol. Matei un zapis a lui Ghedeon, fecioru Lupului Deliu din Spătăreşti, din let 7243 sept. 15, întărit cu iscălitura răposatului Mitropolit Antonii şi a altor boeri, cu care zapis o a patra parte de Antileşti o face danie Post. Vasile, fiul Şatrarului Toader Basotă, şi o a patra

parte de sat o vinde Şatr. Toader Başotă, cu 60 lei, şi într'acest zapis era iscălit şi Sandul Tăutul, tatul călugărului Neofit, care de ar fi avut ei mai mult de cât giumătate de sat, atunce nu ar fi iscălit în danie şi vânzarea ce au făcut acel Ghedeon monah Şatrarului Toader Başotă, şi după toate dovezile acestea au rămas dreaptă giumătate de sat a Dsale Stol. Matei, partea de sus, după cum arată şi în hrisov. Dar fiindcă la aceste moşii Spătăreştii şi Antileştii nu s'au găsit vreo dovadă sau hotară vechi despărţitoare una de alta, într'alt chip nu s'au putut fără numai fiindcă amândouă moşiile tot dela un loc purced şi tot la un loc se sfârşesc, au socotit ca să se măsoare şi să se deie drept în două, şi făcându-se odgon de două zeci stânjeni, şi stânjenul de opt palme gospod, am măsurat întâi capătul de sus curmezişul, dintr'o piatră hotar ce este despre moşia Şoldăneştii a Dsale Banului Ioniţă Başotă, şi prin capul Pădurenilor şi a Tâmpeştilor, păr în *movila găunoasă*, s'au găsit una mie una sută douzeci stânjeni. S'au măsurat şi mijlocul dintre zarea de deal despre moşia Leucuşăştii, unde însuşi Lâneştii fiind de faţă, au arătat că hotaru lor pără acolo este, şi pără într'o moviliţă ce este lângă un lac în cornul moşiei Dumbrăviţii din sus, unde iar fiind iciciohodar Costachi de faţă, au arătat că pără acolo este hotaru lui Dumbrăviţa, şi s'au găsit una mie trei sute stânjeni. Am măsurat şi capătul din gios despre Cămârzani, pe cât se stăpâneşte de Antileşti şi de Spătăreşti, şi s'au găsit patruzeci stânjeni. S'au măsurat şi lungul acestor două moşii şi s'au găsit partea pe de către Leucuşăşti două mii cinci sute şi douăzeci stânjeni, iar partea despre Moldova pe de către Răciuleni şi Dumbrăviţi, păr într'o moviliţă ce este cornu Dumbrăviţii, pără unde se stăpânesc Spătăreştii s'au găsit una mie patru sute optzeci stânjeni, şi văzîndu-se cu totul împresurat capătul acestor moşii de către moşia Dumbrăviţa, după poroncă s'au măsurat şi moşiile Dumbrăviţa şi Răcileni, a cărora măsuri pre larg s'au arătat în hartă la fiecare parte câte câţi stânjeni s'au găsit, am cerut Dsale iciciohodar Costache ca să ni arăte scrisori cu ce cuprinde acea bucată de loc de taie capătul moşiilor, mai ales că Dumbrăviţa purcede dela un loc cu Răciulenii şi cum de trece Dumbrăviţa cu lungul mai mult decât Răciulenii. Dlui întâi fiind acolo pe câmp, au scos o hotarnică care i-am zis ca să o ţie păr când s'a face cercetare scrisorilor, şi atunce om cerceta-o ; când am cerut-o de al doilea, n'au vrut s'o scoată, şi măcar că întâi am cetit-o, şi zice într'acea hotarnică cum că se loveşte Dumbrăviţa cu Leu-

cuşăştii, dar rău suie pe Dumbrăviţi acolo, căci atât după starea moşiilor cât şi după măsuri, nici cu un chip nu poate Dumbrăviţa să ajungă la Leucuşăşti, şi mai ales că face capătul în trei colţuri şi agiunge în Leucuşăşti nu mult cu un colţ, după cum pre larg s'au arătat în hartă. Au scos şi Dlui Stol. Matei un suret de pe un ispisoc dela Movilă VVod din let 7140 nov. 7, care ispisoc arată hotarul Spătăreştilor pe despre Răciuleni şi Dumbrăviţi, că umblă din movilă în movilă, iar despre soare răsare se hotărâşte cu Cămârzanii, unde este un bâlc cu un pâlc de lozii, şi de acolo purcede spre soare răsare şi se tâlneşte cu hotarul Leucuşăştii pe piscul de deasupra *fântânii roşii*, păr în rupturi, şi de acolo zarea dealului în sus alăturea cu Leucuşăştii, care hotare după starea locului aşa s'au cunoscut şi de noi că sânt adevărate, fiindcă mărg drept hotarele din Movileni, ce sânt în capătul Răciulenilor şi în capătul Dumbrăviţii, după cum s'au arătat în hartă. De aici ne am întors la capătul Spătăreştilor şi a Antileştilor din sus, şi fiindcă după măsurile arătate mai sus ce am făcut Antileştilor şi Spătăreştilor s'au găsit mijlocul curmezişului mai lat decât capătul din sus cu una sută optzeci stânjeni, unde fiind cele adevărate margini, făr de nicio pricină despre nimeni, s'au cunoscut că capătul din sus se înpresoară la un colţ de către moşia Şoldăneşti, măcar că Dlui Ban Ioniţă Başotă au scos o hotarnică din let 7219 iulie 5 iscălită de Atanasie Zaguriiano Comis, i Ştefan Silion vel Şatrar, i Vasile Gâlcă Vornic de Poartă, i Ştefan Pilat Vornic de Poartă, în care arată hotarăle prin capetele Spătăreştilor şi a Antileştilor, începând din colţul Pădurenilor, unde se despart de Tâmpeşti, dela o piatră ce este lângă doi stejări în marginea unui rădiu de despre apus şi despre Moldova, alăture cu drumul vechiu, pe din gios de drum şi pin pădure pe din gios de *Poiana lui Jalobă*, şi tot alăture cu drumul vechiu, până iese din pădure, şi tot drumul, pe din gios de câmp, pără în dreptul unei curmături, unde se pogoară drumul vechiu la vale, şi de acolo la vale spre amiazăzi, prin *Arinii Bercei*, unde s'au făcut boor într'un arin, şi viind prin piatra ce este colţul Şoldăneştilor, n'o mai pomeneşte că s'au f.cut acolo colţu, ce trece şi zice prin Arinii Bercii, şi taie colţul Antileştilor, care pre larg se arată în hartă, şi fiindcă şi brisovul Antileştilor scrie tot aceste semne, noi arătăm pricinile, iar hotărârea va fi dela luminat Divan gospod. Am mărs şi la capătul Spătăreştilor, unde se lovesc în capete cu moşia Tâmpeşti a Şatrarului Alexandru Davidel, şi văzând stăpânirea

Şatrarului Davidel din piatra Pădurenilor scoborând într'o piatră, care piatră nu-i niciun hotar, şi de acolo în cele trei pietre a Băii i a Răciulenilor, şi nefiind Şatr. Davidel acasă, am adus pe însuşi răzăşii acei cari au dat moşia Şatrarului Davidel, pe Vasile Gheorghiţă, om ca de şaptezeci ani, şi Vasile Mighiu, iar asemene, şi cetindu-li-se cartea de blăstăm, ca să arăte adevărul pe unde au fost adevărat hotaru, au purces ei înainte din piatra Pădurenilor, pe un drum vechiu, spre apus, drept în *movila gurguietă*, şi de acolo iar drept în *movila găunoasă*, aceste hotară au mărturisit ei, cu sufletele lor, că au avut veche stăpânire, care s'au arătat toate pre larg în hartă. Au venit pe urmă şi Şatr. Davidel, şi întrebându-se cu ce dovadă face ocol în moşii, au scos o scrisoare a lui Neofit călugăru, răzăş de Anteleşti, care mărturiseşte el printr'acea scrisoare cum că umblă hotarul Tâmpeştilor pe acolo de mai sus arătate semne, pe unde stăpâneşte şi acum Şatr. Davidel. Impotriva aceştii scrisori au scos şi Dlui Stol. Matei o scrisoare tot acestui Neofit călugăr, în care zice că văzând cartea de blăstăm, el n'au putut mistui adevăru ce arată că adevărată scrisoare au dat Şatr. Davidel, având pizmă pe Stolniceasa Băşitoai, şi mai ales rugându-l în multe rânduri, Şatr. Davidel, au dat şi el acea scrisoare, de a putea să se treacă, bine, de nu, s'or îndrepta hotarele iar pe unde au fost, aceste le au zis şi din gură călugăru, fiind de faţă şi Şatr. Davidel, şi la aceasta s'au dovedit că fără nicio dreptate intră cu acel ocol în Moşia Spătăreştii, care după cercetările ce am făcut, am dat această mărturie Dsale Stol. Matei Milo, iar cea desăvârşită rămâne după cum s'a hotărî dela luminat Divan gospod. 1786 noemv. 18.

Eu Vasile Gheorghiţă vânzătoriul moşiei Tâmpeşti, precum am stăpânit, aşa mărturisesc [1]).

In 1835 s'a judecat, la tribunalul din Folticeni, un proces interesant pentru istoria satului Antileşti. Iată ce s'a cercetat atunci:

In 1834 Spatarul Enacache Gane este chemat în judecată de Zamfira Răftivanu, pentrucă răposatul moşul ei Tudurache Ciurea ar fi cumpărat o a opta parte din moşia Antileştii, dela Dumitraşcu Tăutul şi de la Costache Tăutul, fără a avea drept de cumpărătură, ci numai cu dritul protimisirei a unei a patra părţi, zăstrea maicei sale, a jăluitoarei,

1. Originalul în Muzeul Folticenilor.

pe când însăşi ea se trage din acel bătrân cumpărat de răposatul Căminar, cerând să fie dânsa protimisită de a răscumpăra acea parte de moşie.

In susţinerea reclamaţiei sale, jăluitoarea prezintă mai multe acte şi anume:

1. Scrisoarea din 25 Fevruarie 1814 prin care Nastasă Ciurea face schimb o a patra parte din moşia Antileşti, ce o are zestre, cu o parte din moşia Buneşti, din a şasa parte, care trece în Moldova numai, iar nu şi partea din Bucovina: Schimbul se face cu fratele său Căminarul Tudurache, mai luând şi adaos dela răposatul Căminar suma de 6500 lei:

2. Porunca Divanului cătră Isprăvnicie, din 26 Iulie 1828, ca să urmeze despăgubirea zestrei dumneei Spătărasei din averea dumisale Căminarului Ciurea;

3. Raportul Isprăvniciei Sucevei cătră Divan, din 17 Iulie 1828 că întru despăgubirea zestrei Spătarului Ganea, a dat din moşia Căminarului Ciurea a patra parte din Bâdiliţă şi o parte din Petiea, din Podeni şi din Buneşti, în venit anual de 9000 lei, cât se cuprinde şi zestrea d-sale Spătarului, puind înainte că totuşi ar fi obijduit, nepotrivindu-se cursul monezii acest din Moldova cu acel din Basarabia, însă au primit şi D-lui Spătarul Gane;

4. Porunca Divanului din 22 August 1828 către Spătarul Constantin Negre şi Banul Dumitrache Vasiliu, prin care li se scrie ca după hotărârea dată de acel Divan întru despăgubirea zestrei d-lui Spataru-lui Gane, venit de 4500 lei pe an, dela Căminarul Ciurea, din moşiile ce i se dăduse în stăpânire, să se preţeluiască ase nenea venit şi să i se deie, dela Sf. Gheorghe, în a d-sale stăpânire veşnică;

5. Raportul lui Negre şi Vasiliu, din 23 Noemvrie 1823, către Divan, asupra poroncii de mai sus, prin carele arată că au dat întru despăgubirea d-sale Spătarului Gane, 264 fălci de loc şi 55 prăjini, însă 180 fălci din Antileşti şi 84 fălci din Petiea cu 55 prăjini, cuprinzând întocmai venitul de 4500 lei, acest loc pe an, cât a fost şi zestrea d-sale Spătarului Gane.

In baza acestor acte, să dă hotărârea:

Pe aceste de mai sus dovezi stând g iudecata cu scumpătate a tratarisi pe pricină, au luat aminte:

A. Că dumneei jăluitoarea Zamfira Răftivanu necunoscându-şi mai întâi protăsul pentru a patra parte de Antileşti, zestrea maicei dumisale, cu care dacă ar fi putut intra în stăpânirea acei moşii, apoi să-şi fi cerut dritul protimisirei de a

răscumpăra și aceasta a opta parte, pretinderisită acum cu dritul acei a patra părți ce nu o are, iar nu să-și ceie (cearǎ) un drit numai încă închipuit.

V. Dumneei jăluitoarea găsindu-se însoțită și în legiuită vârstă cu mulți ani mai înainte de a se despăgubi d-lui Spatarul Gane de zestrea d-sale din averea răposatului Ciurea, cu acea parte din moșia Antilești, niciodadă nu s'au arătat cu asemenea pretenție, ci tocmai acum, când pe de o parte o parte din avere s'au luat întru despăgubirea zestrurilor fiicelor răpăosatului Căminar, iar nu de altă parte, rămăsița s'au tras întru despăgubirea creditorilor, pentru care urmând și publicație, dumneei nu s'au arătat cu cerere în acea vreme.

D. Că părintele dumisale jăluitoarei zi astăzi trăește și spiculariseşte, precum și partea din moșia Buneștii luată în schimb de dumneei jăluitoarea ce stăpânește, și dacă i se pare că ar fi obijduită cu acel schimb urmat, să se întoarcă către schimbători, care nu au avut drit de a schimba mai cu îngiosit folos, precum dumisale i s'ar părea, și când partea cumpărată dela Tăutulești, pentru care dumneei jălăuitoarea cere protimisire estre trecută în stăpânire răpăosatului Ciurea, mai de douăzec ani, nici nu-i mai rămâne dreptate de protimisis, a o răscumpăra cu dritul a o a patra parte ce nu are.

Pe aceste dar temeiuri și pe a pravileleor rostire 1400 și 1436 din condica țivilă, se încheie socotința ca dumnealui pârâtul Spatarul Gane să rămâie slobod despre această acolisitoare pretenție a jăluitoarei.

Greceanu, Aga ; Plesescu, Căminar.

(Arhiva Trib. Suceava. Condica de hotărâri pe 1835. Hotărârea No. 111 din 11 Dec. 1835. Fila 97 verso).

Intemeierea Orașului

Despre orașul Folticeni, se spune în „Marele Dicționar geografic al României" că este înte neiat de Ioniță Bașotă, în anul 1780, prin hrisovul Domnitorului Constantin Moruzi, din 8 August, și că îndată după întemeiere, târgul *Șoldănești* — adică Folticenii de astăzi — s'a populat cu locuitorii din satul Baia, refugiați aici, în urma unei mari inundațit a râului Moldova.

Din cercetările făcute, pe baza unor documente încă necunoscute rezultă că orașul acesta e ceva mai vechiu, adică el exista înainte de data hrisovului domnesc din 8 August 1780.

In „Condica Visteriei No 23 pe anul 1824", din Arhiva Statului Iași, la fila 395, sunt trecuți, ca birnici în Folticeni, Frații Bercu, Șmil și Israil Focșăneanu, de nație jidovi, cari arată că sunt născuți în Suceava, dar «cercetându-se — se spune în condica aceasta — s'a aflat că în Focșănii». Despre venirea lor în orașul Folticeni se spune „Ei arată că de 32 ani au venit în Moldova, însă cercetându-se se dovedește că *sunt 50 de ani de când tatăl lor Avram au venit la Fulticeni*".

Dacă Avram Focșăneanu, la 1824, era venit în Folticeni de 50 de ani, adică în 1772, asta însemnează că aici exista un rudiment de târg, o așezare în care să poată locui un evreu, care nu avea ce să caute într'un sat unde nu ar fi existat o casă de rugăciuni și o baie, indispensabile traiului unui evreu.

In 1772 nu va fi fost un oraș întemeiat, în înțelesul de astăzi a cuvântului, nici în forma celui întemeiat în baza hrisovului domnesc din 8 August 1780, adică străinii stabiliți pe una din moșiile pe care se întinde astăzi orașul, nu plăteau proprietarului respectiv bezmănul stabilit prin hrisov; vor fi fost alte condiții intervenite între proprietarul moșiei și între străinii așezați pe moșie, realitatea însă este că prin faptul stabilirei acestor străini, se punea și temelia orașului.

Că în 1780, la data hrisovului domnesc, târgul exista, avem o dovadă care nu lasă loc la nicio îndoială.

In biserica dela Folticenii-vechi este o Cazanie, tipărită în sfânta Episcopie a Râmnicului, la 1781; începând dela fila 28, jos, pe marginea cărţii, este scris: *„Să se ştie de când s'au făcut târgul dela Fulticeni, în zilele Măriei Sale Constantin Moruz Voevod, Mitropolit fiind Chirio Chir Gavriil, şi s'au aşezat târgul pe loc ţălină de Dumnealui vel Visternic Ianacachi Kant 1779 iuni 28.* Eu dascălul Vasile am scris cu a mea păcătoasă mână".

Hrisovul din 1780 îi dă dreptul lui Ioniţă Başotă să înfiinţeze târg; fără un hrisov domnesc însă, marele Visternic Ianacachi Kant [Kantacuzino] îl înfiinţase din 1779, pe partea din moşia sa care se întindea până în regiunea unde astăzi este o porţiune din Folticeni.

Fie că am socoti ca data înfiinţărei oraşului Folticeni, anul 1772, sau 1779, sau 1780, discuţia aceasta nu poate să înlăture adevărul că niciuna din aceste date nu poate să fie socotită, în realitate, ca vechime a târgului.

Oricare din marele oraşe ale lumei, ca şi oricare dintre oraşele noastre, îşi socotesc vechimea din primul an când se dovedeşte existenţa, pe locul lui, a unei aşezări omeneşti, fără nicio consideraţie dacă, la acea dată îndepărtată, aşezarea aceea omenească era organizată după normele unui oraş de astăzi.

Roma îşi socoteşte vechimea de pe vremea legendei cu lupoaica, pe când în locurile pe care s'au clădit templele Romanilor erau păduri şi mlaştini; Lutetia lui Cesar, un sat ca toate altele, a căruia vechime nu se cunoaşte, este revendicată de oraşul Paris, ca origină a lui, deşi oraşul Luminei abia în anul 508 a devenit capitala lui Clovis. Dar Bucureştiul nostru, nu se socoteşte el vechiu de pe timpul ciobanului Bucur, a cărui stână nu putea să ocupe mai mult de câţiva metri pătraţi, fără nicio altă aşezare în jurul ei?

Folticenii sunt o transformare în oraş a unor sate care existau, bine întemeiate, de pe la 1400, şi încă de mai înainte: cum dar am putea să-i socotim vechimea lui numai din 1780, când Domnitorul ţării a îngăduit unui proprietar să perceapă nişte taxe dela o categorie de indivizi, cari veneau să se stabilească pe moşia lui şi cari au construit câteva locuinţe, pe marginea unui drum devenit stradă, şi în continuarea caselor din satele înconjurătoare.?

Vechimea oraşului Folticeni se confundă cu vechimea satului Folticenii-vechi, despre care vorbesc documentele din veacul XIII.

Se spune că, după întemeierea târgului, ar fi venit în Folticeni locuitorii satului Baia, alungați de o mare inundație a râului Moldova. Aceasta este o simplă legendă recent inventată.

Despre o revărsare a Moldovei, în proporții așa de mari, ca să fie nevoiți locuitorii unui sat să-l părăsească, nu avem nicio mărturie, nicio însemnare pe vreuna din cărțile păstrate prin biserici, cărți în care găsim mențiuni despre cutremure, despre întunecimi de soare și de lună, și despre alte intâmplări.

O revărsare așa de grozavă a Moldovei ar fi trebuit să aducă mare vătămare tuturor satelor situate pe malurile apei acesteia, cum sunt satele Sasca, Bogdăneștii, Boroaia și toate celelalte, până la Roman, unde efectele inundației ar fi trebuit să fie și mai dăunătoare; dar nu este nicio mențiune despre o asemenea catastrofă în orașul Roman.

Apoi nici nu este lucru firesc și admisibil ca locuitorii unui sat, niște plugari, în ipoteza că sunt nevoiți să-și parăsească satul, să se stabilească într'un oraș. Ce ar fi putut să facă țăranii din Baia, dacă ar fi venit în Folticeni? Cu ce să trăiască? Chiar de s'ar fi întâmplat o asemenea nenorocire, oamenii cari vor fi părăsit vremelnic satul, se vor fi refugiat în satele vecine, așezate pe înălțimi ferite de inundații, precum Cotu-Băii, Fântâna-Mare, chiar în Spătărești și Rădășeni, între plugari, ca și dânșii, dar nu vor fi venit într'un oraș locuit de evrei, unde nu-și puteau face niciun rost de traiu, dacă s'ar putea imagina că inundația li-ar fi distrus pământul pe care se hrăneau.

* * *

Intemeierea unui târg temeinic, pe locul unde este astăzi târgul Folticeni, se datorește faptului că, după răpirea Bucovinei, partea din județul Sucevei, rămasă în stăpânirea Moldovei, nu avea o capitală, care trebuia inventată, și împrejurării că, după luarea Bucovinei, mulți evrei de acolo, și în special din orașul Suceava, nu au voit sau nu au putut să rămâie sub stăpânirea austriacă.

Postelnicul Manolache Drăghici, vorbind despre domnia lui Constantin Moruzi bătrânul spune: «După ce au regulat adică statornicia hotarului dintre Austria și Moldova, precum s'au zis mai înainte în urmarea convenției din 13 (25) Fevruarie 1777, ce au precurmat definitiv chestia Bucovinei, au făcut așezarea birului pe numărul locuitorilor rămași, au împărțit ținuturile după cuviință cum trebuia să fie pe forma cea nouă în urmarea rășluirei pământului de către Nemți, întregind ținutul Sucevei cu părți din celelalte și *statornicind rezidența sa în Folticeni, un târgușor mic*" (Tom. II, p. 45).

Manolache Drăghici, care şi tipăreşte cartea la 1857, putea să ştie că la răpirea Bucovinei exista un târguşor mic numit Folticeni, unde s'a statornicit reşedinţa judeţului. Câteva case numai să fi fost; câteva dugheniţi, aşezarea aceasta se numea târguşor, după cum astăzi chiar târguşor se numeşte Frumuşica din judeţul Botoşani, cele câteva case înşiruite pe marginile drumului spre Hârlău.

Imediat după râpirea Bucovinei, un număr de evrei din Suceava au părăsit oraşul acesta şi au venit în satul Folticeni, unde au petrecut o iarnă şi în primăvară şi-au construit dugheni, înainte de data hrisovului domnesc.

O mărturie a unor dintre aceştia, cu data de 9 Septembrie 1813, este lămuritoare :

Fiindcă după ce s'au luat scaunul târgului Sucevii din Bocovina de cătră împărăţia austrieceascâ, şi Măria Sa Vodă Constantin Moruz voind ca în locul târgului Sucevii să facă alt târg scaun ţinutului Sucevii într'această parte a Moldovii, şi fiindcă şi unii din neguţători ieşise dincoace, din porunca Măriei Sale, am fost siliţi ca să ni alegem un loc drept Suceavă. Şi noi mergând am găsit Folticenii, moşia Moldoviţii, care fiind atunci toamnă, într'acea iarnă am iernat câţiva în satul Folticeni, şi viind primăvara, fiindcă scosesem lemn iarna pentru să facem dugheni şi case, am ieşit la capul moşiei Moldoviţii unde viind amândoi stăpânii moşiilor: Veniamin arhimandrit al Moldoviţii şi dumnealui cuconu Ioan Başotă, stăpânul moşiei Şoldăneşti, hotărându-se amândoi au pus şi pietre, fără să pricinuiască o parte la alta. Şi vrând noi ca să facem tocmală şi aşezare, auzind cuconul Ioan Başotă că vrem să facem tocmală, ne au chemat ca să facem târg pe moşia dumnealui, că într'alt chip vom fi supăraţi cu închiderea vitelor de pe moşia Dumisale. Pe urmă ni-am luat şi noi sama că dumnealui este mai aproape de noi, şi că dela un stăpân vom fi asiguraţi şi cu acele de trebuinţă, după cum au şi fost că ne au agiutat cu bani, făcându-ni bine spre facerea târgului, ca şi moşia Şoldăneşti, făcându-se între noi tocmală şi hrisov gospod, care le avem la noi. Dar târgul dintru această pricină au rămas cu numele *Folticeni*, fiindcă am iernat într'o iarnă câţiva în satul Folticeni, dar târgul este pe moşia Şoldăneşti, şi noi cu a noştri ochi am privit când au hotărât şi au pus pietri părintele Veniamin şi cu cuconu Ioan Başotă, fiind şi alţi cinstiţi boieri faţă cari au răposat. Deci noi câţiva neguţători bătrâni cari am rămas de trăim, după cum ştim, dăm această adevărată mărturie la cinstita

mână dumisale cuconului Ștefanacke Bașotă Ban, după cum ș carte de așezare avem și hrisovul arată că ne am așezat pe mo șia Șoldănești iar nu pe Folticeni. Și fața de va fi trebuință vom. veni și vom arăta adevărul, care spre încredințare am iscălit (Arhivele Statului, București, Pachetul 280, Documentul 11) 1813 Sept. 9.

(Semnături cu caractere evreești).

Mărturia aceasta era necesară lui Ștefanache Bașotă, proprietarul moșiei Șoldănești, pe care este clădită o parte a orașului, și s'a servit de dânsa într'o judecată la Divanul domnesc, când, între alte pretenții, susținea că târgul trebuie să nu numească *Șoldănești*, iar nu *Folticeni*.

Pe moșia Șoldănești nu fusese nicio așezare care să se poată numi târgușor, și proprietarul ei, Stolnicul Ioniță Bașotă, dându-și seamă de foloasele ce le ar putea trage dacă s'ar înființa un târg pe moșia lui, punându-și în valoare un pământ care, pe atunci, putea să-i producă un venit aproape neînsemnat, a făcut o înștiințare cătră toți târgoveții cari s'ar aduna pe locul lui, ca să-și facă crâșme și dugheni, că el îi primește și fixează și condițiile învoilii ce ar trebui să intervie între ei.

Inștiințarea aceasta, era menită pentru târgoveții din orașul Suceava, dintre cari unii veniseră de mai înainte în satul Folticeni; de aceea înștiințarea a fost întărită de o autoritate nemțească, pentru ca să aibă crezare între negustorii cari s'ar fi hotărât să-și părăsească locuințile.

Inștiințarea are următorul cuprins:

Facem știre cu această scrisoare a mea cătră toți târgoveții ce se vor aduna pe locul meu și vor face crâșme și dugheni și orice li ar fi trebuință, să fie volnici însă cu această tocmală: De a noastră bună voie ne am învoit cu dumnealui Stolnic Ioniță Bașotă și cu fiul dumisale Ștefan Bașotă Sulger, de ne am așezat pe locul dumisale ca să se facă târg și însă cu nimică altă dumnealor boerii să nu ne supere, numai cu această tocmală și primire ca să dăm bezmân locului adică crâșma cu pivniță doi zloți, și de dugheană un leu, și afară la mahalale care va face alișveriș ori cu ce fel de hrană să aibă a da tot un leu, iar casa care n'a face alișveriș, cât de mare să fie, să deie douăzeci parale. Insă casa, ori din față, ori din dos, mai mult decât 15 stânjeni în lung iară în larg cât ține

casa cum şi pentru şcoală [1]) şi cu ograda ei să-şi facă unde li-ar fi voia. Şi pentru bezmănul ei să n'aibă a da nimică, asemine şi pentru mormânturi iarăşi să aibă a nu da nimică, cum şi pentru velniţă iarăşi cât s'ar face pe locul meu să fie volnic a-şi face şi bezmăn să nu deie nimică, cum şi noi la vremea datului bezmănului locului, să avem a-l da făr de nicio pricină pe tot anul după tocmala ce arată mai sus. Şi vrând milostivul Dumnezeu ca să se aşeze şi să facă târgul, orişicine din târgoveţi ce-şi vor apuca locurile sale să aibă a stăpâni ei şi copiii lor, tot cu această tocmală. Iară întâmplându-se oricuce chip a nu putea ţine casa sau dugheană, întâi să aibă a întreba de stăpânul acelui loc, şi de-i va fi trebuinţa să aibă dumnealui a o cumpăra, iară netrebuindu-i dumisale să fie volnic a o vinde cui i-a fi voia, şi tot după cum scrie mai sus să aibă a da bezmăn locului cine ar cumpăra şi toate aceste să fie păzite şi de o parte şi de alta. să nu fie nicio supărare, şi aşa să se păzască după cum arată mai sus. Şi pentru încredinţare ni am şi iscălit, cum şi alţi boeri ce s'au întâmplat. (Arh. Bucureşti, Doc. 1)

1780 Iulie 1.

Ioniţă Başotă, Stolnic.
Grigoraş, Iancu, Ştefăniţă Başotă, Sulgeri.
Alexandru Davidel.

Inştiinţarea aceasta este iscălită de Ioniţă Başotă şi de fiii săi Grigori, Iancu şi Ştefăniţă. Alăturea cu ei iscăleşte şi Alexandru Davidel, care era proprietar pe jumătate din satul Antileşti, iară cealaltă jumătate era a lui Başotă, fiind considerată ca făcând parte din moşia Şoldăneşti.

Negustorii au început să sosească, după înştiinţarea făcută, şi pentru ca învoiala dintre ei şi proprietarul moşiei Şoldăneşti să aibă putere, a fost nevoie de învoirea Domnitorului. Hrisovul din 18 August 1780, al lui Constantin Moruzi Voevod, fixează condiţiile cu care sunt primiţi negustorii, cari încă din anul trecut au început a se aduna pe moşia lui Başotă, că să facă târg nou în ţinutul Sucevii, aflându-se loc bun şi larg, şi s'a numit—după dorinţa lui Başotă—târgul Şoldăneşti.

Hrişovul acesta are următoarea cuprindere:

Noi Constantin Dimitrie Moruz, bojiiu milostiiu gospodar zemli Moldavskoi, facem ştire cu această carte că fiind poronca Domniei mele să se facă târg nou în ţinutul Sucevii, încă din anul trecut au început a se aduna oameni pe moşia dumisale

1) Prin «şcoală», se înţelege casă de rugăciune.

Stolnicului Ioniţă Başotă ca să se facă târg, aflându-se loc bun şi larg, şi s'a numit târgu Şoldăneşti, dela care târg viind înaintea Domniei mele o samă de târgoveţi, au arătat o scrisoare de tocmală şi aşezare dela anul acesta 1780 Iulie 1, iscălită de dumnealui Ioniţă Başotă biv vel Stolnic, stăpânul acei moşii, şi încredinţată şi cu alte iscălituri de boeri înpregiuraşi de acolo şi marturi, prin care scrisoare arată numitul boer că s'au aşezat cu târgoveţii ce s'au adunat acolo pe moşie, ca atât ei cât şi alţii ce se vor mai strânge, oricâţi de mulţi, să fie volnici a-şi face case, dugheni şi crâşme, velniţe şi orice. Şi pentru venitul moşiei am făcut aşezare într'acest chip, ca să plătească bezmănul locului pe tot anul, de crâşmă cu pivniţă câte doi zloţi şi de dugheană câte un leu, iară cei ce vor avea alişverişuri afară la mahala, oricuce fel de hrană, asemine să deie câte un leu de casă. Iară cei ce vor avea casă la mahala şi niciun alişveriş n'or face, aceia să deie numai câte douăzeci de parale de casă. Şi atât casele cât şi dughenile să cuprindă la una cincisprezece stânjeni în lung, iară în lat cât a ţine casa sau dugheana. Şi jidovii să-şi ţie o casă pentru închinăciune, departe, iar nu între creştini, care casă să fie asemenea ca şi celelalte case, dară nu într'alt chip. Cum şi un loc afără să li se deie jidovilor pentru mormânturi, unde li or arăta ispravnicii ţinutului. Care loc în lung să fie şasezeci de stânjeni, iară în lat patruzeci de stânjeni. Aşijdere velniţe câte vor vrea să facă pe moşia aceasta, nimică bezmăn să nu deie şi oricare unde îşi va apuca locul, să-l stăpânească ei şi copiii lor tot cu această aşezare de tocmală. Iară când ar vrea cineva să-şi vândă casa ori dugheana dintru acest târg, dator să fie a întreba pe stăpânul moşiei, şi de-i vor fi trebuitoare, le va cumpăra, iară când nu va avea trebuinţă, atunce să fie volnic a o vinde cui ar vrea, şi cel ce va cumpăra casa sau dughena, tot acel bezmăn să dea stăpânului moşiei, nu mai mult. Dară şi târgoveţii aceştia datori să fie ca să-şi plătească bezmănul la vreme, fără de nicio pricină. Deci după această tocmală prin scris rugându-se târgoveţii ca să li se facă şi întăritură gospod. Pentru aceea iată printr'această carte a Domniei mele întărim numiţilor târgoveţi, creştini, armeni, jidovi ce se vor aduna cu locuinţa la acest târg, ca după aşezarea şi tocmala ce au avut cu Dumnealui Stolnic Ioniţă Başotă, stăpânul moşiei, de acum înainte şi în veci să se urmeze la toate deplin după cum se cuprinde la aceiaşi scrisoare, şi să-şi plătească fieştecare cu pace casele i dughenile, crâşmele şi velniţele ce-şi vor face într'acest târg, şi

dându-şi bezmănul numai pe cele ce se arată la scrisoarea de tocmală. Cu mai mult să nu fie supăraţi şi nici dumnealui Stolnic Başotă, nice fiii săi, nice alţii să nu poată strica aşezarea şi tocmala ce au făcut de bună voie sa. Nice să mai adauge la bezmăn vreodată mai mult decât arată în scrisoarea de tocmală, şi afară dintr'acele pomenite încă pentrucă şcoale de învăţătură copiilor ce vor avea creştinii în acel târg să nu fie supăraţi cu bezmănul, nice de cât de puţin, de către stăpânul moşiei

Ce dar întărim Domnia mea toate cele de mai sus arătate, ca să se urmeze pe deplin deapurure cum se cuprinde la curtea aceasta. (Arh. Bucureşti. Dec. 12). 1780 August 18.

(Urmează o întăritură nemţească).

Invoelile dintre proprietar şi neguţătorii cari se aşezau în târg, arătau lămurit câtimea de pământ luată de fiecare şi suma bezmănului de plătit. Trei din aceste învoeli, din anul 1800 glăsuesc astfel:

Adecăte eu Iancu jidovul dela Petie dat-am adevărat zapisul meu la mâna dumnealui cuconului Ştefanache Başotă Ban, precum să se ştie că din anii trecuţi prinzând eu un loc de casă pe care loc era şapte stânjeni, şi fiind locul acesta strâmt pentru mine, m'am rugat dumnealui cuconului şi mi-au mai dat trei stânjeni, care se fac peste tot zece stânjeni. Deci şi eu, prin această scrisoare a mea, mă îndatoresc a plăti pe tot anul bezmăn câte patru lei şi giumătate, şi această tocmală să fie nestrămutată atât despre mine cât şi despre copiii mei, urmând întocmai precum se arată mai sus.

Şi pentru credinţă am iscălit jidoveşte. (Arh. Bucureşti, Doc. 4). 1800 April 20.

Incredinţăz cu această scrisoare a mea în mâna dumisale cuconului Ştefanache Başotă că dându-mi dumnealui doisprezece stânjeni de loc în târg pe moşia dumisale fiind eu omul dumisale şi lucrându-i dumisale câte oarece, m'au lăsat ca să dau bezmănul locului trei lei, pe an, iar pe urmă când a socoti dumnealui, mă îndatoresc să plătesc bezmănul pe stânjeni după cum plătesc şi alţii cari s'au aşezat cu dumnealui, Şi am iscălit.

Chiriac Blănar adeverez, (Arh. Bucureşti. Doc. 5). 1803 April 23.

Doi lei pol am să dau dumisale Ban Ştefanache Başotă pentru cinci stânjeni de loc ce mi-au dat dumnealui pe tot anul câte doi pol lei, Şi pentru credinţă am pus numele şi degetul,

şi banii am a-i da înainte pe tot anul. 1800 Avgust 13.

Eu Procopi Grosar platnic,

Eu am scris: Theodor ot târgul Şoldăneşti. (Ar. Bucureşti. Doc. 3).

* * *

Moşia Folticeni, proprietatea mănăstirei Moldoviţa din Bucovina, a fost cumpărată de un neguţitor supus austriac, Theodori Musteaţă, probabil armen.

In 1804, Musteaţă face pretenţii contra vel Căpitanului Tudurachi Ciurea, proprietarul moşiei Tâmpeşti, şi a intervenit între ei înţelegere la 2 Martie 1804, după care Musteaţă rămâne stăpân pe trupul moşiei Folticeni, iar Căpitanul Ciurea rămâne proprietar cu târgul care se afla pe capătul moşiei sale Tâmpeşti, şi cu o bucată de loc din capătul acestei moşii, despre moşia Folticeni, „care se desparte cu semn firesc printr'un pârău curgător alăturea cu târgul Folticeni, despre Apus".

Linia hotarului este pe larg descrisă astfel:

> Incepându-se din pârăul dela hotarul Pădurenilor, din dreptul pârăului care curge în pârăul Tâmpeştilor, cunoscut sub numele de *Şipotul Cucului*, şi pe pârău în sus alăturea cu vărăria, şi tot în sus alăture cu *mormânturile jidovilor*, şi în sus păr unde cade două pârăuri de se împreunează într'acest pârăuţ, şi de acolo pe pârăuţul cel despre Apus, alăture pe din gios cu *feredeul jidovilor*, şi alăture pe din sus cu *biserica târgului*, şi tot drept pe matca văii şi a pârăuţului acesta pân la obârşia văii, şi de unde se sfârşeşte valea să meargă linie dreaptă păr în hotarul Buciumenilor cu 299 stânjeni mai gios decât o piatră hotar ce este colţu Buciumenilor şi a Tâmpeştilor, adică din pârăul arătat şi linie tot capătul Tâmpeştilor cu târgul Folticenilor, ce este lăsat pe acea parte de loc, s'au alipit de către dumnealui Căpitan către hotarul moşiei Folticenilor. (Arh. Bucureşti, Doc. 12).

La cumpărarea moşiei Folticeni, dela clirosul Bucovinei, Musteaţă a împrumutat dela vistiernicul Iordache Roset o sumă de bani, cu ipotecă — cu „amanet", cum se zicea pe atunci — în moşie. La un termen de plată, Musteaţă a rămas dator lui Roset cu 22.000 lei, şi neputând să-i plătească, vistierul a voit să-i scoată moşia în vânzare. Atunci Musteaţă a împrumutat acei 22.000 lei, la 1 Mai 1807, dela Logofătul Constantin Balş, pe termen de 6 luni, fără procent. Musteaţă

a achitat, cu acest împrumut, datoria cătră Roset, dar la termenul fixat nu a putut să plătească datoria cătră Balş, aşa că acesta a cerut Divanului ca, conform învoelii, moşia să rămâie a lui. Divanul, prin cartea din 14 Octomvrie 1807, întăreşte stăpânirea Logofătului Balş asupra moşiei Folticeni.

Susţinut de Dulner, dragomanul Agenţiei nemţeşti din Iaşi, Musteaţă reînoeşte încercarea de a revendica moşia Folticeni. La 22 Iunie 1811 se înfăţişează din nou la judecată, prin însuşi dragomanul, iar Divanul întăreşte din nou stăpânirea lui Balş.

In 1815, „Chesăreasca Aghenţie" a arătat Domnitorului nemulţămire despre această judecată, şi s'au făcut din nou cercetări în Divan, de data aceasta în asistenţa agentului Rab şi a dragomanului Dulner. In hrisovul domnesc, din 15 Septemvrie 1915, asupra anaforalei Divanului, se spune: «măcar că dreptatea, după pământescul obiceiu, agiută pe dumnealui Logofătul, împuternicit fiind cu documenturile de mai sus pomenite, a-şi stăpâni această moşie, în pace, însă Domnia mea cu milostivire socotind, am înduplecat pe dumnealui Logofătul după cererea dumnealui aghentului, ca să se facă o învoială, primindu-şi banii cu dobânda lor şi cheltuelile ce au urmat cu desbaterea acestei moşii. Şi socotindu-se aceste toate împreună cu cursul monedei de atunci, s'au suit la soma de 75.000 lei, care somă după dreptate trebuie să o plătească deplin Musteaţă, fiindcă el în curgerea aceştii vremi au întrebuinţat banii intru ale sale interesuri, folosindu-se atât de cursul monedei cât şi de dobânda lor, însă după a sale rugăminţi şi priimirea prin mijlocirea dumnealui chesaro-crăescul aghent, s'au făcut învoiala la 1813 Iunie 22".

Prin această învoială, Balş iertase lui Musteaţă suma de 45.000 lei, rămânând să-i plătească numai 30.000 lei. Musteaţă, însă: «neurmând aceştii învoeli cu feliuri de chipuri, s'au ispitit a prelungi plata banilor». Balş s'a plâns Domnitorului, cerând să i se împlinească banii cu dobânda lor dela vremea învoelii, ori să i se dea moşia în stăpânire. Cu nota din 12 Fevruarie 1815 cătră Agenţie, s'a acordat lui Musteaţă un termen de 20 zile pentru a se executa. Nici după aceasta, însă, Musteaţă n'a fost următor cu plata banilor, ci a intervenit iarăşi la Agenţie ca să se cerceteze din nou această pricină, invocând ca motiv faptul că prin învoiala dintre el şi Căminarul Tudurache Ciurea, vatra târgului Folticeni a fost dată acestuia.

Asupra acestei nouă cereri, Obşteasca Adunare, după ţidula Domnitorului din 25 Martie 1815, a intrat din nou în cercetarea pricinei, şi

constatând că această chestiune nu se mai poate pune în discuţie, deoarece în Iunie 1813, în asistenţa dragomanului Dulner, care a mers la faţa locului în Folticeni, a intervenit învoiala în puterea căreia Căminarul Ciurea a fost recunoscut proprietar al târgului Folticeni. In urma acestui act, însăşi Agenţia, prin nota dela 21 Aprilie 1815, „călindari nou", a făcut cerere ca să se mai dea lui Musteaţă un termen de patru luni, pentru plata banilor, ceeace nu a făcut.

Musteaţă nu s'a ţinut de cuvânt nici de astă dată, şi s'a dat notă Agenţiei că nu s'a mai acordat alt termen. Hotărârea domnească dispune: «Drept aceea hotărâm ca de acum înainte să-şi stăpânească dumnealui Logofătul moşia Folticeni, cu nestrămutată stăpânire, în puterea pământescului obiceiu, şi documenturile ce are pe dânsa, întărindu-se anaforaua aceasta cu a noastră domnească iscălitură şi pecete". [Doc. 14].

In acest timp, Logofătul Balş ceruse Domnitorului să se scoată în vânzare moşia Folticeni. La 1 Septemvrie 1815, Mihai Sturza poruncește lui telal-başa să strige la mezat moşia, care cu judecăţile urmate s'a dat în veşnica stăpânire a lui Balş, urmând strigarea mezatului în curgere de 40 zile, poroncindu-se a face publicaţii şi la faţa locului, şi la înplinirea vadelei, viind înştiinţare dela dregători că s'a urmat facerea publicaţiei, şi că nu au născut nicio pricină, se va hotărî „hariciul" — adică licitaţia.

La licitaţie, moşia „a fost făcută hariciu" cu 65.000 lei asupra Căminarului Ciurea, sumă cu care, la 16 Iulie 1816, Balş se declară mulţămit şi moşia intră în stăpânirea lui Ciurea, în baza hrisovului întărit la aceiaşi dată de 16 Iulie 1816 [Doc. 49].

In trupul moşiei cumpărată de Ciurea, intră şi o porţiune de pământ care fusese, mai înainte vreme, încălcată de moşia Şoldăneşti.

Balş constatase această încălcare, care nu cuprindea o porţiune aşa de mare care să facă pe proprietari să nu cadă la o înţelegere de bună voie; era însă chestiunea că pe porţiunea încălcată se afla o parte din aşezarea târgului Folticeni, un număr de dugheni, al căror bezmăn reprezenta o sumă anuală pe care Balş nu înţelegea s'o piardă. De aceea Balş a înaintat jalbă Divanului, înaintea căruia s'au înfăţişat părţile prigonitoare, şi Banul Ştefan Başotă, poate fiind conştient că în adevăr exista o încălcare, a renunţat la dreptul ce ar fi avut să se facă o cercetare la faţa locului, cu un hotarnic, şi Divanul, prin cartea dela

26 Iulie 1809, dă dreptate lui Balş. (Arh. Bucureşti, Doc. 6). 1]

Astfel Căminarul Tudurache Ciurea devine proprietar şi pe o parte din oraşul Folticeni, care aparţinuse lui Başotă.

* * *

Infiinţarea târgului Folticeni dăduse mereu prilej de nemulţămiri şi de judecăţi, între proprietarii, ale căror moşii se atingeau cu hotarele de locul pe care se întindea oraşul.

Balş se plânge că moşia sa ar fi încălcată în capul despre moşia Tâmpeşti şi Buciumeni, proprietate a Căminarului Tudurache Ciurea, şi Divanul rândueşte pe Banul Andronache Donici şi Vasile Crupenski, ispravnicii ţinutului Sucevii, să cerceteze pricina. (Doc. 7).

Balş, însă, nu era gâlcevitor; faţă cu dovezile ce a înfăţişat Ciurea, a recunoscut că nu are dreptate şi i-a dat o scrisoare, la 7 Fevruarie 1810, în acest sens. (Doc. 8).

Pe cât de înţelegător se arătase Balş, faţă de Ciurea, în privinţa hotarului despre Tâmpeşti şi Buciumeni, pe atâta era de necruţător în relaţiunile lui cu târgoveţii, dela cari cerea mărirea bezmănului fixat prin învoiala din 1780 cu Ioniţă Başotă. Divanul, însă, găseşte că nu are putere a anula acea învoială, care trebuie să fie respectată de Balş. (Doc. 9).

Asupra lui Balş vine o altă neplăcere: Musteaţă îl cheamă în judecată pentru a fi pus el din nou în stăpânirea moşiei şi izbuteşte.

In hrisovul lui Scarlat Calimah Voevod, din 10 Septemvrie 1814, se spune: „. . . înaintea Domniei mele s'au dat această moşie în stăpânire numitului Musteaţă, după dreptatea ce s'au cunoscut că au avut, dându-se şi hrisovul Domniei mele, întăritor de stăpânire asupra moşiei a târgului, subt hotărâre însă ca dumnealui Kir Theodori Musteaţă să se desfacă în urmă de stăpânire prin veşnică vânzare către carele din pământeni se va găsi să o cumpere, de vreme ce dumnealui ca un supus al stăpânirei austrieceşti ce este, după cuprinderea împărătescului firman şi după hotărârea hrisovului dela luminatul Domnul pocatohul nostru Alexandru Moruz Voevod din leat 1805 April

---

1). — S'ar părea că la data acestui hrisov, LogofătulBalş nu mai era proprietar al moşiei Folticeni, pe care, cu scrisoarea din 5 Ianuarie 1808, o trecuse mănăstirei Slatina, luând în schimb moşia Mirceşti, peste Prut, la ţinutul Iaşi, schimb întărit de Divan, prin „Cartea de stăpânire a dumnealui Logofătului Constantin Balş" din 12 Martie 1808. (Idem, idem, Documentul 7). Se vede însă că schimbul acesta nu s'a mai realizat.

18, nu este slobod a ţinea moşie în Moldova, din moşiile cumpărate dela clirosul Bucovinei, nici a vinde la străini, decât numai la raele pământeni".

Când s'a petrecut judecata aceasta prin care s'a anulat titlul de proprietar a lui Balş?

Hrisovul domnesc menţionat în acel dela 10 Septemvrie 1814, nu s'a păstrat. In acel an, însă, în 1814, încercarea lui Musteaţă de a se anula convenţia din 1804, dintre el şi căpitanul Ciurea, nu a izbutit, şi hrisovul îi recunoaşte lui Ciurea: „dreptatea cea neurnită ce are dumnealui căpitanul asupra acelei părţi de loc, cu târgul ce se cuprinde în hotarul Tâmpeşti», de oarece — continuă hrisovul — «au săvârşit cu buna primire amândurora, învoială în scris, fără să voiască a mai ieşi în giudecată, care învoială o au şi arătat-o de faţă dumnealui căpitanul, făcută fiind din anul curgător 1804 Mart. 2".

In acelaşi hrisov, Scarlat Calimah Vodă cercetând „pravilele" sau „aşezarea venitului târgului", zice: „Mai întăi luând aminte că aşezarea venitului ce s'au urmat mai înainte la târgul acesta, nu a fost după dreaptă orânduială, precum s'au urmat şi pe la alte târguri, adecă aşezarea acea făcută de cătră răposatul Ioniţă Başotă, carele *cu ră credinţă s'au aflat stăpânitor acestui târg* şi prin giudecată s'au depărta de stăpânirea lui, fiind o învoire cu totul păgubitoare pentru stăpânul adevărat a unui târg".

După cum este redactată această parte a hrisovului, ar rezultat că Başotă ar fi fost îndepărtat din stăpânirea târgului, care era înfiinţat pe proprietatea lui necontestată, ceeace nu s'a întâmplat niciodată. Din cele ce urmează în acest hrisov, se vede însă că este vorba despre învoelile dintre proprietar şi târgoveţi, în ce priveşte dările ce aceştia aveau de plătit proprietăţii, învoeli pe care Domnitorul le găseşte „aşezări pomenite de venit nedrepte", care rămânând cu totul răsuflate nu a mai găsit cu cale Domnia mea de a mai avea fiinţa lor, ci a hotărât că de se vor şi arăta asemenea aşezări sau învoeli în scris, sau întărituri asupra lor, ori din partea stăpânitorilor târgului, ori din partea târgoveţilor, să fie socotit fără de nicio tărie şi de istov anerisite".

Prin acelaşi hrisov se fixează dările târgoveţilor după norma urmată «pe la alte târguri boereşti din ţara aceasta».

La hrisovul acesta sunt anexate listele bezmănului plătit de târgoveţii din Târgul Huşi, Târgul Ştefăneşti, Târgul Neamţului şi Târgul Poduleloaei, iar taxele fixate pentru târgoveţii din Folticeni, sunt:

30 parale de toată vadra de rachiu sau horilcă ce se va vinde în cuprinsul târgului.

10 parale vadra de rachiu şi horilcă ce se va vinde cu rădicata şi se va scoate afară din târg.

10 parale de vadra de vin vândut în târg, slobod fiind oricari din târgoveţi a face alişveriş cu această băutură. Nimeni însă să nu fie volnic a începe vase cu rachiu, horilcă sau vin ca să vândă, făr a da mai întăi de ştire stăpânului sau vechilului său pentru ca să măsoare vasele şi pe câte vedre va ieşi la măsurătoare, să ia şi venitul arătat.

Din chiria dughenilor să aibă a lua din zece unul pe soma care vor fi date fieştecare pe an, iar dughenile acele ce nu vor fi date cu chirie, ţiindu-le însuşi stăpânii lor, şi după acea socoteală să plătească venitul hotărît a stăpânului de toată casa ce va fi la mahala, afară de uliţele târgului să aibă a lua câte 2 lei pe an bezmăn, având loc în cuprindere de cinci stânjeni latul şi 15 lungime, iar pentru cât loc va fi cuprinzând mai mult fieştecare casă, să aibă a lua stăpânul târgului câte 200 parale de stânjăn, tot întru acestaş socotit.

Dela neguţătorii străini ce vin la iarmaroc cu orice fel de mărfuri pentru ca să-şi facă alişverişul lor, să aibă a lua câte 40 bani de toată taraba sau întindere. Asemenea şi dela zilele de târg obişnuite, să aibă a lua câte 20 de bani de toată taraba sau întindere.

In vreme ce va fi slobodă lucrarea velniţelor, nimine să nu fie volnic a lucra şi a ţine velniţă la târgul acesta, afară de stăpânul târgului, luând mai întâi carte gospod de voie pentru aceasta, şi plătind havaetul obişnuit a visteriei.

«Bărării» numai stăpânul târgului să poată avea, iar altul nimine, nici să poată ţinea bere de vânzare în târg,

Cei ce vor a vinde case, dugheni şi orice alte acareturi să aibă a arăta mai întâi stăpânului târgului, pentru ca de va vrea să le cumpere, să protimisască a le lua cu preţul acela ce vor da.

De va voi cineva să-şi facă bina din nou, să arăte mai întâi stăpânului târgului, spre a se învoi pentru locul ce-i va trebui a cuprinde, iar plata bezmănului să urmeze după rânduiala de mai sus arătată, sau la uliţă fiind, sau la mahala.

Dijma obişnuită să aibă a lua din toate, după ponturile ce sânt învestite cu pecetea gospod.

Stăpânul târgului să aibă a da târgoveţilor imaş cu îndestulare pentru păşunarea vitelor lor, ce vor avea pentru trebuinţa şi hrana caselor lor. Iar acei ce vor avea vite de negu-

ţitorie, să se învoiască pentru păşunarea acelor vite cu stăpânul spre a li se da voie de imaş după trebuinţă.

Deosebit hotărăsc Domnia mea ca să se facă şi patru adunări de iarmaroace pe an la acest târg: la sfântul Proroc Ilie, Iuli 20, la sfântu Dumitru, Octomvrie 26; la Miezul Păresimii şi la sfântu Gheorghe, Aprilie 23.

Către aceasta dar s'au dat domnescul hrisovul nostru acesta, ca să fie spre nestrămutată întăritură, întărindu-se cu a noastră domnească iscălitură şi pecete.

S'au scris la scaunul Domniei mele în oraşul Eşii, întru a doua domnie a noastră la Moldova, în anul al doile.

La leat 1814 Septemvrie 10.

Scarlat Calimah Voevod.

O foarte tânguioasă jalbă îndreaptă Spatarul Andrei Başotă — noul propietar al moşiei Şoldăneşti — către Domnitor, la 18 Decembrie 1814: „cu umilinţă mă rog Inălţimei Tale, întindă-se auzul Inălţimei Tale către glasul cel năcăjit a strigărei şi a plângerei me'e, cu milostivire de a nu rămâne fără cercetare şi punere la cale întru despăgubirea şi tăierea catahrisurilor pricinuitoare mai mult de stângerea cea de istov văzută şi cunoscută in ochii tuturor a casei şi a moşiei mele, ca la niciun târg în ţara aceasta".

Pătimirea aceasta era pricinuită de Căminarul Tudurache Ciurea, cel care a câştigat „târgul sub nume când de Folticeni, când de Tâmpeşti", şi de târgoveţi" cari cei mai mulţi se află sudiţi şi toată starea lor s'au închipuit de pe moşia mea".

In jalba aceasta nu se precizează o cerere a lui Başotă, care o sfârşeşte aşa: «Cu plecate genunche mă rog Inălţimei Tale, fie urechile Inălţimei Tale luând aminte spre glasul plângerei mele întru curăţenia inimei mele, de a nu rămâne osândit pân în sfârşit, îndestule având alte osindiri, înpilări de datorii şi sărăcii asupra casei mele, pe care numai mila lui Dumnezeu şi a Inălţimei Tale le poate întîmpina, nici arătările mele cele drepte să nu fie trecute cu vederea, şi să-ţi fie milă de păgubirea ce pătimesc, după cum mila Inălţimei Tale acea ce se revarsă către toţi şi s'au revărsat pururea de luminaţi Domni se va îndemna şi pentru mine cu dăruire de niscaiva privileghiuri pe acest târg şi îndreptarea catahrisurilor urmate pe dreaptă moşia mea, prin cercetări ce cer a se face, mai întâi de către dumnealor veliţi şi alţi boeri pământeni, spre veşnica pomenire a Inălţimei Tale".

Andrei Başotă nu era în graţiile Domnitorului; pe jalba aceasta

se pune o foarte rece rezoluție: «Visteria va pune la cale cererea jăluitorului după cuviință». (Arh. București, Doc. 13).

* * *

In 1823 se începe o nouă serie de judecăți, pentru hotarul dintre Folticeni și Șoldănești.

Spatarul Andrei Bașotă ridică pretenții contra lui Balș și contra Căminarului Tudurache Ciurea. Chestia urma să fie rezolvată după hotarnica moșiei Șoldănești, făcută în 1711, pe care Bașotă, la mai multe termene înaintea Divanului, nu voia să o prezinte, sub diferite pretexte, ceeace pricinuia zdruncin celorlalți împricinați, și îndreptățea pe Balș să spuie, în jalba ce o dă Domnitorului la 12 Iunie 1823, că hotarnica aceea ar avea «întrânsa niscaiva pricini meșteșugite» (Doc. 50).

Domnitorul dispune a se înfățișa pricina din nou la judecată, și în 5 zile Spatarul Bașotă să aducă hotarnica în original.

Bașotă se apără, spunând că hotarnica și planul original sunt puse" amanet pentru 4000 galbeni la ipochimeni ce nici se află față" și că „mă văd învăluit de iznoavă de dumnealui logofătul nu pe vreum temeiu de dreptate, ci pe temeiul *izvodirilor împleticirilor alcătuite* de acești doi boeri, și sudori îndestule am despleticit, însă *din izvorul izvodirilor o altă nouă izvodire au izvodit*" [Doc. 51].

Reclamațiile Spatarului Bașotă nu mai au sfârșit.

La 25 August 1823 jăluește Domnitorului că peste 100 fălci din trupul moșiei Șoldănești, despre târgul „ce se zice Folticeni", au fost date târgoveților pentru a lor trebuință, „însă cu tocmala ce ne vom putea alcătui". Târgoveții, mai înainte de a se alcătui, au pus vite la pășunat pe acel loc. Cere să se cerceteze pricina și să se împlinească, dela târgoveți „după prețul ce se va fi vândut falcea și pe alte moșii megieșite cu acest târg".

Domnitorul rânduește pe Costache Cananău, biv vel Postelnic, și pe Alecu Balș, biv vel Spatar, să facă cercetare (Doc. 55).

Nu se știe ce rezultat va fi avut cercetarea ordonată, dar în anul următor, 1824, târgoveții din Folticeni se răzvrătesc în contra oamenilor puși de Bașotă să-i execute pentru plata bezmănului și alte dări.

Prin carte gospod, a fost rânduit Spatarul Mihai Gane să facă cercetare. Din raportul lui se vede că Bașotă s'a împăcat cu târgoveții. (Doc. 66).

Impăcarea aceasta a durat puțină vreme, căci la 3 Fevruarie 1825,

Spatarul Başotă porneşte o nouă judecată, pentru anularea convenţiei din 1780, dintre Ioniţă Başotă şi târgoveţi. Motivele erau cunoscute: târgoveţii au luat mai mult loc pentru case, au făcut trei havre de piatră, în loc de o casă de rugăciuni, ca toate celelalte case, îl păgubesc făcând comerţ cu băuturi, cu băcănii şi „alte ale mâncărei", etc. (Doc. 74).

De data aceasta Başotă era în graţiile Domnitorului.

Obşteasca Adunare, în anaforaua din 5 Martie 1825, constată:

> Deosebit au arătat dumnealui Spatar că mulţi din străini voind a se alcătui cu dumnealui, pentru vadra de rachiu şi de vin ce voiesc a vinde, târgoveţii se împotrivesc arătându-se ca când ar fi însăşi stăpâni a locului, neîngăduind pe dumnealui a se folosi cât de puţin; la aceasta socotim să li se dea cuviincioasele înfrânări, mai ales pentrucă cei mai mulţi supt nume de sudiţi, fac răzvrătiri şi tot feliul de împotriviri la dreptăţile jăluitorului boer.
>
> Prea Inălţate Doamne, aceasta este socotinţa noastră întemeiată pe rânduelile şi hotărârile pravilelor, căci de vreme ce ei singuri au păşit peste învoiala veche, apoi însuşi au dat pricină de a cădea din cele alcătuite prin învoială, rămăind învoiala răsuflată, şi fiindcă ei au apucat a câştiga după vreme întărituri, acele întărituri fiindcă sunt următoare pe temeiul învoelii vechi pe cari însuşi ei au călcat-o şi au răsuflat-o, precum s'au dovedit din cercetarea mai sus arătată, rămân şi acelea fără niciun temeiu, mai vârtos că acele întărituri le au câştigat după arătările lor, şi pentru aceasta se cuvine a se şi lua dela mâna lor, sau a se anerisi prin luminat hrisovul Inălţimei Tale, care aceasta spânzură dela singură milostivirea Măriei Tale, ce către toţi se revarsă întru cumpănirea dreptăţilor ce se cuvin fieştecăruia după drept cuvânt ca să se hotărască ponturile târgului întru urmarea dreptăţii şi a nepăgubirei jăluitorului boer, pentru adetiurile şi bezmănurile locului, precum şi altor asemenea boeri, d-apururea luminaţi domni li au hărăzit şi li au întărit dreptăţile lor, ocrotind familiile boereşti pentrucă din moşi şi strămoşi au slujit pământului acestuia. 1825 Mart. 5.
>
> A înălţimei Tale smeriţi către Dumnezeu rugători:
>
> *Veniamin*, Mitropolit Moldovei: *Gherosim*, Episcop Romanului; *Meletie* Episcop Huşului.
>
> Plecate slugi:
>
> *Balş*, vel Logofăt; *Andronache Donici*, vel Logofăt; *C. Iordache*, Vornic; *Greceanu*, vel Vornic; *Dimitrie Beldiman*, vel

Vornic; *Bubuş*, Hatman; *Ioan Luca*, vel Vornic; *Constandin Paladi*, Vornic; *Vasile Luca*, Vornic; *Paladi*, Vornic; *Râşcanu*, Vornic.

Domnitorul Ion Sandu Sturza admite părerea Obşteştei Adunări, declară anulată convenţia din 1780, şi ordonă să se alcătuiască un nou aşezământ acestui târg, după privileghiul altora asemănate. (Doc. 81).

Dacă aşezământ se va fi făcut, nu ştim, căci nici în 1828 pricina aceasta nu era încă isprăvită, dar nemulţămirile târgoveţilor nu încetează. (Doc. 96).

Andrei Başotă a mai adresat plângeri contra târgoveţilor.

La 2 Martie 1826, Ioan Sandu Sturza cere Mitropolitului şi episcopilor de Roman şi Huşi să aducă la îndeplinire anaforaua din 5 Martie 1825, în pricina dintre Spatar Andrei Başotă, „stăpân locului târgului Şoldăneşti ce se zice şi Folticeni" şi târgoveţii de acolo, cari nu au păzit ponturile din alcătuirea ce aveau cu proprietarul. [Uricarul, XIX, p. 75].

La 13 Aprilie 1826, Domnitorul rândueşte pe vel Vornicul Dimitrie Beldiman să cerceteze jalba lui Başotă şi să se cerceteze pe târgoveţi: „să-i socoteşti câte pe unul pe vremea de când au intrat stăpânitor Spatarul şi până la Sf. Gheorghe». (Uricarul, XIX, p. 89).

In urma acestor plângeri, Departamentul Pricinilor străine a trimis o notă agenţiei austriace din Iaşi, prin care arată că jidovii sudiţi nu se supun învoelilor cu proprietarul târgului, şi la 17 Ianuarie 1828, Agenţia răspunde că „vrând a slobozi poronca cerşută către starostele din Folticeni, deodată s'au arătat sudiţii de acolo cu jalobă către Aghenţie, unde arată că pricina ce au stârnit între dumnealor Spatar Andrieş Başotă şi între toată obştia târgoveţilor din Folticeni, ar fi sfârşită, după cum s'au încredinţat Aghenţia din hârtiile ce s'au văzut la mâna lor şi din însuşi buiurdiiul Măriei Sale lui Vodă pe jalba târgoveţilor raele, nu s'au putut slobozi acea poroncă, dar săvârşindu-se pricina după toate formele, ceeace se va hotărî nu va lipsi Aghenţia a pune şi pe sudiţii austrieceşti a plăti, iar până la săvârşirea pricinei nici într'un chip nu-i poate îndatori". (Doc. 95).

Intre târgoveţii din Folticeni erau şi supuşi ruseşti: vechilii acestora, la 9 Ianuarie 1828, fac următoarea jalbă:

Cu plecăciune facem arătare noi vechilii obştie ot târgul Folticenii pentrucă noi din în vechime ni-am făcut acolo binale, şi fiindcă dumnealui Spatar Andrei Başotă nu ni învoeşte după cum mai înainte am fost următori, acum dumnealui prin nota

Departamentului Pricinilor străine ce face către Ecsălența voastră și după jaloba buiurdisită de către Măria Sa Vodă, carele pricină nici pără acum nu au luat sfârșit, prin boerii cerșuți și prin jaloba noastră în urma anaforalei și cu buiurdiiul Măriei Sale lui Vodă, și cu analogiții al doilea nu s'au luat sfârșit prin boerii cerșuți, pentru aceasta cu plecăciune ne rugăm să se facă știut cinstitului Departameni ca să nu ne supere până când nu va lua sfârșit după documenturile noastre, și mare pomenire va rămâne.

Vechilii din partea obștie din Folticeni:
Marcu Leibovici, Marcu Solomonovici.

1828 Ghenar 9.

Departamentul Pricinilor străine, la 30 Ghenar 1828, face cunoscut Spatarului Andrei Bașotă, jalba aceasta și-i spune: „Fiindcă Consulatul în urmare jalobei acesteia însemnează neputință întru supunerea sudiților săi păr la de iznoavă cercetare pricinei, Departamentul face cunoscut dumitale spre știință. [Doc. 96].

Obosit de atâtea judecăți, Andrei Bașotă vinde Spatarului Mihalache Cantacuzino, a căruia soție, Maria, era vară primară cu Bașotă, partea din moșiile sale pe care este târgul Folticeni, prin actul din 7 Octomvrie 1830, întărit de Divan.

Cuprinderea actului este aceasta:

Spatarul Andrei Bașotă, mai gios iscălitul, fac cunoscut prin această scrisoare că de a mea bună voie am vândut de veci dumisale Spatarului Mihalachi Cantacuzino, o parte de loc din trupul moșiilor mele dela ținutul Sucevii, ce sânt într'un hotar unite, anume *Pădurenii, Șoldăneștii, Broștenii* și *Ciorsacii*, pe care parte de loc este statornicit târgul numit *Folticenii*, a căruia întindere înpregiur, pe larg în gios se arată în semne, adecă începându-se dela piatra No. 1 ce s'au pus în capul *iazului boilor*, și peste câmp și peste un drum de subt deal în culme la movila No. 2, și dela piatra și movila No. 2 peste uliță la piatra No. 3, ce s'au pus supt streșina din dos a lui Leiba Croitoriu, și dela piatra No. 3 peste dugheana lui Herșcu Mahalu pe lângă dughenile lui Herșcu a lui Leizăr, a văduvei Cimhe a lui Buium jidovul, tij peste dugheana Șmil Dumbrăvanul la piatra No. 4 ce s'au pus chiar în capul uliții mergătoare dela răsărit spre Apus lângă păretele din sus a dughenii lui David Horodniceanul, în marginea uliții mari ce merge dela amiazăzi către amiază noapte, și dela piatra No. 4 peste ulița

mare alăturea pe din sus cu uliţa ce vine despre biserica Prorocului Ilie pân la piatra No. 5, ce s'au pus în capul gardului despărţitor locului lui Ioniţă Pralea, de către locul lui Andrei Scutariul, chiar în marginea uliţii, şi dela piatra No. 5 peste casele acelui Prale, şi peste un loc cu jărişte, până la piatra No. 6 în costişa vălcelei ce-i zic *Căţănul* (?) ce s'au pus în marginea uliţii ce-i zic *uliţa Ţigănimei*, rămăind din gios uliţa ce merge către biserica sfântului Ilie; şi dela piatra No. 6, peste uliţa Ţigănimei şi peste casa cu dugheana a lui Vasile Bădală, ţiganul herariu, şi la vale pe din gios de nişte dugheni jidoveşti până la piatra No. 7, ce s'au pus în malul despre apus a părăului ce curge pe vălcica Căţănul, la rădăcina unei răchiţi, şi dela piatra No. 7 peste părăuţul pomenit, la deal spre dâmb, peste uliţa ce mai vine iarăş din spre poarta bisericei sf. Ilie, şi prin ograda bisericei în dâmb, *la mijlocul bisericei Sf. Ilie supt turnul din mijloc*, şi din biserică şi în gios peste casa lui Gheorghe Rusul, până în piatra No. 8, unde se împreună două părăuţe, şi dela piatra No. 8, şi în gios de părău, peste podeţul părăului şi pe lângă *izvoarele calicimei* tot părăul în gios până unde s'au pus două pietre în malul părăului despre răsărit, la No. 9; şi dela acest punct No. 9, linie dreaptă peste cămp drept la piatra şi movila de supt No. 29, ce este în gura părăului ce vine dela iazul boilor, având a se trage linie şi şanţ de mine, dela piatra mai în sus însemnată No. 9 drept la punctul de supt No. 29 rămâne în veci statornicită, neputând dumnealui Spatar Cantacuzino a păşi peste această linie supt niciun feliu de pretenţie, şi dela punctul arătat No. 29 se suie hotarul însuş pe matca părăului până la iazul boilor la No. 1, unde este piatra şi de unde au început a se arăta semnele acestui loc ce am vândut, care această deosebire se face pe temeiul în tot a hotarnicei dumisale Vornicului Costache Conachi din 1823 Septemvrie 16, cât şi după planul adeverit tot de dumnealui Vornicul dela August 16 1823, ce dela anul 1825 l-am fost scos de a mea bună voie la mezat, care strigându-se, până acuma s'au arătat şi publicaţiile ce au urmat la faţa locului, fără a se ivi nimine cu vreo pretenţie asupra moşiilor arătate. Drept aceea, pe temeiul strigărei în mezat a numitei moşii şi a legiuitelor publicaţii, precum şi a îndemănărilor ce mi-am găsit împregiurărilor mele, am săvârşit veşnică vânzare către dumnealui boerul Spatar Mihalache Cantacuzino, în cuprinderea semnelor mai în sus arătate, drept 3100, adică trei mii una sută galbeni olandezi, după care statornicire va stăpâni dumnealui Spatar Cantacuzino despre toate părţile, iar ceeace ar mai pu-

tea dobândi despre lăturalnicele moşii megieşite, după puterea scrisorilor, rămâne în soarta dumisale. Şi spre a stăpâni atât dumnealui cât şi urmaşii dumisale în veci arătatul târg Folticenii în întinderea hotarelor pomenite, am teslimarisit dumisale toate documenturile atingătoare dreptăţilor acestui loc şi pronomiilor acestui târg. Iar pentru pretenţiile ce am dela lăcuitorii acestui târg, pentru adetiurile cuvenite mie pe vreme ce eu nu le am primit, după acturile ce am teslimarisit dumisale, de astăzi înainte depărtându-mă eu de a le mai cere, rămâne dumnealui Spatar îmbrăcat cu ale mele drepturi şi pretenţii trăgându-le pe singura dumisale socoteală, fără a urma între noi niciun fel de pretenţie asupra aceştii alcătuiri. Şi spre a se urma întocmai, iscălind însumi, am poftit şi pe alte feţe de au adeverit ca nişte marturi. [Doc. 99].

Oraşul Eşii, anul 1830 Octomvri 7

Başotă, Spatar.
Iordache Ghica, Vornic, martur.
Iordache Tacu, Căminar, martur.

Mihalache Cantacuzino continuă seria judecăţilor lui Başotă, cu jalba din 10 Septemvrie 1834, ca urmare a jalbei târgoveţilor din 1833, către Departamentul Trebilor din lăuntru, că Spatarul Cantacuzino nu vrea să li primească bezmănul, după cum făcuse şi răposatul Başotă, care însă afirma Departamentului că arătările jidovilor sunt neadevărate, „pentru că ei nu numai că de când dumnealui au intrat stăpân pe moşie, nu s'au supus a plăti nimica, dar încă şi mai înainte vreme, şi că îşi păstrează toate dreptăţile pe viitorime".

Faţă cu atâta insistenţă în judecată, a lui Cantacuzino, rabinul Strul din Folticeni, îi face cunoscut că după îndemnarea ce a făcut el jidovilor din Folticeni, aceştia vor trimete un vechil la Iaşi, ca să se puie la cale.

Divanul ia din nou în cercetare toate actele prezentate de amândouă părţile, şi prin anaforaua din 14 Decemvrie 1834, găseşte că alcătuirea din 1780, dintre Başotă şi târgoveţi, pentru înfiinţarea târgului, este „vremelnică şi de pe loc jignită prin cartea de întăritură, a Domnului Moruzi din acelaş an, pentrucă se arată din îngrădirile condiţionatei tocmeli, cu adăugirea ce face pe lângă alte: *ei şi urmaşii lor în veci,* când învoiala mărgineşte alcătuirea cu cuvintele *ei şi fiii lor.* După o aşa nepotrivire, judecata cunoaşte cartea Domnului Moruzi netemelnică şi învoiala condiţională iar nu veşnică".

Toate hotărârile anterioare, care erau favorabile târgoveţilor, sunt

anulate de Divan, care constată că aceştia nu au plătit bezmănul în curs de 11 ani, şi au călcat condiţiile învoelii, şi hotărăşte ca Spatarul Cantacuzino, care a cumpărat târgul cu toate drepturile venitului ce până atunci nu le luase vânzătorul Başotă, dela târgoveţi, să aibă slobodă stăpânire şi proprietatea târgului, şi târgoveţii să fie împliniţi pentru toate sumele ce datoresc, încă de pe vremea lui Başotă.

Pentru calcularea acestor venituri, se rândueşte o comisie la faţa locului, alcătuită din două şlenuri a judecătoriei ţinutului, „cari în fiinţa amândurор părţilor să lămurească toate veniturile pe vremea trecută, care venituri apoi de îndată prin poliţinească mijlocire să se şi împlinească dela târgoveţi, în cursul de atunci, şi cu dobânda legiuită".

Conform cu legea, ar fi trebuit ca târgoveţii să-şi peardă şi clădirile construite de ei pe locurile supuse plăţii bezmănului. Divanul se arătă, însă, generos: vechilul lui Cantacuzino nu a stăruit în o asemenea cerere, şi „în privire că s'au hotărît cuvenita dumisale despăgubire, sloboade pe târgoveţi dela o asemenea osândire la care pravilele supun pe aceşti târgoveţi".

Domnitorul Mihai Sturza confirmă această hotărâre a Divanului. (Arh. Bucureşti, Doc. 103. Acelaş act, în copie, în dosarul întitulat: „Dela atingătoare de pricina cu târgul Folticeni", din colecţia autorului).

* * *

O serie întreagă de turburări se începe, în urma acestei hotărâri n viaţa târgoveţilor din Folticeni.

Cantacuzino era plictisit de afacerea cumpărărei târgului, pe care o făcuse după stăruinţile soţiei sale, care era vară primară cu Andrei Başotă, şi ca să scape de această belea, cu actul din 13 Ianuarie 1835, întărită de Divanul apelativ al Ţării de sus, vinde acest târg soţiei sale:

> Inştiinţindu-se soţia mea că eu, în privire către alte interesuri ale mele vroesc să desfac târgul Folticenii ce formal am cumpărat dela Dumnealui Spatariul Andrieş Başotă, şi rugându-mă ca pe temeiul înrudirei dumisale de vară primară cu vânzătorul Spatar Andrieş Başotă, să o protimisesc pe dumneaei, totodată privind şi eu că capitalul de bani ce au rămas dela ntăiul soţul a dumisale, răposatul Vornic Dimitrie Plagino, se poate întrebuinţa mai cu folos pentru nevrâstnicii săi copii, cu aşezarea unui capital în această răscumpărare; prin aceasta teslemarisindu-i dumisale soţiei mele proprietaoa pomenitului târg Folticenii, i-am dat şi toate documenturile vechi şi nouă a acestui târg, ca nerăşluit să o stăpânească dumneaei şi moşteni-

torii dumisale totdeauna şi în veci, primind şi eu tot odată dela dumneaei suma banilor cumpărăturei acestui târg, împreună şi cu cheltuelile ce am făcut dela vremea cumpărăturei şi până astăzi pentru care adeverind aceasta supt însuş a mea înscălitură, am pus şi pecetea. (Originalul actului în colecţia autorului).

Anul 1805 Ghenari 13 zile în oraş Eşii,

Mihalache Cantacuzino.

Prin această vânzare, Cantacuzino tot nu scapă de supărări, căci la 3 Fevruarie 1835 târgoveţii se plâng Domnului că Mihalache Cantacuzino nu vrea să li primească bezmănul. Domnul ordonă ca jidovii să fie executaţi.

La 16 Fevruarie, jidovii se plâng din nou Domnului, pentru asupririle ce sufăr dela Cantacuzino, şi cer să fie puşi la cale.

Târgoveţilor li mai rămânea un singur mijloc, pentru a scăpa din aceste neplăceri şi daune: să ajungă la o transacţie cu Cantacuzino.

Transacţia aceasta se rezolvă în o «zdelcă», prin care târgoveţii cumpără dela Cantacuzino toate „dreptăţile" proprietăţii, cu suma de 10.000 de galbeni în naht (numărătoare) şi «un veşnic şi moştenesc venit de câte patru sute galbeni pe tot anul».

Suma de 10.000 galbeni trebuia plătită în patru rate, anume: 3000 la facerea formalnicului contract, şi la începutul a fiecărui an câte 2355 galbeni şi 12 lei, până la împlinirea acelor 10.000 galbeni.

Venitul anual de câte 400 galbeni trebuia plătit, la începerea fieştecăruia an, „urmând cu plata deapururea atât la dumnealui Cuconu Mihalache Cantacuzino cât şi urmaşii dumisale".

După primirea primei rate, Cantacuzino trebuia să libereze cumpărătorilor formalnic contract, întărit de Inaltul Divan.

Târgoveţii nu plătesc prima rată, şi Cantacuzino protestează, iar la 31 Maiu 1835, Mihalache Cantacuzino şi soţia sa, cu actul întărit de Divanul de Apelaţie la 3 Iunie 1835, vând târgoveţilor veniturile târgului, cu preţ de 10.000 galbeni „olandezi şi împărăteşti, drepţi la cumpănă cu piatra pasărului". Cumpărătorii se mai obligă să plătească vânzătorilor câte 400 galbeni pe tot anul, pe tot anul, cu condiţie că dacă nu vor plăti aceşti bani la timpul stipulat, Cantacuzin să reintre în drepturile constituite lui Başotă, prin hrisovul din 15 Decemvrie 1854. Aceşti 400 galbeni au a fi plătiţi în solidar de toţi târgoveţii de faţă şi viitori, adică cu legătură de închizăşluitori platnici unul pentru altul, toţi pentru unul şi unul pentru toţi... unul măcar de ar rămânea

a fi lăcuitor în arătatul târg". Cumpărătorii au a plăti toate dările câte s'ar pune, de către stăpânire asupra fondului proprietăţii [Arh. Bucureşti, Doc. 108; Della, fila 26].

In acest contract se declară că preţul de zece mii galbeni a fost primit, de vânzători, la facerea actului, dar în aceiaşi zi, prin un act întărit de Divanul de Apelaţie, vechilii târgului declară că au plătit numai trei mii galbeni, iar pentru restul de şapte mii, îşi iau obligaţia de a-i achita în trei rate, de câte 2333 gelbeni şi o carboavnă, la fiecare 23 Aprilie a anilor următori, începând cu 1836. Dacă târgoveţii nu ar plăti la timpul stipulat una din rate, atunci, conform acestui act «slobod şi înputernicit va fi dumnealui boerul a strămuta şi a desfiinţa cu desăvârşit contractarisătoare alcătuire săvârşită între noi cu dumnealui, şi a se întoarce către toate dreptăţile date dumisale prin luminatul domnesc hrisov din 15 Decemvrie anul 1834 No. 25, şi câţi bani vor fi apucat a se da dumisale boerului din partea târgoveţilor lăcuitori, să rămâie prăpădiţi, fără a putea face vreodinioară niciun feliu de presenţie către vreun loc giudecătoresc, pentrucă aşa au urmat alcătuirea şi tocmala între noi formalnicii vechili din partea obştiei târgului, şi între dumnealui Spatar Mihalache Cantacuzino, pentru această datorie". (Della, fila 32).

Târgoveţii nu se grăbesc să achite vechililor suma ce era obligat fiecare să ptătească, şi vechilii să jăluesc Departamentului că Isprăvnicia nu li dă concursul, conform ordinului ce primise pentru strângerea banilor datoriţi lui Cantacuzino. Departamentul, la 15 Noemvrie, ordonă Isprăvniciei să li dea ajutorul necesar.

Se începe execuţia târgoveţilor, pentru adunarea banilor necesari plăţii primei rate de Aprilie 1836.

Un număr de neguţitori bogaţi, între cari Strul Focşăneanu, la 4 Decemvrie 1835, cer Isprăvniciei să nu fie executaţi de pe acum, pentru nişte bani ce datoresc la Sf. Gheorghe 1836, ci să orânduiască un neguţător, în mânile căruia să «depozătarisîm banii noştri carele când se vor strânge toţi, apoi şi ai noştri se vor număra» (Della, fila 49).

Vechilii cer Departamentului să li se rânduiască un cinovnic pentru execuţia banilor, şi se numeşte pe revizorul Clucer Costache Dimitriu, care cu ajutorul şi înlesnirea Isprăvniciei să stăruiască a se împlini dela obştie suma banilor, după analoghie. (Della, fiila 46).

La 28 Martie 1836, Departamentul scrie Isprăvniciei că revizorul raportează despre faptul că vreo 40 neguţitori «din partea naţiei evreiască din târgul Folticeni», şi-au manifestat neîncrederea în vechilii lor,

și cer să nu mai fie aceștia lăsați să adune banii ce se împlinesc dela obștie, pentrucă strângătorul este unul din cei trei vechili, și aceștia sunt desbinați; că acești trei vechili, încă nici din aunl trecut nu ar fi dat socoteală breslei de banii intrați în mânile lor, și că acei bani, vechilii îi numără neamurilor și speculează banii. Departamentul dispune ca banii adunați să se puie în depozit în cancelaria Isprăvniciei.

Vechilii arată Departamentului că raportul revizorului nu-i exact: despre încaserile anului trecut au dat socoteală «păr la o para», la Isprăvnicie; că neputându-se încasa banii dela cei săraci, ei, vechilii, au împrumutat, în numele obștiei, suma de 3000 galbeni, de i-au numărat proprietarului. (Della, fila 48).

Pentru a se putea aduna banii necesari, obștia cumpărătoare a veniturilor târgului, a făcut o înțelegere prin următorul act:

Tălmăcire contractului a veniturilor târgului Folticeni din evreește pe moldovenește.

1836 Maiu 4.

Noi iscăliții gios breasla Folticenilor ne am unit cu toții la un loc în pricina a cumpărărei târgului dela dumnealui Spatar Mihalache Cantacuzino, spre a face venit de tot feliul de alișveriș, adică din băutură și din toate feliurile de mărfuri și analoghie de stânjeni din toate ulițele și mahalalele, din toate casele și porțile ce se găsesc pe moșia pomenită, adică ne îndatorim noi iscăliții gios, întâi a plăti câștiul, al doile după cum am plătit în anul trecut pără la o para, iar câștiul al treile și al patrule, ne am unit cu toți cu toții spre a face venit din toate pominite sus, după cum va glăsui gios, adică din capătul uliții din sus dela David sin Pinhăs pără în casa lui Șloim Avrum sin Herșcu, socotindu-se și casele și partea cealaltă de uliță din dugheana a vadanei Leia a lui Burăh sin Pascal pără la locul sterp ce este a lui Herș Chisel David, socotindu-se cu locul, să aibă a da fieștecare, de fieștecare stânjen, câte un galben olandez, și dela începutul rândul dela Fișel Baras pără în casa lui Hilic sin Herșcu Opincariu, socotind și casa, și iarăș rândul al doilea de Moisa Burăh pără la locul lui Avram sin Moisa, socotind și locul, să aibă a da iarăși de fieștecare stânjen câte un galben, numai de acolo în gios și ulițele în dos; și în mahalale să aibă a da de fieștecare stânjen câte o giumătate de galben, din vinul care se va vinde cu vadra sau cu oca, și macar care va aduce vin pentru trebuința casei lui, să aibă a da de fieștecare vadră câte 40 parale. De vinul ce se va vinde

cu hurta, adică bute sau antal, câte opt parale; de vadra de rachiu spirt, câte 3 lei de vadră; de rachiu sum, 2 lei de vadră; de *bere care se va face aice*, sau care se va aduce din alte locuri, câte 10 parale de vadră; din mărfuri de Lipţca, sau de Viana, sau din ţara leşască, sau din Braşov, fhiere (fier), sau aramă, sau plumb, sau stecle ce se va aduce de peste graniţa nemţască, sau de peste Prut dela Rosia, sau care va aduce din alte târguri din Moldova, sau negustori din târgul nostru, sau neguţitori din alte târguri, să aibă a da 1/2 la sută, bez neguţitorii cari va veni cu marfă de iarmaroc, să aibă a da dela fieştecare car marfă din Lipţca sau turcească, câte trei sorocoveţi, iar marfă de Braşov, băcălie, să aibă a da de fieştecare car câte un sorocovăţ, pol, băcălie dela Galaţi sau din alte târguri, lână, sucmane, să aibă a da unu la sută; brânză, piei dubite, funii, cizmărie, ciubotărie, tot feliul de anison şi alte mărfuri care se vor aduce din alte locuri, sau că se vor lucra aice, să aibă a da una şi giumătate la sută; chelcelele de miel, care se vor cumpăra dela căsăpie de aice, sau din târg, sau din sate, adică de miel şi de oaie şi de capră, sau că va lua de neguţitorie sau de meşteşug, să aibă a da câte 2 parale de fieştecare bucată; de piele de vacă sau de bou de căsăpie sau de târg, câte 30 parale de fieştecare bucată, şi dela piele mai mică pără la chelcică de viţel de un an, câte 15 parale de fieştecare bucată; de sută de ocă de sare, câte 40 parale de ocă; de tiutiun moldovenesc, câte 2 parale; făinarii să aibă a da de fieştecare merţă de făină de grâu, câte 40 parale; de merţa de făină de păpuşoi, săcară, hrişcă, câte 20 parale. Cel ce va vinde olării, să aibă a da dela 100 de lei, doi lei; şi iarăş ne am unit cu toţii iscăliţi gios spre a vinde căsăpiile, făclieriile, chităriile, cotul târgului, otgonu a mahalilor, misărniţă, i păcura, i var, producturile din târg, ponturile iarmarocului, dela neguţitori care vor veni încoace şi de ţară cari vor veni cu lemne sau cu făină, de fieştecare car, cum ne vom putea învoi cu neguţitorul care va cumpăra venitul de toate aceste pomenite ce înfiinţăm în târgul nostru, pără ce va da Dumnezeu ca să iasă aceste două câştiuri, care se pomenesc sus, adică câştiul al treile şi al patrulea, şi nu putem noi niciunul din târgul nostru a face vreun chip sau vreo îndărăptnicie ca să stricăm venitul acest pomenit, iar întâmplându-se vreunul din târgul nostru că va face vreo închipuire, şi măcar vreo îndemnare pe cineva, să aibă a da mare

ştraf, după cum se va socoti dela pres ıdsfie, şi ne îndatorim noi iscăliţii gios a face toată întărirea asupra toate, cu toată osteneala, cât se va putea, oricuce fel de închipuire sau la giudecata creştinească, sau la cea evreiască. Toate aceste pomenite făcându-se între noi, breasla Folticenii, cu minţile aşezate, şi ne am iscălit astăzi întăi de sâmbătă april 13 anul 1836. (Arhiva Iaşi. Tr. 1772. Dosar 61, fila 88).

Urmează 92 de iscălituri, în frunte cu Strul Focşăneanu, probabil numărul tuturor negustorilor din Folticeni, de pe vremea aceea.

Nemulţămiţi cu dările fixate de obştie, o parte din negustorii din Folticeni, se plâng Departamentului, care porunceşte ispravnicului Grigori Codreanu să cerceteze, şi acesta fixează un nou tarif, cu nişte dări mai scăzute. [Idem, fila 466].

Din aceste dări ar fi trebuit să rezulte încasare anuală de 85.700 lei, sau 2450 galbeni, după evaluarea făcută de reprezentanţii obştei, prin actul următor:

Apropietoriu tahmin de suma ce s'ar putea prinde din veniturile de gios.

Toate veniturile socotite azi în fiinţă până la plata datoriei Lei	Veniturile ce se socot a rămâne şi după plata datoriei. Lei	
7500	1200	Venitul vinului
12000	8000	Pe rachiu
500	500	Pentru bere
7500		Marfa de Lipţca şi Braşov, giumătate la sută
3500		Venitul iarmaroacelor
3000		Venitul băcăliilor
3000		Pentru piei de vite, brânzuri, funie, anison şi ciubotărie şi miere
500		Pentru piele de oaie, de miel şi capră
1000		Pentru sare
700		Pentru tiutiun moldovenesc
1000		Făinarii, făină de grâu
1000		Făină de popuşoi, de sacară şi hrişcă
50		Pentru olării

Lei	Lei	
50		Pentru var
1500	1000	Păcura
40000		Plata pentru locurile caselor și a dughenilor
1000	1000	Venitul cântariului
1400	1400	Zăciuiala patentelor și a birnicilor dela mnhalale
85700	13100	Iar în galbeni suma de 2450 galbeni. (Arhiva Iași. Min. Externe. Tr. 1764. Dosar 68, fila 2 verso).

Revizorul trimes de Departament spre a executa pe târgoveți, pentru plata banilor ce datorau lui Cantacuzino, începe o execuție severă, care pare să fi rămas moștenire scumpă agenților fiscali de astăzi.

Slujitorii stăpânirei intrau în casele târgoveților, și luau diferite obiecte pe care aveau bunăvoința să le evalueze în bani, fără a face nicio deosebire între târgoveți creștini și evrei.

Față cu nevoile ce întâmpinau, care cereau mereu stăruinți pe la autoritățile din Iași, târgoveții din Folticeni și-au angajat procurator (vechil) pe Mihalache Holban, din Iași. Acesta dă o jalbă Departamentului, în care arată că o parte din zăloagele oprite pentru garanția câștiului lui Cantacuzino, au început a se vinde prin târg, și cere să se oprească această „nelegiuită vânzare", de oarece datornicii își vor închipui, cu alte procente, banii, și va plăti fiecare partea ce i se cuvine (Arhiva Iași, acelaș dosar, fila 167).

La 5 Iunie 1837 un număr de jidovi din Folticeni, jăluesc Domnului că vechilii lor sunt necinstiți, că au încasat mai mulți bani decât au achitat lui Cantacuzino, și cer a se face cercetări. Domnul numește pe Comisul Alecu Botez, Căminarul Iorgu Hartular și Căminarul Neculai Pleșescu, cari să aleagă și trei neguțitori dintre acei aleși de neguțitori, și să intre în cercetarea socotelilor (Idem, fila 55).

La 10 Decemvrie 1837, vechilii târgului jăluiesc Departamentului că negustorii cari au dugheni pe partea de „lângă hotarul târgului" pe moșia lui Ciurea, aduc împiedecare alișverișului neguțitorilor celorlalți, „și pentrucă mahala fiind [acea parte de târg] nu-și poate avea însușire de asemine speculații", și cer ca aceștia să fie opriți de a mai ține dughene, sau să fie obligați de a plăti și ei «parpanația veniturilor târgului».

Departamentul răspunde că nu se poate lua nicio măsură de a opri pe veşnicul stăpân de a face „astfel de „particularnică învoire". (Fila 65).

* * *

Prin actul de asociaţie dela 4 Maiu 1836, obştia târgului îşi luase obligaţia de a înfiinţa o serie de taxe, al căror venit să servească pentru plata sumei datorită lui Cantacuzino. La 10 Decemvrie 1837, vechilii târgului jăluiesc Departamentului că taxele acestea încă nu erau înfiinţate, că unii dintre cei iscăliţi în act vor a se retrage, şi roagă să se poroncească Isprăvniciei ca să-i îndatorească a urma potrivit înscrisului iscălit de toată obştia. (Fila 68).

Departamentul cere Isprăvniciei ca „fără nicio prelungire să puie la cale ca să-i silească pe toţi deopotrivă întru adunarea banilor" (Fila 70).

Banii se adunau cu multă greutate, şi vechilii târgului mereu cereau Departamentului să li vie în ajutor, ca prin autoritatea Administraţiei să se poată face încaserile.

Punându-se în lucrare convenţia din 4 Maiu 1856, s'a alcătuit ceeace se numea «propinaţie», adică s'au fixat o serie de impozite ce trebuiau plătite de târgoveţi, a cărora încasare să se facă prin *otcup*, prin arendarea lor, pe timp dela 23 Aprilie 1838 până la 23 Aprilie 1843.

Cerându-se Departamentului aprobarea acestei convenţii, răspunde că „în tocmele de bună voie nu poate nicio împotrivire", şi astfel rămâne ca propinaţia să se puie în executare. (Fila 75).

In „Insemnare de condiţiile după care are a se alcătui propinaţie pe partea târgului din gios a dumisale Spatarului Mihalache Cantacuzino, în urmarea poruncilor Departamentului Trebilor din lăuntru", în punctul 1 se spune: «Acest otcup se dă în vânzare pe vreme de cinci ani, începători dela 838 april 23 şi păr la 843 April 23", şi se fixează taxele ce are a încasa antreprenorul acestor venituri, iar ultimul punct din aceste condiţii, punctul 38, spune: „Muşteriul asupra căruia va rămâne acest otcup, este dator a da banii în două vadele, adecă cea întâi la întâi April şi al doilea la 1 Octomvrie, în galbeni cu piatra cu bour, sau în argint, câte treizeci şi cinci lei drept un galben, având însă a-i răspunde unde va fi rânduit de către breasla jidovilor din acest târg, în trebuinţa răscumpărărei târgului". (Fila 77).

Nici cu această combinaţie târgoveţii n'au ajuns la soluţiunea

chestiunei plăţii sumei datorită lui Cantacuzino care, la 28 Maiu 1838, plângându-se Departamentului, s'a trimes în Folticeni pe revizorul Sulger Neculai Pisoski, ca să facă executările necesare, şi s'a intervenit la Agenţia austriacă pentru executarea sudiţilor austriaci. (Fila 83).

Pisoski începe a executa pe datornici, dar starostele austriac din Folticeni, *Balomir*, deşi avea poroncă din partea Agenţiei să dea ajutor la executare, împiedică pe revizor la îndeplinirea datoriei sale.

La 17 Iunie 1838, Isprăvnicia raportează Departamentului că starostele *Balomir*, cu fiul dumisale şi cu doi caprari, mergând pe la executarisiţii datornici supuşi acei protecţii, bătând pe slujitori şi îmbrâncindu-i, i-au depărtat cu totul, cari slujitori înfăţişându-se în presudsfia Isprăvniciei, li s'au văzut pe trup şi semne vinete de lovituri".(Fila 89).

Departamentul intervine la Agenţie, cerând să înfrâneze pe starostele *Balomir*, şi să dea satisfacţia pentru bătaea ce a suferit slujitorii ocârmuirei. (Fila 90).

Chestiunea aceasta ia o întorsătură nouă: la 26 Iunie 1838, un număr de 20 târgoveţi *creştini* din Folticeni, între cari şi *Zamfira Beldiceanu*, mama lui *Neculai Beldiceanu*, poetul şi arheologul folticinean, şi 27 târgoveţi evrei, înaintează o jalbă Domnitorului, în care arată că nu pot plăti dările la care sunt supuşi, că vechilii pe care i-au împuternicit să trateze cu Cantacuzino cumpărarea veniturilor târgului, au fost în număr de zece, şi aveau îndatorirea ca toţi împrună să facă învoiala, pe când numai trei dintre vechili au semnat contractul cu Cantacuzino, pe care nu-l mai pot ţinea şi cer desfiinţarea răscumpărărei; iar pentru banii ce a primit Cantacuzino, „rămâne la aceeace Inălţimea Voastră vă veţi milostivi a hotărî". (Fila 105).

Asupra acestei jalbe, Sfatul opiniază că nu poate să fie primită întrucât convenţia a fost făcută cu toate formele cerute de lege. Sfatul aduce la cunoştinţa Domnitorului că în urma lămuririlor, ce li s'au dat, târgoveţii s'au văzut a fi înduplecaţi, pentrucă altfel, conform contractului, Cantacuzino putea să rămâie stăpân pe târg, şi târgoveţii să piardă banii ce au apucat a-i plăti. (Fila 106).

Toate frământările lui Cantacuzino de a-şi primi suma ce avea de încasat, nu ajung la niciun rezultat, şi la 6 Fevruarie 1839, el adresează Departamentului un protest pentru neîndeplinirea execuţiunilor în jurul cărora s'a făcut atâta zgomot, cerând să i se elibereze o copie întărită de pe acest protest, pentru ca nu cumva să i se poată opune vreo prescripţie de către târgoveţi. Departamentul, însă, restituie jalba lui Cantacuzino, declarându-se necompetent a se pronunţa asupra unei

chestiuni care a fost hotărâtă de instanţa în drept. (Fila 111).

In Iulie 1848, pricina banilor neplătiţi lui Cantacuzino încă nu era limpezită, şi acesta, prin jalba către departament, îi atrage atenţia că dacă s'ar folosi de dreptăţile ce are, în puterea actelor ce posedă, târgoveţii ar fi de istov sărăciţi. (Fila 132).

Departamentul cere ispravnicului să facă pe târgoveţi să înţeleagă că în interesul lor este să isprăvească pricina aceasta, achitând pe Cantacuzino (Fila 134).

In Iunie 1841 Domnitorul Mihalache Sturza, făcând inspecţie prin ţară, vine şi la Folticeni. In ziua de 20 Iunie i se înmânează o cerere, semnată de fruntaşii neguţitorilor evrei, Leibiş Focşăneanu, Mendel Focşăneanu, Strul Pascal, Iancu Baer şi Iosăb Vaisâmberg, rugând să fie primiţi, pentru a-i arăta verbal împrejurările pricinei dintre obştia târgului şi Cantacuzino. (Fila 149).

Probabil că au fost primiţi în audienţă, şi i-au înmânat o jalbă, a căreia copie se păstrează, cerând să fie puşi la cale. (Fila 148).

Domnitorul a trimes jalba în cercetarea Departamentului, care a dispus să fie chemaţi la Iaşi câţiva dintre negustorii fruntaşi, pentru a chibzui.

Raportul Sfatului către Domn, din Decemvrie 1842, conchide astfel: „Sfatul au chemat înaintea sa un număr din fruntaşii târgoveţi din Folticeni, iar dela aceştia, înzestraţi cu formalnică vechilime din partea obştiei târgului, n'a putut afla alta decât îngăimări şi prelungiri, căci ei târgoveţii, precum se vede, a luat la înţelesul lor, că cu ocrotirea ce li face ocârmuirea s'ar putea să se slujască ca de o armă spre neplata datoriei lor, şi cu prelungirea unei asemenea ocrotiri, nu se va putea dobândi alt sfârşit, decât cea de istov struncinare a târgoveţilor, prin trecerea vremei şi sporirea datoriei. Deci, spre ocolirea acestor rele, Sfatul socoteşte că prin execuţie să se puie o stavilă acestora". (Fila 170).

Din care pricini, nu se poate preciza, târgoveţii n'au fost executaţi, şi datoria lor, în 1845, ajunsese la suma de nouă mii de galbeni.

Pentru târgoveţi era o singură scăpare: să ajungă la o înţelegere cu Mihalache Cantacuzino.

In acest scop s'au adresat lui *Iorgu Hartulari*, persoană cu vază în târgul Folticeni, a căruia soţie era protejata Domnitorului Mihalache Sturza. Hartulari s'a angajat să trateze cu Cantacuzino, şi prin zdelca din Iunie 1845, se fixează nişte condiţii oneroase pentru târgoveţi, în shimbul serviciilor ce avea să le presteze Hartulari.

Prin zdelca aceasta, Aga Iorgu Hartulari ia asupra sa însărcinarea de a răscumpăra, dela Cantacuzino, pentru Obștie, toate driturile și dreptățile lui, și a precurma toate pretențiile Spatarului, pornite până atunci, asupra obștiei, să scoată vecselul (polița) de 7000 galbeni ce-i dăduseră vechilii obștiei. In schimbul acestui serviciu, Hartulari avea să primească, drept misitie, suma de 6000 galbeni dela toată obștia, după cisla ce se va alcătui pe locurile fieștecăruia, în două termene și anume: 3500 galbeni la 15 August 1845 și 3500 la 15 August 1846. Pe lângă această sumă de bani, Hartulari avea să încaseze, timp de opt ani, venitul iarmarocului și a zilelor de târg, și devenia proprietar pe o parte apreciabilă din oraș, având dreptul să vândă de veci locurile: 1) din capătul uliții școalei (sinagogei) celei mari, până la hotarul Șoldănești; 2] dela capătul uliții mari până la hotarul Șoldăneștilor, pe de amândouă părțile, adică toată strada numită astăzi Strada Regele Carol II, începând din crucile stradei acesteia cu strada Sf. Ilie (farmacia Ghelberg), până la barieră și 3) din capătul uliții iarmarocului iarăși până în hotarul Șoldăneștilor, partea din stânga, precum și toate locurile slobode din cuprinsul târgului locuit pe partea Spatarului, ferind numai a nu jigni medeanul iarmarocului. Locurile aceste slobode se fixează: islazul, locul Lefteroaei, locul ce este în dreptul lui Iancu Bolber, peste uliță [Dosar Trib. Suceava No. 58438 din 1903].

Lui Hartulari nu i-a trebuit mult timp ca să ajungă la o tranșacție cu Mihalache Cantacuzino, care s'a mulțămit cu o sumă mult mai mică decât acea primită de Hartulari, ca misitie, și a vândut târgoveților târgul Folticeni, cu 11.000 de galbeni, cu actul întărit de Divanul de apelație din 18 August 1845, în cuprinderea următoare:

Act de vecinică vânzare

Târgul Fălticenii proprieta a mea din ținutul Sucevii ce prin formalnic mezat săvârșit în anul 1830, Octomv. 7, îl am cumpărat dela dumnealui Vornic Andrieș Bașotă (atunce spatar), avându-l trecut în vecinică posesie, cu toate veniturile lui, catră obștimea acelui târg, după contractul închiet între mine și împuterniciții vechili din partea obștiei, la 31 Maiu 1835, întărită de Divanul apelativ a Țării de sus, subt No. 2836, cu condiție să-mi numere 10.000 adecă zece mii galbeni împărătești înainte, și osebit câte 400, adică patru sute galbeni veșnicește regulat pe tot anul, s'au și folosit ei târgoveții cu stăpânirea tuturor veniturilor lui de atuncea și până acum, fără a mă amesteca sau a-i înpotrivi eu întru cât de puțin, iar banii

cuveniţi a mi-i răspunde anuelnic, precum şi parte din condeiul de zece mii galbeni neurmând a-mi plăti până acum, s'au urcat la o somă aproape de 13.000 galbeni, după care năzuind toată obştia cu rugăminte ca să li fac o singatalifanicoasă [1]) scădere din arătata somă, şi totodată a li trece în de veci a lor vânzare pomenita mea proprietate, ce se mărgineşte în anuelnicul venit de patru sute galbeni, am făcut luare aminte la stăruitoarea lor cerere, la mijlocirile întrebuinţate şi la înglotarea [2]) [înglodarea] în care, după împregiurări au căzut prin neurmarea condiţiilor, acelui contract, macar că amândouă aceste, adică câtimea ce ei sânt datori, şi preţul vecinicei cumpărături ar alcătui o somă peste 20.000 galbeni, însă îndemnându-mă de filantropică simţire, m'am mărgenit pentru toate arătatele mele mai sus pretenţii, precum şi pentru preţul vecinicei vânzări a pomenitului târg, în somă de 11.000 adică unsprezece mii galbeni, pe cari i-am şi primit în sunătoare astăzi toţi deplin în mânile mele. Şi dar declărez că toate prigonirile, şi toate pretenţiile vechi şi nouă urmate între mine şi obştia târgoveţilor, atât acele de mai nainte închierei contractului pomenit, cât şi acele din urmă până astăzi i viitorime, să rămâe despre îmbele părţi stânse, anularisite [3]] şi închise pentru totdeauna în veci, totodată fac ştiut prin acest zapis de veşnică vânzare ce dau obştiei acelui târg Folticenii (pe care este şi iarmarocul sfântului Proroc Ilie) cu toate dreptăţile şi driturile proprietăţii noastre, le am trecut în de veci vânzare către dânza, pe care îl va stăpâni obştia acelui târg, pacinic, din neam in neam, de astăzi şi în veci, în hotarele lui de faţă, pe temeiul docomenturilor vechi şi nouă ce odată înpreună cu aceasta le am încredinţat după opis, iar stăpânirea graniţei despărţitoare despre proprietaua dumisale Agăi Dimitrie Canta, se va urma întocmai după rostirea învoelii săvârşită între mine cu dumnealui la anul 1844 luna April 13 zile, întărită de desfiinţatul Divan a Ţării de sus, tot la aceiaşi lună, supt No. 1694, ştiindu-se că tot acum mi-am primit dela obştie şi kvitanţiile ce-i slobozisem pe banii cari mi s'au fost dat mai înainte din soma totală a contractului dela 1835, precum şi kvitanţiile pentru anuelnicul venit, care kvitanţii înpreună cu acel contract şi cu orice fel de hărtii s'ar mai afla rămase sau la o parte sau la alta, atingătoare de îmbele părţi,

1) In copia eliberată de Arhivele Statului din Bucureşti (necertificată), acest cuvânt este tradus prin : o sănătate neofticoasă.
2) In copia dela Arhivele Bucureşti: «înpletirea».
3) In copia dela Arhivele Bucureşti : «analoghisite».

rămân pentru totdeauna şi în veci ecsoflisite şi răsuflate, atât pentru vremea trecută, de faţă şi viitoare, ne mai având eu sau urmaşii mei niciun amestec în viitor cu pomenita obştie pentru propietaua aceasta, ca pentru un lucru trecut dela mine şi soţia mea, de bună voie, şi cumpărat de obştia târgului lăcuit pe dânsa cu bună credinţă, dar apoi nici ea, obştia, nu se va putea întoarce către mine, sau urmaşii mei, cu niciun feliu de pretenţie, supt niciun temeiu şi nicio dreptate, căci toate dreptăţile şi îndatoririle îmbele părţi prin această de veci vânzare s'au desfăcut şi s'au onistojit. Pentru care, spre ştiinţă şi întocmai urmare, urmează a mea iscălitură, în alăturare şi cu a soţiei mele, rugând şi pe cinstitul Divan de au întărit acest act pe forme, 1]

1845 Avgust 16, Eşii.

Mihalache Cantacuzin, Spatar.
Mariea Cantacuzin.

* * *

In puterea drepturilor ce le dobândise, prin zdelcă, Hartulari, la 12 Iulie 1845 — mai înainte de a se fi făcut actul de vânzare al lui Cantacuzin — vinde lui Meer Focşăneanu din Iaşi. „şi compania sa", venitul iarmarocului — adică cesionează dreptul de a încasa veniturile — pe timp de 7 ani, cu începere dela 10 Iulie 1846, şi-i vinde de veci locurile enumerate în zdelcă în preţ de şapte mii galbeni.

„Compania" lui Meer Focşăneanu, erau doi tovarăşi ai lui: Avram şi Mendel Focşăneanu. La 1869, Meer Focşăneanu cesionează tovarăşilor săi drepturile sale şi la 1873 Avram Focşăneanu donează partea sa de proprietate asupra acelor locuri, rudelor sale Bercu Focşăneanu din Bucureşti şi Koina (Carolina) Krishaber, născută Focşăneanu, din Budapesta, cari în 1903 introduc o acţiune la tribunalul Suceava, pentru a revendica, dela primăria comunei Folticeni, aceste locuri, pe care comuna a pus stăpânire, fără niciun drept, acţiune care s'a perimat 2).

Astfel comuna a rămas proprietară a terenului numit într'o vreme „târgul vitelor", toată partea pe care sunt astăzi clădirile Regimentului 56 Infanterie, Uzina electrică şi tot terenul până în părăul Şomuz.

1] Document din colecţia autorului, copie legalizată de Divanul de Apelaţie, la 18 August 1845. Copii de pe acest act se mai găsesc în Arhiva Statului Iaşi, Tr. 1772, Minst. Interne. Dosarul 20966, Documentul 114.

2] Arhiva tribunalului Suceava (Baia), dosarul 58438 din 1903.

* * *

Oraşul Folticeni se întindea, după cum am văzut, pe pământul care aparţinea proprietarilor a trei moşii: *Şoldăneştii* lui Başotă, *Folticenii* lui Dimitrie Cantacuzino şi *Tâmpeştii* lui Tudurache Ciurea.

Vânzarea făcută, în 1845, de Mihalache Cantacuzino, cuprindea numai partea de târg de pe moşia Şoldăneşti, pe care devenise proprietară obştia târgului.

Căminarul Tudurache Ciurea, proprietarul moşiei Tâmpeşti, care se megieşa cu Şoldăneştii lui Başotă, şi capătul Tâmpeştilor se atingea cu târgul Folticeni de pe partea lui Başotă, descoperise şi el un mijloc de a-şi mări veniturile, dând şi el loc cu bezmăn unor neguţitori cari şi-au făcut case pe margenile vechiului drum ce venia dela Tâmpeşti în oraş, drum numit apoi „strada Ciurei" sau „uliţa Tâmpeşti" iar astăzi strada Regimentul 2 Grăniceri.

Infiinţarea acestei părţi nouă de oraş, era dăunătoare lui Başotă care se încurcă în judecăţi cu Ciurea.

Domnitorul, în urma anaforalei Divanului, din 6 Martie 1826, hotărâşte ca Tudurache Ciurea să fie îndepărtat cu totul dela privileghiurile acestui târg „neputând a-şi întemeia târg pe moşia sa, supt cuvântul hrisovului procatohului nostru Scarlat Calimah Voevod, căci acel hrisov l-au fost câştigat în vremea când cu impresurare apuca vatra târgului ce este pe drept hotarul jăluitorului (Başotă), şi pentru aceasta uliţa ce au deschis pe hotarul moşiilor dumisale Tâmpeşti—Folticeni se va socoti ca o mahala a târgului, ca având driturile acele hărăzite către moşia jăluitorului boer. Nici poate da zminteală după privileghiurile pământeşti, unui megieş ce are privileghiu învechit, contenind cu totul de a mai face dugheni sau orice binale de neguţitorie pe acel loc. (Arhiva Bucureşti, Pachet 280, Doc. 81).

In executarea acestei hotărâri, se trimite lui Ciurea o poroncă puţin obişnuită în cancelaria domnească:

Noi Ion Sandu Sturza Voevod
cu mila lui Dumnezeu Domn Ţării Moldovei

Credincios boerul Domniei Mele, dumisale Tudurache Ciurea, biv vel Căminar, Sănătate.

Fiindcă dumnealui Spatarul Andrieş Başotă, prin jaloba ce au dat Domniei Mele au făcut arătare că pe moşia dumisale Folticenii, ce s'ar fi megieşind cu târgul Folticenii, ce este pe moşia dumisale Şoldăneştii, în mahalaua ce vine pe moşia du-

misale, ai fi dat voie ca să se facă dugheni și uliță spre a se urma și acolo de către lăcuitorii acestui târg speculație de vânzări și de cumpărături, ca și în vatra târgului dumisale, care urmare fiindcă este atât dumisale păgubitoare, cât și înpotriva hotărârei Domniei Mele, au făcut cerere că după driturile și dreptățile ce are, să fie pus la cale spre a nu i se mai pricinui mai mult păgubire și pentru aceasta, care cerere a dumisale fiindcă este după tot cuvântul dreptății, poroncim dumitale cu hotărâre ca mai mult să nu îngăduești a se deschide în acea mahala ce vine pe moșia dumisale vreun târg sau uliță, căci cu toate că am poroncit și dregătorilor ca să nu îngăduie, dar apoi din potrivă de se va și urma a se face ceva, și iarăș se va mai arăta dumnealui Spatarul cu jalobă, se va trimite om gospod, și toate acele dughene ce vor fi făcute pe moșia dumitale pentru alișveriș, se vor dărăma la pământ și prețul lor se va împlini dela dumneata și se vor da acelor ce le vor avea, căci dumneata nu ți-ai câștigat drit a avea târg pe moșia dumitale, și acele case cu lăcuitori ce sunt pe moșia dumitale, sunt socotite ca o mahala, și de primirea cărții Domniei Mele să triimeți răspuns la dumnealui vel Logofăt. (Arhiva Iași. Dos. 61, fila 168),

1826 Iunie 13.

Cu toată străşnicia aceasta, partea de târg de pe moşia lui Ciurea nu s'a desfiinţat, ci, din potrivă, s'a mai întins.

Hrisovul lui Scarlat Calimah, menţionat în hotărârea domnească, este acel pe care-l căpătase Logofătul Constantin Balş, dela care Ciurea cumpărase moşia Folticeni.

Tudurache Ciurea avusese o fiică, Ecaterina, măritată cu Constantin Stamati, poetul Basarabiei, care, după moartea soţiei sale, pornise judecată contra socrului său, cerând să i se împlinească, din averea acestuia ce o avea în Moldova, zestrea pe tot timpul cât nu o primise, în Basarabia.

Conform hotărârei din 1829 a Divanului, s'a făcut socoteala banilor ce avea de primit Stamati, care se urcau la suma de 52.550 lei, pentru împlinirea cărora se arendase, de către Stamati, pe trei ani, cu începere dela 23 Aprilie 1830, lui Neculai Marcovici, 268 fălci găsite prisos în moşia Tâmpeşti cu părţile din Buciumeni sau Stănigeni, şi în moşia Petiea, partea Spatarului Enacache Gane, alt ginere al Căminarului Ciurea.

Tribunalul Suceava, în executarea hotărârei Divanului, prin hotărârea din 17 August 1832, găsind că preţul arendei este de 5 lei falcea, una cu alta, pe an, iar pe 20 de ani două sute lei, valoarea celor 268 fălci este de 53.600 lei, aşa că Stamati, devenind proprietar pe aceste 268 de fălci, mai avea de restituit moştenitorilor lui Ciurea, suma de 1.040 lei.

Astfel Constantin Stamati a devenit proprietarul unei părţi din târgul Folticeni, în 1834.

Stamati era supus rus, şi drepturile ce le pretindea el, le cerea prin Consulatul rusesc.

In 1837, tot Consulatului rusesc se adresează în privinţa unor neplăceri ce avea el în Folticeni :

Către rosienescul împărătesc Consulat din Moldova
Tituliarnoi sovetnic şi cavaler Constantin Stamati
plecată jalubă.

Ştiut este acelui Consulat că în trecutul an 1836 Mart 16 Inălţimea Sa Domnul Stăpânitor au desăvârşit, au întărit prin două hrisoave, în a mea stăpânire, averea cuvenită de zestre a soţiei mele, aflătoare în ţinutul Sucevei, din prinţipatul Moldovei, şi era dată mie în stăpânire încă din vremea rosieneştii ocârmuiri din 1834, de care Divanul apelativ a Ţării de sus au împărtăşit ştiinţă cinstitului Consulat, şi aşa precum între averile întărite în a mea stăpânire se află şi giumătate din târguşor Folticeni, pe care lăcuesc numai creştini (iar cealaltă giumătate ce să lăcuia de îndelungată vreme de evrei, acuma se află şi în a lor stăpânire), aşa dar eu ca un stăpânitor a acei giumătate de Folticeni, în anul acesta, prin vechilul meu iconomul Iftimie Stamate, am fost pus în rânduială spre a-mi alcătui un venit din vânzarea cărnii, pânii, lumânărilor şi altele, însă întru aceasta au întimpinat împotrivire din partea Ispravniciei de ţinut, carele favorizând jidovilor ce se folosesc pe partea lor, nu poate veniturile cuvenite unui proprietar de pământ, m'au oprit numai pe mine de a mă folosi cu aceleaş venituri, în vreme când asemenea drit pe dreptul meu s'ar cuveni şi mie pe temeiul art. 120, cuprins în instrucţiile date spre povăţuirea ispravnicilor de ţinut, întărite şi de stăpânitorul Domn la 1835, în care anume se cuprinde: «proprietarul singur are dreptul a «vinde pe moşia sa vin, rachiu, sau alte băuturi şi a avea mă«celării şi dugheni, aceste drepturi fiind lipite către propieta' «precum şi foloasele din mori, iazuri, păduri şi alte asemene'

«pe temeiul cărora pravile şi pentru înlesnirea lăcuitorilor creş-«tini» ce lăcuiesc pe pământul meu, care cu desgust sânt siliţi a cumpăra acum carne şi pâne dela evrei, pe lângă aceea apoi şi pentru al meu folos, plecat rog pe acel Consulat să binevo-iască a mijloci la dumnealui ministrul Trebilor din lăuntrul spre a-mi slobozi voie a avea a mele crăşme, căsăpii, mumgerii şi alte alişverişuri, cu acelaş preţ cu care evreii vând pe partea lor, sau dacă ei ori altul cineva din creştinii aflători cu lăcuinţa pe a mea giumătate de târg, ar dori a face vreuna din pomenitele speculaţii, apoi asemenea voie nu în alt chip să fie lor iertată, decât după învoire cu mine pentru dritul de neguţitorit, ce eu îi voiu îngădui să facă pe al meu pământ, căci precum eu nu am dreptate a mă amesteca în speculaţiile evreilor pe partea lor asemene nici ei, dar nici altul cineva din creştini de pe partea mea, nu poate să se amestece la dreptăţile mele. [Arhiva Iaşi Dosar 61. fila 255].

Titularnoi sovetnic şi Cavaler

K. Stamate.

Consulatul rusesc din Iaşi trimite Departamentului o adresă în sensul jalbei lui Stamati.

In 1840 Constantin Stamate era încă proprietar al unei părţi din Folticeni. In acest an, obştea târgoveţilor de pe partea sa, jălueşte Domnitorului că Isprăvnicia ţinutului, prin Sfinţia Sa Iftimie Stamate, „vechilul dumisale titulartnoi sovetnic Stamati şi *posesor* acelei moşii", adică arendaş, a făcut cunoscut târgoveţilor punerea la cale pentru a „înfiinţa dritul de proprieta" pe acea parte de târg, în temeiul arătărei iconomului că aflătorii pe acea parte „samavolnic s'ar împotrivi plăţi, cuvenită proprietăţii". Obştia opune că „nu sunt cu dreptate acestei „dăjdii", care nu s'au pomenit nici dela urzirea târgului, nici dela proprietarii anteriori lui Stamati.

Asupra acestei plângeri, care i s'a trimis spre cercetare, Sfatul cere iconomului să prezinte «izvoade» pentru cele ce pretinde, şi el, neputând dovedi cu nimică, s'a hotărât ca locuitorii să plătească numai bezmănul pentru loc, adică numai câte 20 parale stânjenul în curmeziş (faţada) şi 15 stânjeni lungimea, cum s'a obişnuit şi din vechime. (Arhiva Iaşi. Tr. 1764. Ministerul Interne. Dosar 1483).

* * *

In ce an anume, nu se ştie, Constantin Stamati a vândut moşia Tâmpeştii—deci şi partea lui din târgul Folticenilor,—cucoanei Elencu

Sturza, născută Cantacuzino, soră cu Dimitrie Cantacuzino, proprietarul moşiei Folticeni.

Elencu Sturza a vândut, apoi, fratelui său Aga Dimitrie Cantacuzino moşia cumpărată de dânsa. Contra acestei vânzări face contestaţie Spatarul Mihail Cantacuzino şi Vornicul Alexandru Sturza, pe baza dreptului de protimis ce aveau, conform cu legea timpului, şi au depus, în termen de 30 zile, în depozitul Divanului, suma de 12.850 galbeni, preţul acestei vânzări.

Prin actul de învoială din 12 Aprilie 1844, Vornicul Alexandru Sturza şi Sparul Mihail Cantacuzino, anulează pretenţia de protimis. Aga Dimitrie Cantacuzino, achită Spatarului Mihail Cantacuzino 887 galbeni, spre despăgubire pentru dobânzile acelor 11.850 galbeni, depozitaţi de ei în Divan, pe care Spatarul are dreptul a şi-i trage înapoi, rămânând Aga Dimitrie Cantacuzino proprietar pe Tâmpeşti şi pe partea de târg de Folticeni, a căror linie de hotar despre Şoldăneşti este acea din hotarnica Logofătului Costache Conachi, din 16 Septembrie 1823.

Toate reclamaţiile pornite până atunci, sau de fostul proprietar al Tâmpeştilor, Constantin Stamate, sau de către vechilii săi, cu privire la linia de hotar, rămân închise şi stânse cu desăvârşire. [Arh. Bucureşti, Pach. 280).

Astfel, târgul Folticeni, în 1845, aparţinea Obştii, partea întemeiată pe moşia Şoldăneşti, şi Agăi Dimitrie Cantacuzino, partea de pe moşiile Folticeni şi Tâmpeşti. Partea obştiei nu mai avea de plătit nimănui niciun bezmăn, iar Dimitrie Cantacuzino, prin vechiul său, Clucerul Neculai Boian, a început să vândă locurile pe care locuitorii îşi clădiseră casele, şi pentru restul de locuri nevândute, a intervenit un act prin care Boian a devenit proprietar al lor, şi contractele de veşnică vânzare sunt făcute de Neculai Boian, în numele lui ca proprietar al părţii de sus a oraşului Folticeni.

Intemeietorii Oraşului

I. — Băşoteştii.

Dascalul Vasile, dela biserica din Folticenii-vechi, scrie în Cazania din biserica lui, că, în 1779, visternicul Ianacachi Kant „a făcut târgul dela Folticeni". A tras brazdă în ţelină, cum spune dascălul, probabil pentru a determina hotarul dintre moşia lui şi moşia vecină, Şoldăneştii, şi a fixa locul caselor pe care aveau să le construiască, în primăvara viitoare, evreii emigranţi din Suceava, cu gând de a întemeia târg. Aceştia, însă, în 1780, au făcut învoiala cu Ioniţă Başotă, şi astfel s'a pus temelia oraşului, în mod oficial.

Despre acest Ianacachi Kant nu mai găsim nicio menţiune în documente, că ar fi avut vreun amestec real în chestiunea aceasta buclucaşă a întemeierei Folticenilor, aşa că nu-l putem socoti ca un întemeietor al oraşului.

Un alt Cantacuzino, Aga Dimitrie, devine proprietar al moşiei Folticeni, şi deci şi a părţii de oraş de pe o porţiune din această moşie, abia în 1843 sau 1844, aşa că nu are niciun rost în chestiunea înfiinţării oraşului.

Rămân deci, ca întemeietori ai Folticenilor, *Başotă* şi *Ciurea*.

Despre familia Başotă, existentă în Moldova încă înainte de anul 1400, se găsesc importante amănunte în lucrarea lui Gh. Ghibănescu, studiul genealogic şi istoric; „Băşoteştii şi Pomârla".

Materialul de care s'a servit Ghibănescu, nu i-a dat posibilitatea să desăvârşească genealogia familiei Başotă, care — în ceeace priveşte pe Ioniţă Başotă dela Şoldăneşti — se poate face cu ajutorul documentelor familiei Millo, care se găsesc astăzi în Muzeul Folticenilor.

Documentele acestea, prea interesante, au ajuns în păstrarea familiei Millo, prin faptul că Aga Iordache Başotă, fiul Stolnicului Vasile Başotă, a fost însurat cu Sultana, care, după moartea soţului ei,

s'a căsătorit cu Matei Millo, bunicul artistului cu acelaş nume (Artur Gorovei: Artistul Matei Millo).

Intre aceste documente, găsim următoarele cu privire la membrii familiei Başotă, în legătură cu Ioniţă, întemeietorul oraşului.

1730 Oct. 10. — Constantin Voevod scrie lui Adam Luca, b. v. Sulg., că Vasile Başotă, Post., au jăluit că au cumpărat trei părţi de moşie din Spătăreşti, dela Grigori Deleu, „iar acum s'au apucat de acea moşie un om anume Micul, zicând că ar fi neam cu Grig. Deleu". — Domnul cere să se facă cercetare.

1732 Iulie 11. — Zapisul lui Ghedeon Deleu că face danie lui Vasile Başotă Post., a patra parte din Antileşti.

1735 Ghenar 11. — Monahul Ghedeon Deleu vinde Post. Vasile Başotă a patra parte din sat Antileşti, partea din gios, despre Spătăreşti, cu 60 lei.

1735 Sept. 15. — Monah Ghedeon dărueşte Post. Vasile, (Başotă) a patra parte din Antileşti, ce se hotărăşte cu Şoldăneştii Şatrarului Toader Başotă. — Vasile Başotă e fiul Şatrarului.

1735 Sept. 15. — Monah Ghedeon dărueşte Şatr. Toader Başotă a patra parte din Antileşti, ce se hotărăşte cu Şoldăneştii: „această a patra parte din sat o am dăruit dumisale Post. Vasile, fiul Şatr. Başotă, ce se pomeneşte mai sus, iar o a patra parte iarăş de Antileşti, i-o am dat iarăş dumisale pentru şasezeci de lei ce m'au plătit dela nişte turci ce li am fost dator".

1735 Oct. 22. — Carte gospod dela Const. Neculai Voevod, către Const. Silion, b. v. Med., şi Solomon Botez, b. v. Şatr., să meargă la sălişte la Antileşti şi la Spătăreşti, să hotărască părţile de moşie a lui Grig. Deleu dintr'acele sălişti, osebit de a răzăşilor lui, care li au dat danie Post. Vasile Başotă să-l grijască.

1736 Oct. 10. — Const. Nec. Vodă, carte către Adam Luca, b. v. Sulg., să cerceteze jalba lui Vasile Başotă Post., pentru Spătăreşti.

1737. — Monah Ghedeon sân Lupului Deleu din Spătăreşti vinde Post. Vasile Başotă, a patra parte ce este răzăşie, drept 100 taleri.

1738 Sept. 6. — Scrisoarea lui Gh. Volcenski la mâna Post. Vasile Başotă că i-au făcut bine cu 11 lei noi şi i-au dat zălog a patra parte de Antileşti, păr la Sf. Gheorghe, atunci să-i dea banii, iar nefiind banii la zi, să fie moşia de istov.

1740. — Buciuman şi cu Luca, nepot Mariei Bălănescu, femeia lui Balan din Spătăreşti, vând lui Vasile Başotă Post., a opta parte de sat de Spătăreşti, care se face giumătate din a patra parte din gios.

1742 Noemv. 17. — Gavril Zet Ştefan Ciumal şi femeia sa Lupa, strănepot popii Ghedeon, vând Post. Vasile Başotă a opta parte din Spătăreşti, partea popii Ghedeon.

1765 Fevr. 3. — Grig. Alex. Ghica Voevod însărcinează pe Const. Adam, b. v. Stol., şi Petre Keşcu, b. v. Şatr., să cerceteze starea moşiei Antileşti, în judecata Saftei Băşătoae cu Neculai Tăutul.

1767 April 30. — Safta Băşătoae, după judecata ce a avut, la Divan, cu Neculai Tăutul, pentru moşia Antileşti, i s'a hotărît să stăpânească fiecare câte jumătate.

1775 Sept. 24. — Safta Băşătoae, judecată cu Neculai Jâjâianu, pentru Antileşti.

1778 Iulie 23. — Dumitraşco, fiul Stol. Vasile Başotă, dă scrisoare fratelui său Iordache Başotă Post., că-i dă danie partea ce i se va veni din Antileşti şi Spătăreşti, ce i-a rămas dela tatăl său, care moşii se hotărăsc cu Broştenii şi Şoldăneştii unchiului său Ioniţă Başotă Pah., cu Tâmpeştii Şatr. Alex. Davidel, cu Baia Logof. Ioan Cant, cu Dumbrăviţa lui Const. Patraşcu, cu Cămărzanii Pah. Iordache Lână şi Leucuşăştii lui Vasile Lână. — Iscălesc în act: Dumitraşco Başotă; Safta Băşătoae Stol.; Const. Başotă, b. v. Ban; Toader Başotă şi Luca Dumitraşcu.

Circa 1780. — Toader Başotă Post., scrie lui Matei Milu, b. v. Stol., în privinţa stăpânirei moşiilor Spătăreşti şi Antileşti.

Circa 1780. — David Başotă, ieromonah, scrie lui Matei Millo Stol. să-i scoată nişte bani ce are a lua dela fratele său Toader şi răposat, frate său Vasile.

1783 Aug. 6. — Anafora: Banul Matei Milo se judecă cu Vasile şi Toader Başotă pentru o parte de moşie ce au făcut-o danie Dumitraşco Başotă fratelui său Iordache Başotă. Dumitraşco e fratele mai mic, călugăr. Cere să se strice dania din 13 Iulie 1778, încredinţată şi de mama lor Stol. Safta Băşătoae, şi de unchiul lor Const. Başotă. — Vasile, Toader, Iordachi şi Dumitraşco sunt fraţi.

1784 Oct. 14. Invoiala între Sultana, giupâneasa Stol. Matei Milo care a fost soţia Agăi Iordache Başotă (mort în 1784), şi între Iordache Başotă, frate cu David călugăr, pentru clironomia ei dela Iordache Başotă.

1785 Fevr. 19. — Toader Başotă Post., şi Matei Milo se învoesc pentru stăpânire în Spătăreşti şi Antileşti.

1785 Fev. 19. — Toader Başotă Post., dă scrisoare că a stăpânit el doi ani venitul părţilor de moşie din Spătăreşti şi Antileşti a

Stol. Matei Milo, şi dă Stolnicului dreptul să stăpânească şi el doi ani părţile ce are el acolo, luând şi tot venitul.

1790 April 7. — Ioniţă Başotă scrie că jumătate sat Antileşti ce este a lui Volcinski şi a altor răzăşi, care este lăsată în sama şi purtarea lui de grijă, i-a vândut venitul pe acel'an oamenilor din Spătăreşti.

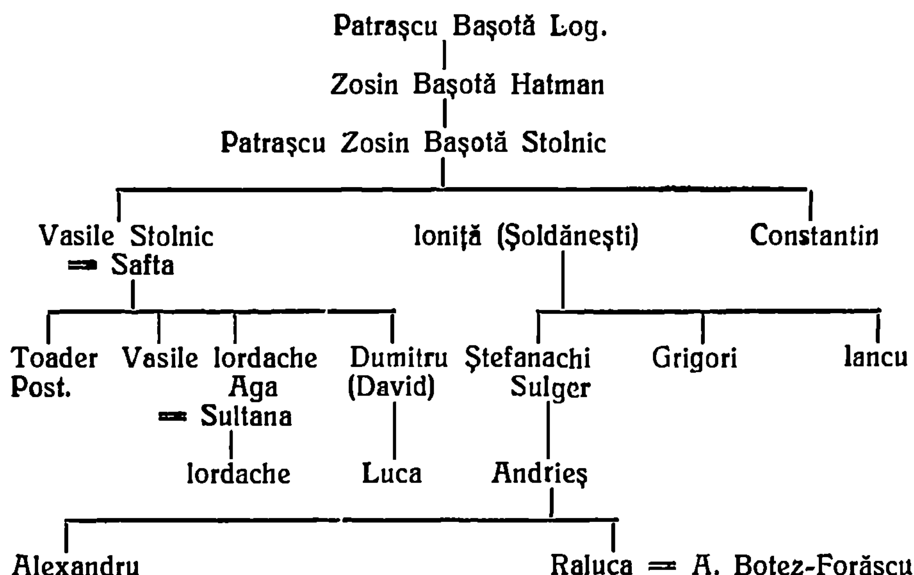
1795. — Zapis de danie a lui monah Ghedeon către Toader Başotă.

Pe baza acestor documente, şi luând ca normă, pentru înaintaşii lui Ioniţă Başotă, genealogia alcătuită de Ghibănescu, se întregeşte spiţa Başoteştilor, pentru ramura din judeţul Sucevii.

Prin 1605 trăia Pătraşcu Başotă, pe atunci diac, iar în 1636 fiind Logofăt; în 1668 şi 1685 este menţionat Zosin Başotă, Pitar la 1698 şi Stolnic în 1714.

Nicodim Başotă, în mirenie Neculai, fost vel visternic, are mai mulţi copii; în 1728 li împarte averea, lăsând moşia Şoldăneştii fiului său Toader Başotă, moşie care apoi a trecut la Ioniţă Başotă, fiul lui Pătraşcu Zosin Başotă.

Inrudirile lui Ioniţă Başotă sunt dar acestea:

Andrieş Başotă a fost căsătorit de două ori. Prima lui soţie, *Safta Miclescu*, sora Mitropolitului Miclescu, a avut o moarte năprasnică.

Andrieş Başotă avea o servitoare, femeie frumoasă, cu care flirta, şi care credea că dispărând stăpâna ei o va înlocui pe totdeauna. Intr'o zi în balconul caselor dela Spătăreşti, case cu două rânduri, servitoarea a impins pe stăpâna sa, din capătul scărilor, şi în căderea ei, Safta Başotă a căpătat leziuni grave care i-au provocat moartea. Scopul însă nu şi l-a atins servitoarea, pentrucă Andrieş a izgonit-o din serviciu.

A doua soţie a lui Andrieş Başotă a fost *Profira Vărnav*, sora lui Constantin Vărnav, bunicul d-lui G. Vârnav din Spătăreşti. Din această a două căsătorie nu s'a născut niciun copil.

Andrieş Başotă a avut numai doi copii, din prima căsătorie: un fiu, *Alexandru*, mort de tânăr, fără a fi lăsat moştenitori, şi o fată, *Raluca*, măritată cu *Alecu Botez-Forăscu*, din Folticeni.

Alecu Botez-Forăşcu a avut opt copii:

1. *Safta*, căsătorită cu *Alecu V. Millo:*

2. *Vasile A. Forăscu*, născut în 1834, căsătorit la 23 Noemvrie 1869 cu *Ecaterina Razu*, născută în Iaşi, la 25 Septemvrie 1846, fiică a lui *Gheorghe Razu* din Folticeni, şi a *Mariei Negri;*

3. *Costache A. Forăscu*, născut la 20 Decemvrie 1835, căsătorit la 23 Fevruarie 1872, cu *Olga Sunguroff*, născută la 17 Septemvrie 1846, fiică a colonelului *Neculai Sunguroff* şi a *Smarandei Codreanu.*

4. Sevastia.

5. *Aglae*, căsătorită cu *Lafari, conte de Caprera.*

6. *Natalia*, născută în Folticeni, la 17 Noemvrie 1846, căsătorită cu Gh. Vârnav, decedată în Spătăreşti, la 2 Februarie 1937.

7. *Aspasia*, născută la 7 Ianuarie 1843, căsătorită la 24 Martie 1873 cu Constantin Duşescu, medic, născut în Buzău la 18 Fevruarie 1843, fiu al lui Gheorghe şi Elenei.

8. *Elena.*

Ioniţă Başotă a murit la 1813, fără a lăsa testament. Fiii săi: Ştefanachi, Grigori şi Ioan încep cearta pentru moştenire, şi abia în 1817 se împart, şi-i vine lui Andrei moşia Şoldăneşti, şi deci şi târgul Folticeni.

Andrieş Başotă, fiul lui Ştefanachi, era om cu cultură distinsă, pentru vremurile acelea.

In podul bisericei din Şoldăneşti s'au găsit cărţi din biblioteca lui Andrei, pe care sunt însemnări ce arată că, afară de limba greacă,

pe care o cunoaştea adânc, nu era străin nici de limbile latină şi franceză. E caracteristică o însemnare a sa, pe fila 255 a cărţii „Aesopi fabulatoris vita", însemnare scrisă în patru limbi:

Telos—finis—sfârşil (cu kirilice)—Kai to—(greceşte)—Dumnezeu (kirilice)—glorie.

De asemenea pe „Gramatica greaca latina ex variis collecta a Georgio Demetr. de Chad. Kyr. Argyrocastrense ex europea Albania", în care, pe una din filele albe dela inceput este scris acelaş cuvânt în 5 limbi: nemţeşte, latineşte, greceşte, franţuzeşte şi moldoveneşte:

Herrn (caractere germane)
Domine (latine)
Kirie (greceşte)
Monsieur
Domnule (kirilice).

Pentru urmaşii lui Andrei Başotă, avem informaţiile dela venerata Natalia Vârnav, fiica lui Andrieş.

Doamna Vârnav credea că în familia Başotă ar fi fost membri de religie catolică. In copilăria sa a văzut, într'o poiană din faţa curţii de la Şoldăneşti, urmele unei bisericuţi şi pietre de mormânt cu inscripţii latine. Bătrâni din satul Şoldăneşti vorbesc de un schit care ar fi existat cândva pe locul acela, ale cărui urme le am căutat, împreună cu arheologul Neculai Beldiceanu, în anul 1888, dar nu le am putut descoperi.

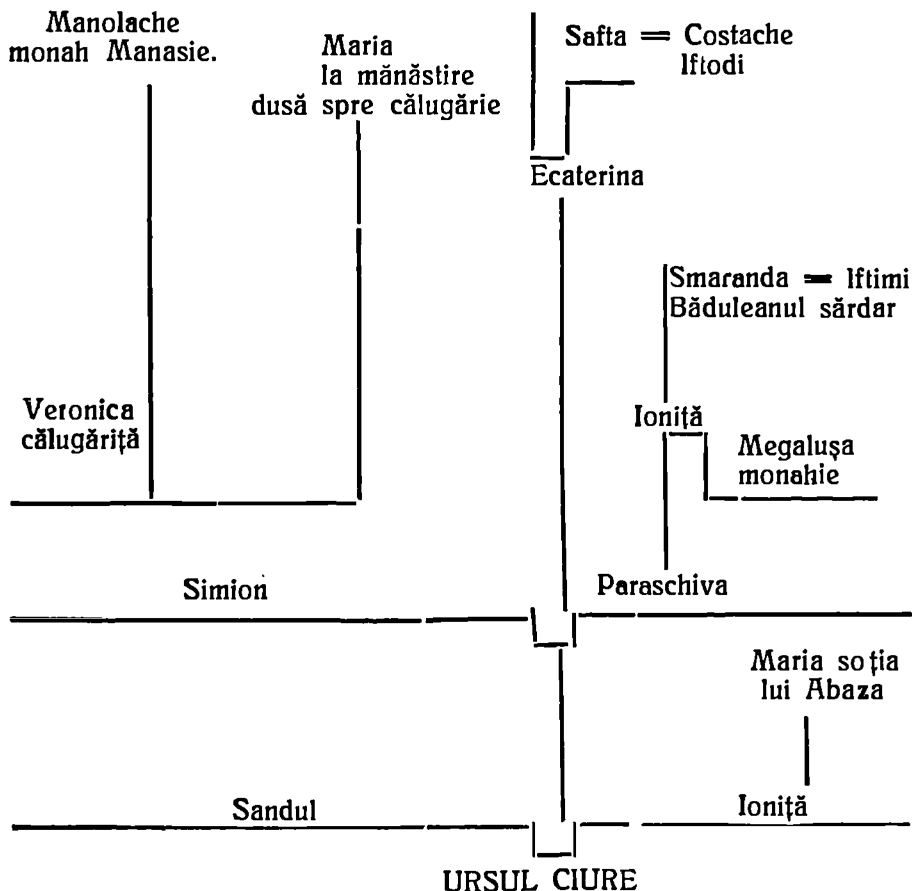
De altfel, în altarul bisericei din Spătăreşti, sat vecin cu Şoldăneştii, se păstrează, într'o cutie din părete în altar, un „Testamentum novum", tipărit în 1763, pe foile căruia sunt multe însemnări relative la familia Millo. Familia Millo ar fi de origină străină, poate de prin Franţa, şi n'ar fi exclusă ipoteza că fiind catolici cei întâi Mileşti cari au venit în Moldova, să se fi păstrat încă un număr de ani, credinţa catolică la unii membri din familie. (Artur Gorovei: Artistul Matei Millo, p. 7).

II. Tudurache Ciurea.

Intemeietorul părţii din oraş întinsă pe o porţiune din moşia Tâmpeşti, este Căminarul Tudurache Ciurea.

Ciurea dela Tâmpeşti poartă un nume de familie care nu este cel adevărat al familiei lui de origină.

Un Ursul Ciure are un arbore de familie în Arhiva Statului din Iaşi care prezintă patru generaţii, ceeace ar presupune că vechimea se coboară cam la două sute de ani în urmă, începând cu Ursu Ciure, dela care nu ar fi rămaşi moştenitori în linie bărbătească, ultimul fiind monahul Manasie, cu numele de mirenie Manolache.

Pe fila cu acest arbore, este scris: „Această spiţă a familiei Ciurească s'au alcătuit după dovezile aflătoare faţă“ (Tr. 806, D. 12, f. 153).

D-l C. Gane vorbeşte despre un arbore al familiei Ciurea, din 1630, pe pergament, lung de doi metri, o spiţă a neamului care arată

ascendența din fiu în tată până în vremea lui Alexandru cel bun, dar cu toate încercările făcute de a da peste acest așa de prețios document, ni-a fost peste putință. (Pe aripa Vremei, p. 65).

Despre alți Ciurești se găsesc mențiuni prin diferite documente.

Un Petrache Ciurea, Paharnic, în 1812, avea jumătate din moșia Buticel, în ținutul Hotinului, iar cealaltă jumătate era a boierilor Cuzești. (Iorga: Boieri și răzăși în Bucovina și Basarabia).

Un Gheorghe Ciurea, în 1812, era biv vel Paharnic și Ioan Ciurea, tot atunci era biv vel Sardar (Uricarul, VII, 157).

In Iași sunt coborâtori din o familie Ciurea; în Focșani a trăit și a murit Fotin Ciurea, dar nu se poate afirma dacă aceste familii erau înrudite cu Ciurea dela care se trage numele de familie al întemeietorului târgului Folticeni.

Mai încoace, în 1875, un Cost. Ciurea din Hârlău, reclamă 100 galbeni dela moștenitorii lui Iorgu Holban din Mogoșești (Tribunalul Dorohoi, Dos. 7430/75).

Adevăratul nume de familie al Ciureștilor din satul Tâmpești, era *Cozma*.

Un *Gavril Cozma*, pe la începutul veacului XVIII. a fost căsătorit cu *Anița Anghel*, cu care a avut un copil, *Vasile*. După moartea lui Gavril Cozma, soția sa Anița s'a căsătorit a doua oară, cu *Toader Ciurea* și acesta neavând copii, a adoptat pe fiul soției sale din prima ei căsătorie, care s'a numit astfel *Vasile Cozma Ciurea*, fiind cunoscut în deobște sub numele de *Vasile Ciurea* (Bezveconnâi: Boerii Stamati).

Acest *Vasile Cozma Ciurea* nu era băștinaș din Tâmpești, unde a venit în urma căsătoriei sale cu Maria, fata lui *Ursachi Davidel* iar moșia Tâmpești a luat-o Ciurea în schimb dela cumnatul său *Alexandru Davidel*, dându-i acestuia jumătate din moșia Hudeștii [Artur Gorovei: Contribuții la biografia lui Const. Stamati].

Vasile Ciurea, mort la moșia sa *Buneștii*, de lângă Folticeni, la 19 Noembrie 1828, se considera coborâtor, de pe mama sa, din familia domnească a Movileștilor.

Și avea dreptate.

Ursachi Davidel era fiul lui Sandu (Alexandru) Davidel; rohmistru, care la 1678 fusese pretendent la tronul Moldovei, iar David era fiul lui David din Zaluce, nepot Ciogoleștilor, adică mama lui David era fiica lui Ignat Ciogolea, a căruia soție, Sofronia, era fiica lui Ion Prăjescu cel bătrân, cumnat cu Ion Movilă, tatăl lui Irimia și a lui Simion Movilă. (Ioan Nădejde: V. G. Morțun, p. 105).

In baza acestei înrudiri, Sandul Davidel pretindea tronul Moldovei.

Ursache Davidel a fost căsătorit cu *Catinca Goe*, văduvă a lui *Ilie Şeptelici*. In schiţa înîocmită de Ion Nădejde se arată că Ursache Davidel a avut patru băieţi şi o fată, Maria, soţia lui Vasile Ciurea. Un document din 1760 vorbeşte de o altă fată a lui Ursache — nu se arată cum o chiamă — căsătorită cu *Gligori Moţoc*, din vestita familie a Moţoceştilor, din care sunt şi astăzi urmaşi în satul Brusturi din judeţul Baia. [Documentele familiei Moţoc].

Cu privire la Ursache Davidel, mai găsim următoarele menţiuni:

La 1751 Ursache Davidel era proprietar al moşiei Giulinţii, la ţinutul Dorohoiului, în hotar cu Rădăuţii (Uricarul, XVI, 293).

La 28 Aprilie 1759, intervine o scrisoare de învoială între *Ioniţă Soroceanu* şi cu alte neamuri ale sale, prin care arată că s'au învoit cu unchiul lor *Davidel* şi cu *Alexandru* fiul, pentru moşii ce au avut împărţitoare între dânşii, dintre care arată să stăpânească Davidel satul Giulinţii şi jumătate de sat de Hudeştii-Mari, şi măsurând-o cu odgonul să li se dea lor a patra parte din amândouă, ca să nu mai aibă pricină pe urmă, sau vreo strâmbătate (Idem).

Ioniţă Soroceanu era fiul lui *Toader Soroceanul*, însurat cu o fată a lui *Sandu Davidel*.

La 8 Februarie 1764, diaconul Grigoraş şi vărul său Dumitraşcu, dau scrisoare la mâna giupânului . . . *Moţoc*, pentruca să se ştie pentru o moşie (lăsat loc gol) pe care Ursache Davidel şi Ioniţă Soroceanu au vândut-o Vornicului Mihalache Sturza, că ei şi-au luat părţile lor în bani (Documente Moţoc).

Un act din 20 Iunie 1764, vorbeşte de nişte moşii din Basarabia, în care aveau părţi feciorii lui Grigori Moţoc şi ginerele său Davidel (Documente Moţoc).

In 1755, Ursul Davidel era proprietar al moşiei *Mereşti*, pe Şomuzul-Mic, în judeţul Sucevei, şi face schimb cu *Mihalache Stârcea*, ginerele lui *Varlam Ursache*, dându-i Mereştii şi luând dela acesta moşia Giulinţii, din judeţul Dorohoiului (Muzeul Folticenilor. Acta Millo).

Documentul acesta lămureşte pe acela publicat de Teodor Codrescu, din care însă lipseşte începutul, şi a cărui prescurtare este astfel redactată: „. . . din sat din Hudeştii-Mici şi sat întreg Giulinţii ce sânt tot la ţinutul Dorohoiului, dându-şi toate scrisorile ce au avut asupra acestor moşii (fără numai ce au oprit un uric a Giulinţilor, fiind întrânsul şi alte moşii); iar Ursachi Davidel încă i-au dat schimb pentru schimb a patra parte din sat din *Siliştea*, cu heleşteu în *Şomuzul*

împuţit, din ţinutul Sucevii, şi părţile din *Mereşti*, partea lui *Adam*, ginere lui *Botez*, şi alt hăleşteu de hotarul *Giurgeştilor* ce sânt tot la ţinutul Sucevii (Uricarul, XVI, 293).

Ursachi Davidel lasă şase copii: *Andronache*, născut la 1760; *Iordachi; Alexandru şi Lupul*, şi două fete, una măritată cu *Gligori Moţoc*, 1) şi alta, *Maria*, măritată cu *Vasile Ciurea*.

Despre Andronachi Davidel, afară de judecata cu fraţii, pentru împărţeala averei părinteşti, ştim că în 1790, are judecată cu *Iordache Lazu*, pentru o vie dela Odobeşti [Arhiva Iaşi. Tr. 279. Opis 205, No. 4)

Mai multe informaţii avem despre *Alexandru Davidel*, Şatrarul.

La 11 Martie 1767 vinde, împreună cu fraţii săi Lupu şi Iordache, satul întreg Giulinţii şi jumătate din Hudeştii-Mici, din ţinutul Dorohoiului, Logofătului *Lupul Balş*, cu 850 lei (Uricarul, XVI, 293].

La 27 Maiu 1774 este însărcinat ca împreună cu Banul Constandin Başotă, cu Şatrarul Ilie Iane şi Pitarul Ianachi, să cerceteze jalba lui Negoiţă Moţoc că moşia Borceşti, a mănăstirei Săcul, îi împresoară moşia sa Oglinzi, care „acmu" se numeşte Brusturii (Documente Moţoc).

Cu data de 22 Decemvrie 1777 semnează acest act:

> Adică eu Alexandru Davidel, vel Şatrar, dat-am adevărată scrisoarea mea, precum să se ştie că cumpărând eu o parte de moşie din *Buciumeni*, dela un răzăş anume *Keşco*, şi dela femeia lui *Iftimie*, fata lui *Isac*, nepoata *Saftei*, fetei lui *Toader Boldişor*, şi dela toţi feciorii lor, şi nimine din toţi răzăşii şi din toate neamurile şi din toţi fraţii nu s'au sculat nimi, fără de cât Costandin dieacon nepotul Saftei, femeei lui Toader Boldişor, şi căzând la mine cu rugăminte şi cu câţiva oameni buni şi de cinste, şi făcându-mi-se milă m'am milostivit şi mi-am luat banii

1). — Gligori Moţoc era fiul lui Ilie Moţoc, care la anul 1674 pe vremea lui Duca Vodă, era vel Medelnicer. Ilie Moţoc, călugărit apoi cu numele de Isaia, a murit la 1761, şi a avut fraţi pe Toader şi Gheorghe Moţoc, şi o fată căsătorită cu Gavril Ciolpan. — Grigori Moţoc a avut fii pe Sandu şi Negoiţă, şi o fată Safta, iar Negoiţă Moţoc a avut pe Iacob şi Ionică, şi două fete: Maria, căsătorită cu Constandin Zugravu şi Ileana, căsătorită cu Toma Ciute. Iacob Moţoc a avut pe Constandin şi Safta. — Pe la 1766 trăia şi Ursul zet Moţoc, poate frate cu Ilie.

[Mărturie dela boerii Divanului Moldovei din 6 Decemvrie 1752, din documentele Moţoc].

adică 40 lei ce am fost dat lui Keşco şi Iftimiei, fetei lui Isac, şi li-am dat şi zapisul tot la mâna lor, ca să-i fie moşie în veci, neruşluită, şi pentru mai mare încredinţare am iscălit.

Până aici textul este scris de altă mână. Urmează restul scris de mâna lui Alexandru Davidel, din care se vede că el avea un defect de pronunţare, rostind *ş* în loc de *s*.

Insă acesstă (sic) patruzăci lei sau luat pe parte de Buciumeni i de Cooteşti parte acestor mai de şuş numiţi după cum arată *zapişul* lor cel de vânzare ce sau dat la mâna lui Gavril Gheorghiţă (Muzeul Folticenilor. Acta Buciumeni).

La 1784 se face o hotarnică faţă cu Şatrarul Davidel, stăpânul Tâmpeştilor.

Cu data de 1785 Iunie 21, Şatrarul Davidel prezintă Tribunalului Suceava scrisoarea ce i a dat Visternicul Matei Cantacuzino, proprietarul moşiei Baia, privitoare la învoiala ce au făcut dela un loc de pricină din zare spre Şomuz, împărţindu-l în două: jumătate către Tâmpeşti şi jumătate către Baia 1].

Alexandru Davidel face schimb cu Costandin din Buciumeni, dându-i diaconul partea ce are în Tâmpeşti, în schimb pe partea ce are Davidel în Buciumeni, cumpărătură dela Păscăleni [Acta Buciumeni].

La 29 Maiu 1804 este o mărturie a vânzătorului moşiei Coteştii, la mâna Spătăresei Sultana Milu, că având maica lui două părţi din Stănigeni, le au vândut tată său lui Macarie călugăr, dela care le au răscumpărat Alexandru Davidel; dela acesta le a răscumpărat el, şi după doi ani a făcut schimb cu Davidel, şi i-a dat acele două părţi din Stănigeni pentru Coteşti, din gios de Tâmpeştii lui, şi pe urmă mai trecând vre-o câţiva ani la mijloc, s'au vândut de maică sa şi de el Sulgerului Ureche, cu 2800 lei (Acta Millo).

Mărturia este iscălită de un cineva cu titlul: căpitan.

La 1792 Alexandru Davidel era mort.

Membri de ai familiei Davidel mai existau încă în veacul trecut.

---

1). Tribunalul Suceava, Condica de hotărâri pe 1832, fila 174. — Comisia hotărâtoare a moşiei Baia, citează pe Cavalerul Constantin Stamati, cu documentele moşiilor sale Tâmpeştii, Buciumenii şi Stănigenii. Vechilul lui Stamati, iconomul Iftimi, prezintă documentele, între care şi aceste două, din 1784 şi 1785.

Un *Neculai Davidel*, la 1827, era b, v. Jicnicer şi *Scarlat Dávidel* era b. v. Stolnic (Uricarul, VII, p. 161, 154).

Un *Dimitrie Davidel* se judecă, la 1860, pentru bani, cu A. Cozmovici şi în 1865. (Trib. Dorohoiu. Dos. 1471/1865 şi 2419/1866).

La 1866, *August Ludvig* vinde, prin licitaţie, un loc din Dorohoiu, al lui *Dimitrie Davidel*, din Oroftiana, pentru datoria de 6 galbeni. Locul este situat în mahalaua Poştei, megieşit pe din jos cu *Costache Davidel*, iar pe din sus cu locul lui *Şorgont Sonfonon* (Trib. Dorohoiu Dos. 2519/1866).

La 1873, parte din moşia Vlădeni, jud. Dorohoiu, era proprietatea lui *Dimitrie* şi *Alexandru Davidel* (Pr. Ciocoiu. Gazeta Dorohoiului din 27 Noembrie 1924).

Că familia Davidel avea vechime în ţinutul Dorohoiului, face dovadă satul *Davidoaia*, numit probabil, după soţia unui Davidel.

Familia *Davidel* care pare să se fi stâns, a avut legături strânse cu judeţul Sucevei. La 1740, un Davidel avea parte în moşia Răciuleni, moşie care apoi s'a încorporat în moşia Dumbrăviţa, din apropierea oraşului. Un document dela Grigore Ghica Vodă, din 27 Martie 1740 ni arată pe Davidel care se trage din neamul *Mihăilescului*: „Facem ştire cu această carte a Domniei Mele, tuturor cui se cade a şti, pentru multă pâră şi gâlceavă ce au avut rugătorii noştri călugării dela sfânta mănăstire Săcul, cu *Davidel* ce se trage din neamul *Mihăilescului*, şi cu *Deleu* călugărul, pentru a patra parte din sat de *Răciuleni*, ce se hotăreşte cu Dumbrăviţa, satul mănăstirei Săcului, ce este la ţinutul Neamţului, care acea a patra parte de sat de Răciuleni o trage şi călugării de Săcul, zicând că li este lor danie dela *Ureche* Vornicul, ctitorul mănăstirei, asişdere şi Davidel o trage de pe neamul său *Roşca* Vistiernicul, şi Deleu încă o trage zicând că-i este cumpărătură dela neamul Mihăilescului, pentru care pricină s'au orânduit cu giudecata la credincioşi boierii noştri Dumnealui Şerban Cantacuzin vel Stolnic, i Adam Luca biv vel Sulger, ca să li ia sama dela cari boeri şi mărturie ni au arătat, scriind că li au luat sama, şi au aflat că trei părţi de sat de Răciuleni sînt a mănăstirei Moldoviţii, date cu uricu dela Iancul Vodă, hotărite şi stâlpite, iară a patra parte de sat de Răciuleni s'au aflat giumătate dintr'acea a patra parte cum este dreaptă moşie a lui Ureche Vornicul, dintr'un uric a Radului Vodă din vălet 7125... iară giumătate dintr'acea a patra parte s'au dovedit dintr'o carte a lui Vasile Vodă din vălet 7151 precum au fos dreaptă

moşie a *Parascăi* fetei Mihăilescului şi au fost vândută lui Deleu, şi eşind Ureche Vornicul şi cu Roşca Visternicul la Divanul lui Vasilie Vodă, au jăluit pe Deleu zicând că n'ar fi cu cale să încapă Deleu întracea moşie, nefiind el nici neam nici moşan, şi l-au dat Divanul rămas pe Deleu să întoarcă banii Ureche Vornicul, fiind vechiu moşan, ori de n'a vre Ureche Vornicul să-i intoarcă Roşca Visternicul, fiind neam" (Document din colecţia Gorovei).

Fraţii Davidel se judecă pentru împărţeala averei părinteşti, şi Vasile Ciurea rămâne, cu zestrea soţiei, în Tâmpeşti.

Vasile Ciurea a avut şase copii:

1. *Fotachi Ciurea*, căsătorit cu *Anica*, fata lui *Vasile Ciudin* dela Petiea.

La 27 August 1801, împreună cu fratele său Tudurachi, semnează următoarea scrisoare: „Pentru rămăşiţile de zestre ce au avut a mai lua sora noastră *Ileana Borşoae*, dela casa părinţască, ne am învoit şi i-am dat un suflet de ţigan, anume Neculai sân Maria ţiganca, care ţigan îl aveм, împreună cu alţii, luat cu schimb dela dumnealui Hatman Costache Ghica, pentru alţi ţigani lingurari ce am avut la dumnealui. Deci de astăzi înainte să aibă a stăpâni sora noastră Ileana pe numitul ţigan cu bună pace, şi fără nicio supărare în veci, şi am iscălit".

Tudorachi Ciure, Clucer: *Fotachi Ciure*, Sulger. (Uricarul, VII, 252).

In 1803, Fotache este proprietarul moşiei Buneşti. (Colecţia Gorovei).

La 11 Martie 1825, b. v. Sulgerul Fotache Ciurea este rânduit ca împreună cu Alecu Paraschiva, b. v. Paharnic, să cerceteze pricina de împresurare a schitului Todireşti, de către Criveştii Pităresei Ileana Borş. [Colecţia Gorovei].

La 1832 este şlen la Judecătoria Sucevei, atunci înfiinţată. [Idem).

La 1837 dărueşte moşului său Petrache Borş, un ţigan. (Idem).

La 1 Octomvrie 1838 îşi face testamentul.

La 1840 este Căminar [Teodor Vârnav: Istoria vieţii mele].

Spre sfârşitul vieţii, adresează lui *Petrachi Borş*, la Bâdiliţă, o scrisoare al cărei cuprins e interesant:

April 25.

Cu Hristos au înviet şi cu frăţască dragoste
mă închin dumitale Cucoane Petrache,

Am primit frăţască scrisoarea dumitale împreună cu 600

lei căştiul Sfântului Gheorghie a părţii Bădiliţii care ţi-am triimis dumitale sinet de a lor priimire.

Al doile, pentru hiristisire sfintelor sărbători a învierei Domnului nostru, să fie şi Dumneavoastră de toată fericire la mulţi ani, iar pentru mine vei şti că tocma într'aceste zile au fost puţin de n'am dat chelea popii; din supărare mi-au venit răceală, stricare de stomah şi în sfârşit am catadisât la giunchiu şi la lingoare. Dar Maica Domnului nu s'au îndurat de mine şi de fameliea mea şi mi-au dat puţină îngăduială.

Pentru vatav Necula te rog aşază-l cum îl voi, că te va sluji bine şi să se agiute şi el cu ceva dela dumneta, fiind ca un frate şi slugă.

Fotaki Ciurea, Căminar».

Adresa scrisorii este: „Cinstit al meu ca un frate, dumisale Arhon Stolnic Petrachi Borş, cu frăţască dragoste». (Colecţia Gorovei).

La 1808, Fotache Ciurea era vadrar la ţinutul Tecuciului, şi trecând prin satul Floreşti, unde locuia nepoata sa, Mărioara Vârnav, fiica dvoreaninului Dumitrache Kiruş, care era însurat cu Aniţa, sora lui Fotache Ciurea, acesta l-a luat pe Teodor, fiul Mărioarei Vârnav, să-l crească, fiind familia acesteia foarte îngreuiată, şi l-a adus la moşia sa Lămăşănii, unde copilul a dus o viaţă chinuită, pe care o descrie cu talent, în autobiografia sa din 1845: „Istoria vieţii mele„.

II. *Nastasă Ciurea*, alt fiu al lui Vasile Cozma-Ciurea, a avut o fată, *Zamfira*, măritată cu *Ioniţă Răhtivanu* dela Hreaţca, jud. Suceava.

Nastasă Ciurea a trăit la moşia Buneşti, în casele astăzi ruină din partea bucovineană a satului, şi prin actul din 27 Maiu 1832, a dăruit fratelui său, Tudorache, partea din Buneştii Bucovinei, rămasă dele tatăl său, iar partea de moşie rămasă în Moldova, a moştenit-o nepoata sa, *Profira*, căsătorită cu *Costache Ghiţescu*. (Colecţia Gorovei).

Nastasă Ciurea a murit în 1837.

III. *Ileana*, fata lui Vasile Ciurea, la 8 Ianuarie 1787 s'a măritat cu *Kiriak Borş* dela Bâdiliţă, dându-i-se zestre cele arătate în următorul:

Izvod de cele ce vor să dăm fiicei noastre Ilenii, după cum arată în gios. — 1787 ghenar 8.

8 boi
4 vaci cu viţei
1 răvdan ferecat

2 cai telegari cu hamurile
1 giubea cu jder ori cu nurcă
1 rochie bună
1 beniș cu sângeap negru
1 rochie de purtat
1 inel de aur
1 pereche cercei de aur
1 pereche paftale de argint cu colan bun
1 ogheal cu saltea de cutnie, cu perinele lor
1 ladă cu mănătușuri femeești
1 scaltușcă
1 farfurie de argint cu lingurița ei
4 tingiri cu capacele lor
12 tingiri cu cusători
1 lighean cu ibric
4 blide de cusători
1 scoarță,
2 lăvicere
2 sfeșnice
1 suflet de țigan

Partea de moșie ce i s'a cuveni, ori din Moldova, ori raia, vrând Dumnezeu să iasă, să se facă împărțeală frățește.

Vasile Ciure, Paharnic.

Kiriak Borș a murit în 1803. Soția sa, Ileana, a fost femeie energică și răzbătătoare. Documentele arată cu câtă râvnă a luptat ea ca să menție averea în contra tuturor cotropitorilor, ducându-și viața în veșnice judecăți cu megieșii, care încălcau hotarele moșiei Bădilița, dintre cari cel mai puternic și mai primejdios era Vornicul Costache Sturza dela Ruginoasa.

Ileana lui Kiriac Borș a murit la 4 Septemvrie 1842.

IV. *Casandra,* altă fată a lui Vasile Ciurea s'a măritat cu *Rogalski,* zis apoi *Dimitriu,* și au avut trei copii:

1. *Alexandru,* necăsătorit, care și-a luat numele de Ciurea. El este considerat ca fundatorul bisericei de astăzi din Folticenii vechi. A murit în vârstă de *72* ani, la 1 Septemvrie 1874.

2. *Gheorghe Dimitriu,* căsătorit cu *Savasta Șanu,* din Botoșani, au avut cinci copii:

a) *Alexandru,* care și-a luat numele de Ciurea ;

b) *Aristița,* căsătorită întâi cu *Iorgu Dimitriu* dela Leucușești, și a doua oară cu *Al. Demetrianu ;*

c) *Maria*, căsătorită cu *Iancu Teodorini*, fratele artistului Teodor Teodorini 1);

d) *Victoria*, căsătorită cu *Grigori Gorovei*, cari au trăit în Dorohoiu;

e) *Smaranda*, căsătorită la 19 Ianuarie 1867, cu *Neculai Iulius Udriski*, fiu al lui *Ludovic Udriski de Udriz* şi al *Iulianei*. Neculai Udriski este tata profesorului din Bucureşti:

3. *Victoria*, altă fată a Casandrei Rogalski-Dimitriu, s'a căsătorit cu *Neculai Măcărescu*, fiul lui *Marin* şi al *Glicheriei Măcărescu*, mort în vârstă de 75 ani, la 6 Martie 1866. Au avut 6 copii:

a) *Elencu*, născută 1836, căsătorită cu *Râşcanu*, moartă în 1898;

b) *Eliza*, n. 1837: prima soţie a lui *Emil Costinescu*, fostul ministru; moartă în 1890.

c) *Profira*, n. 1838, căsătorită cu *Al. Iamandi*, moartă în 1876,

d] *Gheorghe*, n. 5 Iulie 1842, căsătorit cu *Ecaterina Şendrea*; mort la 13 Octomvrie 1918;

e] *Calipso*, n. 1843, căsătorită cu *Al. Hulubei*, moartă.

f) *Vasile*, n. 1946, mort în 1860.

V. — *Aniţa*, ultima fată a lui Vasile Ciurea, s'a căsătorit cu *Dumitrache* Kiruş din Basarabia, şi au avut doi copii:

1) *Costache Kiruş*, şi

2) *Mărioara*, căsătorită în 1800 cu *Constantin Vârnav*.

VI. — *Tudurache Ciurea*, cel mai cunoscut dintre fiii lui Vasile Ciurea, a avut patru copii:

1. — *Costache Ciurea*, mort de tânăr la 1829;

2. — *Nastasia*, căsătorită cu *Iordache von Vârnav*; 2)

3. — *Zoiţa*, căsătorită cu *Enacache Gane* 3), cari au pe:

a) *Enache Gane*,

b) *Matei Gane*,

c) *Epraxia*,

---

1. Despre genealogia familiei Teodorini, informaţii: Artur Gorovei. Teodor Teodorini. Documente şi informaţii despre el şi familia lui în «Arhivele Olteniei, Craiova. 1928.

2. Despre genealogia familiei Vârnav, informaţii în: Artur Gorovei: Monografia oraşului Botoşani. 1926.

3. Despre familia Gane, informaţii în Const. Gane: Pe aripa Vremei

d) *Olimpiada*,

e) *Xenia* — toatetrele călugărițe.

4. — *Ecaterina*, fata lui Tudurache Ciurea, s'a căsătorit în Septembrie 1826, cu *Constantin Stamati*, poetul Basarabiei. 1)

Despre Tudurache Ciurea avem informații mai numeroase decât despre ceilalți frați ai lui.

In 1786 are judecată cu Arhimandritul Venedict, egumenul mănăstirei Râșca, pentru o parte din Sârbii, pe atunci în ținutul Neamțului [Urícarul, VI, 267].

In 1792 August 25, cu numele de *baș-ceauș*, dă adeverință că a plătit cinci sute lei Visternicului Enache Cantacuzino, „osteneala dumisale pentru hotărâtul moșiei Spătărești, a lui Matei Millo, în hotar cu moș'a Tâmpeștii a lui Ciurea (Colecția Gorovei).

In 1801 este Clucer; în 1803 este arătat ca proprietar al moșiei Tâmpești [Uricarul, VII, 253]; în 1804 și în 1805, ca proprietar al moșiei Petiea, are judecată pentru împresurare de către moșia Hârtopul (Acta Millo).

In 1807, ca b. v. Paharnic, are judecată cu cumnatul său Vasile Ciudin pentru stăpânirea moșiei Petiea. (Arhiva Iași, Condica 374, fila 167), și prin cartea divanului, din 21 Iunie 1807, li se întărește stăpânirea moșiilor Petiea-Mare și Petiea-Mică (Uricarul, VI, 278).

O scrisoare a Ilenei Borș, din anul 1810, arată ce anume moșii aveau frații Ciurea, în Basarabia, și Tudurache a cumpărat toate părțile surorii sale:

> Ileana, fiica Pah. Vasile Ciure, soție Pitarului Kiriac Borș prin această scrisoare care dau la mâna fratelui meu dumisale bădița Todorache Ciure, biv vel Pah., adeveresc ca să se știe că de pe strămoșii noștri *Davidel* și *Bagiura*, având și eu parte frățească în moșiile dela ținutul Hotinului, câte sânt de pe Davidel și Bagiura, în Zalucea, i Ciulina, i Mușicul (?), i Midvefa, Milincăuți, i . . . . , i Șendreni, i Costiceni, i Dumeni și altele, toate la ținutul Hotinului, pentru care părți a mele

1. Despre Const. Stamati, informații în: G. Bogdan-Duica, în Introducere la volumul «N. Nicoleanu Vasile Cârlova, C. Stamati», Buc, 1906; idem. în studiul din revista Transilvania, Sibiu, 1920; Artur Gorovei, Contribuții la biografia lui C. Stamati; idem, Contribuții la Istoria literară; G. G. Bezviconnâi, Din Trecutul nostru, Boerii Stamati; E. Dvoicenco: Vieața și opera lui Const. Stati, Buc.

câte mi se cuvinea ca să iau şi eu, ca şi alţi fraţi, stând la tocmală acmu cu dumnealui frate meu Pah. Todorachi, m'am învoit şi i le am vândut toate drept 6000 lei, cari bani, după tocmală, mi i-au şi dat toţi deplin în mâna mea, şi tocmala am avut aşa ca când vor stăpâni alţi pământeni moşiile de la ţinutul Hotinului, atuncea va stăpâni şi dumnealui, iar când alţii nu vor stăpâni, şi nu va stăpâni nici dumnealui, atuncea banii ce mi-au dat să nu mi-i poată cere înapoi, ci să rămâie buni daţi şi pentru credinţă am pus numele şi pecetea pe scrisoarea aceasta. — 1810 iulie 14» (Colecţia Gorovei).

Familia Bagiura, despre care astazi nu se mai aude, era — cum se vede, din acest document — în înrudire de aproape cu familia Davidel. O listă, fără dată, indică moşiile ce „sânt de pe familia noastră", şi moşia Medveja este arătată ca fiind „a patra parte de pe Davidel şi Bagiura" 1]. Aceste moşii sunt: «Zalucie, pol; Zălina, toată; Moşineţu, pol; Medveja, a patra parte de pe Davidel şi Bagiura; Negrilăi, pol; Şăndreni, pol; Costiceni, a patra parte; Dumeni, a patra parte. Şi altele de pe această famelie, bez cumpărăturile la care am avut drept a cumpăra şi a răscumpăra, care după dreptate este să se puie la mijloc» (Colecţia Gorovei).

La 7 Decemvrie 1811, se face un act de învoială prin care se

1) Familia Bagiura a fost numeroasă, dar nu s'ar putea urmări încă filiaţiunea diferiţilor ei membri. La 1807, Ioniţă Bagiura şi alţii se judecă pentru moşiile Ostopceni şi Băscăceni dela Hârlău (Arhiva Statului Iaşi, condica 374, fila 200); la 1824, Vasile Bagiura, vel căpitan hătmănesc, Dumitru Căliman, nepot cazacului şi alţii ai lor, au judecată cu Ioniţă Romănescu, pentru moşia Ostopceni (Arhiva Statului Iaşi, condica 379, fila 20); La 13 Noemvrie 1840, Andrei Bagiura, având partea în moşia Ostopceni, din ţinutul Botoşani, clironomie dela fratele său Toader Bagiura, vinde nepoţilor săi de fraţi şi surori: Sandulachi, Toderaşcu, Gheorghe Bagiureşti, lui Ioniţă şi Toader Ponici, şi Balaşei şi Alexandrei Dabija, şase stânjeni gospod. (Arhiva Statului Iaşi, Tr. 1765, op. 2014, No. 515, fila 1018). În arhiva trib. Dorohoi erau un număr de dosare relative la pricini în care figurează diferiţi Bagiura. Aşa, în dos. 510/852 este vorba de un Gh. Bagiura şi de soţia sa Anica, născută Volcenski, cari vând Anei Volcenski, născută Uhrinowski, parte de zestre din moşia Talpa, cum şi clironomia cuvenită dela fratele său Vasile. Despre alţi Bagiura, din jud. Dorohoi, tratează dosarel 1365/864, 3019/868, 7585, 7586, 8406 din 1876, 9160, 9493 din 1877.

împarte moşia Căpotenii, „care acum se numeşte Terebna, dela ţinut Hotinului", între stăpânitorii ei, şi anume: Pah. Ion Tăutul ia trei a patra părţi fără a 12. [Iorga, Boeri şi răzăşi].

La 1812, Tudurachi Ciurea avea în Basarabia, moşiile Melincăuţi, Căpoteni, Trăsiteni, sau Leucova, pe Drabişte, Butuciul şi Başcăuţii sau Başcani, în ţinutul Hotinului (Idem).

In 1813, Tudurachi Ciurea cumpără dela Mihalachi Pisoţchi moşia Malcăuţi, din ţinutul Sorocii, cu 6500 lei, pe care apoi o dă de veci surorii sale Casandra, mai dându-i şi 2000 lei, pentru partea ce avea să tragă din ţinutul Hotinului (Iorga, Nouă documente basarabene).

In 1814 este Căminar.

La 6 Aprilie 1814, Costache Kiruş, pentru partea de moşie de pe Davidel şi Bagiura, dela ţinutul Hotinului, care avea să tragă maica sa Aniţa (soţia lui Dum. Kiruş), fiindcă, după împărţelile ce i se cuvin, sunt părţi din multe locuri, s'a învoit cu moşul său Tudurachi Ciurea care i-a dat, în schimbul acelor părţi, a şasa parte din tot hotarul moşiei Pirivicăuţii, la Nistru, în ţinutul Hotinului, pe care a şasa parte Ciurea o cumpărase dela neamul Botezăsc 1].

In 1814 avea parte în moşia Dragomăneştii, la ţinutul Hârlăului (Iorga, Boeri şi răzăşi).

Tot în 1814 are judecată cu Ilinca Stroici, pentru nişte bani. (Arhiva Iaşi, Condica 375. fila 401).

Interesantă este cartea gospod a Domnului Scarlat Kalimah, prin care învoeşte Căminarului Ciurea să facă fabrică de huscă:

Carte gospod a Domnului Scarlat Kalimah VVod ce s'au dat Căminarului Ciurea a deschide fabrică pentru lucrarea huscăi.

Fiindcă în hrisovul pentru fabrica de huscă ce s'au hotărît a se face aice în Moldova, care s'au afierosit Casăi doftorilor, se cuprinde că cumpania ce au luat asupră această fabrică, să alcătuiască fabrica la locul ce vor afla mai de îndemânare, prin învoirea şi cu stăpânul moşiei, şi fiindcă de cătră dumnealor boerii epitropi Casăi doftorilor ni au făcut arătare că cumpania ce are asupră fabrica, cercând fântânile cu slatină, au aflat

1. Costache Kiruş a făcut schimb cu Iancu Filodor, dându-i a şasa parte din Pirvicăuţi, şi bani adaus, luând jumătate din Mândăcăuţi, la Hotin. Iancu Filodor a vândut apoi acea a şasa parte din Privicăuţi, lui Costachi Talpă, în preţ de 20.000 lei. (Document din colecţia autorului).

două fântâni cu slatină pe moşia mănăstirei Râşca, una la Târzia, lângă moşia ce se zice Slătioara, şi alta mai în munte la un loc ce se numeşte Lipovenii, care şi făcându-li-se cercetare s'au aflat bune şi locul îndemănatic pentru fabrică, cu pădure îndestulată pentru trebuinţa fabricei, după care au şi făcut aşezare cu mănăstirea, fiind cu primirea a Preosfinţitului Mitropolit hotărându-se a se face fabrica la acelaş loc, pe moşia mănăstirei Râşca. Drept aceea prin cartea aceasta a Domniei mele împuternicim pe dumnealui Căm. Tudorachi Ciurea, ce este din partea cumpaniei acestia, asupra alcătuirei fabricei, ca în locul arătat, unde au aflat fântânile cu slatină, după învoirea cu mănăstirea, să facă fabrică în cuviincioasă rânduială, iar pentru neîndestularea apei dela acele fântâni, poate a deschide şi altele sau a trage apă la fabrică, de unde va afla chip mai îndemănatic, fiind supusă fabrica la învoire cu stăpânii de moşii, numai pentru locul unde se va aşeza fabrica, şi pentru lipsele trebuincioase la fabrică. Pentru care poruncim şi dumneavoastră dregători a ţinutului, ca dumnealui Căminar Tudorachi Ciurea spre alcătuirea acestii fabrici să-i daţi trebuinciosul agiutoriu, pentru ca să poată statornici fabrica, fără de vreo împotrivire de către cineva, ca o lucrare ce s'au alcătuit să fie spre folosul de obştie.1).

1815 ghenari 18.

La 1817, Tudurache Ciurea ţine în arendă moşia Baia dela Logofătul Balş. [Trib. Suceava. Condica de hotărâri pe 1832, jurnal No. 126 din 28 Noembrie].

La 23 Ianuarie 1823, din Tâmpeşti, scrie ginerelui său Iordache Vârnav, la Jora, o interesantă scrisoare :

Cinstit al meu iubit ca un fiu şi ginere,
dumisale K. K. Iordache Vârnav, biv vel
Comis, cu părinţască dragoste. Jora.

Cu părinţască dragoste mă închin dumitale,
K. K. Iordache,

Dorită scrisoarea dumitale din 17 a trecuteiluni dec. henvrie am luat cu dragoste, şi toate cele scrise pre largul am în-

1. Din o colecţie manuscrisă de hrisoave, rândueli domneşti, anaforale, proprietatea d-lui Alex. Cantacuzino-Paşcanu, din Baia.

ţeles. M'am măhnit însă de pătimirea boalei D-tale, şi rugând pre ziditorul a toate Dumnezeu ca să vă dăruiască deplină sănătate. Eu însă dela 18 Noemvrie, cum am dat peste răceala iernii, mă aflu pătimind, şi n'am ieşit din casă din pricina răcelei şi a slăbirei nevrelor celor albe, pe care mi le au atacarisit umiditaua caselor dela Buneşti, şi nici la Eşî de la Sept. trecut şi pără acum nu am putut merge. Binevoind Dumnezeu pentru mine şi aflându-mă mai bine, voi merge şi la Iaşi şi fără zăbavă, cu agiutorul lui Dumnezeu, voi veni şi acolo în Basarabia.

Pentru rămăşiţurile mele de acolo dela Jora, prin câte se va putea poftesc să faci silinţă a se putea scoate şi strânge toate iar cât pentru vânzarea pâinii, dreaptă este socotinţa dumitale ca să rămâie a se vinde în primăvara viitoare. Pentru podvezi, lemne şi calepe ce sânt rămăşiţă, vorovisem pentru aceste cu dumnealui K. K. Ioniţă Iamandi, şi închipuisem cum să pot face în bani aceste, şi luasem şi făgăduinţă că dumnealui le va pune la cale aceste toate, şi pe om îl ştiu, îl cunosc de frate, prieten şi parolgiu numai să cunoască că dumneata ai stricat prieteşugul dumisale cu grăbirea cererei a rămăşiţilor de hârtii a Torilor, care nu trebuia cu atâta repegiune strâmtorat, căci afară că au dat înscris că este dator a căuta şi a da acele hârtii toate, dar fără să deie înscris vine lucrul dela sine că dumnealui este dator a căuta şi a da hârtiile. La dumnealui Logofăt Balş este de prisos a mai merge, au ca să-i zic pentru hârtii ceva, căci mai înainte, la anul 1821, am fost la dumnealui, în multe rânduri, nu o dată, le au căutat şi nu sânt, am fost şi la dumnealui Vornic Baston, iarăş în multe rânduri, l-au poftit şi dumnealui Spat. Petrachi Cazimir îndestul, şi le au căutat şi tot nu sânt. Şi după fiinţa lucrului şi cursul pricinei, se înţelege că nu pot fi nici la Log. Balş, nici la Vornic Baston, pentrucă dumnealui Spat, Petrachi Cazimir zice supt iscălitura zapisului de vânzare că au venit scrisorile dela Ţarigrad, şi că le au şi dat cumpărătorului. Iar însfârşit unde pot fi aceste hârtii şi cum s'au răsăpit, nu pot să înţeleg. Cu toate aceste mergând la Iaşi nu este vreun lucru mare ca să vorovesc cu dumnealui Logof. Balş, să scrie K. K. Todoraşco să le mai caute în hârtiile ce au la Kişinău.

Nastasiicăi mă închin cu părintească dragoste, şi milostivul Dumnezeu să ne învrednicească a ne vedea sănătoşi,

A dumitale ca un părinte — 1823
Tudurache Ciure, Căm. — Ghenar 23 în Tâmpeşti

Ca să ajungă scrisoarea la destinaţie, au trebuit 20 de zile, ceeace se constată din o însemnare pusă pe ea: „S'au primiit fevruar 13" (Colecţia Gorovei).

La 21 Iunie acelaş an, 1823, o altă scrisoare către nepotul său, Dumitrache Borş:

Cu părintască dragoste mă închin dumitale
nepoate Dumitrache.

Scrisoarea dumitale din 20 iunie am luat cu dragoste şi cele scrise am înţeles, şi astăzi mărgând eu singur la Mitropolie am întâlnit pe Svin (ţia) sa păr (intele) Isaiia, şi l-am întrebat pentru pricina moşiei, din acele care îmi scrii dumneta, şi m'au încredinţat că Svin [ţia] sa cu Hărmăneştii, de la noi nu cere nimică, nici vrea să ia nimică din cât am stăpânit până acum, ci Svin (ţia) sa are pretenţie şi cere ca să ia din partea ce stăpâneşte mănăstirea Pobrotei; îmi spune numai că dumneei Păhărniceasa Feştiloaea cu o scrisoare veche de 160 ani, dela călugării mănăstirei Râşcăi, ar fi pretindarisit dela noi, ca să ia o bucată de loc în vârful dealului despre Bărleşti, având nişte semne fireşti puse întrânsa, iar altă pretenţie asupra părţilor noastre din Bădeliţă spune că n'au eşit. Aşa dar, dacă nu este pretenţie în formă, apoi nici scrisorile nu trebesc arătate.

Pentru sămănăturile mele de acolo, nimic nu-mi însemnezi, cum nici pentru iarbă iarăş nu-mi însemnezi; de ai vreo închipuire din vânzarea fânului de astă iarnă să o poţi cosi sau ba. Dumisale surorii Ilenii mă închin cu frăţască dragoste, şi-i spune că aice la Eşi acum mă necăjesc nişte friguri de vreo câteva zile, spuindu-i şi aceasta că acum într'aceste zile am luat, o scrisoare de peste Prut dela dumnealui ginerele Ion Kazimir, în care mă înştiinţază că se află cu toţii sănătoşi.

A d-tale ca un părinte
Tudurache Ciure, Căminar

1823 iuni 21.

Am rămas ca să caut şi harta la d-lui Andronachi Donici şi de voiu vedea că vor să ni facă vreo înpresurare, te voiu înştiinta ca să aduci scrisorile. Sânt aice mulţi cu care te pot înştiinţa. Astăzi n'am putut merge să văd harta, că sânt bolnav. (Colecţia Gorovei).

Din aceste scrisori se vede că Tudurachi Ciurea era om inteligent şi cu oarecare cultură.

In 1825 se începe judecata cu sora sa Ileana Borş, „pentru strâmbătatea ce i-a făcut Tudurachi, neîmpărtăşind-o drept frăţeşte din moşiile rămase dela părinţi [Colecţia Gorovei].

In Septemvrie 1826 mărită pe fiica sa, Ecaterina, cu Constantin Stamati din Basarabia, şi-i dă zestre moşiile Lămăşăni, Duşani, pol sat Lopolniţa (?) şi Lelenăuţii (?). [Academia Rom. Catalog manuscrise. III, 337).

In jalba lui Constantin Stamati, din 1829, se arată că moşiile lui de zestre au fost: Lămăşănii, Aduşcanii, Cărmăşănii, Lepelinţi, Trestiani şi Mlencăuţi, [Arhiva Iaşi. Condica 355, f. 139].

La 1829, Tudurachi Ciurea vinde Smarandei Caruzi moşia Strahotin, dela Hârlău (Arhiva Iaşi. Condica 346, f. 376).

In acelaş an, 1829, Const. Stamati începe judecată cu socrul său, pentru moşiile de zestre din Basarabia [Arhiva Iaşi. Condica 355, f. 139].

Teodor Balş, prin o interesantă scrisoare din 27 Iunie 1930, intervine la Tudurachi Ciurea în pricina Ilenei Borş, dându-i sfaturi bune:

Arhon Căminariu

Dumnealui Stolnic Petrachi Borş, făcându-mi cunoscut pricina ce maica sa, dumneei Pităreasa Elena, sora d-tale, are cu d-ta, mi-au fost de merare să văd că ai catadisit a se lănţui prin giudecată lăsând dar a zice, ca precum am înţeles, dumneei Pităreasa se găseste întru adevăr înstrâmbătăţită de cătră d-ta, dar apoi fiindu-ţi şi soră, văduvă şi înpilată de greutăţile vremilor.

Eu te sfătuesc ca prin chipul cuviincios să te pui la cale cu sora d-tale, fără a mai urma pricina, ci cruţând prin această sufletului chin şi necheltuire.

Căci la din potrivă, fireşte, toate acestea pot fi răsplătitoare.

Cu simţire prietenească însămnând dtale cele spre folos, sânt bine încredinţat că nu le vei dispreţui, şi nădăjduesc că sora dtale de acum înainte va rămâne liniştită cu întoarcerea dreptului său, şi doresc a avea răspunsul de punere la cale ce am făcut, şi sânt a dtale slugă.

Theodor Balş 1830 iunie 27.

(Colecţia Gorovei)

Tudurachi Ciurea a murit în 1837. Despre împrejurările care i-au provocat moartea, sunt interesante următoarele trei mărturii:

Mărturie

Noi gios iscăliţii boeri din ţinutul Sucevii, prin aceasta în cuget curat adeverim pentru întâmplările ce au sdruncinat nu numai starea ci şi însuş viaţa Căminarului Tudorachi Ciurea, proprietar în Prinţipat Moldaviei şi în oblostia Basarabiei, care întâmplări i-au ridicat şi tot feliul de mijloace în pricinile stării sale, şi anume :

La anul 1821 întâmplându-se în Moldova răzvrătirea, de obştie ştiută, atuncia toţi locuitorii Moldovii au fost siliţi a căuta scăparea lor peste graniţile Moldovei în megieşitele imperii, precum şi Căminarul Ciurea au trecut în stăpânirea K. Kr. împărăţii a Austriei, unde a rămas până la anul 1823, iar în curgerea acestor ani întorcându-se la urma sa, în târg Folticeni, unde îşi avea locuinţa sa, când aflând averea sa în lucruri şi în zidire prădată şi dărâmată, au fost cuprins de adâncă măhniciune, încât din aceasta i s'au pricinuit lovire de dambla, care boală deodată jumătate de trup şi însuş simţirile minţii i-au omorît, rămăind desăvârşit trupeşte fără putere a se mişca şi cu mintea de a se sluji. In această nenorocită stare se afla numai în purtarea de grijă în încercări şi doftorii spre oarecare îndreptare sănătăţii, a unui singur nevrâstnic fiu ce avea, care după măsura vrâstei sale, în unele din pricinile casei părintelui său, făcea şi câte un mic . . . . spre cea de istov nenorocire a Căminarului Ciure, şi acest nevrâstnic fiu încă în nevrâstnicie, la anul 1829, s'au săvârşit din viaţă, iar sdruncinatul la minte şi puterile trupeşti, Căminarul Ciure, nici pără la această epohă nici după aceea, cât s'au mai aflat în viaţă, n'au fost putincios a face cea mai mică apărare la loviturile ce se da stării sale, cum şi de a face vreo punere la cale, rămăind toate trebile şi pricinile stării sale supuse celei mai sdruncinătoare soarte. Şi la anul 1833 şi însuş Ciure s'au săvârşit din viaţă. După care nimine din rudeniile sale neluând nicio împărtăşire, pretindatorii şi creditorii necontenit în tribunalurile ţării cerând îndestulare, cârmuirea locului s'au găsit silită la 1835 a rândui, pe formă, legiuit curator asupra rămăşiţilor averei, pe d-lui Sărdar Ioniţă Capşa, cu îndatorire a cere a se împotrivi şi a răspunde întru toate ce se cuvine curatoriei casei Ciurei şi a îndestula pe părţile pretendatoare după măsura dreptăţii. Intru acest chip fiind ştiinţa noastră, făr de nimica adăugire împotriva cugetului, am dat această mărturie supt iscăliturile noastre.

In târgul Folticeni, 1841 fevr. 15,

In cât se atinge că răposatul Ciure se afla bolnav de dambla, ştiu, pentru care şi semnez.

Gheorghe Greceanu, Aga; *Botez*, Spătar; *Botez*, Aga; *Grigori Rahtivanu*, Ban; potrivit cu ştinţa d-sale Aga Greceanu.

Neculai Marcovici, Sulger; *Radu Manoil*, Pitar; *Manolache Ciudin*, Comis, în conglăsuire cu Aga Greceanu.

Sulger *Ion Filipovici*; *Ion Obreja*, Paharnic.

Mărturie

Mai gios iscăliţii preoţi din târgul Folticenii, prin aceasta adeverim că dela anul 1823, după ce răposatul Tudurachi Ciurea s'au lovit de dambla. care s'au omorît giumătate de trup, rămâind nemişcat şi scaunul minţii i-au sdruncinat, adeseori de casnici fiind chemaţi a ceti rugăciuni, am văzut pe bolnavul acesta nemişcat de sine, ci numai de casnici întors şi rădicat, şi unul din noi fiind duhovnic răposatului, în multe rânduri, până la săvârşirea sa din viaţă ispoveduindu-l, din pricina slăbiciunei şi atacarisirea la minte, niciodată n'au putut urma şi raua mărturisirei. precum se cuvine, şi după ştiinţa ce avem fără nicio părtenire am dat această mărturie supt iscăliturile noastre.

In târgul Folticeni, 1841 oct. 10 zile.

Velişcu Arhimandrit
Erei Teodor duhovnic ot Folticeni
Vasile Iconom din târg Folticeni
Erei Teodor ot satul Buciumeni
Ierodiacon Ştefan
Protopop Neculai Hasnaş, Iconom.

Mărturie doftoricească

După ce Căminarul Tuduracbe Ciure s'au lovit de dambla, am fost chiemaţi de a-i da agiutorul doftoresc, pe care la cercetarea stării boalei sale, am aflat că lovirea damblalei au fost în cel mai mare grad, încât giumătate din mădulările trupului erau moarte şi însuş puterile minţii sdruncinate. Deşi fără nădejde a-i da vreun viu agiutor de îndreptare, am întrebuinţat toate măsurile doftoriceşti, cu care numai s'au prelungit viaţa sa, fără însă a-l putea aduce în stare lucrătoare cu mintea sau cu trupul, pentrucă partea cea dintăi era sdruncinată de trup fără mişcare, până când s'au săvârşit din viaţă.

Drept aceea, după ştiinţa ce avem, am dat aceasta supt iscăliturile noastre.

Anul 1842 April 20.

R. G. Samurcaş, proto maistru. (Toate trei mărturii în Arhiva Iaşi, Tr. 1765, Dos. 70).

Un Ciure, despre care nu ne putem lămuri, exista, în judeţul Suceava, pe lângă moşia Tâmpeşti, înainte de a fi amintită existenţa lui Vasile Ciurea în acea localitate.

Dacă Vasile Ciurea a murit în 1828, cum se dovedeşte din documente, şi presupunând că el ar fi trăit chiar o sută de ani, nu poate să fie el acela de care pomeneşte un document din 1720, prin care Deleu din Spătăreşti, vinde fratelui său Stefan ocina sa cu „39 de taleri pre toată partea sa dela *Ciurea*", şi probabil că nu-i nici acel Ciure din 1740, când un document vorbeşte despre Buciuman şi Luca, *nepot Ciurii*, cari vând Postelnicului Vasile Başotă a opta parte din Tâmpeşti. (Acta Millo).

Numele Oraşului

In hrisovul din 18 August 1780, se spune: „încă din anul trecut au început a se aduna oameni pe moşia dumisale Stolnicului Ioniţă Başotă ca să se facă târg, aflându-se loc bun şi larg şi *s'a numit târg Şoldăneşti*", ceeace a îndemnat pe unii să creadă că târgul Folticeni de astăzi s'a numit, la înfiinţarea lui, *«târgul Şoldăneşti»*, şi că mai târziu i s'a schimbat numele: „Fundat de Moruzi Voevod sub numele de Şoldăneşti; apoi numele i-a fost schimbat în acel actual la 1836, după numele satului şi moşiei Folticenii-vechi". 1)

Din documente rezultă, însă, că oraşul acesta nu s'a numit „Şoldăneştii" niciodată, ci chiar dela înfiinţare: *târgul Folticeni* şi în unele documente: *târgul Şomuzului.*

„Incă din anul trecut", zice hrisovul, au început a se aduna oameni pe moşia Şoldăneşti, pe când mărturia din 9 Septemvrie 1813, a primilor colonişti, arată lămurit că au venit în *Folticeni*, moşia mănăstirei Moldoviţa, unde s'au aşezat pe iarnă, şi au adunat lemnăria necesară pentru a-şi construi case în primăvară; în *Folticeni* nu în *Şoldăneşti.*

Dacă aceşti colonişti au descins în satul Folticeni, unde voiau să întemeieze *altă Suceavă*, evident că târgul nu putea să se numească Şoldăneşti.

Başotă ambiţiona ca târgul să se numească Şoldăneşti; acest nume l-a pus el în cererea prin care solicita învoirea de a înfiinţa târgul, şi protesta mereu că târgul înfiinţat pe moşia sa, *catahristicos se numeşte Folticeni*, şi însăşi târgoveţii, după un sfert de veac, afirmă că «târgul dintru această pricină s'au numit *Folticeni*, fiindcă într'o iarnă am venit câţiva în satul Folticeni» (Arhiva Bucureşti, Doc. 11).

1. — Note explicative în «Album general al României». Partea I, de Alex. Antoniu 1901, Stengel et C-ie, Dresden n, Berlin.

Toate izvoarele de informaţii vorbesc de târgul *Folticeni,* chiar de la întemeierea lui.

Manolache Drăghici spune clar că, după răpirea Bucovinei, capitala judeţului Suceava din Moldova a fost statornicită în târguşorul mic *Folticeni.* (Tom II, p. 45).

Dascalul Vasile, dela biserica din Folticenii-vechi, notează, în Cazania din biserica lui, că în 1779 visternicul Ianacachi Cantacuzin *„a făcut târgul dela Folticeni"*.

In 1785, numai trei ani dela înfiinţarea târgului, într'o jalbă a răzăşilor din Coteşti, se spune că pe moşia Şoldăneşti, „s'ar fi făcut şi *târgul nou Fălticeni*" (Arh. Bucureşti. Doc. 49).

In 1788, peste opt ani dela data hrisovului, târgul se numeşte *Şomuzul.*

Mărturiile despre aceasta sunt numeroase :

In biserica Sf. Ilie se păstrează un Penticostar din 1768, în care o însemnare scrisă la 17 Aprilie 1788, spune că biserica este în *târgul Şomuzului.*

Intr'un Triodion, tipărit la Râmnic, în 1781, o însemnare spune că este carte a sfintei biserici *«din târgul Şomuzului»*, iar pecetea bisericei, aplicată de cinci ori pe Penticostarion, confirmă toate aceste afirmări din însemnările de pe cărţi.

Această pecete din 1788 are următoarea inscripţie în greceşte : KALISTKOY STAMATI. 1788 KT.TOROS TIS EKLISIAS O AGIOŞ PROFITI YLIAS TRIGOY COMOYZOYLOY

Pe româneşte : *Calistru Stamati* 1788. *Ctitorul bisericei Sfântul Profet Ilie. Târgul Şomuzului,*

Avem, însă, şi zapise scrise în oraş, de oameni cari locuiau în acest oraş, pe care-l numiau : *târgul Şomuzului.*

După unsprezece luni dela data hrisovului de înfiinţarea târgului, la 4 Iulie 1781, se face un schimb de case în *târgul Şomuzului.* 1).

Adecă eu Sandul Cojocar ot *tărgu Şomuzului* dimpreună cu soţul meu Maria şi cu fiii mei cei mai gios iscăliţi. dat-am adivărat zapisul meu la măna Moisăi jidov ot Joldeşti, precum să se ştie că am schimbat cu dănsul, adică i-am dat eu două casă subt un copere-

1). Originalul în colecţia autorului.

mănt, şi el mi-au dat o dugheană a lui ce au cumpărat-o dela Zaharie sân Comădari, care are şi zapisul lui, îl are întărit cu iscălitura dumisale Cuconului Ioniţ Başut, vel Ban, şi mi-au mai dat adaos nouăzeci şi doi de lei pol ; care bani mi i-au şi dat toţi, şi el să aibă a stăpăni casăle, în pace, nesupărat de nime, după cum şi eu să am a stăpâni dugheana ce mi-au dat-o, nesupărat de nime, după zapis ce mi-au dat. Iar sculându-se cineva din fiii mei, ori din neamurile mele, cu vreun fel de supărare asupra lor, unii ca aceia să nu li să ţie în samă şi ori la ce giudecată ar merge, să fie rămaşi, fiindcă cu toată voia mea am dat, şi cu a soţului meu şi cu şi a fiilor mei cari şi pentru mai bună credinţă mi-am pus numele şi degetele.

1781 Iulie 4.

Eu Sandul Cojocaru ot *târgul Şomuzului* am schimbat
Eu Maria soţ
Eu Toader fiiu
Eu Costantin fiiu
En Vasăli fiiu
Şi noi [. . . . .] ne am întâmplat ne am şi iscălit anume Ion Moşnia (gul) . . Mihai Cibotar, eu Şmil jidov.
Eu Petre Hoge am scris cu zisa Sandului Cojocaru.

Un alt zapis din 12 Fevruarie 1790 constată vânzarea unei case din *târgul Şomuzului*. 1).

Adeverim cu acest zapis al nostru la mâna Sfinţiei sale preutului Ioan di aice din *târgul Şomuzul* precum să ştie că de bună voe noastră am vândut casăle răposatului fratelui nostru Vasilie cari sănt în târgul Somuzului pe moşie dumisale banului Ioniţă Başotă cari casă sînt în capu uliţii ce vine despre Şomuz spre biserică şi sînt doă casă cu tinda prin mijloc şi cu locul ei prin prejur şi din faţă până unde va fi ograda 15 stănjăni domneşti precum scrie hrisovul = gdu = şi am tocmit să ne de = 99 = lei adecă noăzeci şi noă de lei care bani iau dat toţi în mănule noastre ca să plătim datorie răposatului cum şi cele trebuincioasă grijii către sufletul lui şi părintele să aibă aş stăpâni casăle cu bună pace atât despre noi cum şi despre neamurile noastre, dar care sar scula vreodată vrăndu a împinge pre

1) Originalul în Muzeul Folticenilor.

preutu de la casa cari i-am văndut să nu i să ţii în samă nice la o giudecată că eu pre toţi iam întrebat şi cu ştire tuturor am văndut care spre încredinţare am pus numele şi degetile.

1790 fev. 12

Eu Constantin (he) rar brat lui Vasile răposat

Eu Hunită herar unchi răposatului Vasile

şi s'au întărit şi cu pecete sfintei bisărici dela tărgul fulticenii.

Eu Ana soţul lui Vasile răposat herar.

(Pecetea) şi acect zapis sau făcut înaintea noastră cari am iscălit mai gios

. . . . staroste de . . . .

Ilii Cărbuni.

Gheorghe Lungu staroste de ciobotari

Grigoraş Zaharie

Grigoraş Burte

Vasile Dascalu am scris acest zapis cu zisa celor iscăliţi vănzători.

Pentru această casă ce au cumpărat popa Ionaş dela Vasile ţiganul întrebăndumă şi pre mine după cum se pomeneşte prin hrisovul gospod am dat voe să fie bine cumpărată şi despre nimenea să nu aibă nicio supărare ci să fie bun stăpănitori şi am întărit şi cu iscălitura me 1).

1790 apr. 23.

(Iscălitură)

Pe acest act este aplicată pecetea bisericei Sf. Ilie din târgul Şomuzului, şi în acelaş act se menţionează şi numele de târgul Folticeni, nu însă târgul Şoldăneşti.

Tot în 1790, Martie în 3, Isprăvnicia Sucevei adevereşte un act, pe care se pune şi localitatea: *Fălticeni*, deci numele oficial al târgului. 2)

In 1791, Septemvrie 15, Vasile Dascalu iscăleşte un act, în care arată că pentru dania lui Pahonie monah, răzăş din satul Buciumeni, ce au dat preotului Toader *ot Folticeni*, s'a găsit un suret la părintele Andrei protopop (Muzeul Folticenilor. Acta Buciumeni).

In 1792, Noemvrie 15, Vasile Dascalul scrie actul prin care Meer

1) Originalul în Muzeul Folticenilor.

2) — Act din colecţia G. A. Văsescu din Botoşani.

casapul *din Folticeni*, vinde Banului Başotă un scaun de misernițǎ 1]; actul acesta se dădea tocmai lui Başotă, care pretindea că târgul se numeşte Şoldăneşti.

In 1794, Aprilie 27, un zapis este făcut *„în Fălticeni"*.

Adică Eu Andrei Pitariul, *de aice din târg Fălticeni*, împreună cu soţul şi copii mei, dat-am acest adevărat şi încredinţat zapis al meu, la mâna dsale Ghitman jidov, precum să se ştie că fiindui eu dsale drept dator cu 60 lei cu zapis, pentru care iam fost pus şi amanet o dughenițǎ ce am lângă pităriea me tot întrun părete din gios şi osebit mai fiind dator şi unui Anghel Muntean cu 40 lei, care şi lui îi pusăsăm amanet tot dugheana aceasta, şi trecând vadele peste vadele şi neavând putinţă de a plăti acum însuş eu de bună voia me, am făcut cerere ca să primească dugheana de istov, însă după preţăluirea ce i să va face, şi asa d-lui giupân Ghitman priimind, întâi mam plătit de acei 40 de lei dela Anghel Munteanu, după zapis mieu, şi am rămas amanet numai la d-lui drept 106 lei, după care apoi făcând d-lui cerere ca să să facă şi preţăluire dughenii, să e pricina sfârşit, apoi am mers la d-lor boerii ispravnici, şi d-lor ispravnici prin ţădula d-lor încă au rânduit oameni din partea dlorsali să facă preţăluire, adecă pe Bogdan Arman, i Ariton Pătraşc, i Iosif Calman jidov, i Isac jidov, i Mihai ciobotar şi Ilie Cărbune şoltuz, care mergând au făcut preţăluire dughenii drept 90 lei, cum pre larg să arată prin mărturiea ce au dat numiţii preţăluitori, fiind dughenița mică faţa locului dughenii numai un stânjăn pol gospod, cu odaea ce are şi din dos cu tot, şi mai rămăind încă 16 lei cusur spre înplinire datoriei dsale, am făcut rugăminte dsale, stând alţi neguţători mijlocitori, ca să o primească drept 106 lei să nu mai fiu supărat a plăti şi acei 17 lei fiind om sărac, şi au priimit d-lui şi aşa, şi mergând şi la d-lor boerii ispravnici li au arătat aşăzare ce am făcut, au stătut d-lor de sau mai încărcat încă 4 lei care sau cuprins pisti tot 110 lei adică una sută zăci lei bani gata, cu cari priimindumă şi mulţămindumă am dat şi eu dlui această scrisoare de vânzare de istov, cu care de acum în veci să aibă a stăpâni această dughenițǎ, atât dlui cât şi fii şi nepoţii şi strănepoţii dsale ca pe una ce de acuma este dreaptă dughea(na) sa, cumpărată cu drepţi banii dsale dela mini. Insă pentruca nu cumva mai pe urmă să iasă vreo pricină dispre fămeia sau copii mei, să zică că dugheana

1. — Dr. E. Schwarzfeld. Din trecutul comunităţii din Folticeni, în ziarul Egalitatea, No. 21 din 8 Iunie 1911.

aceasta au fost zăstre sau altceva, eu arăt şi pentru aceasta ca să să ştie că această dugheană este a me, cumpărată de mini pe banii mei, şi spre încredinţare neştiind carte miam pus nu - mili şi degetu.

Eu Andrei Pitariul am vândut şi adeverez

Eu Ghinita sof lui Andrii Pitar adiverez şi am vândut

1794 april 27

în Fălticeni

Şi eu am scris acest zapis cu zisa lui Andrei Pitar

. . . . . Diiacon (1)

1795 Iulie 5. — „Adică noi breasla jidovilor din *târgul Şomuzul, de pe moşia cinst. Banului Ştefanache Başotă,* precum să se ştie că ne am rugat de ni au dat loc ca să ni facem casă de rugăciune, după rânduiala legii noastre, pe care loc ne am aşezat ca să plătim bezmăn câte 4 lei pe tot anul" (Dr. Schwarzfeld, No. 22 din 10 Iunie 1911).

In 1797 Octomvrie 8/19, Ispravnicul ţinut Suceava adresează Domnitorului un raport datat din *Folticeni* (Iorga, Doc. Callimachi, I, p. 105, nota 1).

Tot în 1797 se vinde casa lui Ion Brahariu *din târgul Folticeni* 2).

In 1800, Theodor *ot târgul Somuz* scrie un sinet pe suma de doi lei şi jumătate, pe care Procopie Grosar are s'o plătească chiar lui Ştefanache Başotă, proprietarul târgului (Arh. Bucureşti, Doc. 8).

In 1810, Constantin Balş, într'o jalbă către Divan, vorbeşte de *târgul Folticeni,* şi tot în acel an, Divanul Knejiei Moldovei dă anaforaua pricinei dintre Balş *cu târgoveţii din Folticeni* (Arh. Bucureşti, Doc. 9),

In 1821, Beldiman, în „jalnica tragedie" vorbeşte tot de Folticeni.

Insuşi Andrei Başotă, în jalba către Domnitor din 1823, se jăluește de „râpirea cea făr de cuvânt (de către Tudurache Ciurea) a locului pe care este alcătuit şi *târgul ce catahristicos se numeşte Folticeni*".

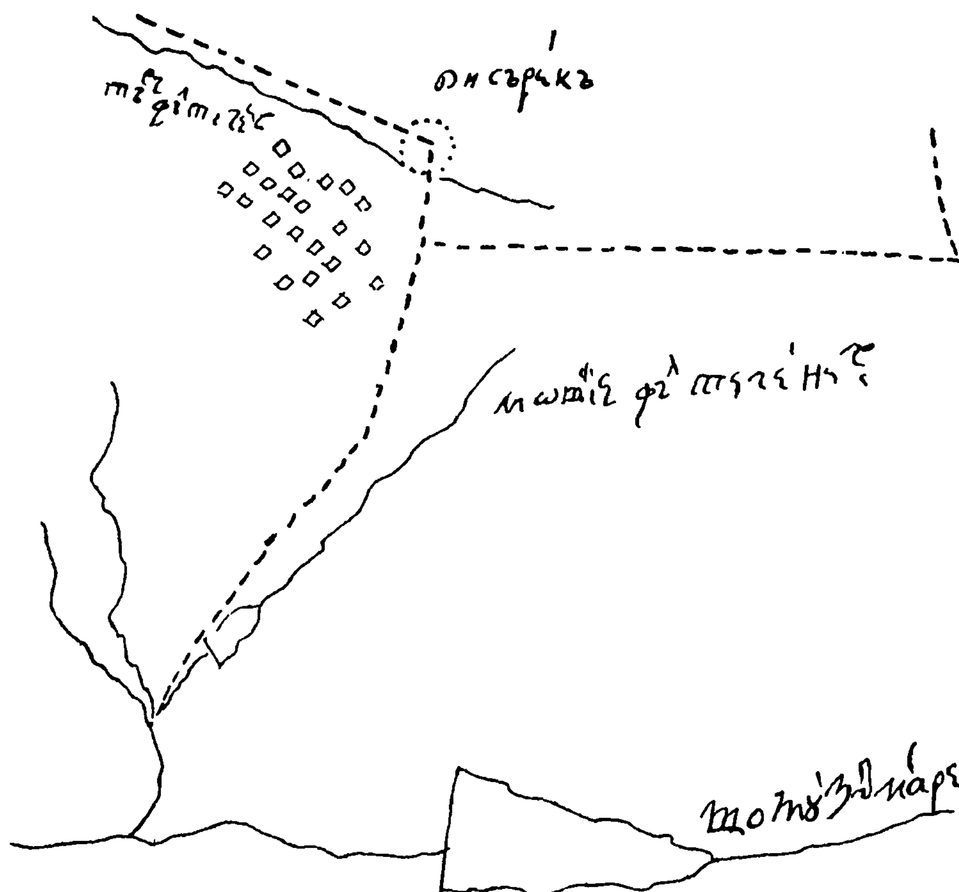
Nu numai documentele interne vorbesc exclusiv de *Folticeni* şi mai pomenesc şi *târgul Şomuzului,* şi niciodată *târgul Şoldăneşti,* dar şi scrisorile ce veniau, din străinătate, pentru negustorii din oraşul acesta, sunt adresate, la Folticeni, începând încă din 1818, după cum dovedesc scrisorile din Lemberg, din Breslau, etc., trimese comercianţilor Focşăneanu, scrisori ce vor fi publicate în cuprinsul acestei lucrări.

Faţă cu aceste dovezi, iese cu totul neadevărată afirmarea că târgul s'a numit *Şoldăneşti,* şi că numai dela 1826 şi-a schimbat numele în acel de *Folticeni.*

1) Document din colecţia autorului.
2) Originalul în biserica Sf. Ilie.

Aspectul Oraşului

Spre deosebire de celelalte oraşe din Moldova, Folticenii se înfăţişează sub un aspect mai occidental, în ceeace priveşte alinierea stradelor lui. Intemeiat, ca oraş, numai de un veac şi jumătate, pe moşiile unor proprietari cari aveau interesul să-şi puie în valoare fiecare bucăţică de pământ, pentru care primeau bezmăn, o taxă anuală,

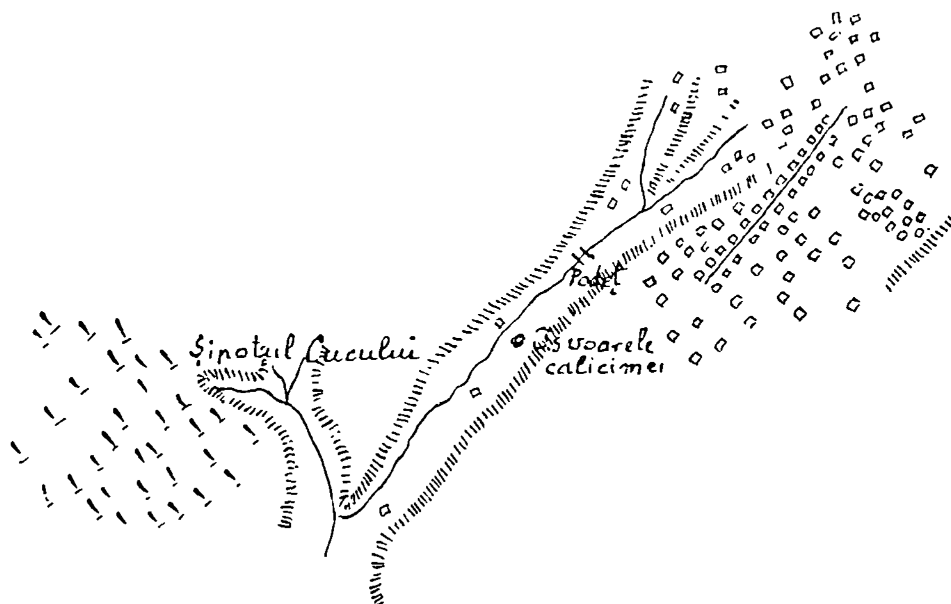
Târgul Folticenilor în 1805

fixată după suprafaţa ocupată de fiecare om care avea a-şi construi o casă, a trebuit să se traseze străzi drepte, pentru a se înlătura risipa de pământ, care se vede în alte oraşe, unde casele, încă din vremuri vechi, au fost aruncate la întâmplare, fără nicio rânduială.

Incă dela intemeerea lui, oraşul acesta a fost croit după un plan sistematic.

O hartă de dimensiuni mari, care cuprinde măsurătoarea moşiilor din jurul actualului oraş, în hotar cu moşiile Dumbrăviţa, Răciuleni, Fântâna-Mare, Baia, Rădăşeni, Pocoleni, Burghineşti, Bosanci, Pleşeşti, Huşi, Leucuşeşti — făcută în anul 1805, de inginerul Josef von Braun 1), cuprinzând şi „târgul Fulticeni", arătă că târgul se compune din 23 de case, aranjate în mod simetric, formând începuturi de strade.

Se înţelege, nu poate să fie vorba decât de nişte drumuri ca prin sate, neîmpietruite, lăsate în voia vremei, ca să fie glodoase, pe timp

Târgul Folticeni în 1823

de ploi, şi să te înnece colbul, pe vreme de uscăciune.

Noţiunea de edilitate nu-şi făcuse cuib, pe atunci, în mintea niciunui şef în sarcina căruia era încredinţată administraţia oraşelor noastre, atâta cât se putea concepe o administraţie.

Primele case în Folticeni au fost construite cu primitivitatea satelor: case din gard de nuiele, sau cel mult din bârne, lipite cu lut şi acoperite cu paie, sau cu stuf, abundent în iazurile mari de pe pârăul Şomuzului. Nu se cerea mai mult pentru adăpostirea unor lăcuitori vremelnici, pe un pământ care nu li aparţinea.

1] Harta în colecţia autorului.

Favorizaţi de împrejurarea că iarmarocul din Folticeni atrăgea lumea din toată partea de sus a Moldovei, şi deci afacerile comerciale progresau repede, peste 18 ani, în 1823, harta graniţelor moşiei Şoldăneşti, făcută de hotarnicul Vornic Conachi 1), arată oraşul Folticeni mult mai mărit. O linie de pe planul oraşului, între două şiruri lungi de pătrăţele, indică strada Mare, astăzi numită strada Regele Carol II, care porneşte din sus de biserica Adormirea şi se sfârşeşte la bariera Şoldăneştilor.

Un plan special, pentru partea de sus a oraşului, făcut în 1851 arată cât de repede se mărea târgul, întinzându-se spre cele 4 puncte cardinale, cu aceleaşi strade şi case aliniate. (Muzeul Folticenilor).

Târgul se mărea mereu, dar locuinţele nu se îmbunătăţiau ; tot case de lemn, tot acopereminte de paie şi de stuf, care luau foc la cea întâi scânteie, şi se nimiceau strade întregi, pentru a se reconstrui în aceleaşi condiţii proaste.

Cu trecerea timpului au început a se zidi, în Folticeni, case de zid, acoperite cu draniţă, şi în urma ordinelor date de Mihail Kogălniceanu, director la Departamentul Lucrărilor publice, o rânduială mai bună, în construirea caselor, a înfiripat un aspect mai civilizat a oraşului.

Un fapt ciudat este acesta: deşi în Folticeni au locuit, în casele lor proprii, unii dintre cei mai ponderoşi reprezentanţi ai boerimei moldovene, cari aveau case mari, din piatră şi cărămidă la moşiile lor, adevărate castele, îşi făceau, în oraş, căsuţe de lemn, în condiţii prea modeste, în cât acei cari le au cunoscut cu cincizeci de ani în urmă, pe când mai existau, nu-şi puteau închipui că au locuit, în ele, persoane aşa de sus puse în ierarhia socială.

Casa lui Matei Gane, tatăl nuvelistului Nicu Gane, de pildă, construită în 1843, pe strada Mare a oraşului, a fost de lemn, afară de *gherghir*, o adevărată fortăreaţă. *Gherghirul* — care există şi astăzi — era încăperea ce servea ca loc de siguranţă în contra focului, şi ca apărare în contra hoţilor. Gherghirul dela casa lui Gane, o odaie lungă de 12 metri în interior, lată de 2 metri jumătate, are păreţii construiţi din piatră, în grosime de 65 centimetri, şi o boltă tot de piatră, foarte rezistentă. Fereastra — una singură, la strada Mare — are zăbrele groase, şi în loc de geamuri, avea obloane groase de fier, şi tot de fier era şi uşa de intrare.

O excepţie dela această regulă generală făceau casele lui Alecu

2] Orginalul în Arhivele Statului Bucureşti, pachetul 280.

Botez-Forăscu, actualul palat al Prefecturei, construite în 1846, casă mare de cărămidă, aşa de solid construită, că s'a putut ridica un al doilea etaj, şi a rezistat la toate transformările câte i s'au făcut până astăzi.

Casele mulţimei de boeri cari au trăit pe vremuri, în Folticeni, au dispărut, şi numai câteva persoane, ajunse la o vârstă înaintată, mai păstrează amintirea lor, şi pot să indice locul unde au fost aceste case.

Despre oraşul Folticeni sunt informaţii în lucrările câtorva scriitori, cari l-au vizitat în vremurile trecute.

In 1852, W. de Kotzebue, făcând o călătorie prin Moldova, s'a abătut şi prin Folticeni, pe vremea iarmarocului de Sf. Ilie, 20 Iulie. Impresiile lui, despre oraş, nu sunt atât de nefavorabile, precum ai putea să te aştepţi dela un călător care vine dintr'o ţară civilizată, în Orientul primitiv, întunecat, precum era Moldova, pe atunci.

Iată ce spune el:

„Deşi plecasem destul de dimineaţă din Iaşi, nu ajunsei în Folticeni decât după ce înoptase bine. Uliţiile erau pustii şi numai proprietarii cari mai aveau încăperi goale pentru musafirii ce veneau la bâlciu, eşiau din casele lor, ademeniţi de pocniturile biciului, şi îmbiau pe călători să-şi aleagă o locuinţă. Vreo zidire căreia i s'ar putea da, fără cea mai mică pretenţie, numele de otel nici nu se pomeneşte în oraşul acesta, cu toate că nu e tocmai neînsemnat; împins de trebuinţă, eşti fără îndoială silit să-ţi cauţi un adăpost în cele mai murdare cârciume, ce poartă numele de han, şi în care duşamelele de pe jos sunt adesea înlocuite cu lut: mă hotărâi să iau o odaie într'o casă particulară, şi găsii în curând un adăpost destul de potrivit. Obosit de căldura zilei mă întinsei fără multă pregătire pe un divan, dorii în limba germană noapte bună gazdelor, ele îmi răspunseră româneşte, şi adormii.

„Despre oraşul Folticeni nu se prea găsesc multe de zis. Toate oraşele de provincii din Moldova au unul şi acelaş caracter, de se poate numi aceasta un caracter. Simburele oraşului este uliţa mare, alcătuită din două şiruri de prăvălii lipite unele de altele, mai toate sunt de lemn învălite cu şindrilă putredă, verde de muşchiu, numai pe ici pe colo se vede o prăvălie de cărămidă, care dovedeşte un fel de pornire spre îndreptare, apoi mai străluceşte şi câte un acoperiş de tinichea în lumina soarelui. Toate prăvăliile au acoperişul lor prelungit; în dos se află locuinţa prăvăliaşului, vreo două odăiţe întunecate şi

murdare, ale căror fererestre sunt înzestrate cu gratii de fier. Celelalte uliţe cu case'e lor, în parte foarte plăcute şi vesele, s'au alăturat mai târziu pe lângă acest sâmbure*.

Cu un entusiasm tineresc, şi cu dragostea unui suflet ales, Gh. Melidon descrie Folticenii ca un fel de raiu pământesc.

Călătorind prin Moldova de sus, în 1855, ajunge în Folticeni :

Salutare politie de plopi, ce desfăşuri de departe albul tău virginal şi priveşti înaintea călătorilor ca o fee întinsă a lene pe patul verziu de brazde, la umbra acelor arbori numeroşi, ce înnalţă delicatele şi subţirile lor vârfuri ca nişte săgeţi ascuţite întoarse spre bolţile cerului !

Folticeni, uita=voiu frumoasa=ţi privire,
Şi aerul paşnic, ş'acea lenevire
Cu care culcată o zînă tu pari?
Şi mândrele=ţi turnuri ce piscuri înalţă
Prin arbori, prin frunze, sclipind cu albeaţă,
Ca rozele albe prin deşii tufari?
Că vezi, poţi a zice, jună fetiţă,
Ce poartă cămeşă cu mândră alţiţă,
Pe cap cu ghirlandă, cu râs pe guriţă,
Căutând în giuru=i cu ochi negri, mari!

Albind de departe o vezi ca o floare,
Ce mica=i petală resfiră la soare,
La razele zilei plăcută zimbind.
De plopi o cunună frumos o încinge.
A cărora vârfuri, când vântul le=atinge,
Spre ea lin se pleacă în taină şoptind.
In giuru=i natura e numai verdeaţă,
O climă tot blândă, un cer fără ceaţă;
E tot primăvară, e tot dimineaţă :
Nu poţi să te saturi la ea priivind!

.... In fine, la picioarele noastre, în mijlocul acestei naturi fermecătoare, se desfăşura pe o coastă, scăldându-se la o margine în apele cristaline ale unui iaz, frumoşii Folticeni, ce semăna o zînă la ieşirea din scăldătoare, cu picioarele încă în apă şi storcându=şi frumoasa şevelură de plopi la cele mai de pe urmă raze ale soarelui apuind.

Folticenii e una din politiile cele mai frumoase ale Moldo-

vei. Aceea ce o caracterizează mai mult, e acel aer de curăţenie şi de simplicitate, ce loveşte la cea dintâi privire. Văzind-o, suvenirile mele se rapurtară fără voie la aspectul politiei Vicenţa din frumoasa Italie, ce o văzusem într'o panoramă. De departe ea înfăţişează unul din tablourile cele mai norocit dispuse. Grămădirea compactă de coperişuri a târgului vechiu formează că o bază condensată de un color închis, pe care se înalţă oarecum în formă de obelisc politia nouă, cu ziduri strălucinde de albeaţă şi frumos întretăiete de verdeaţă şi de numeroşi plopi, printre vârfurile cărora se ivesc câteva turnuri de biserici cu cruci, ce sclipesc la razele soarelui.

Politia e mică, însă regulat zidită şi bine aşezată pe coasta unui deal, la desfundătura văilor Bucovinei. Partea cea nouă se deosebeşte mai cu samă prin uliţele sale largi, curate şi bine şoseluite. Foburgurile sunt deschise, casele rari între ele, zidite de piatră într'un stil nou şi plăcut, şi înconjurate cu grădini. Nu e locuinţă care să nu aibă plopi frumoşi însiraţi în faţa caselor sau a ogrăzilor şi mai toate au la uliţă grilaje sau balcoane frumoase. Partea cea veche e mai îndesită, mai puţin curată, lipsită de arbori şi verdeaţă, şi nu cuprin de nicio locuinţă de frumoasă aparinţă. 1] Jidanii îşi au în ea mai cu samă vetrele lor. Cu toate acestea ea e îndestul de regulată în deliniaţiile sale. Pentru a se recunoaşte vecinătatea sa cu Austria, o parte a politiei se numeşte târgul Nemţilor. In Folticeni sunt trei biserici, dintre care una aşezată în partea veche a politiei, de un stil vechiu, simplu, însă impunător. Această biserică, cu hramul Sf. Ilie, dădu numirea sa iarmarocului, care la început se ţinea esclusiv în împregiurimile sale. Celelalte două se află la politia nouă. Sf. Voevozi se deosebeşte prin un stil bizantic şi prin un mic turn cochet aşezat pe spinarea sa, ce pare a surâde deasupra frumoaselor grădini, ce se întind împrejurul bisericei. Acea mai plăcută însă din tustrele e biserica cea nouă a Adormirei, care figurează ca Catedrala Folticenilor. Ea e zidită chiar în centrul politiei, în faţa uliţei mari şi în preajma unei mici pieţe. Stilul său e singurul din câte am văzut că aduce oarecum a ceva gotic. Flancată în faţă cu un turn subţire şi năntuţ, şi cu alte turnurele micuţe pe spinare, ornate toate cu fereşti cu persiene verzi, grămădită simetric pe trupul său, ca să desinează de minune în faţa unui cimitiriu plantat cu ar-

1] Târgul nou, de care vorbeşte Melidon este partea din oraş de pe teritoriul moşiei Folticeni, partea despre Nord.

bori umbroşi, Mai este încă o a patra biserică, afară de barieră dar foarte aproape, prenumită la Tâmpeşti [1]).

Prin 1857, Dimitrie Bolintineanu a fost în Folticeni, şi descrierea lui se deosebeşte fundamental de ale lui Kotzebue şi Melidon; Bolintineanu încearcă a fi ironic, şi nu găseşte niciun cuvânt bun de spus despre oraş:

In cale ni veni ideia să mergem la Folticeni, ca să vizităm ruinele cetăţii Baia, unde Stefan cel Mare învinse armia lui Matei Corvin.

Luarăm dar calea Folticenilor.

Seara eram la Folticeni. Poziţia oraşului este rară prin frumuseţea lăturărilor ei; dar oraşul are o fizionomie de mizerie, intrând în oraş ni se păru că intrăm intr'un oraş evreu. Ei aveau procesii religioase pe strade, mergând cu făclii aprinse.

Ne duserăm la un birt ţinut de aceşti necuraţi oameni: dar îndată ce intrarăm în casa lor, furăm nevoiţi a ieşi, atât era aerul de stricat; hotărâm să dormim în trăsură.

Atunci se arată poliţaiul oraşului. Aflând cine suntem, şi ce ni se întâmplase la birt, ne învită acasă la el: nu era timp a refuza.

Poliţaiul nu era bogat şi avusese nefericita ideie să se însoare de curând iar cu o săracă, ca să facă copii săraci şi să simtă şi mai mult durerile sărăciei.

Aflarăm aici câteva dame cu idei . . . . dar recunoştinţa ospitalităţii nu mă iartă a vorbi mai mult . . . . voi zice numai că trecurăm noaptea destul de rău.

A doua zi merserăm la vechea Baia [2]).

Astăzi, oraşul Folticeni are un aspect mai civilizat, şi străinii cari-l văd, rămân cu bune impresii, socotindu-l ca unul dintre cele mai frumoase oraşe mici din Moldova.

1) „Călătorie în Moldova de sus", publicată în „Foiletonul Zimbrului", Iaşi, 1855.

2) Dim. Bolintineanu, Călătorii. Vol. I. Editura Minerva Buc.,

Populaţia

Cele mai vechi informaţii pe care le avem, despre populaţia oraşului, sunt din anul 1803, în «Condica liuzilor» pe acel an, (Uricarul, VII, 252) în care găsim că în Ocolul Şomuzului, din jud. Suceava, se aflau 232 de oameni, supuşi plăţii birului, adică muncitori cari nu erau scutiţi de impozite.

O statistică mai amănunţită avem în 1820, când s'a făcut o „catagrafie oficială".

Catagrafia a fost făcută pe judeţe, dar sunt date statistice, în unele privinţi, şi pentru cele două târguri care, la 1820, făceau parte din judeţul Sucevei, adică târgurile *Folticeni* şi *Burdujeni*.

După catagrafia aceasta, judeţul Sucevei, avea următoarea populaţie:

> 9037 birnici lăcuitori; 393 vădanele ce umblă la cislă;
> 40 treptele, adică Postelnici, Polcovnici, ş. a.; 47 mazili, ruptaşi şi ruptele Visteriei; 502 jidovi hrisovoliţi (183 în Burdujeni, 319 în Folticeni);
> 1863 cei fără bir, slugi, bejănari; 217 slujitori;
> 594 tagma bisericească [275 preoţi, 156 diaconi, 163 dascali şi pălimari); 179 nevolnici, burlaci şi călugări; 19 sudiţi. — Total: 12891.

Statistica vorbeşte de *familii;* nu ştim, însă, dacă prin acest cuvânt se înţeleg numai *capii de familie* sau sufletele, care, în 1820, vieţuiau în acest judeţ. Am putea să presupunem că e vorba de *capi de familie*, pentrucă, în ceeace priveşte pe femei, se vorbeşte numai de *văduve;* ar fi cu neputinţă să bănuim că toţi cei 275 preoţi din judeţul Sucevii erau văduvi, ca şi acei 156 diaconi, şi că niciunul dintre ei nu avea măcar un copil [Arhiva Iaşi, Condica No. 7).

In aceiaşi statistică (fila 163) se indică deosebit: «Târgul Folti-

ceni a Dsale Căminarului Ciurea", cu o populaţie de 438 locuitori între cari 7 slujitori ai bisericei.

In Iulie 1834 se face o statistică de „Toţi sudiţii din târgul Folticeni şi cuprinsul ţinutului Sucevei", (Arhiva Iaşi. Vistierie. Condica 23, fila 392), în care, între *supuşii austrieceşti*, sunt trecuţii: Ioniţă Simionovici, Gh. Mălinescu, Manolache fon Sava, Ioan Teodorovici, şi Toader Piticarul.

Intre *supuşii roşieneşti* sunt: Grigori Noviţki şi Gheorghe Nicolau.

In 1831 se face, pentru Visterie, o nouă statistică, a tuturor oraşelor şi satelor din Moldova. E foarte interesantă.

La 1831 Folticenii erau împărţiţi în două „mahalale": *mahalaua bisericei vechi*, sau *ciasta albă*, şi *mahalaua bisericei nouă*, sau *ciasta roşie* (Arhiva Iaşi. Tr. 644. Dosar 1, Tom IX).

Biserica veche este *Sfântul Ilie*; biserica nouă este Adormirea.

Statistica este astfel alcătuită:

1831. — Boerul cinovnic Capşa, pentru catagrafia prescrierei târgului Folticenii, mahalaua bisericei vechi, ciastia albă, constată că sunt 3 preoţi în slujbă, 2 dascăli, 2 diaconi fără popor, 1 la neamuri, 2 privilegiaţi, 11 feciori privilegiaţi, 1 scutit pentru straja ţării, 3 privilegiaţi cu dări, 235 negustori hrisovoliţi jidovi, 30 havaliţi creştini, 23 slugi a rangurilor, 3 nevolnici şi bătrâni, 35 văduve jidoavce, 14 văduve creştine. Total: 374 suflete.

Statistica aceasta arată că în partea târgului Folticeni, ai cărui locuitori creştini ţineau de parohia bisericei Sf. Ilie, erau, în 1831, un total de 374 *suflete*. Aceasta, însă, nu însemnează că populaţia era de 374 suflete; statistica e făcută în vederi fiscale, şi prin „suflete", în tabloul acesta, se vorbeşte de *contribuabili*, de persoanele impuse la plată de dări, sau scutite de ele.

Partea din oraş, parohia bisericei Adormirea, era mai puţin numeroasă:

Anul 1831. Boerul cinovnic Marcovici face catagrafia prescrierei târgului Folticeni, mahalaua bisericei nouă, ciastia roşie, în care sunt: 3 preoţi cu slujbă, 5 dascali, 1 dela neamuri, 1 scutit pentru straja pământească, 103 neguţători jidovi hrisovoliţi, 11 creştini birnici, 6 slujitori la poşta Folticeni, 19 slugile rangurilor, 1 iertat, 20 văduve, din care 14 evreice şi 6 creştine. Total: 170.

In catagrafie sunt iscăliţi: Neculai Marcovici, Erei Vasile, Preot Ieremia şi 5 semnături evreeşti (Arhiva Iaşi, Tr. 644. Dosar 1, tom IX).

O statistică a populaţiei din Moldova, făcută în 1839, arată nu-

mărul locuitorilor pe județe. In acel an, în toată Moldova s'au născut 25.374 suflete, și au murit 15.035, așa că a fost un excedent de 10.339 suflete. 1)

In județul Suceava, balanța se prezintă astfel:

S'au născut creștini ortodoxi 1315, dintre cari 730 bărbați și 585 femei; au fost 41 de căsătorii, și au murit 628 de ființi, din care 362 bărbați și 266 femei.

Evrei s'au născut 97, din care 56 bărbați și 41 femei; s'au căsătorit 15 și au murit 70, din care 37 bărbați și 33 femei.

La 30 Martie 1850, Eforia târgului Folticeni, trimete Departamentului lista de lucrătorii zidari, etc., cerută cu poronca 385. Prin batere de darabană s'a vestit în târg ca să vie toți să se înscrie.

Tabela cuprinde:

Total sunt 27, din cari: 10 teslari, 17 pietrari, din care 11 calfe

După nație: 3 unguri, 10 moldoveni, 4 jidovi, 8 creștini (?) și 2 catolici.

In 1851 se face o nouă statistică, din care se vede că în Folticeni erau 230 de evrei, probabil, capi de familie (Arh. Iași. Dos. 22875 fila 2).

Tot atunci se alcătuește „Lista boerilor aflători în ținutul Sucevei în anul 1851" (Id. Dos. 22915), care cuprinde:

1. — *Boeri cu proprietate*, 25 *la număr:*

Vornicii: Andrieș Bașotă, Iorgu Vârnav.

Postelnicii *:* Matei Gane, Costache Botez, Alecu Botez—Forăscu, Aga Alecu Botez.

Spatarii: Iancu Botez, Neculai Istrati, Grigori Rahtivan.

Banul Costache Cichirdik.

Comișii : Ștefan Botez-Forăscu, Costache Botez, Lupu Botez, Iordache Vârnav, Iordache Borș, Dimitrie Brânză.

Căminarii: Constantin Hârlescu, Panaite Pleșescu, Neculai Beldiceanu.

Sărdarii: Vasile Dimitriu, Neculai Gonciu.

Clucerul Neculai Boian.

Sluger Filip Sacară.

Pitar Neculai Teleman.

---

1) — Spicuitorul Moldo-român. Jurnal științific, literar și industrial, rediguit de o soțietate de literați. Iași, La institutul Albina, 1841. Fascicula pe lunile april, maiu, iunie.

2. — *Boeri fără proprietate, 60 la număr.*

Aga Dimitrie Gane, *Aga* Sevastian Cananău.

Spatari: Ioniţă Grigoriu, Scarlat Tiso, Costache Mardari.

Ban Ioan Diaconovici.

Căminari: Dimitrie Plastara, Triandafil Săchilari, Ion Filipovici, Costache Sainoglu, Matei Ciudin.

Paharnici: Ianacachi Cozmulici, Ion Haubiţ, Nechita Antoniu, Constantin Stavri, Vasile Racoviţă, Ioan Teodor.

Stolnici: Hristodor Calistru, Costache Bălăşescu, Costin Dragoş, Iordache Radu, Gheorghe Căprescu, Gheorghe Stati.

Sărdari: Iacovache Neculau, Gheorghe Condrescu, Ion Asachi.

Prapurcicul Mihai Botez.

Medelnicer Iordache Doicescu.

Clucer Grigori Lupu.

Slugeri: Neculai Marcovici. Neculai Verdeanu, Neculai Rojniţă, Neculai Măcărescu, Gheorghe Calimnos, Gavril Capşa, Manolache Cilibiu, Dimitrie Ciulei, Dimitrache Gheorghiu.

Pitari: Vasile Ioan, Ioan Sinescu, Vasile Clucerescu, Petrachi Gogoşescu, Dimitrie Pădure, Leon Dimitrovici, Gheorghe Cozadin, Costache Gheorghiu, Costache Comoniţă, Alecu Ciudin, Toader Ciornei, Toader Radu, Ion Vasiliu, Iordache Sainoglu, Petrache Radu, Gheorghe Crivăţ.

Şătrari: Teodor Popovici, Mihail Vădeanu.

Vel Visternic Enacache Popovici, vel Visternic Vasile Cumpătă.

3. — *Fii de boeri, 8 la număr.*

Vasile Cantacuzin, Emanoil Morţun, Iordache Morţun, Costache Morţun, Petrache Softa, Nicu Cananău, Costache Mănescu şi Iancu Sinescu.

* * *

O pildă de împestriţarea populaţiei oraşelor noastre, şi în acelaş timp de forţa de asimilare a poporului nostru, ni-o oferă şi oraşul Folticeni.

La întemeierea oraşului propriu zis, în 1780, au fost aduşi un număr de colonişti străini de neamul românesc: evrei şi câţiva armeni din oraşul Suceava, şi din alte târguşoare din Bucovina, de unde erau îndemnaţi să plece din pricina unor greutăţi pe care le întimpinau din partea administraţiei austriace.

Emigrarea evreilor din Bucovina luase proporţii aşa de mari, încât autorităţile austriace se alarmaseră şi încercau să o stavilească,

In rapoartele consulului austriac Raab, din Iaşi, cătră Metternich, din 1814, se găsesc informaţii precise.

La 4 Februarie 1814 raportează despre înştiinţarea ce i-o face starostele Ballomir din Folticeni, că populaţia bucovineană înspăimântată de dispoziţia luată ca lumea din sate să fie înrolată cu forţa în armată, a motivat un puternic curent de emigrare, aşa că zilnic cohorte întregi de emigranţi trec în Moldova. Raab spune că prin notă secretă a cerut ispravnicilor de Folticeni, Herţa, Botoşani şi Dorohoiu, ca în cazul când se prind emigranţi, să fie trimeşi înapoi. Raab adaugă:

„Se pare însă că intervenţiile aceste nu au fost ţinute în seamă, pentrucă isprăvniciile de Folticeni şi de Herţa nu le au ascultat, aşa că un mare număr de fugari sunt răspândiţi în aceste localităţi". (Iorga, Doc. Callimachi, II, 197).

Raab a intervenit şi la Domnitor, fără să fi avut, însă, o satisfacţie deplină.

La 1 Aprilie 1814, Raab trimite lui Metternich traducerea «einer fürstlicher Ordre» cătră Isprăvnicia de Folticeni, în care se arată că agentul consular austriac face cunoscut că locuitorii din Iacobeni trec în Moldova, în satele Gura Negrei şi Şarul Dornei, unde se stabilesc şi s'au hotărît să se întoarcă de bună voie înapoi, dar sunt împiedecaţi pentrucă ei datoresc bani locuitorilor din acele sate. Se spune că Domeniul Iacobeni garantează plata acestor datorii, şi dacă lucrul este adevărat, sătenii să fie sfătuiţi să lese pe emigranţi să plece de bună voie, «dar cu forţa să nu fie constrânşi». (Iorga, op. cit., p. 198).

La început, târgul Folticeni nu putea să atragă decât pe micii negustori, cârciumari. Folticenii era pe drumul care leagă o parte a Moldovei cu Cernăuţul, toată populaţia de pe valea Siretului, începând dela Focşani până la Roman, şi de acolo acei de pe valea Moldovei, trebuiau să treacă prin noul târg Folticeni, după cum, până atunci, trecuse prin satele Pădureni, Tâmpeşti, Folticeni [astăzi Folticenii-vechi], pentru a merge spre Suceava, prin Nimerceni unde, la luarea Bucovinei, s'a instalat şi vama de frontieră. Dela Folticeni la Suceava este o distanţă de 25 kilometri, distanţa unei poşte din vechime; aici în Folttceni, trebuiau să se schimbe caii căruţelor de poştă, trebuiau să poposească şi călătorii şi cărăuşii cari aduceau mărfurile; trebuiau, deci, să fie hanuri, pentru adăpostit oamenii şi vitele.

Iarmarocul a dat o viaţă mai intensă comerţului, dar nu a necesitat înmulţirea populaţiei locale, de oarece iarmarocul dura numai câteva zile pe an, şi atrăgea o populaţie flotantă, care numai în asemenea condiţii putea să-şi facă rostul.

Indată ce Folticenii a devenit capitală de judeţ, o parte din boerime, proprietari ai moşiilor vecine, s'au stabilit în oraş. iar la 1832, când Regulamentul organic a introdus o administraţie care cerea un număr relativ mare de funcţionari, au năvălit, în Folticeni, creştini străini de localitate, cari au rămas aici tot restul vieţii lor.

In asemenea condiţii nu s'ar putea vorbi de o populaţie autohtonă, cu o vechime apreciabilă în Folticeni, deşi mulţi dintre boierii cari s'au statornicit în acest oraş, erau reprezentanţii unor vechi familii din judeţul Suceava.

O viaţă comercială locală a început a se înfiripa în Folticeni, oraş de frontieră, unde se găseau într'o vreme, firme cu renume în toată Moldova, care făceau afaceri mari cu străinătatea. Negoţul de blănării n'a cunoscut afaceri mai întinse ca acele pe care le a făcut firma „Alter David", care a avut totdeauna centrala în Folticeni, chiar după ce şi-a întins afacerile în Bucureşti, unde s'a întunecat.

Desvoltarea oraşului. prezenţa în el a bogătaşilor din judeţ, a determinat necesitatea unor meseriaşi mai fini, cari găseau aici ocupaţii bine răsplătite. Aceasta i-a atras pe meşterii din Bucovina, dulgheri, caretaşi, fierari, fabricanţi de bere, hămurari, etc., să se stabilească în Folticeni.

Colonia catolică a acestor meseriaşi, a fost una dintre cele mai vrednice. Oameni cinstiţi. cu o cultură mult superioară meşterilor locali, dintre cari cei mai mulţi erau analfabeţi, colonia nemţească ar fi putut servi ca pildă populaţini locale, care însă a rămas refractară oricărui progres.

Dintre străinii de origină etnică stabiliţi în Folticeni, mulţi s'au asimilat până într'atâta, că urmaşii lor nici nu mai cunosc limba părinţilor, şi chiar au lepădat şi religia lor. Alţii, de altă origină, precum sunt evreii, s'au botezat.

S'ar părea greu de crezut că mulţi, destul de mulţi, dintre locuitorii folticeneni, sunt descendenţi ai unor evrei botezaţi, sau ai unor creştini căsătoriţi cu evreice sau fiice de evrei botezaţi.

Unii dintre evreii botezaţi au lăsat moştenire numele de familie *Botez* sau *Botezatu.* Alţii ascund sub nume curat româneşti, ca Ionescu, Grigorescu, Vasilescu, etc., iluzia că urmaşii lor sunt români sadea.

Intre documentele bisericei Adormirea din Folticeni, este un act prin care *Bercu sin Solomon,* croitor, vinde lui Suhăr sin Şmil, partea sa de casă „ce o an dela fratele meu *Costache Botezatu*".

Botezaţi, evreii deveniau cetăţeni ai Moldovei, cu drepturi refu-

zate străinilor. Cumpărau moșii, se însurau cu moldovence, primeau titluri de boierie și obțineau slujbe importante. Toleranța moldovenilor a întrecut, totdeauna, orice imaginație.

O altă categorie de oameni, care deveniau moldoveni, de contrabandă, erau grecii. Arhondologia lui Sion nu exagerează; se pot dovedi afirmările lui despre origina obscură a multor din grecii boieriți, cari au jucat roluri importante, și datorau situațiunile lor unor gesturi practicate de oameni fără scrupul, fără caracter.

Un *Plastira*, de pildă, grec născut în afară de hotarele Moldovei, s'a pripășit în Folticeni și grație atențiunei ce dăm noi, Românii, tuturor străinilor, a ajuns până și primar în Folticeni.

Evenimente istorice

După înființarea târgului se amintesc unele evenimete la care a fost și el martur, și a avut multe de îndurat.

In 1795 Moldova era bântuită de holeră. Timoni, consulul austriac din Iași, în scrisoarea cu data de 22 Decemvrie 1795, adresată lui Thugut, zice: „La peste, qui continue encore en Moldavie, vient de se manifester dans trois villages du district de Foltischan". (Iorga, Doc. Callimachi, I, 55).

Ultimii bătrâni din Folticenii-vechi, cari mai trăiau acum 50 de ani, povesteau că dela bătrânii lor aflaseră și ei că îndată după înființarea târgului, holera a bântuit și în Folticeni.

Până la 1821 nu mai cunoaștem nicio întâmplare din viața târgului, când în «Tragodiea sau mai bine zis jalnica Moldovei întâmplare», Vornicul Alexandru Beldiman, arată cum eteriștii mergând dela Roman spre mănăstirea Slatinei:

In Mălini cum se iviră, s'au dat de știre la Eși,
De către Isprăvnicie, prin înadins trimeși;
Pe un Deli-Beșa, cu oaste, îndată au rânduit
Cu ei două din agale și cu grabă i-au pornit
Să meargă ca să lovească dușmanul nestâmpărat.
Ostașii trecând prin Roman s'au adaus și mai mulți,
Având de mare plăcere ca să se plimbe la munți,
În Folticeni *toți s'adună, pun la cale, sfătuesc,*
Și foarte de dimineață spre Slatina se pornesc.

Căpitanul Anastasă, un comandant al eteriștilor, de pe fereastra

unei chilii din mănăstire, ocheşte cu şuşaneaua pe Deli-Başa şi-l ucide; turcii se înspăimântă, războiul încetează.

Grecii iese din mănăstire şi trec în Cordun (Bucovina):

Şi dinpreună cu dânşii şi călugări câţi erau,
Groaza ce au tras săracii, vestind se cutremurau.
Cei din Folticeni *ispravnici, luând veste, rânduesc*
Trupurile să îngroape un boerănaş pornesc.
Am vorbit cu acela, mi-au spus că i-au numărat ;
N'avea cuvânt să minţească, cred a fi adevărat.
Din turci, peste patru sute puţin oareşce mai mulţi,
Şi şaseasprezece tocma volintiri şi arnăuţi,
Bez călugării ce vremea afară i-au apucat,
Cari fără nicio vină în sabie au picat.

După plecarea turcilor dela Slatina, grecii se întorc la mănăstire. Atunci:

Vestitor în Iaşi soseşte, dela Folticeni *pornit,*
Şi arată cum că grecii de iznoavă au venit,
La Slatina se'ncuibează, au sosit acum prin munţi,
Şi să ia măsuri mai bine, căci acum sunt foarte mulţi.

Crecii erau porniţi pe pradă şi jaf:

Din Slatina ieşind grecii, Folticenii au prădat
Şi 'napoi au venit iarăşi, mai mult nu s'au depărtat.

Judecând după cele ce făceau grecii în calea lor, putem să fim încredinţaţi că bietul Folticeni a avut mult de suferit, dela aceşti năvălitori, cari lăsau numai jalea în urma lor.

Arhimandritul Ioasaf, din Mănăstirea Slatina, fuge la Suceava, „şi l-au urmărit prietenii până la *Folticeni* ca să li se dea de cheltuială, şi i-au pierdut urma" (Erbiceanu, p. 121).

La 18 Iunie 1821, consulul austriac Wolf scrie Paşei din Brăila, arătându-i că boerii şi locuitorii bejenari, de frica volintirilor şi a unor turci, nu s'au reîntors pe la locurile lor, şi că trebuie întâi a se reîntoarce Episcopul, pe care apoi îl vor imita boerii şi locuitorii, şi cere ca Paşa să poruncească lui Ahmet Aga, „ca să dea câţiva neferi ca să mergem după Preasfinţia sa Episcopul Gherasim la *Folticeni* unde fu-

gise de frica volintirilor, nevrând întru nimic a se amesteca în treaba volintirilor" (Erbiceanu, p. 124).

Boerima din Folticeni a fugit și ea în Bucovina, și chiar oameni mai cu stare din satele vecine.

Elena Hartulari, din Folticeni, în „Istoria vieții mele", scrie: „La vrâsta de 11 ani am fost în bejenie, în anul 1821, la țara nemțască, la Suceava, alungate de Otomani; ducându-ne la granița din Bosance unde am făcut carantină de 9 zile pe câmp, unde urma cumplite ploi și biata maică-mea bolnavă, suferindă dela o pierzanie, am trecut la Suceava.

„Petrecând la Suceava peste un an, în cea mai mare lipsă, neputând părinții mei a-și lua cele de întâmpinare de viețuire; și tot în acea vreme primesc știință că li-au prădat casa și au ars-o. Eu în acea vrâstă mă siliam a-i mângăia și ei de mila mea se cam oprea de a plânge".

„In sfârșit, după un an, am trecut în țară, unde au fost siliți părinții mei a se retrage la țară, luând o moșie în posesie pe 4 ani, până și-au făcut casa ce o avem în Iași".

„In anul ce au ieșit la moșie, se găsea încă turci în țară. După regula ce era pusă de turci, era regula ca acei de pe la moșie să ție câte doi turci, spre pază, a nu năvăli vre-o bandă de turci tâlhari a-i prăda sau a-i omorî, cărora zălogi li se da câte 500 lei pe lună".

In „Amintiri din viața Economului Vasile Grigorescu Stavrofor", scrise de el în 1912, vorbind despre bunicul său Vasile Podolski, venit din Bucovina, la 1812, și stabilit în satul Petiea, lângă Folticeni spune: „Bunicul cu bunica, mătușa Gafița și moșul Gheorghe, de frica volintirilor au trecut granița în Bucovina la Pătrăuți, iar Grigore, tatăl meu, fiind holteiu și voinic, a rămas în Petiea ca să păzească casa și să mai lucreze la fânaț, fiindcă era timpul cositului fânațelor, tocma când i s'a întâmplat un incident lui Grigore, adică tatălui meu, și anume: pe când era la fânaț, adunând, vede deodată doi turci călări, cari neputând trece o topliță, mlaștină și stuhării, nefiind tocmai departe de locul unde tata aduna pe un deal, aude strigând: „ghelburda, bre". Tata fără a răspunde, ascunde grebla sub brazde, ia țăpoiul și fugi duluță la pădurea de pe Dealul Pietrelor, care astăzi nu mai este. Ajungând acolo, s'au ascuns în niște tufe, dar fiind nerăbdător și ne mai putând aștepta, ridică capul. Când, ce să vadă? Vede un turc cu pușca în mână sărind peste tufe. Norocul lui că turcul nu l-au văzut, căci văzându-l, poate eu nu mai eram pe lumea aiasta; împrejurare

care face pe Grigore să plece capul îndată, şi pe supt tufe, pe brânci să te duci băiete în pădurea cea deasă, de unde s'a întors noaptea acasă.

„După ce au bătut turcii pe eteriştii greci uniţi cu bulgari şi sârbi, stabilindu-se pace, bunicul cu toţi ai săi au venit iarăşi în Moldova, laPetiea, la casa sa, unde după stăruinţa şi recomandaţia mătuşei mele Anisia, din Baia, Grigore, viitorul meu tată, ie de soţie pe Maria, viitoarea mea mamă, fiica preotului Ştefănuc şi soţia sa Ioana, bunicii mei de pe mamă, la anul 1822".

Peste zece ani, iar se iveşte holera în Moldova şi lumea din Folticeni, îngrozită, începe să fugă. Paharnicul Iancu Kogălniceanu, frate cu Ilie Kogălniceanu, tatăl marelui bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, era ispravnic la Folticeni; la 30 Septembrie 1831, el adresează o scrisoare lui „Conu Mihalache" în care spune cele ce se petrec în Folticeni, pe vremea holerei:

Cu multă plecăciune închinându-mă, sărut mâna dumitale
Cucoane Mihalache!

Din adâncul inimei dorind a şti pentru cea mie scumpă fericita dumitale sănătate, înadins triimit şi cu multă plecăciune mă rog ca să mă învrednicesc cinstitului dumitale răspuns ca bine vestindu-mi-se, din tot sufletul să dau laudă celui mult milostiv, pe care neîncetat rog pentru îndelungarea anilor vieţii dumilorvoastre. Către aceasta cu îndrăzneală triimit cinci hârzobi cu păstrăvi, o putiniţă cu marinat iarăşi păstrăvi, un bordujăl cu brânză, şi o făscuţă, toate acestea din bunătăţile dela munte, şi mă rog să le metaherisâţi cu deplină sănătate. Iar apoi mă jăluesc dumitale ca un stăpân şi făcător de bine, de asupririle ce pătimesc aice despre dumnealui Vistiernic. In vremea holerei am rămas singur la tactul Isprăvniciei, căci şi şameşul şi tovarăşul meu s'au depărtat cu toate casele lor şi s'au dus cel dintâi la satul Dumbrăviţa 1) iar cel al doilea la satul Onceştii şi acolo au petrecut, asemenea au urmat şi logofeţii Isprăvniciei, că fieştecare s'au dus care pe unde au putut spre scăpare vieţii, şi numai la zile de poştă venea tovarăşul meu cu sameşul şi sta cu caii înhamaţi. de se lucra răporturile răspunzătoare, şi iarăşi se ducea, iar toată greutatea şi treburile haznelii, şi a ţinutului, precum şi buna chibzuire pentru stârpirea

1) In textul tipărit este cetit greşit cuvântul „Dâmboviţa", în loc de „Dumbrăviţa", sat în apropiere de Folticeni,

boalei, eu le am râdicat că şi din pungă am jertfit bacuri pe la ciocli, numai ca să ajut omenirea. Şi multa mea sârguinţă m'au molipsit şi însuşi, că precum cred că ştii dumneata, mi-au murit bucătăriţa în trei ceasuri.

Eu am fost bolnav opt zile şi Dumnezeu m'au ridicat, deci o aşa pătimire m'au făcut să îngrozesc pe tovarăş şi pe sameş, scriindu-le ca să vie la tact, că voiu înştiinţa pe la stăpânire şi că vor păţi ca dregătorii de ţinut Covurluiu şi Vasluiu. Insă aceste au fost din partea mea numai o îngrozire, şi nu am răportuit stăpânirei, giudecând că au acasă şi copii, şi că de vor fi siliţi a sta cu mine neclintiţi din Folticeni, să nu cumva să se molipsească şi să moară vreunul şi apoi să mă blăstăme şi să mă mustre şi cugetul.

Dar tovarăşul meu cu sameşul s'au temut să nu răportuesc eu pentru depărtarea lor dela posturi şi să nu păţască ceva rău şi au căutat mai 'nainte să se îmbuneze prin pâri minciunoase şi nedrepte asupra mea, şi pentru ca să te încredinţezi dumneata de pârile lor, iată alăturez aice şi pâra dumilor sale şi răspunsurile mele ce le am dat la fiştecare pont. (Revista «Ion Neculce», 1922, p. 319).

Mişcarea platonică din 1848 a avut un slab răsunet în sufletul populaţiei oraşului Folticeni. Un memoriu al lui A. Forăscu, fiul lui Alecu Botez-Forăscu, ispravnicul ţinutului din acea vreme, un manuscris inedit, ni dă câteva informaţii despre unele întâmplări din 1848, petrecute în Folticeni:

La 1848 era ispravnic în ţinutul Sucevei Aga Forăscu, foarte credincios slujbaş şi devotat Domnului Moldovei Mihail Grigori Sturza. Această dragoste pentru Vodă Sturza începuse încă dela 1834, când Forăscu fusese ales si trimes la Galaţi ca deputat din partea ţinutaşilor Suceveni spre a întâmpina pe Vodă Sturza, care venia Domn în ţara Moldovei, numit de Sultanul Medgid.

Pe când Europa era mai toată în foc şi revoluţiuni sângeroase erau mai în toate ţările din Europa, idei liberale intrase şi în capul tinerilor moldoveni, cari, cea mai mare parte făcuse studiile lor unii in Franţa alţii în Germania.

Pe la începutul lui Aprilie s'a început mişcare şi în Moldova, şi atunci Ministrul T. Balş a dat poronci aspre ispravnicilor să fie cu luare aminte şi să împiedece orice mişcare, rădicând cu putere pe acei ce ar îndrărni a cutreera ţara şi a bântui

satele şi târgurile, trimeţindu-i cu dela sine putere, surgun la mănăstirile Slatina, Râşca, Neamţ, Secul, la Horaiţa şi chiar la schiturile Săhăstria, Procof, Vovidenia. pe cei mai tulburători.

Alecu Forăscu, ispravnicul, avea doi băieţi : Vasile şi Costache, şi deşi erau copii — Vasile avea 14 ani — totuşi cu conşcolarii lui vorbea despre libertate, şi prin ascuns, când nu putea fi văzuţi de profesori, politaiu. etc, toţi ei purtau cocarda Dar în una din zile, Costache Rojniţă, poliţaiul oraşului Folticeni, văzuse pe Vasile Forăscu cu cocarda şi se duse, colac cald să spuie tatălui ceeace văzuse, aşa că băiatul era să-şi piardă urechile, dar ocări a înghiţit destule,

In una din zilele lui Maiu, pe când Cuconu Alecu stă în balconul din faţă, în casele lui (astăzi palatul administrativ), o căruţă de poştă, în fuga cailor, a intrat în ogradă, un subofiţer de lănceri (ulani) cu mustăţile mari, dar pline de colb, cu un mundir de postav cam rupt în coate, cu o chivără de alamă, cu nişte şpori mari, ca două furci, se coboară din căruţă şi dă în mâna ispravnicului un plic mare, cu o pecete roşie mare, şi pe pecete era aplicată o pană de gâscă.

— Am venit cu o ştafetă, zice trimesul, şi am poroncă fără zăbavă să mă întorc la polc.

Indată ce a văzut ispravnicul plicul. s'a încredinţat că trebuie să fie ceva vajnic şi pe dată a trimes pe un slujitor Petrache Folticineanu după sameşul Niţă Hasnaş, iar pe slujitorul Costache Păşcăneanu după Neculai Rojniţă, poliţaiul. Ce poronci a dat ispravnicul acelor doi slujbaşi, nu am putut afla, însă fiul său Vasile a văzut unde a pus tatăl său acea poroncă, şi pe când el se culcase de amiazi, băietul cuprins de curiozitate, a cetit acea poroncă şi a tras copie după ea. După moartea lui Forăscu, originalul acelei poronci a fost dat de către Vasile Forăscu lui Mihail Kogălnicoanu, iar copia a fost publicată în al 25-lea an dela înfiinţarea Junimei în Convorbiri Literare,

Poronca aceasta are acest cuprins :

Arhon Vornice,

Vro câţi-va inşi, fără căpătâiu, fără frica lui Dumnezeu, neţiind samă de părintească îngrijire cu care înaltul Guvern ocroteşte pe fiecare pământean, fie din evghenişti, fie din locuitori, au plecat prin sate şi caută, prin fel de fel, a turbura liniştea obştei şi a băga în capul celui fără de minte idei răzvrătitoare şi alte de asemenea,

D-voastră, pe care Inaltul Guvern v'a pus în capul ținutului veți baga de samă ca liniștea publică să nu fie tulburată și dacă veți simți niscava. ceva, cumva din partea cuiva, îndată cu înadinsă stafetă să-mi docladarisiți, puindu-vă totodată în vedere că pentru orice neajuns, tulburare, gălăgie, D-voastră veți pica sub grea răspundere și vă veți trage asupră-vă aspru vigavor,

T. BALȘ
Logofăt cavaler a mai multor ordine

Iași
1848 Maiu

Pe când parte din tinerii revoluționari mergeau la Alecu Botez-Drăgușanu, proprietarul moșiei Fântâna-Mare, ispravnicul mergea cu opt poștalioni, cu doi surugii și doi slujitori călări, Petrache Folticineanu și Costache Pășcăneanu la acea moșie, ca să vadă dacă din acei răsvrătitori contra ocârmuirei nu sunt acolo, dar niciodată nu a putut da peste ei, așa de bine se ascundeau.

Mulți din cei tineri fugari, cari trecuse granița, erau găzduiți la Pantazi, proprietarul moșiei Băișești, din Bucovina, chiar lângă vama dela Cornul-Luncei, iar alții la Panaite Moldovanu, arendașul moșiei mănăstirei Slatina, Valea Seacă, în hotar cu Băișeștii.

La mănăstirea Slatina era surgunit Neculai Istrati, mai târziu șeful separatiștilor din Moldova, dar cu care tinerii revoluționari nu erau în legătură, nici în relații, nici politice nici amicale, căci el era considerat ca spionul lui Mihail Sturza, și și-a ales mănăstirea Slatina, căci la acea mănăstire era egumen Arhimandritul Meletie Istrati, fratele lui, în urmă ales Episcop la Huși.

Pe la sfârșitul lui Septemvrie toți tinerii părăsise aceste locuri, și unii se duseră la Cernăuți, iar alții cei mai avuți, precum Alecu Cuza, Costache Negri, Rallet, Alexandri, Matei Millo, Petrache Cazimir, etc., plecase la Paris.

O deosebită importanță. pentru istoria țării, au alegerile, din 1857-58 pentru Adunarea electivă a Moldovei.

Ideia Unirei încolțise în sufletele multora din Folticeni, care se și constituiseră într'un comitet ce începu o acțiune viguroasă în contra separatiștilor, reprezentați de un primejdios agent care era Neculai Istrati, proprietarul moșiei Rotopănești.

Despre această mişcare, Vasile Forăscu scrie:

Şi în judeţul Suceava s'a făcut un comitet al Unioniştilor sub prezidenţia Vornicului Alecu Forăscu, şi membrii acestui comitet erau: Sfinţia Sa Părintele Arhimandrit Calinic Miclescu, egumen la Mănăstirea Slatina; Sfinţia Sa părintele Canano, egumen la Mănăstirea Râşca; fraţii Iancu şi Vasile N. Cantacuzin; fraţii Matei şi Alecu Millo; fraţii Dimitrie şi Alecu Grigoriu (Văsescu); fraţii Manolache, Costache şi Dimitrie Morţun; fraţii Alecu şi Toader Botez; fraţii Constantin şi Matei Pleşescu; fraţii Dimitrie şi Vasile Stamati; Petru Softa; fraţii Costache şi Teodor Gonciu; C. Diricliu; Costache Românescu; fraţii Ion şi Gheorghe Tinu; fraţii Dimitrie şi Panaite Moldovanu; Mihai Dragonciu; Vasile Filoti; Vasile Teodorescu; Neculai Marcovici; Iacov Neculau; răzăşii dela Brusturi Moţoceştii Urechenii, Stibi, Frunzeti, Teliman; Iancu Sinescu; Gh. Crivăţ, fost căpitan de panţiri; căpitan Caramalău; Petrache Gogoşescu, Neculai Măcărescu; preoţii I. Roşu, Toader Lateş, Vasile Luca, Toader Stupcanu; mulţi neguţitori, între care Lambrior, Matei Chitariu, iar fraţii Aga Ştefan Forăscu şi Aga Costache Forăscu umblau prin sate, ca să împiedice înrâuririle ce separatişti căutau a avea printre răzăşii dela munte: Dorna, Şarul Dornei Neagra Şarului, Panaci, Drăgoiasa, Păltiniş şi printre sătenii mai cu vază, precum: Ion Stratilat, din Cozmeşti; C. Botezatu, din Paşcani; Gh. a Sandului, din Ruginoasa; Toader Grumăzescu, Petrea Mazilu, Toader a Oanei, din Rădăşeni; Vasile Ichim din Petiea; Vasile Stoleriu, Neculai Balaban, din Şoldăneşti; Vasile a Irinei, din Bogdăneşti; Acsinte Boboc, din Boroaia; Toader Drugă din Basarabia; Neculai a Niţei, din Preuteşti; Gh. Arghireanu, din Arghira; Toma Dascalu, din Forăşti; Gheorghe a Tănăsoaei, din Oprişăni; Costache a Casandrei, din Dolheştii-Mari, şi alţi mulţi din diferite sate.

Iată şi persoanele care se ţineau de poroncile guvernului Căimăcăniei, dirijate de Neculai Istrati: fraţii Lupu şi Mihai Botez; Iordache Vârnav, fost ispravnic pe timpul alegerilor; fraţii Grigore şi Lupu Răhtivanu; fraţii Ciudin: Ioan (socrul lui Istrati), Matei, Manolache şi Costache; Ioniţă Botez, arendaş lui Mihai Vodă dela moşia Cristeşti; Gh. Stati; Alexandru Agioglu; Gheorghe şi Costache Ghiţescu; fraţii Toader şi Scarlat Romano; părintele Econom Iftime Stamati; Vasile Clucerescu; Iorgu Hârlescu; Costin Dragoş; Neculai Beldiceanu; Gh. Popovici; Neculai Măcărescu; Matei Gane; Costache Ghi-

tescu dela Buneşti; Alexandru Ciurea; Gheorghieş Dimitriu şi Alecu Holban, fiul vechilului Marchizei de Bedmar la Baia, secretar intim al lui Neculai Istrati.

Partidul separatist era susţinut de guvern, care dăduse lui Istrati puteri discreţionare, şi care avea şi sprijinul agentului consular al Austriei, Doctorul Ignatz Diaconovici.

Despre activitatea partidului unionist din Folticeni, avem o serie de documente inedite, necunoscute de autorii colecţiei „Acte şi documente relative la Istoria Renaşterei Române", scrisori adresate de Comitetul Unirei, din Iaşi, lui Emanoil Morţun, reprezentantul subcomitetului din Folticeni (Colecţia Gorovei).

Unul dintre membrii partidului unionist din Folticeni, era Neculai Verdeanu, profesor la şcoala publică. Despre cele ce i s'au întâmplat, el adresează Departamentului Cultului şi Instrucţiunei publice, la 13 Aprilie 1857, un raport în care, între altele, spune: „In ziua de 16 curent, în ceasul când îmi făceam cursul dimineaţa, poliţaiul m'a poftit să merg grabnic la d-l prefect. Cum am intrat, şi fără să-mi răspundă la salutul meu, a început să răcnească la mine, întrebându-mă cine sunt eu ca să îndrăznesc să fac un partid, să fac propagandă şi să ţin întruniri şi consfătuiri. Fără să mă lase să răspund, a răcnit la mine, ameninţându-mă în toate chipurile"... [Acte şi documente, IV, 417].

Considerat primejdios unionist, Verdeanu este destituit. Decretul de destituire, din 24 Aprilie, este astfel motivat: „Văzând neglijenţa de a-ţi îndeplini datoriile misiunei de profesor, Departamentul a găsit de cuviinţă să te destituie. Ţi se porunceşte dar să predai îndată ajutorului de profesor, d-lui Cocea, arhiva şi celelalte lucruri ale şcolii. Ministrul Instrucţiunei publice: A. Sturza".

Contra acestui act arbitrar, unioniştii din Folticeni adresează Baronului de Talleyrand următorul protest, la 1 Maiu 1857:

Domnule Baron,

A doua zi după ce am iscălit adresa de felicitări pe care delegaţii noştri au avut onoarea să vă prezinte la Iaşi, profesorul şcoalei publice din oraşul nostru a fost crud insultat de ispravnicul ţinutului nostru Suceava, şi chiar ameninţat cu închisoarea, şi aceasta pentru singurul fapt că a semnat actul menţionat Profesorul s'a plâns Departamentului Instrucţiunei publise cerând repararea injuriei ce i s'a făcut. Domnul şef al acestui Departament, drept satisfacţie, a ordonat imediata lui destituire.

Domnule Baron, guvernul Moldovei nu se mărgineşte a face toate silinţele, a întrebuinţa toate mijloacele pentru a intimida şi a stânge toate dorinţele noastre, a cărora liberă expresiune ni a fost garantată de Tratatul dela Paris, el acum vine să ni râpească tot ce avem mai scump, instrucţia copiilor noştri. Profesorul destituit îşi îndeplineşte misiunea între noi de 13 ani. Este un om foarte onorabil, o capacitate recunoscută şi are toată încrederea noastră. Părinţi de familie, venim să rugăm pe Excelenţa Voastră, în numele acestei Franţe care face atâtea pentru instrucţia copiilor noştri, să binevoiască a interveni pe lângă guvernul nostru ca în opera lui de distrugere să ni cruţe cel puţin copiii. (Acte şi documente, VI, 468).

Alexandru Botez, mare Vornic; M. Gane, mare Postelnic; D. Grigoriu [Văsescu], mare Postelnic; A. Millo, Spatar; G. Calimnos, Sluger; Codrescu, Sărdar; C. Gheorghiu, Pitar; Pleşescu, Căminar; Filipovici, Căminar; Marcovici, Sluger; I. Teodoru, Paharnic; Goncescu, Sardar; Clucerescu, Sardar; *Nicu Gane*, Judecător; J. Frunză; Granetchi I, Buziac, Diacon; T. Goncescu; N. Sigmar; N. Rojniţă; N. Cociaş; *V. Grigorescu*, preot, profesor de religie; N. Zaharia; I. Băeşu, preot, econom; Vasile preot, Econom; C. Teodoriu, preot; I. Constantinescu, preot.

Despre activitatea unioniştilor din Folticeni, ispravnicul ţinutului raportează Departamentului din lăuntru, la 14 Aprilie:

.....de îndată am regulat ieri a se obşti în tot circul târgului, uliţi şi mahalale, prin bateri de barabană, cuprinderea poruncii Sfatului extra-ordinar publicată prin „buletinul oficial", precum se ordonă prin citata depeşă, cu deşteptare că toţi călcătorii unei asemenea regularisiri, vor fi supuşi învinovăţirei, după gradul delictului şi daţi în judecată. In potriva cărei dispoziţii, totuşi după invitarea generală făcută din casă în casă de trei feţe menite în asemenea şi anume: d-lui postelnic sau agă Dimitrie Grigoriu, ce nu-şi are statornicia în ţinutul acesta, cu vreun fondos recunoscut şi apoi spatarul Alecu Millo şi slugerul N. Rojniţă, asară s'au adunat la otelul d-sale vornic Alecu Botez [Forăscu] în număr de 17 indivizi cari anume sunt cuprinşi în lista alăturată pe lângă aceasta, în numărul cărora se găseşte un cinovnic din Judecătorie, pitarul Gheorghe Popovici, şi doi membri dela Sfatul orăşănesc, şi anume: clucerul Teodor Neculaevici şi clucerul Vasile Ludovic, şi pre cât m'am putut încredinţa aceşti membri pe lângă aceea că au iscălit o

hârtie de mulțumire către comisarul Impărăției Franței aflat acum în capitală, dar apoi ar fi și primit câte zece bilete confirmate pentru unire, a căror modeluri se va cunoaște din un singur bilet ce s'a vânat și se a'ăturează pe lângă aceasta.

Eu de îndată am și apucat pe aceşti doi în cercetare, pentru ca să dea de față acele bilete, însă ei s'au ferit, sub cuvânt că nu le ar fi primit, ' a ocazia acelei adunări s'au acceptat mai multe deliberații în chestia Unirei și a organizărei Principatelor, după cum sub cumpăt m'am încredințat, trăgând de tet meiu, mai sigur și chiar sfătuirile ce se dă fiecăruia, mai alede post. Grigoriu, la prilejul de invitare, după cum unele din acele fețe m'au lămurit, care urmare cât pentru clasa de jos se păzea în parte și de către căpitanul poștei de aici ca subaltern a dumisale spătarului Alecu Millo. Astăzi în adaos m'am înștiințat că niște așa bilete și înscrisul înființat se poartă pe la case cu ademenire pentru acei în necunoștința, spre a se iscăli și apoi să se poată înfășița la d-l Comisar prin d-l post. Grigoriu, spătarul Millo și Aga Emanoil Morțun, ca niște reprezentanți meniți. Eu, răzămat pe ordonanțele povățuitoare în asemenea, am întins lucrări serioase pentru perirea a tot soiul de abuzuri și mai ales după înțelesul oficiei sub No. 7584, nu am perdut vreme a regula lipirea pe stâlpi în acest târg a 13 exemplare, însă 5 primite pe lângă numerata oficie și alte 8 ce s'au copiat la neajuns de pe ele, publicând și prin batere de darabană pe toate ulițele, cuprinderea ofisului No. 38 obști prin foaia extraordinară, dând și cuvenitele stricte porunci privighitorilor de ocoale. Despre care cu supunere se raportează, prezentându-se în alăturare și foile publicației sub cuvenita informare, după cum mi s'a ordonat.

Către toate, onoratul Departament va cunoaște că înrâurirea se amenință cu manifestații și alte ce insuflă prilej de împărechere în principiu, și mai cu prisosință de către post. Grigoriu, care fățiș din casă în casă, până și la clasa de jos, având cu sine pe spătarul Millo și slugerul Rojniță, nu s'au sfiit a provoca mui multe îndemnări, prin felurite explicații în contra regularisirei Sfatului și ofisului Escelenții Sale prințului Caimacam No 7, fără să se creadă că în acest district nu are titlu fundamental, ci mai ales considerat ca simplă persoană [1]). ar și trebui să se ferească și să se oploșească acolo

1) Dimitrie Grigoriu (Văsescu), fiul Căminarului Ioniță Grigoriu era născut în Folticeni, unde fusese magistrat, și acuma se stabilise în Iași.

unde locul său interesele lor cere să fie statornicit. Această regularisire nu mai puţin pentrù cinovnicul din tribunal, acei doi membri din Eforie şi căpitanul de poştă cari au ascultat publicaţiile, şi cu a lor urmare s'au făcut necredincioşi, să lase la cea mai departe lucrare a onorab. Departament, până când eu voiu fi cu privighere şi strictă purtare, după deşteptările primite; însă în aceasta socot nu de prisos a supune la cunoştiinţă că poliţaiul oraşului, pe lângă molătatea ce arată la însărcinarea sa, dar apoi desvăleşte un caracter nepriincios la o aşa gingaşă vreme, în cât mai mult a zice sunt împedecat la graba cu care doresc a îndeplini însărcinările puse mie de guvern; prin urmare rămâne şi întru aceasta a se face cuvenita regulă.

In astă sară a sosit aicea în târg şi arhiereul dela mănăstirea Slatina care nu mai puţin fiind unul din linia şi duhul ai acelora ce se încearcă a vătăma liniştea, primind şi felurite împărecheri şi la mănăstiri când se găseşte, în scopul proectărilor în chestia de faţă. Eu, cât pentru aceasta am regulat ca mâne, prin comandirul de jandarmi, să i se facă cunoscut a se retrage înapoi la acel locaş, şi să se ferească de toată necuviinţa care nu poate a se îngădui.

Despre care nu mai puţin vi se aduce la cunoştinţă. [Acte şi Documente, IV, 435].

I. Vârnav

Starea morală din timpurile acelea, care nu se deosebeşte de acea de astăzi, este zugrăvită de raportul Comitetului Unirei din Folticeni, către Comitetul din Iaşi, cu data de 9 Iunie 1857 (Acte, IV 761)

Avem onoare de a vă încunoştiinţa că la districtul Sucevei, dintre marii proprietari şi acei de case, au rămas puţini cari au mai sprijinit încă sfânta noastră cauză. Aceasta vine din aceea că, precum ştiţi, la d-lor binele ţării nu-i decât un cuvânt deşert, şi pentrucă nu caută decât interes. Trei dintre d-lor cari, cu câteva zile înainte, strigau unire, au subscris felicitări comisarilor şi bilete, au fost destul să se ducă la tribunal, şi altuia să-i dea caimacamul o cafea, pentru ca că vie acum să strige în contra unirei, şi să facă partidă lui Istrati.

Dar, Domnilor, cu ruşine şi cu durere vă mărturisesc că districtul Sucevei e poate singurul care numără aşa de puţini oameni oneşti.

Dacă ocârmuirea şi d-l Istrati vor face încă tot ce vreau

nu vă aşteptaţi la mari rezultate dela nenorocitul nostru district.

Aici lupta este mai mare decât oriunde, pentrucă avem, din nenorocire, de adversar pe Istrati care are ocârmuirea în mână, şi pe Iorgu Liteanu, care e unul din cei mai mari proprietari.

Ni-aţi scris ca să facem o protestaţie pentru acele 15 zile. Aţi putea crede că, după cercările ce am făcut, nu s'a putut spera decât un număr foarte mic de subscrieri, încât am fost siliţi a părasi această lucrare, şi apoi orice ai vrea să faci nu ai cu cine, pentrucă nu înţeleg sfinţenia, importanţa acestei chestii, parcă n'au suflet, n'au sânge, se duc, se plimbă, îşi caută de interese, de trebi, dorm, îşi fac tabeturile. Li vorbeşti alergi; în zădar, nu-i poţi mişca. Din parte-mi am făcut şi voiu face tot ce-mi va fi prin putinţă, cu toate că sunt prea puţin ajutat. Ar fi de dorit, şi chiar vă rog, Domnilor, dacă veţi găsi şi Dv. de cuviinţă, trimeteţi-ni din membrii cari sunt mai cunoscuţi aici ca să facem câteva adunări, doar că vom mai însufleţi. Altfel avem sigur în Divan pe Istrati, pe Liteanu, şi cu toată banda d-lor de deputaţi cari vor să şi-o pregătească 1).

Pe corporaţi administraţia i-a silit cu jandarmi de a subscrie adresa către Savfed-Efendi ce s'a văzut şi tipărită, i-a silit a subscrie o împuternicire la 16 dintre dânşii, că tot ce vor face aceşti din urmă să fie primit şi de dânşii.

Am vrut să-i fac a arăta prin înscris această necuviinţă a administraţiei, dar nu au avut curaj, mi-au făgăduit cu toate acestea că de acum nu vor mai subscrie nimic fără să se sfătuiască cu noi. Credeţi-mă, domnilor, că corporaţiile înţeleg mai bine interesul ţării şi al lor decât d-nii proprietari, sau cel puţin nu suni interesaţi, nu văd o speculaţie acolo unde este o cauză politică, o cauză de moarte sau viaţă a ţării lor.

Până la publicarea listelor electorale, nu vă putem da nicio ştinţă în acest caz, fiindcă pe mulţi cari i-a trecut de aici, la Iaşi i-au scos Domnilor, vă rog daţi-ni ştiinţă de câte ori aveţi ocazia, ca să mai putem întreţine curajul celor fricoşi şi slabi.

Primiţi, Domnilor, mărturisirea cea mai sinceră despre stima cu care am a rămânea

Al domniilor voastre plecat serv A. MILLO

---

1. Aprecierile lui Alecu Millo despre Iorgu Liteanu erau pesimiste. Liteanu a fost ales pe lista unioniştiror, deşi era bănuit că ar simpatiza cu separatiştii.

La 2 Iunie 1857, Comitetul din Iași trimite Comitetului din Folticeni o adresă, cerând să protesteze în contra abuzurilor administrației care trece pe listele de alegători persoane ce nu aveau acest drept, și anexează o copie de pe protestul îndreptat de Comitetul din Iași, la 28 Martie 1857, către Caimacan.

Contra manoperilor administrației locuitorii din Folticeni adresează la 20 Iunie 1857, un protest către Victor Place, consulul francez din Iași. Se plâng că prefectul și prezidentul tribunalului exclud din listele electorale pe alegătorii bănuiți că sunt partizani ai unioniștilor, că intimidează pe funcționari, și că toate reclamațiile care se fac, cu privire la omisiunile din listele electorale, sunt nesocotite. (Acta, IV, 901).

Alegerile fixate la început pentru ziua de 31 Maiu, au fost amânate pe ziua de 8 Iulie.

Unioniștii care candidau, pentru Divanul Ad-hoc, în colegiul proprietarilor mari, erau Iorgu Vărnav-Liteanu și Alecu Forăscu, contra separatiștilor Neculai Istrati și Lupu Botez. Guvernul făcea mari stăruinți să fie ales Istrati, personaj cu multă vază, dela alegerea căruia ar fi atârnat soarta unirei principatelor.

Despre ingerințele făcute de guvern, pentru reușita lui Istrati, Vasile Forăscu, martur al celor ce se petreceau, scrie astfel în Memoriul său:

> Pe când se pregătea și o parte și alta pentru alegerile generale, alegeri care trebuiau, mai ales în județul Suceava, să aibă o mare importanță, de vreme ce șeful partidului separatist din Moldova trebuia numai decât să fie ales, el care desemnase și în toate celelalte județe candidații separatiști, Ministrul Finanțelor — pe atunci Visteinicul — și anume Logofătul Neculai Millo, venise, întovărășit de un grec prieten Temistocle Bastaki, care era antrepenorul salinelor din Târgul-Ocnii, la Folticeni, unul cu influența lui de ministru, celalt cu baerile dela pungă deschise, ca să cumpere voturi
>
> Acești mari oameni ai zilei erau găzduiți la ispravnic, Iordache Vârnav, unde au stat vreo două zile și acolo primeau deslegări dela Iași și propoveduiau candidaturile guvernamentale, iar Gh Ghițescu, Teodor Romano, Matei Ciudin, Gh. Dimitriu, aduceau vești despre mersul alegerilor, asigurând pe ministru că nu numai că sunt siguri de alegerea lui Istrati, dar și despre celelalte alegeri din județ, așa că după științile date de ministru Millo guvernului, cât și consulului austriac Gobel, alegerile din Folticeni erau ale lor.
>
> Tot în urma ordinelor date de ministru, și după sfaturile

celor mai influenți separatişti, zece alegători din colegiul marilor proprietari, precum: Alecu Millo, Petru Softa, Neculai Gonciu, Frunzeti, Colonelul Sunguroff, frații Ştefan şi Costache Forăscu, frații Dimitrie şi Alecu Grigoriu (Văsescu) şi Constantin Pleşescu, pe la ora 9 noaptea, cu două zile înaintea alegerilor, au fost şterşi din lista alegătorilor, aşa că unioniştii perdeau zece voturi, şi față cu alegătorii separatişti ei rămâneau cu vreo două voturi în minoritate, aşa că Istrati ar fi trebuit să fie ales.

Doi tineri scriitori în tribunal, amici ai tineretului unionist, au venit, prin ascuns, şi au dat de ştire lui Constantin Pleşescu, cel mai în vârstă dintre tinerii unionişti, despre cele ce făcuse tribunalul, că cei zece alegători au fost şterşi din listele electorale.

In câteva minute, Pleşescu, Rojniță, Iancu Razu, Toader Gonciu, Vasile Forăscu, vreo câțiva neguțitori, între care şi Matache Bărbierul, au mers la tribunal, pe la orele 10 noaptea, au găsit încă pe judecători, care aşteptau să iscălească hotărârea dată de ei, privitoare la ştergerea celor 10 alegători, şi să fie trecută în registrele tribunalului, aşa că a treia zi candidații unionişti să fie în minoritate. Pleşescu, însă, cerând acea hotărâre, în fața judecătorilor a rupt-o, şi trântind cu un băț gros pe masă, a vărsat cerneala din călimară, şi a cerut ca imediat să se revie asupra acelei nedrepte şi cutezătoare hotărâri, şi să înscrie la loc pe acele zece persoane şterse din listă; de frică, judecătorii au vrut să fugă, însă împiedicați fiind de lumea adunată la tribunal, tot ce s'a cerut, judecătorii au făcut.

Preşedintele tribunalului era spatarul Grigore Rahtivanu, asesor clucerul Vasile Cluceresc şi candidat Iorgu Hârlescu.

Pe la 1 după miezul nopții, prezidentul tribunalului s'a dus la ministru, ca să raporteze ceeace se petrecuse în tribunal, dar nici ministrul, nici prietenul său Bastaki nu se găseau la ispravnic, aşa că numai a doua zi trebui să vadă pe ministru.

Vornicul Iorgu Razu, vechiu cunoscut al Visternicului M. Millo, poftise seara pe amândoi amicii, Millo şi Bastaki, la o partidă de whist. Pe când invitații se puseră la masă, vreo treizeci de persoane, între cari pot cita pe Vasile Cantacuzin [1]), Alecu Forăscu, Alecu Millo, Neculai Gonciu, Pleşescu, şi alții, au intrat în casa lui Razu; Vasile Cantacuzin s'a şi adresat ministrului şi l-a întrebat: „ce interese l-au silit să vie în Fолticeni, cu antreprenorul ocnelor, tocmai în ajunul alegerilor generale, şi-l roagă să li deie celor adunați acolo un răspuns lămuritor, ca să ştie ce urmare trebuie să aibă cu el şi cu amicul,

1) Vasile Cantacuzin era tatăl lui Matei Cantacuzin, celebrul profesor dela facultatea de Drept din Iaşi.

dsale Trebuie să vă spunem, zise el, că toată influenţa de ministru, toate mijloacele de corupţie, de prigonire ce întrebuinţează guvernul cu ai lui, noi vom alege pe candidaţii noştri, şi candidatul Dv. Istrati, nu se va alege, nu vom permite a se alege. Aşa dară, neavând ce căuta Dta ca ministru aici, în judeţul nostru, şi nici prietenul Dtale Bastaki, tocmai în timpul alegerilor, te îndemnăm să părăseşti pe loc oraşul. Trăsura cu cai de poştă este la scară, te vei sui şi vei pleca, iar bagajele Dtale ţi le va aduce în Iaşi, mâne dl Bastaki, căruia îi dăm voie a sta pe noapte la gazda sa»,

Ministrul, galben ca ceara, nu putu răspunde nimic; apoi căută a se scuza că a venit la Folticeni pentru diferite afaceri particulare, rămăind pe scaun cu cărţile în mână. Cantacuzin, supărat de impoliteţa ministrului, că nu se scoală în picioare, îl apucă de gulerul surtucului şi-l scoală de pe scaun. — „Când îţi vorbeşte cineva, îi zise el, trebuie să te scoli şi să răspunzi la întrebările ce ţi se fac căci altfel vei căpăta o lecţie de politeţă, după cum meriţi»,

Neculai Gonciu, un bătrân ca de 70 de ani, care sta lângă Cantacuzin, i-a zis:

— Cucoane Vasile, eu cunosc de mult pe Cuconul Neculai Millo; D-sa e chilos ca şi caii D-sale din poştă, şi oricât i-am zice, D-sa tot nu va înţelege de cuvânt bun,

In acest timp, Constantin Pleşescu intră în casă şi spunei că trăsura e la scară, gata de plecare, şi doi tineri vor întovărăşi pe Millo, noaptea, până la poşta din Cristeşti.

Timpul era foarte rău, ploaie mare şi întuneric; atunc Alecu Millo, nepot ministrului, a luat asupră-şi îndatorirea ca a doua zi, în zorii zilei, ministrul va părăsi judeţul şi acei adunaţi acolo să-i permită ca în acea noapte să eie la ţară la el pe unchiul său, la o depărtare de jumătate oră de oraş. Şi în adevăr, pe la ora 11 noaptea, Alecu Millo luând în trăsura sa pe ministru, amândoi au plecat la Spătăreşti, iar a doua zi, pe la 6 dimineaţa, în trăsura pregătită, şi întovărăşit de tinerii Alecu Botez şi Vasile Forăscu, visternicul ţării a fost condus surgun până la marginea ţinutului.

A doua zi, pe la 8 dimineaţa, a plecat din Folticeni şi Bastaki, huiduit de orăşeni, iar ispravnicul, aflând despre surgunul ministrului, nu a îndrăznit să facă absolut nimic: s'a mulţămit numai a raporta cazul Departamentului şi lui Gobel, consulul austriac.

Indată după surgunirea lui Bastaki, agentul consular austriac, Dr. Diaconovici, a dus vestea la Rotopăneş-i, lui Istrati, care a şi plecat la Iaşi, ca să înlocuiască pe ispravnic, care a avut slăbiciunea a nu lua măsuri grabnice contra acelora ce au izgonit pe ministru. Unioniştii aflând despre plecarea lui Istrati, au pornit întru întimpinarea lui. Poştele până la Miroslăveşti

erau ţinute de Alecu Millo, şi căpitanii îi raportau cui anume se dau caii de poştă; tinerii plecaţi după Istrati l-au ajuns la poşta din Cristeşti, unde au zădărnicit plecarea lui timp de cinci ceasuri, aşteptând deslegare dela Comitetul Unirei dacă Istrati are voie să plece mai departe.

Un telegrafist a comunicat unioniştilor că Istrati a primit o telegramă că prietenul său Todiriţă Râşcanu vine la Rotopăneşti, pentru a se înţelege despre alegerile dela Iaşi şi din Vasluiu. Toate drumurile ce mergeau spre Rotopăneşti au fost împănate de tinerii unionişti. Constantin Pleşescu şi Teodor Botez au întâlnit pe Râşcanu pe drumul Băii, coborându-se, prin Calea Mare, spre Rotopăneşti. L-au oprit în drum şi l-au silit a se întoarce la Iasi, fără a putea să vadă pe Istrati.

Ispravnicul primise un ordin secret dela Departament, dela ministrul Vasile Ghica, cum că va primi telegramă ce măsuri trebuiesc luate ca să împiedice cu forţa alegerile, în caz când va vedea că unioniştii au şansa de a reuşi. Telegrafistul a adus la cunoştinţa Comitetului din Folticeni acest ordin, şi peste noapte peste cincizeci de stâlpi de telegraf au fost tăiaţi, aşa că în ziua când trebuia să sosească acele instrucţii, toate liniile telegrafice în legătură cu Iaşul au fost întrerupte.

Ca să-şi asigure reuşita, administraţia n'a cruţat nicio brutalitate. De pe lista alegătorilor au fost eliminaţi toţi acei bănuiţi că sunt partizani ai Unirei, invocându-se diferite motive neîntemeiate. Astfel au fost eliminaţi proprietarii mari cari întruneau toate condiţiile cerute, precum Alecu Millo proprietar de 800 falci; Iancu Botez, 600 fălci; Emanoil Morţun, 112 fălci: Cost. Pleşescu, 120; Gh. Pleşescu 120; Costache Ciudin; 125; Alecu Ciudin, 125 fălci.

Au fost excluşi alţi 26 proprietari de case din Folticeni, precum: Emanoil Morţun, Ioan Filipovici, Ioan Teodor, Neculai Gonciu, Vasile Dimitriu, Neculai Verdeanu, Vasile Clucerescu, Iordache Gianoglu, Alexandru Hagioglu, Toader Neculaevici, Vasile Ludvig, Gh. Calimnos, Vas. Hristian, Iorgu Doncescu, Gh. Crivăţ, Dim. Pădure, Gh. Popovici, Alecu Lupu Dimitrache Dimitriu (Purea), Iorgu Neculau, Neculai Românescu, Const. Blanaru, Toader Teliman, Manolache Eniţescu şi Dimitrie Grigoriu (Văsescu).

Alţii, favorabili lui Istrati, au fost trecuţi pe lista marilor proprietari, fără a întruni condiţiunile. Astfel: Aga Const. Neculau era supus grecesc; Căminarul Neculai Softa nu avea vârsta de 30 de ani; Căminarul Dimitrie Mârza era supus austriecesc; Paharnicul Ioniţă Să-

cară era proprietar cu zestrea nevestei; Stolnicul Costache Ghiţescu era proprietar de zestre; Sardarul Vasile Dimitriu avea proprietate moşia Leucuşeşti de zestre, iar pe o parte din târgul Folticenilor, nu avea act întărit statornic; Neculai Teliman nu era boer, şi nici fecior de boer; Paharnicul Costache Sinescu avea numai 37 fălci, şi Pitarul Costache Gheorghiu numai 50 fălci (Doc. din colecţia Gorovei).

Contra acestor nelegiuiri, 18 mari proprietari, din totalul de 35 înscrişi pe lista electorală, protestează la Isprăvnicie şi în ziua de 8 Iulie, când se făcea alegerea, părăsind camera de alegere, dresează un „Act de alegere", proclamând aleşi ai lor pe Iorgu Vârnav Liteanu şi Alecu Botez.

Protestul acesta, adus la cunoştinţa Comitetului din Iaşi, a fost comunicat consulilor.

Rezultatul unor astfel de alegeri, a fost favorabil separatiştilor. Marii proprietari au ales deputaţi pe Postelnicul Neculai Istrati şi Aga Lupu Botez; micii proprietari pe Gh. Manoliu, persoană necunoscută; la colegiul sătesc a fost ales Pintilii Niculiţă din Broşteni, şi orăşănii au ales pe Postelnicul Dimitrie Grigoriu (Văsescu).

Se cere anularea alegerei dela 8 Iulie.

Despre aceasta, Comitetul din Iaşi scrie, la 17 Iulie, următoarele Comitetului din Folticeni (Colecţia Gorovei):

Domnilor,

Avem onoare a vă înştiinţa: I-o că comisarii Franţei, Rusiei, Prusiei şi Sardiniei, astăzi au protestat în contra tuturor lucrărilor guvernului Moldovei abătute dela tecstul şi spiritul Tratatului de Paris.

2-a Că mărinimosul împărat al Franţei au poroncit prea demnului său reprezentant din Constantinopoli ca să dobândească numai de cât (d'obtenir absolument) desfiinţarea alegerilor de acum. Din aceste ştiri autentice vă veţi convinge, că cauza noastră stă mai bine de cât orişicând, că protestaţia noastră au avut rezultatul dorit şi că încrederea noastră în dreptate şi generozitatea puterilor favorabile cauzei noastre, au fost dreaptă şi întemeiată.

Dar ştirile aceste favorabile departe de a împuţina activitatea, zelul şi energia noastră, trebuie mai ales să înmulţească aceste condiţii neapărate ale triumfărei dreptei noastre cauze, Pentru acest sfârşit vă şi rugăm domnilor iară şi iară cu cea mai mare stăruinţă să binevoiţi a ni trimete îndată lămuririle şi

însemnările ce v'am cerut despre alegerile fiecăreia clase în deosebit.

Avem onoare a rămâne cu cea mai aleasă consideraţie
Ai D-voastră plecaţi servi
Rolla, Panu, K. Negri, D. Rallet, P. Mavrogheni, K. Hurmuzaki, Kozadini, V. Alecsandri.

Copie a depeşei Baronului Talleyrand către D-l Place

Bukarest le 28/16 Juillet

Bonnes nouvelles ! Paris m'a autorisé à protester. Je le ferai demain, d'accord avec mes collègues de Russie, de Prusse et de Sardaigne. Après la séance une estafette portera aux trois Consuls l'ordre d'en informer officiellement le Caimacam. Thouvenel a reçu l'ordre *d'obtenir absolument* (soulignez ces deux mots) l'annulation des élections, Communiquez cette dépèche á vos collégues.

signé : *Talleyrand.*

Alegerea a fost anulată, şi se întocmesc lista nouă de alegători, astfel compuse (Colecţia Gorovei) :

Proprietarii mari

Vornicii: Iorgu Vârnav, Alecu Botez-Forăscu
Colonel Neculai Singurov
Agii: Lupu Botez, Costandache Neculau, Costache Botez, Iordache Vârnav;
Spatarii: Grigore Rähtivanu, Dimitrie Borş, Alecu Millu, Vasile Cantacuzin;
Banul Iancu Borş;
Comişii: Ştefan Botez-Forăscu, Lupu Răhtivan, Dimitrie Brânză;
Căminarii: Petrachi Softa, Neculai Softa, Dimitrie Mârza, Constantin Pleşescu, Gheorghe Ghiţescu;
Leitenent Mihaiu Botez;
Paharnicul Constantin Hermeziu;
Sardarii: Vasile Dimitriu, Neculai Gonciu;
Stolnicii: Lascar Răhtivan, Costaehe Ghiţescu;
Clucer Dimitrie Borş;
Sluger Neculai Marcovici;
Pitarii: Alecu Ciudin, Costache Ciudin;
Nobil Gheorghe Pleşescu.

Proprietari mici

Alegători de al doilea grad

Ocolul Muntelui: Gavril sin Dascălu Vasile, Vasile sin Ştefan Ortoanu, Chifor Rogin, Ieremia Mendrea, Ioan sin Toader Boca.

Ocolul Moldovei: Costache Morţun, Tănasă Frunzeti, Costache Rafailă, Dimitrie Borş, Petrache Moţoc.

Locuitorii săteni

Alegători de al treilea grad.

Ocolul Muntelui: Iacob Scutăreanu, Ioan Măhălău.

Ocolul Şomuzului: Toader sin Pavel Ioanei din Rădăşeni, Ioan Ocheană.

Ocolul Moldovei: Constantin al Popii, Ioan al Petroaei.

Ocolul Siretului: Gheorghe Dămian, Ioan Nechifor.

Orăşenii

Proprietari de case şi neguţătorii.

Post. Dimitrie Grigoriu
Spat. Dimitrie Plastira
Spat. Gh. Dimitriu
Comis Const. Balomir
Comis Matei Ciudin
Caminar N. Boian
Caminar Costin Dragoş
Caminar Toader Romano
Paharnic Ioan Teodor
Paharnic Enache Cozmulici
Paharnic Ioan Haubiţ
Sardar Alexandru Ciure
Sardar Vasile Clucerescu
Sardar Leon Dumitrovici
Sardar Panaite Răhtivan
Sardar Neculai Verdeanu
Stolnic Iordache Radu
Leitenant Teodor Cazabulo
Medelnicer Dimitrie Alevra
Medelnicer Alexandru Agioglu
Clucer Toader Neculaevici
Clucer Vasile Ludvic
Clucer Ioan Cumpătă
Sluger Neculai Măcărescu
Sluger Dumitru Gheorghiu
Sluger Gheorghe Calimnos
Sluger Vasile Cristian
Sluger Iorgu Grigoriu
Sluger Matei Pleşescu
Sluger Ioan Tinu
Sluger Neculai Rojniţă
Pitar Ştefan Gogoşescu
Pitar Dimitrie Pădure
Pitar Ioan Vasiliu
Pitar Gheorghe Crivâţ
Pitar Gheorghe Popovici
Şatrar Mihai Verdeanu
Coleschi registrator Cost. Cristea

Nobilii:

Dimitrie Filipovici
Alecu Grigoriu (Văsescu)

Domnii:
Manolachi Neculau
Iorgu Nicolau
Constantin Ciute
Alecu Popovici
Toma Gavrilescu
Alecu Lupu
Neculai Petrovici
Neculai Romanescu
Neculai Desăscu
Tudorache Ştefanovici
Arsanachi Dragonciu
Teodor Gherghel
Dumitru Botezatu
Neculai Daşchevici
Constantin Pruteanu
Neculai Manoliu
Dimitrie Dimitriu

Alegătorii din lista aceasta au luat parte la alegerea dela 30 August 1857; numărul alegătorilor, însă, era mai mare. Numele tuturor alegătorilor din judeţul Sucevei, îl avem într'un caiet în care sunt trecuţi toţi alegătorii din judeţul Sucevei, liste de care s'a servit Grigori Sturdza, candidat la Domnia Moldovei. Alegătorii cari lipsesc în lista publicată în „Acte şi documente", şi se găsesc în listele lui Grigori Sturdza sunt următorii (Colecţia Gorovei):

Intre marii proprietari:

Logofătul Alecu Balş, proprietarul Broştenilor cu cotunele,
Visternicul Neculai Roset-Rosnovanu, proprietar Paşcanilor cu cotunele,
Vornicul Alecu Sturdza dela Ruginoasa.
Vornicul Iancu Prăjescu dela Stolniceni,
Comisul Dimitrie Codreanu cu moşiile Unceştii şi Nimercenii,
Postelnicul Neculai Istrati dela Rotopăneşti,
Postelnicul Matei Gane, cu Movilenii,
Comisul Dimitrie Borş dela Tonţi,
Paharnicul Ioniţă Sacară dela Lămăşăni,
Pitarul Costache Sinescu, cu părţi în Hreaţca şi Unceşti,
Pitarul Neculai Teliman, cu parte în Pănureşti şi Şoimăreşti,
Pitarul Costache Gheorghiu, cu parte în Petriş şi Costeşti,
Aga Iancu Botez cu moşiile Mărdăjăşti şi Filipeşti.

Dintre proprietarii mici au votat un număr de zece. E surprinzător, însă, că în listele lui Grigori Sturza, numărul proprietarilor mici alegători, sunt în număr de 344. Proprietăţile acestora sunt în Brusturi, Ţoleşti, Bărgăeni, Miteşti, adică răzăşii din satele acelea, precum şi mulţimea răzăşilor dela munte, din satele Dorna, Giosăni, Gura-Negrei, Şarul Dornei, Neagra Şarului, Păltiniş şi Drăgăioasa.

In listele lui Grigori Sturdza mai găsim o indicație interesantă; se arată numărul total al locuitorilor din județul Sucevei, cari erau: 2697 în ocolul Muntelui, 4617 în ocolul Siretul, 3778 în ocolul Moldovei și 2652 în ocolul Șomuzului, sau în total 13744 locuitori, adică numai capi de familie.

In alegerile cele nouă, separatiștii au fost înfrânți și întreaga listă a unioniștilor a fost aleasă cu majorități impunătoare.

La colegiul marilor proprietari au fost aleși *Iorgu Vârnav Liteanu* cu 18 voturi și *Alecu Forăscu* cu 19 voturi, din 33 votanți, pe când *Istrati* a întrunit numai 14 voturi și *Lupu Botez* 9 voturi.

La colegiul proprietarilor mici, *Costache Morțun* a fost ales cu 8 voturi din 11 votanți.

La colegiul orășănesc, *Dimitrie Grigoriu* (*Văsescu*) fiul Căminarului Ioniță Grigoriu, a avut aproape unanimitatea voturilor, iar *Toader sin Pavăl a Oănei* din satul Rădășăni alesul sătenilor, a întrunit unanimitatea voturilor (Acte, V, 609).

Despre cele petrecute după alegere, găsim următoarele în Memoriul lui Vasile Forăscu: „Mari au fost manifestațiile după fiecare alegere, și un mare bal a fost dat, în onoarea aleșilor, de Alecu Forăscu, în casa sa. Hora Unirei s'a jucat atât în saloane cât și pe stradă. Toți separatiștii au fost invitați la bal, afară de Istrati, dar puțini au răspuns la invitație, căci nu voiau să eie parte la o serbare națională.

„Aici e locul să spun o mică anecdotă. Spatarul Iancu Botez, beat fiind, a găsit că nu merge bine ceasornicul lui, că i se slăbise coarda. Atunci luând un pahar de vin vechiu, și deschizând toate cuverțile ceasornicului, l-a muiat de trei ori în paharul cu vin, ca să-i întărească coarda.

„După ce Istrati nu a fost ales, toți funcționarii din Folticeni au. fost schimbați; numai Căminarul Ioan Filipovici, om de casa Logofătului Andrei Bașotă, și președinte al Eforiei, nu a fost dat afară, după stăruința lui Bașotă, pe lângă Vasile Ghica, ministru din lăuntru".

Rezultatul total al alegerilor a fost zdrobitor, pentru separatiști. După telegrama lui Place către contele Walewski, din 87 deputați aleși 83 au fost unioniști și numai 4 separatiști. (Acte, V, 612).

Căderea lui Neculai Istrati, sufletul separatiștilor, a asigurat unirea, iar el s'a mângâiat, așezând în țintirimul bisericei zidită de el. pe moșia sa Rotopănești, o statuie de piatră care înfățișează Moldova

plângând, şi depunând o coroană pe mormântul Unirei, statuie care se menţine şi astăzi.

Dintre deputaţii aleşi la Suceava, Dimitrie Grigoriu (Văsescu) a fost ales, în şedinţa Adunării ad hoc dela 18 Noemvrie 1857, secretar.

* * *

La 1858 se fac din nou alegeri pentru Adunarea Naţională a Moldovei. Marele duşman al Unirei, Neculai Istrati, nu mai candidează în judeţul Suceava, şi a fost ales la Iaşi.

Pentru aceste alegeri se alcătuesc alte liste, după alte norme. Sunt interesante aceste liste, întru cât arată nu numai proprietatea fiecărui alegător, ci şi venitul.

Alegători primari.

Vornicul Alecu Botez-Forăscu parte în moşia Forăşti, 600 galbeni
Post. Matei Gane, Movileni, 200 galbeni.
Post. Ştefan Botez-Forăscu, parte din moşia Forăşti, 600 galbeni
Aga Costache Forăscu, parte în Forăşti, 600 galbeni,
Aga Dimitrie Radu, Tonţii 200 galbeni,
Colonel Nicolae Singurof, Ioneasa, 450 galbeni,
Banul Vasile Dimitriu, Leucuşeşti, 200 galbeni.
Căminar P. Softa, Leucuşeşti, 400 galbeni.
Sard. Tanasă Frunzeti, parte în Şoimăreşti şi în Pănureşti, 120 galbeni.
Pit. Neculai Teliman, parte în Pănureşti şi Şoimăreşti, 120 galb.
Dimitrie Moţoc, parte în Brusturi, 100 galbeni.
Petrache Moţoc, parte în Brusturi şi Şoimăreşti, 120 galbeni,
Neculai Moţoc, parte în Brusturi şi Şoimăreşti, 120 galbeni,
Spat. Dimitrie Brânză, Petrişul de jos, 500 galbeni,
Spat. Dimitrie Borş, parte din Criveşti şi Bădeliţa, 120 galbeni,
Clucer Dimitrie Borş, parte în Criveşti şi Bădeliţa 120 galbeni,
Post. Iordache Vârnav, parte din Petiea şi Podeni, 600 galbeni,
Aga Lupu Răhtivanu, Poiana Răftivanului, 600 galbeni,
Aga Costache Pleşescu, Pleşeştii Sineascăi, 400 galbeni,
Banul Costache Ghiţescu, Buneşti, 200 galbeni,

Banul Ioniţă Sacară, Lămăşănii lui Sacară, 400 galbeni,
Spat. Costache Ciudin, parte din Petiea, 400 galbeni,
Comisul Dimitrie Codreanu, Unceşti, 600 galbeni,
Căm. Costache Gavrilaş, Giurgeşti şi Racova, 300 galbeni,
Căm. Teodor Ciornei, Pleşeştii Hermeziului, 250 galbeni,
Sardarul Neculai Goncescu, Tăvărtoaia (?) cu 10 fălci de lângă Folticeni, 180 galbeni,
Stolnicul Lascar Răhtivanu, parte din Hreatca 200 galbeni,
Pit. Costache Sinescu, parte din Hreatca, 120 galbeni,
Aga Emanoil Mortun, parte din Cămârzani, Leucuşeşti, Obârşia şi Movileni, 600 galbeni.

Alegătorii direcţi din reşedinţa ţinutală.

Căm. Costin Dragoş, casă, posesia moşiilor Sabasa, Pârăul Pântei, Stejarul şi Farcaşa, cherestea şi vite în valoare de 7500 galbeni,

Şard. Iordache Gianoglu, casă, posesia moşiei Văleni, moşiei Mălini, feresei, mori, parchet de pădure în valoare de 6300 galbeni,

Aga Dimitrie Radu, posesorul moşiei Drăguşăni cu pădure, mori, velniţă, în valoare de 6000 galbeni.

Spat. Dimitrie Plastira, casă, posesia moşiei Tătăruşi cu pădure, mori, vite, în valoare de 8000 galbeni,

Vorn. Sevastian Canano, posesia moşiei Dolhasca, Buda şi Gulia cu pădure, velniţi, mori, pod şi vite, în valoare de 15000 galbeni.

Aga Emanoil Mortun, tovărăşie la posesia moşiei Sireţelu şi Lespezile, cu velniţă, mori, pod, târg, boi la grajd şi alte vite cu un capital al d-sale de 7000 galbeni,

Comisul Iordache Mortun, parte din tovărăşie la posesia moşiei Sireţelul şi Lespezile, cu un capital al d-sale de 7000 galb.

Aga Ioniţă Botez, posesia moşiei Cristeşti cu cătunurile ei velniţă, crâşmă, mori, pod şi vite, în valoare de 18000 galbeni,
Post. Vasile Canta, casă, posesia moşiei Rădăşăni, Burghinesti şi Oprişăni, producte, arenzi, mori, iaz şi vite în valoare de 9000 galbeni,

Căminar Gheorghe Ghiţescu, casă, posesia moşiilor Silişteа şi Giurgeşti, producte, velniţă, iazuri, mori şi vite în valoare de 7000 galbeni,

Vorn. Alecu Botez-Forăscu, casă, comerţul otcupului de rachiu din Folticeni, în valoare de 6000 galbeni,

Spat. Gheorghe Dimitriu, casă, posesia moşiei Unceşti,

feresee, arenzi, moară, vite și cherestea gata pe Suha, moșia Văleni, în valoare de 6500 galbeni.

Alegători direcți din district.

D. Logof. Alecu Balș, moșia Broșteni cu cătunele, venit 10000 galbeni,

Sluger Neculai Marcovici, moșia Negrișoara, venit 1200 galb.

Prințul Alecu Calimac, Drăgușăni, 4000 galbeni,

Aga Iancu Botez, Roșiori și Filipești, 1800 galbeni,

Spat. Neculai Alecu, Fântâna Mare, 1800 galbeni,

Prințul Mihai Sturdza, Cristești, Cosmești cu cătunurile. 12000 galbeni,

Vorn. Alecu C. Sturdza, Ruginoasa cu cătunurile ei 8000 g.

Vorn, Iancu Prăjescu, Stolniceni, 3000 galbeni,

Comis, Costache Bosie, Siretelul cu Brăteni și Lespezi 4200 galbeni,

Vorn. Iorgu Vârnav Liteanu, Liteni, Rotunda, Vercicani, și Corni, 8000 galbeni,

Vorn. Alecu Botez Forăscu, Preutești, Vlădești, Șoldănești și parte din Țarina Mare, 6000 galbeni,

Post. Neculai Istrati, Rotopănești, 2500 galbeni,

Aga Lupu Botez, Siliștea, Știrbățu și parte din Pleșești, 1400 galbeni,

Spat. Alecu Millo, Spătărești, 1200 galbeni,

Leitenant Mihai Botez, Giurgești și Merești, 1300 galbenii

Sfinția Sa Economul Iftime Stamati, Hârtopu și o parte din Folticenii vechi, 1200 galbeni,

Spat. Grigore Răhtivanu, parte din Hreatca, Țarina mare, și Petiea, 1200 galbeni. (Acte, VII, 944).

In Decembrie 1858, pe baza acestor liste electorale, au fost aleși deputați: *Alecu Botez Forăscu* la colegiul alegătorilor primari, *Alexandru Ciurea* de colegiul orășenesc, iar alegătorii direcți de ținut au trimes în adunarea electivă pe *Iorgu Vârnav Liteanu* și *Lupu Botez*.

Unirea a fost sărbătorită la Folticeni, în modul cum se arată în articolul publicat de Sofia Cocea, în ziarul „Steaua Dunării", sub titlul: «Serbarea Unirei în orașul Folticeni»:

„Marți la 27 Ianuarie se adunară toți folticinenii la biserica numită *Adormirea*; acolo sta boerimea, negutătorimea, gendarmeria și un popor numeros; însă aceea ce desfăta mai mult ochii, era aspectul școlarilor, decorați toți cu culorile Unirei; patru din ei, purtând cos-

tumul național, țineau un frumos steag tricolor, pe lângă care se grupa toată această tinerime, plină de viață și de speranță. După *Te-Deum*, eșind din biserică în mijlocul veselelor strigări ale poporului, merseră cu toți la locuința Administratorului, în casele d-lui A. Forăscu D-l Milo (administratorul), transportat de bucurie, vorbi astfel: „D-zeu a încoronat astăzi dorința Românilor! Iată frații de peste Milcov au înplinit aceea ce noi am început. Alexandru Ioan I s'a proclamat Domn și al Valahiei. Să serbăm dară astăzi Unirea țărilor noastre surori, Unirea aceea atât de dorită. Să serbăm reînvierea națiunei române. Să serbăm această zi măreață. Piară dintre noi intrigile, patimile, discordia, ca cu toții strânși împregiurul tronului, să iubim pe Prințul nostru și să nu avem nimic mai scump decât patria și fericirea ei".

„După aceasta, negutătorii prezentând pânea și sarea, Președintele Municipalității rosti felicitări din partea cetățenilor. Apoi profesorul ținu un cuvânt, și luând steagul din mânile școlarilor îl închină Administratorului, care primindu-l strigă: Români, acesta este steagul mărirei noastre! Inălțați-l, țineți-l totdeauna sus, fiți totdeauna credincioși lui, și siliți-vă a vă face demni de viitorul deschis României prin curajul și patriotismul deputaților!.

„Pe urmă Protopopul rosti iarăși un cuvânt din partea clerului, și în fine din partea tribunalului D-l Nicu Gane depuind felicitările sale, încheie zicând: Serbarea aceasta este atâta de solemnelă, bucuria inimilor noastre este atâta de mare, încât expresiunile ni lipsesc, și nu o putem arăta prin cuvinte. Sentimentele ce ne au cuprins astăzi sunt mai pre sus de tot ce s'a zis, mai presus de tot ce ași putea zice.

„Subadministratorul ocolului se înfățișa atunci cu 20 de tineri îmbrăcați românește: îndată o horă mare se încinse în curte, horă frumoasă, în care boerul juca alăturea cu țăranul și cu negutătorul, armați de acelaşi foc, ne mai gândind alta în acele momente decât că toți sunt Români, toți deopotrivă chemați la banchetul cel mare al națiunei. Poporul, esaltat astă dată, nu de rachiu, ci de bucurie și fericire, juca hora unirei pe toate ulițele.

„Seara iluminația a fost mai frumoasă decât în serile precedente; mai multe transparinte, pe care se vedeau inițialele A. I. încungiurate de girlande și deasupra lor doi îngeri ținând o coroană. Pe unele era scris: *Virtutea a triumfat*. Pe altele: *Onoarea este a deputaților români*. Jidovii au luminat asemenea havra lor foarte frumos. Muzica locului se lasă poporului, și o altă muzică adusă din Botoșani se întrebuință pentru bal. Salonul era împodobit cu materii tricolore și cu cununi verzi; în fund un buchet de brazi în mijlocul căruia strălucea

literile A. I. Pregătirile au fost toate foarte bine, şi balul foarte vesel, cu toate că unele dame lipseau, cu toate că unele persoane din cele deprinse a crede că numele face nobleţa (1), căutau oarecum a trage o linie între dânsele şi între lumea ce se afla acolo. Unele figuri esprimau mai mult indiferenţa decât plăcerea; dar mă grăbesc a spune că acestea erau în mic număr, şi entusiasmul celorlalţi dovedeşte că Folticenii ştiu a se bucura cel puţin împreună cu naţiunea, dacă n'au ştiut a lucra pentru dânsa. La masă se reînoiră urările şi voioasele strigări de: Vivat Unirea! Vivat Prinţul nostru! Vivat Principesa! Vivat deputaţii! Vivat Panu, Kogălniceanu, Roseti, Brătianu! Vivat deputaţii de peste Milcov!

„După bal, tinerii însoţiţi de muzică, cântând hora, se preumblară pe uliţi până la ziuă; ei salutară ivirea aurorei strigând încă odată: Vivat Unirea!

„Astfel se termină aici marea solemnitate, pompoasa serbare a Unirii Principatelor. Astfel s'a celebrat această *zi* frumoasă şi unică în istoria noastră. Hora la început, hora la finit! Nici un joc n'are românul mai drag decât hora, emblema Unirei şi a Frăţiei".

---

1. Intr'o notă dela finele volumului, Sofia Cocea spune: «Negreşit veţi râde, domnilor lectori, când veţi afla că nobleţa cea mai ţanţoşă şi mai mândră din Folticeni, se trage dintr'un ovreiu *botezat*».

Administraţia comunală

Ispravnicii.

La înfiinţarea lui, oraşul Folticeni, a fost administrat, ca şi celelalte oraşe din Moldova, de autoritatea ispravnicilor de judeţ.

Instituţia pârgarilor, cu şoltuzii lor, căzuse în desuetudine şi în celelalte oraşe, şi niciun document nu aminteşte existenţa lor în Folticeni.

Se cunosc câteva acte în care figurează câte un individ cu numele de *şoltuz*, dar aceştia trebuie să fie sau vechi şoltuzi din Baia, strămutaţi în Folticeni, sau urmaşi de ai unor foşti şoltuzi, cunoscuţi sub numele pe care-l purtau cândva înainteşii lor.

Din actele şi textele consultate la alcătuirea acestei lucrări, ispravnicii sau dregătorii cari s'au perândat la administraţia judeţului Suceava, şi de autoritatea cărora ştiau şi locuitorii satelor care formează astăzi oraşul Folticeni, au fost următorii, fără a pretinde că lista lor este completă:

1649 Nacul pârcălabul
1748 Mihalache Stârcea. vel Paharnic
1750 Cost. Razu, v. Vornic
Const. Cantacuzino, Paharnic
1755 Vasile Balş, b. v. Stolnic
Tudurache Ciurea b. v. Sulger
Vasile Başotă
1766 Constantin Canano, b. v. Paharnic
Manolachi, b. v. Stolnic
1768 Iordache Cantacuzino, b, v. Spatar
1777 Dumitraş Sturdza, Ban
1778 Enache Cantacuzino
Dumitrache Soule (1)
1786 Ianache Kant, b. v. Visternic
Ştefan Hurmuzache, b. v. Visternic

1, — In Uricarul, XVI, p, 127 este astfel tipărit numele ispravnicului probabil o greşală de tipar.

1787 Const. Crupenski, b. v. Pah.
1788 Matei Milu
Ioniţă Vârnav
1792 Dimitrie Sturza, Ban
1792 Dumitraşco, b. v. Stolnic
Petrache Luchi, b. v. Armaş
1794 Iancu Racoviţă, b. v. Spatar
Vasile Neculai, b. v. Ban
1795 Dimitrie Ghica, b. v, Spatar
Armagu Rafail, b. gl. Logofăt
1795 Maiu 18, sunt citaţi : „vechilii Isprăvniciei ţinutu'ui Sucevii".
1797 Iancu Racoviţă, b. v. Spatar
Comis Caragea
1805 Grigori Manu
Constantin......
1817 Grigori Manu, Spatar
1818 Dumitru Beldiman, b. v. Spatar
1819 Tudurache Ciurea, Căminar
1821 Vărnav
1827 Teodor Silion, Spatar
1830 Dumitrachi Vasiliu, Ban
1831 Iancu Kogălniceanu
1832 Alecu Botez-Forăscu, Căminar
1833 Grigori Codreanu, Spatar.
1833 Grigori Codreanu fiind deputat al Judetului şi trebuind să se ducă la Iaşi, se numeşte vechil al Isprăvniciei pe Vasile Milu, Spatar.
1837 Grigori Codreanu
Alecu Botez-Forăscu
1842 Iorgu Hartulari
Costache Catargiu, Aga
Matei Gane, Comis, împlinitor îndatoririlor de dregător
1843 Panaite Pleşescu
1845 Iorgu Hartulari
1846 Dimitrie Cantacuzino, Aga
1849 Alecu Botoz-Forăscu, Postelnic
1852 Toader Buzdugan, Spatar
1855 Alecu Botez-Forăscu
1857 Iordache Vârnav

In urma raportului Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei către Căimăcămie, din 1 Noemvrie 1858, a fost numit *administrator provizor* al judeţului Suceava, unul dintre unioniştii fruntaşi din judeţ, *Alecu Milo*, confirmat apoi ca prefect de către Cuza Vodă,

Eforia

După rânduelile Regulamentului organic, în anul 1832 trebuia să fiinţeze în Folticeni, ca în fiecare capitală de judeţ, o *Eforie* a oraşului, ceeace însemnează un consiliu comunal de astăzi, compus din membri aleşi de obştia oraşului, Aleşii şi alegătorii trebuiau să fie de „lege creştinească" şi ştiutori de carte.

In Folticeni, dispoziţiunile Regulamentului organic, în această privinţă, nu s'au putut aplica, şi Eforia nu s'a putut înfiinţa. Dar, pentru că era absolut necesară o cârmuire a oraşului, s'a numit un „prim efor", şi un „mădular", cari aveau toate atribuţiunile eforilor prevăzuţi de Regulament.

Nu ştim cum şi de cine au fost numiţi aceşti funcţionari ; cauza pentru care, însă, alegerea de efori nu s'a putut face, este pe larg arătată în raportul către Departamentul trebilor din lăuntru, făcut la 15 Noemvrie 1843, de Isprăvnicia ţinutului Sucevii, ca răspuns la întrebarea de ce nu este Eforie în Folticeni, în care se spune că „obştimea negustorească a acestui târg este numai de jidovi, iară din creştini nu sunt asemenea neguţitori cu însuşirile cerute de regulament şi cu ştiinţă de carte".

Că, la 1832, când s'a înfiinţat Eforie, s'au ales jidovi, şi anume Strul Pascal şi Copel Lozneanu, sub preşidenţia răposatului Paharnic Costache Romano. (Arh. Iaşi. Ministrul de Interne Dosar 905 fila 163).

Raportul este iscălit de ispravnicul I. Hartular şi de sameşul Iorgu Siion.

Raportul acesta al ispravnicului nu cuprinde adevărul: Eforia nu s'a înfiinţat din lipsă de creştini ştiutori de carte, ci din cauză că s'ar fi jignit nişte interese ale unor proprietari cu vază. Creştini ştiutori de carte, cari aveau drept de alegători, erau în număr suficient, chiar şi la 1832; lista alegătorilor din 1845, cuprinde persoane care trăiau, în Folticeni, şi la 1832. Chiar dacă numărul de 86 alegători din lista dela 1845, ar fi fost mai mic în 1832, acesta nu ar fi împiedecat efectuarea alegerei, întru cât Regulamentul organic nu cerea un maximum de alegători, fără care o alegere nu s'ar fi putut săvârşi. In cursul anilor

în care s'au făcut alegeri pentru Eforie, unii dintre efori au fost aleş de către 19 alegători.

Departamentul nu dă nici o deslegare chestiunei cu alegerea pentru Eforie, dar era preocupat de chestiunea aceasta, şi într'un „Memoar a Departamentului trebilor fin lăuntru pentru lucrările şi deosebitele înbunătăţiri urmate în cursul anului 1842», se spune: „Se mai tratariseşte înființare de eforii şi la târgurile Folticeni, Piatra şi al Ocnei, din care cât pentru cel dintâi închipuit fiind bugetul de către feţele reglementale, stă acuma în observaţia Sfatului, însă din oareşcare împrejurări locale împiedecat, n'au dat încă a sa deslegare". (Analele parlamentare 1843, p. 257).

De altfel, în 1843, se vede că erau eforii la Iaşi, Botoşani, Târgul-Frumos, Roman, Bacău, Focşani, Tecuci, Galaţi, Bârlad şi Huşi.

Trec şapte ani, în care timp Strul Pascal şi Copel Lozneanu conduc Eforia oraşului, şi la 20 Septenvrie 1839, obştia boerilor şi a neguţitorilor din Folticeni, încheie un „jurnal" prin care, pe lângă bunavoinţa cu care au primit propunerea Isprăvniciei de a despăgubi pe locuitorii cari au lucrat la „însoseluirea" uliţelor din târg, adaugă rugămintea de a li se încuviinţa înființarea unei Eforii, după pilda altora ca prin adunarea legiuitelor iraturi, după aşezământ, să poată, pe de o parte, a avea înlesnirea meremetului acelei şosele, iar pe de alta, să poată face pregătirea uneltelor pojarniceşti, de care sunt lipsiţi, şi alte îndemănări pentru tot felul de primejdii.

Departamentul trimite această mijlocire a obştiei spre deslegare Sfatului, care pune următoarea rezoluţie: „La cea întâi sesie să se cheme la Sfat pe dregătorul ţinutului, spre a da lămurire în acest obiect pentru dritul proprietăţii". (Arh. Iaşi, Dosar citat, fila 165).

O administraţie comunală trebuia să se razime pe un buget, ale cărui venituri trebuiau să fie formate din dări puse asupra orăşenilor, în special asupra negustorilor; dar Folticenii fiind un oraş întemeiat pe moşiile unor proprietari, cari aveau ei un drept, statornicit prin hrisoave domneşti, de a încasa taxe dela negustori, era o chestiune delicată, care nu putea să fie rezolvată cu înlesnire, fără a se jigni drepturile proprietăţii. De aceea Departamentul trebilor din lăuntru — Ministerul de Interne de astăzi — nu putea să deie soluţiuni la solicitările târgoveţilor.

La 30 Maiu 1842 se adresează Departamentului un raport iscălit de Aga Iordache Vârnav „dipotat", de Spatar Iorgu Hartular şi Comis Matei Gane, «împlinitorul îndatoririlor de dregător", alăturând un pro-

iect de buget, care se urca la suma de lei 32.260 lei cheltueli pentru diferite serviciii, sumă ce urma a se încasa din veniturile de pe rachiu, vin, păcură, lumânări, din venitul iarmarocului şi din zăciuiala dajnicilor. (Arhiva Iaşi. Secretar de Stat. Dosar 68).

In 1843, Departamentul dispune să se înfiinţeze Eforie în Folticeni, şi însărcinează pe Panaite Pleşescu, Căminar, ispravnic al ţinutului, ca să cerceteze şi să lămurească sumele adunate din iraturile târgului, şi cheltuelile făcute, şi prisosul de bani să se „trădeie", la vremea cuvenită, la Eforia ce este pomăzuită a se înfiinţa în acel târg.

La 1 Decemvrie 1843, evreii din Folticeni protestează contra înfiinţărei Eforiei. Motivele erau că ei aveau încă pricină cu Spatarul Dimitrie Cantacuzino, şi au cheltuit pentru instrumente pojărniceşti cumpărând tulumbe, sacale, căzi pentru apă, căngi, fânare: ei au întreţinut străjerii, hornarii şi alţi slujbaşi, şi că ei făcând încă şi acuma toate cheltuelile pentru târg, n'ar mai avea niciun rost înfiinţarea de Eforie.

Spătarul Mihalache Cantacuzino, proprietarul târgului, protestează şi el. La 16 Decemvrie 1843 adresează Departamentului jalba în care zice: „Mi-au fost foarte de mierare cum cinstitul Departament, împotriva legilor care anume hotărâse nejignirea dritului proprietăresc", dispune să se înfiinţeze Eforie, prin care „voeşte a jigni driturile ce mi se păstrează". (Arh. Iaşi. Minist. Externe, Dosar 68).

Protestul lui Cantacuzino a fost trimes Sfatului ocărmuitor, pentru a-şi da avizul. Secretariatul de Stat, la 10 Ianuarie 1844, înaintează Domnitorului raportul prin care opiniază că întrucât între proprietar şi târgoveţi urmează încă pricina pentru neîndeplinirea învoieli, „să se oprească acum deodată lucrarea înfiinţărei Eforiei, iar cea desăvârşită hotărâre rămâne la înalta bună voinţă".

Protestările acestea explică raportul ispravnicului din 1842, care afirma neexactitatea că, în Folticeni, nu erau creştini ştiutori de carte, condiţiune pe care trebuia să o îndeplinească un locuitor al oraşului. pentru a fi alegător şi ales la Eforie.

Cu toate protestările târgoveţilor, a proprietarului, şi cu tot avizul Sfatului, de a nu se înfiinţa Eforia Domnitorul a dispus înfiinţarea ei, şi prima alegere s'a făcut în 1845, Septemvrie 5, când erau, în Folticeni, locuitori cu ştiinţă de carte dintre creştini, precum şi negustori creştini.

Este interesantă lista persoanelor care aveau dreptul, în 1845, să fie alegători şi aleşi la Eforie.

Boeri:

Aga Dumitru Cantacuzino, Aga Gheorghe Greceanu, Aga Alecu Botez, Aga Iorgu Hartulari, Aga Alecu Botez-Forăscu, Aga Constantin Botez, Aga Alecu Lazu;

Spatar Iancu Botez:

Banul Costache Cichirdic;

Comișii: Matei Gane, Neculai Leancă, Grigori Dericliu, Manolachi Ciudin, Alecu Stamati, Ignat Diaconovici;

Căminarii: Ioniță Grigoriu, Panaite Pleșescu, Ion Hasnaș, Ion Filipovici, Ianachi Cozmulici;

Sărdarii: Neculai Gheorghiu, Dumitrache Grigoriu, Neculai Gonciu;

Clucerii: Dimitrie Ioan,Neculai Boian:

Slugerii: Iordache Radovici, Neculai Marinovici, Mihalache Vasiliu. Constantin Dragoș, Neculai Rojniță, Neculai Măcărescu;

Pitarii: Radu Manoil, Petrache Gogoșescu, Costache Balomir, Ioan Sinescu, Neculai Pădure, Ioan Vasiliu, Ioan Simionovici, Gheorghe Crivăț Leon Dumitrovici, Dimitrache Lambrior;

Șatrarii: Mihăiță Vădeanu, Alecu Botezatu, Ion fon Haubiț.

Gheorghe Vasilcovski, Ion Dimitriu, Grigori Furculiță, Iacovache Neculau, Vasile Hristian, Gheorghe Calimnos, Ianache Dimitriu.

Privilegiați

Polcovnicul Neculai Ciute, Ioniță Boscan sau Codrescu, Neculai Roman, Ion Teliman, Mihalache Puiu sau Pădure, Toader Roban, Dumitrache Donciu, Ioniță Lupu, Neculai Dașchevici.

Neguțitori patentari moldoveni

Vasile Buziac, Mihai Hușanu, Neculai Băeșu, Costache Ciubotariu, Anton Sandu, Neculai Olariu, Vasile Stoleriu, Gheorghe Bordeianu, Manole Cizmariu, Constantin Polonic, Andrei Stoleriu, Gheorghe Bâcu, Neculai a Preutesei, Ilie Ciubotariu, Pintilie Bahrim, Matei Chitariu, Niță Zaharia, Neculai Mărgărint, Simion Potcapciu, Ion sin Dumitrache Gheorghe Lateș, Niță Cărbune, Matei Popoi.

Neguțitori armeni

Crâste Petrovici

Starostele deosebitelor isnafuri

Ion Bordeianu

Alegătorii au fost convocați pe ziua de 5 Septembrie 1845, la Isprăvnicie, pentru a alege membrii Eforiei, sub prezidenția Comisului Matei Gane, „împlinitor de ispravnic", adică prefect prin delegație.

La vot s'au prezentat numai 29 de alegători, cari au ales pe pri-

mii membri, sau „mădulări" ai Eforiei, şi pe „candidaţi", adică supleanţi.

Lucru neînţeles este că prim efor a fost ales, cu 29 voturi, *Coste Dune*, al cărui nume nu figurează pe lista de mai sus a alegătorilor şi eligibililor la Eforie.

Alegerea se făcea pentru un an; dar, fiindcă în 1845 alegerea se făcuse în Septemvrie, aceşti primi membri ai Eforiei au funcţionat şi în anul 1846, şi la 3 Noemvrie, în acel an, s'a efectuat alegerea pe 1847.

Din dosarele păstrate în Arhiva Statului din Iaşi, se constată următoarele eforii în Folticeni:

1845—1846: Coste Dune, Sluger Neculai Rojniţă, Căminar Ion Filipovici. — Candidaţi: Ion Teliman, Pitar Neculai Pădure.

1847: Căminar Panaite Pleşescu, Căminar Neculai Boian, Căminar Neculai Rojniţă. — Candidaţi: Stolnic Iordache Radovici, Pitar Vasile Cluceresсu.

1848: Filipovici, Boian, Gh. Lupaşcu. — Candidaţi: Stolnic Hristodor Calistru, Ion Teliman.

In anul 1848 se întocmeşte un nou: „Izvod de toţi boerii, fii de boeri şi alte feţe fără ranguri, şi neguţitori patentari, vieţuitori în acest târg Folticeni, cari au dritul de a fi aleşi şi de a alege mădulările eforiceşti pe anul viitor 1849". In această nouă listă figurează persoane care nu locuiau în Folticeni, când s'a făcut prima listă, în 1845, iar unii dintre boeri sunt indicaţi cu alt rang de boerie. (Arh. Iaşi, Minist. Interne. Dosar 14514, f. 88).

Pentru anul 1850, se întocmeşte o altă listă, în care se arată vârsta fiecăruia dintre boeri, şi indicaţia că posedă „binale" în oraş (Dosar 17740, f. 123).

Aceşti alegători erau:

Vornicul Gheorghe Greceanu, 49 ani

Postelnicii: Alecu Botez-Forăscu, 46 ani; Alecu Lazu; Iorgu Hartulari, 45; Costantin Botez, 65.

Aga Dimitrie Cantacuziu; Aga Alecu Botez-Drăguşanu, 46; Aga Matei Gane, 55 ani.

Spătarii: Iancu Botez, 47; Ioniţă Grigoriu, 60.

Banul Costache Cichirdic, 45 ani.

Comişii: Lupu Botez, 38 ani; Costache Botez; Grigori Dericliu; Ignat Diaconovici, 35; Alecu Stamati, 40; Panaite Pleşescu, 45; Ion Filipovici, 45; Dimitrie Plastira, 48; Costache Sainoglu, 40 ani.

Paharnicii: Ianache Cozmulici, 43; Ion Haubiţ, 42.

Şărdarii: Neculai Gonciu, 48; Neculai Gheorghiu, 50; Vasile

Dimitriu, 45; Gheorghe Dimitriu, 38: Iacovache Neculau, 50; Neculai Beldicianu, 36.

Stolnicii: Hristodor Calistru, 32; Iordache Radu, 36; Costin Dragoș, 32.

Clucer Neculai Boian, 32 ani.

Slugeri: Neculai Marcovici, 48; Neculai Măcărescu, 46; Dimitrie Gheorghiu, 36; Neculai Rojniță, 36; Ion Ciornei, 50; Alecu Romano 32.

Pitarii: Petrache Gogoșescu, 48; Neculai Pădure, 60; Gheorghe Crivăț, 46; Ion Sinescu, 40; Vasile Clucerescu, 35; Neculai Teliman; Ion Vasiliu, 40; Petrache Radu, 48; Leon Dimitrovici.

Șatrarii: Gheorghe Calimnos, 35; Alecu Botezatu, 36; Mihai Văideanu, 36 ani.

Coleschi reghistrator Costache Crâste, Ion Dimitriu, Grigori Furculiță, Costache Balomir, Vasile Hristian, Dumitrache Dimitriu, Alexandru Hagioglu, Iordache Sainoglu, 32 ani.

Privilighefi

Căpitan Ioniță Lupu, Polcovnicul Neculai Ciute, Ion Teliman, Gavril Latiș, Dumitrachi Zugravu, Neculai Dașchevici, Gheorghe Elefteriu.

Partea negustorească are 22 neguțitori patentari, așa că numărul total al alegătorilor era de 87.

In lista pe 1850, se mai adaugă următorii: Vornicul Iorgu Vârnav 48 ani; Comisul Costache Botez-Forăscu, 40 ani; Leitenantul Mihai Botez, 32 ani.

Listele compunerei eforiei din Folticeni, urmează astfel:

1849: Sardar Gh. Dimitriu, N. Boian, Hr. Calistru. Candidați: N. Pădure, Teliman.

1850: Postelnic Matei Gane, Comis Ioan Diaconovici, Sluger Alecu Romano. — Candidați: Pădure, Teliman.

1851: Comis Costache Sainoglu, Pitar Petrache Gogoșescu, Sărdar Ion Ciornei. — Candidați; Teliman, Pitar Gh. Crivăț.

1852: Căminar I. Filipovici, Sărdar Gh. Codrescu, Boian.— Candidați; Teliman, Clucerescu.

1853; Sărdar Ioniță Grigoriu, Sărdar Gh. Dimitriu, Boian.—Candidați: Crivăț, Șătrar Mihai Vădeanu.

1854: Gh. Dimitriu, Căminar Vasile Stamati, Boian. — Candidați; Crivăț, Dimitrie Maftei.

1856: Căminar Dimitrie Plastara, Sărdar Gh. Codrescu, Stolnic Ioan Teodoru. — Candidați: Gh. Popovici, Neculai Zigmar,

1857 ; Boian, I. Neculaevici, Ioan Teodoru. — Candidaţi ; Zigmar, Iordache Verdeş.

1858 ; Căminar Matei Ciudin, Clucerescu, Sluger Iorgu Grigoriu. Candidaţi ; Ion Dimitriu, Iordache Verdiş, Gh. Popovici.

1859 : Ioan Teodoru, Ion Grigoriu, Gh. Popovici. — Candidaţi ; Zigmar, Ion Dimitriu.

1860 ; T. Neculaevici, Dim. Gheorghiu, Ion Teodoru. Candidaţi ; Ion Verdiş, Ion Dimitriu.

1861 ; Vasile Stamati, Gh. Donescu, Costache Cocea. Candidaţi ; Vasile Ioanovici, Costache Mălinescu.

Nici în Arhiva Statului din Iaşi, nici în acea a Primăriei din Folticeni, nu se găsesc documente cu privire la starea Eforiei oraşului dela 1861, până la punerea în aplicare a legei comunale din 1864 ; de asemenea nu găsim informaţii relative la prima alegere de Consiliu comunal, făcută în baza legei celei nouă. Din lucrările aflate la Primăria de Folticeni, aflăm următoarele despre cei cari au fost primari şi ajutori de primari.

In 1865 şi 1866, a fost primar *Dimitrie Plastara*, pe cere-l găsim menţionat cu numele de *Plastira*, după cum îl numea toată lumea ce-l cunoştea, iar ajutor de primar, pe *Dimitrie Pădure*.

Din Octomvrie 1866 şi până la 1870, a fost primar *Iordache Vârnav*.

In 1871, primar din nou *Plastira*.

La 29 Noemvire demisionează din primărie *Constantin Pleşescu*, — nu se ştie când a fost ales — şi locul de primar a fost ţinut de *Alexandru Iamandi*, până la Fevruarie 1873, când a fost ales primar, având ajutor pe *Gavrilaş Capşa*.

Iamandi este primar până la 19 Maiu 1876, când a fost ales *Dimitrie Pădure*, care a funcţionat până la 15 Decemvrie 1877.

Dela 1876 până la 16 Maiu 1877, primar *G. N. Gamule*, şi ajutor *C. Balomir*.

Delá 16 Maiu 1877 până la 16 Aprilie 1879, primar *Eugen Sunguroff*, iar ajutor *Costache Balomir*, care ţine apoi locul de primar până la 1 August 1879.

Dela 1 August 1879—1 Martie 1880, primar *Iordache Vârnav*.

Dela 1 Martie 1880—21 Maiu 1880, primăria a fost girată de *Const. Balomir*.

Dela 21 Maiu 1880—31 Martie 1881, primar *Teodor Botez*.

Dela 1 August 1881—1 Fevruarie 1883, primar *Eugen Sunguraff* şi ajutor *C. Balomir*.

Dela 1 Fevruarie 1883—1 Aprilie 1884, primar *Dimitrie Morţun* şi ajutor *Gh. Filipeanu.*

Dela 1 Aprilie 1884—2 Maiu 1884, a girat ca ajutor *Costache Cocea.*

Dela 2 Maiu 1884—12 Maiu 1888 primar *Eugen Sunguroff* şi ajutor *Cost. Cocea.*

Dela 12 Maiu 1888—12 Iulie 1888, preşedinte Comisiei interimare *Toader Ghiţescu,* ajutori *Gh. Softa* şi *Gh. Diubert.*

Dela 12 Iulie 1888—19 Octombrie 1895, primar *Matei Millo,* ajutori *Vasile Ioanovici* şi *Alexandru Stamati.*

Dela 20 Octomvrie 1895—10 Septemvrie 1897, primar *Iorgu Radu,* ajutor *Gh. Filipeanu.*

Dela 12 Septemvrie 1897—15 Aprilie 1899, primar *Gh. Gh. Ghiţescu* şi ajutor *Gh. Filipeanu.*

Dela 25 Aprilie 1899—1 Fevruarie 1901, *Matei Millo* preşedinte Comisiei interimare şi *Vasile Ioanovici* vice-preşedinte.

Dela 18 Fevruarie 1901—31 Decemvrie 1904, primar *Gh. Softa,* iar *Dimitrie Sinescu* ajutor. Dela 18 Fevruarie 1901 până la 8 Aprilie 1901, vice-preşedinte Comisiunei interimare a fost *G. C. Ioan.*

Dela 9 Ianuarie 1904—31 Martie 1906, *Matei Millo* primar şi *Cost. Gutter* ajutor.

Dela 1 Aprilie 1906—7 Aprilie 1907, *Ioan Alexandrescu* primar, *Al. Stamati* ajutor.

Dela 8 Aprilie 1907 —19 Ianuarie 1910, *Eugen E. Sunguroff* primar, *N. Drăguşanu* ajutor.

Dela 24 Ianuarie 1910—31 Octomvrie 1912, *Ioan Alexandrescu* primar, *Onoriu Mironescu* ajutor.

Dela 1 Noemvrie 1912—10 Ianuarie 1914, *Artur Gorovei,* primar şi *Vasile Ciurea* ajutor.

La 10 Ianuarie 1914, *Octav Lovinescu* primar şi *Ion Mazere* ajutor.

Edilitate.

In 1849 s'a făcut şanţul care desparte oraşul de satul Şoldăneşti, şi se încheie un contract cu inginerul Ioan Haubiţ, ca să ridice planul oraşului. După instrucţiunile date de Mihail Kogălniceanu, Director al Departamentului Lucrărilor publice, se iau o serie de măsuri în ceeace priveşte construcţia caselor, şoseluirea uliţelor şi înfrumuseţarea oraşului.

Oraşul era împărţit în două sectoare: *ceasta albă* se numea partea dinspre Şoldăneşti şi *ceasta neagră* partea dinspre Tâmpeşti.

Din timpuri vechi, oraşul a avut arhitecţi. Prin 1849 arhitectul Iancu Bolber era fără ştiinţă de carte, din care pricină a şi fost îndepărtat, din ordinul Departamentului. In locul lui Bolber, un simplu zidar, a fost numit arhitect Haubiţ, iar prin 1850 găsim arhitect pe Kurek. Arhitecţi ai oraşului au mai fost Bobinski, Poplaski, Peceny; acesta din urmă a făcut şi planul actualului local al Primăriei, zidit de primarul Iorgu Radu. Insărcinare de arhitect a mai avut, în ultimii ani, Iancu Urechianu, care era, în acelaşi timp şi secretar al comunei, şi fusese conductor de poduri şi şosele, în serviciul judeţului Suceava.

Strade. — Cum s'au numit primele strade din Folticeni, nu ştim; probabil că nici nu aveau nume. Un act din 12 Fevruarie 1790 vorbeşte de nişte case vândute preotului Ioan, „care sânt în târgul Şomuzului, pe moşia dumisale Banului Ioan Başotă, care case sânt *în capătul uliţii ce vine despre Şomuz spre Biserică*". Chiar mult mai târziu în 1837, un act vorbeşte de „*uliţa ce merge la biserica sfântului Ilie*". In 1844 se menţionează: „*hudiţa ce vine lângă casele Creţoaei şi a spiţărului*", şi mai târziu, în 1852, Neculai Boian vinde lui Tănasă Huţu'ean „*un loc în uliţa despre hotarul Şoldăneştilor*". Planul oraşului făcut în 1851, numeşte: „*uliţa despre Şoldăneşti*", şi „*uliţa în dosul uliţii Tâmpeşti*". In 1855 se vinde un loc „*cu faţa spre uliţa a doua ce iese spre căsăpie.*

In 1850, Eforia trimite Departamentului lista cu 12 uliţi şi 12 hudiţi din Folticeni. Aceste erau: uliţa Tâmpeştilor, 'a lui Dragoş, a

Radului, a Rădăşenilor, a Căsăpiei, uliţa Mare, a Cişmelei, a Velniţelor, uliţa Nouă, a Feredeului şi a Folticenilor vechi.

Hudiţile erau: a Sf. Adormiri, a Lazului, hudiţa M'că, hudiţa Strâmbă, a lui Baer, a Medeanului I, a Pleşescului, a Eforiei şi a Focşănenilor.

In planul din 1851 al oraşului, pentru partea Agăi Dimitrie Cantacuzino, adică parte care vine în spre părăul Buciumenilor, compusă din mahalaua Sf. Neculai şi mahalaua Tâmpeşti, sunt trecute următoatoarele strade: uliţa despre Şoldăneşti, uliţa Coteştilor, Tâmpeşti, uliţa în dosul uliţii Tâmpeşti, mahalaua Sf. Neculai, uliţa Buciumenilor, uliţa Nouă, uliţa Spitalului, a Rădăşenilor, a Căsăpiei, uliţa Mare, a Sucevei, uliţa Botoşanilor.

Uliţa Sucevei se mai numea şi a Nimercenilor. In acte din 1864 stradele se numeau mahala; găsim menţionate, în acte: mahalaua feredeului, mahalaua părăul Ciurii, mahalaua Ciurii din dos, mahalaua Broscăriei.

Stradele — uliţile şi hudiţile — din Folticeni, la început au fost nişte drumuri ca prin toate satele, drumuri lăsate în voia lui Dumnezeu; unele dintre ele nu aveau nici măcar şanţuri pe margeni, pentru scurgerea apelor din ploi.

Primul trotoar, în Folticeni, a fost încercat în anul 1884, când s'au făcut câţiva metri, din ciment şi borduri din piatră de Hârtop, din colţul întretăerei stradei Mari cu strada Primăriei, până în dreptul farmaciei Vorel, astăzi casa cu No. 300, din strada Regele Carol II. Matei Millo, în primul său primăriat, 1888—1895, a făcut trotuarul de pe strada Mare, şi altele câteva mai scurte, întrebuinţând borduri de granit şi dale de piatră, dela o carieră din Bucovina, un material foarte bun şi rezistent, şi cu înfăţişare frumoasă, care ţine întreg şi astăzi, după aproape 50 de ani.

In scurtul interval de mai puţin de 2 ani (20 Octombrie 1895-10 Septembrie 1897), primarul Iorgu Radu a construit trotuare pe toate stradele oraşului. Pe unele străzi dela periferie, a pus numai borduri de granit, pentru a se curma abuzul locuitorilor cari mereu înaintau cu clădirile lor pe cuprinsul stradelor, dar în loc de dale a aşternut un strat gros de prundiş bine cernut, cum sunt aleele prin grădini, dar care nu a fost întreţinut cum se cuvine şi a dispărut sub glodul necurăţit.

Luminatul oraşului. — Multă vreme, dela întemeierea lui, oraşul nu a ştiut ce este aceea luminatul stradelor. In „iraturile târgului Folticeni" pe anul 1832, adică în bugetul pe acel an, este trecută suma

de 144 lei pentru 24 fânare, şi 1440 lei „hacul", adică leafa, pentru patru fânaragii, câte 30 lei pe lună. In 1842 erau 6 fânaragii, în 1849 sunt nouă, care aveau de îngrijit 42 fânare. Pentru lumină se cheltuia 2852 lei 102 parale, pe 741 ocă lumânări de său, pentru 114 nopţi în 6 luni de iarnă, câte 6 ½ ocă pe noapte, şi 1559 lei 30 parale pentru 90 nopţi în 6 luni de vară, câte 4 ½ ocă pe noapte.

Peste un număr de ani, în loc de lumânări de său, se întrebuinţau lămpi cu petrol, care au fost înlocuite, în centrul oraşului, cu lămpi numite Washington, iar în 1913, comuna a făcut împrumut pentru întroducerea luminii electrice, primar fiind Artur Gorovei. Planul instalaţiei a fost făcut de d-l inginer Letourneur şi lucrările s'au adjudecat asupra societăţii „Energia" din Bucureşti. S'a construit uzina, s'au adus din Germania, maşinăriile şi firele necesare, s'au aşeşat stâlpii pe străzi, dar intervenind operaţiile militare de peste Dunăre, lucrările au fost suspendate şi abia după războiul mondial, în 1925, au licărit primele becuri electrice în Folticeni.

Paza oraşului. — Conform regulamentului organic, fiecare oraş trebuia să aibă un serviciu special pentru pază, sub conducerea unui *Poliţaiu*; agenţii poliţiei aveau şi menirea să aducă la îndeplinire ordinele autorităţilor.

Prima menţiune despre existenţa unui poliţaiu, în Folticeni, o găsim în raportul adresat Departamentului din lăuntru, de către Eforie, la 22 Iunie 1842. Isprăvnicia a orânduit 30 de oameni de strajă, pe fiecare noapte, din care 20 creştini şi 10 evrei. Osebit, mai făceau serviciu de pază un număr de jandarmi.

Paza contra focului. — Una dintre cele mai mari primejdii la care era expusă populaţia oraşului, era focul. In 1841, Isprăvnicia raportează Departamentului că focurile se ţin lanţ. La 27 Maiu se aprinseşe un grajd; pe uliţa Mare, acoperit cu stuf, şi din lipsă de instrumente pojărniceşti, a ars toată strada. După cinci zile, tot în uliţa Mare, au ars casele ce mai rămăseseră, iar la 25 Septembrie au ars casele ce se refăcuseră în parte.

In 1840, exista o singură „tulumbă", cumpărată de Comunitatea israelită, care fece şi un „smet", adică un deviz de „uneltele pojărniceşti ce trebuiesc în târgul Folticeni", care se ridica la suma de 20341 lei.

In 1841, Isprăvnicia dispune ca în fiecare noapte câte zece mahalagii să se orânduiască pe la căzile cu apă de pe strade, şi la tulumbă. In 1842 s'au alcătuit înadins hornari, ca să şteargă hogeagurile şi în 1845, la înfiinţarea Eforiei, se organizează serviciul pompieriei.

Pentru a înlătura primejdia de foc, autoritatea a oprit sub pedeapsă, pe orăşăni de a fuma pe străzi, sau în grădina pubiică şi în localurile autorităţilor.

In 1849 corpul pompierilor se compunea din un „unterofiţer" şi 20 pompieri, dintre care Gheorghe Bucur era dat „spre învăţătură la compania pompierilor din Capitală".

Din diferite dosare şi acte se vede că în 1849 poliţaiu al oraşului şi comandir de pompieri era *Filipovici*, iar în Noemvrie acelaşi an a fost numit comandir „cornetul" *Dimitrie Pangal*, care cerând a fi „ovolnit", la 12 Aprilie 1850 a fost înlocuit cu Şatrarul *Matei Galler*.

Alimentarea oraşului cu apă. — Indestularea cu apă a satelor s'a făcut, în trecut ca şi astăzi, prin fântânile particulare şi prin acele pe care sentimentul religios îndeamnă pe creştini să le sape pe margenile drumurilor şi pe locuri care nu li aparţin. Când s'a înfiinţat târgul, s'au făcut fântâni de către acei cari simţeau nevoie de ele. In 1847, Obştia târgului cere Eforiei să facă fântâni pe uliţa Tâmpeşti, unde nu era niciuna, şi Eforia începe tratări pentru captarea unor isvoare care să alimenteze oraşul prin cişmele.

In 1846, Eforia trimisese Departamentului, spre aprobare, proiectul unei lucrări propusă de Dimitrie Suilgiu din Huşi, care venise în Folticeni, făcuse cercetări şi cerea câte 20 lei 24 parale de stânjen, pentru aducerea apei şi facerea a trei cişmele, şi câte două sute galbeni pentru un „havuz", rezervor de piatră, în care să se păstreze apa, pentru cazuri de incendiu. Proiectul se aprobă, suilgiul îşi aduce materialul necesar dar Aga Cantacuzino îl opreşte, pentru că isvoarele erau pe moşia sa Buciumenii.

Eforia se găsea în situaţie critică: avea un contract cu suilgiul, îi avansase o sumă de bani, dar lucrarea nu se putea efectua. In apropiere de aceste isvoare, chiar în satul Buciumeni, în livada răzăşului Iordache Buciumanu, era un isvor pe care acesta îl arendase doctorului Ioan Diaconovici, şi acesta făcuse acolo un „feredeu obştesc". Eforii vor să utilizeze acest isvor, dar Buciumanu se opune, iar Departamentul dispune să înceapă acolo lucrările. In acelaş timp intervine şi Doctorul Departamentului, care arată că în iazurile dela Buciumeni se păstrează lipitorile „pentru trebuinţa bolnavilor din cuprinsul acestui ţinut", că „rânduitul spre privigherea iazului cu lipitori dela Buciumeni", arată că dacă s'ar îngădui secarea iazurilor, „însemnătorul număr de lipitori ce este în ele pot pieri".

Departamentul a dispus să se facă lucrarea, şi s'a făcut conducta

şi trei cişmele: una în faţa casei postelnicului Alecu Botez-Forăscu, una în faţa bisericei „Adormirea" şi a treia în „medeanul casei Eforiei", adică pe locul actualei Primării. Casa Postelnicului Forăscu, este actualul palat al Prefecturei.

In acest timp, Cantacuzino vânduse isvoarele de pe moşia sa Căminarului Filipovici, care, în 1850, când Domnitorul Grigori Ghica vizitează Folticenii, în faţa Domnitorului dăruieşte târgului isvoarele cumpărate dela Aga Dimitrie Cantacuzino. Domnitorul Ghica, dăruieşte, tot atunci, suma de patru mii lei, pentru tragerea isvorului dăruit de Filipovici. Pentru această lucrare, Eforia face o învoială cu suilgiul Dimitrie Velicovici, pe care însă Departamentul nu o aprobă, găsind preţul prea împovărător, şi dispune a se regula cele de cuviinţă cu arhitectul oraşului, Franz Kurek.

Până în 1908 nu s'a ocupat nimeni de chestiunea apei, şi în acel an, primarul Eugen Eug. Sunguroff a făcut lucrări pentru îndestularea oraşului cu apă. După cercetările geologului G. Murgoci, s'a întocmit de Inginerul Zorio din Botoşani, un proiect de aducerea apei din isvoarele dela Brădăţel, ceeace nu s'a realizat. In 1913, primarul Artur Gorovei a însărcinat pe inginerul Letourneur din Constanţa, care avea la activul său captarea apei pentru acel oraş, să facă studii pentru rezolvarea chestiunei apei la Folticeni. Acesta a dat părerea alimentărei cu apă subterană din şesul Moldovei, aceiaşi apă care, captată la Timişeşti, alimentează Iaşul. Analiza făcută la laboratorul din Bucureşti a arătat că această apă este ideală, iar sondajele dovedeau că se găsesc cantităţi de apă, a cărora captare nu prezintă nici o dificultate tehnică.

Terenul pe care urma să se facă lucrările de captare şi conducta erau proprietatea d-lui Alexandru Cantacuzino Paşcanu, care oferea să facă pe cheltuiala sa, lucrările de captare, dăruia comunei tot terenul necesar, dar cu o condiţie arătată în o scrisoare către dl. primar Gorovei; „Lucrările preparatoare, darea în antrepriză şi confirmarea licitaţiunilor să se facă sub administraţia D-voastre ca primar al oraşului". Această condiţiune nu putea să fie acceptată de consiliul comunal, şi chestiunea alimentărei oraşului cu apă a rămas nerezolvată.

Serviciul medical. — Medici fiind puţini în Moldova, pe la începutul veacului trecut, nu poate să pară lucru extraordinar că, în Folticeni, mult mai târziu se pomeneşte despre existenţa doctorilor în medicină. Lumea din acest oraş, chiar şi boerimea, recurgea, la nevoie, la ştiinţa medicilor empirici, la babe, care întrebuinţau descântece şi

diferite leacuri casnice, al căror efect, de multe ori, era tocmai opus scopului urmărit. Inainte de a fi primul medic în Folticeni, s'a înfiinţat farmacie şi farmacistul înlocuia pe medic. Farmacistul făcea diagnoza boalei, el prescria cura de urmat, şi uneori făcea chiar mici operaţii care se şi întâmplau să reuşească.

Primul farmacist din Folticeni, *Vasilcovski*, a fost dintre aceştia.

In 1842 se stabileşte, în Folticeni, primul doctor în medicină, «hirurg şi acuşor», *Ignatz Diaconovici*. Reclamaţii şi denunţuri la Departament, că Vasilcovski vinde doftoriile cu preţuri mari, că «face curi» bolnavilor şi sufere de patima beţiei, au de efect că, după inspecţia doctorului Aga Costache Vârnav, i se ridică lui Vasilcovski dreptul de a ţine farmacie, care se dă lui *Carol Vorel*.

Inmulţindu-se populaţia, şi lumea începând a se deprinde cu serviciile medicilor, se simţea nevoia şi de alţi medici în oraş. In lista doctorilor din 1842, cari au voie a practica în Moldova, este la Folticeni Dr. hirurg I. *Finkelstein*. S'au stabilit apoi doctorii *Bitinger*, *Emil Toff*, *Rickert*, *Duşescu*, *Zamfirescau*, *Grandea*, *Hepites*, *Petroni*, *Gutman Schapira* şi eminentul Dr. *Ioan Rossignon*.

Farmaciile. — Hrisovul domnesc din 30 August 1825, împuterniceşte pe *Gheorghe Vasilcovski* spiţăr, să deschidă o spiţărie în Folticeni, care la 21 Fevruarie 1827 cere Domnitorului să-i îngăduie să-şi facă spiţărie în Botoşani sau în Iaşi, ceeace se vede că nu i s'a aprobat şi a continuat profesiunea în Folticeni, până în 1842 când, ridicându-i-se dreptul, l-a vândut lui *Iohan Gorghias*, spiţăr din Botoşani, şi acesta lui *Carol Vorel*.

Carol Vorel a fost una din figurile cele mai interesante ale Folticenilor de altă dată. Om cult, cinstit în cea mai întinsă înţelegere a cuvântului, pasionat pomicultor, lui se datoreşte înfrumuseţarea oraşului acestuia cu grădinile care-i fac o podoabă puţin răspândită în alte oraşe din Moldova. El a plantat grădina publică de astăzi şi grădina Prefecturei, ai cărei arbori au fost apoi tăiaţi, în zilele noastre, pentru a se face parcuri de flori.

Murind Carol Vorel, fiica sa a vândut farmacia «la Hygeia» lui *Kiril Kisielewski*, cu actul din 4 Februarie 1893, după moartea căruia moştenitorii săi, au vândut-o farmacistului Ghelberg.

Cu decretul domnesc No. 150, din 29 Ianuarie 1868, se acordă lui *C. Racoviţă*, concesiunea unei a doua farmacii în Folticeni, pe care acesta o trece lui Julius Puretzki, la 20 Sept. 1871 ; acesta o trece, la 22 Noemv. 1873, lui *Ernest Bretner*, dela care, la 4 Ianuarie 1875, o

cumpără *Dr. Samoil Torceaner*, medic din Bacău, care, la 10 April 1901, o vinde lui *Ioan Blându.*

Spitale. — In 1782 Comunitatea israelită a construit baia care trăieşte şi astăzi, iar la 1828 a fundat spitalul. Boerimea din Folticeni se gândea la mijloacele cu care s'ar funda şi întreţine un spital „în centrul acestei politii», în Sept. 1850, când Ghica Vodă a trecut prin Folticeni, i s'a înmânat o cerere în acest sens, şi Domnitorul a făgăduit să îndeplinească cerinţele târgoveţilor. Departamentul bisericesc, căruia i se trimisese spre chibzuinţă cererea, răspunde că nu se poate admite să facă un spital din fondurile ce le are.

In 1851, fostul protoiereu Iftime Stamati începe a zidi, pe socoteala lui, spitalul de astăzi, dar abia peste nouă ani spitalul începe să funcţioneze. Nu era suficient să existe un local de spital, trebuiau asigurate nişte venituri anuale şi fixe. Eforia propunea să afecteze, pentru susţinerea spitalului, veniturile iarmarocului de Sf. Ilie, ceeace se realizează după multe intervenţii şi dificultăţi. Boerii din Folticeni încep să contribuiască la mărirea veniturilor spitalului. Maria Moruzi, proprietara moşiei Dumbrăviţa, încredinţează lui Matei Gane, 80 galbeni, în acest scop; Banul Vasile Dimitriu hărăzeşte veniturile bezmănului pe locurile rămase nerăscumpărate de pe partea de sus a târgului, care erau proprietatea lui; fraţii Dimitrie, Iancu, Vasile şi Nicu Cantacuzino dăruiesc venitul unui trunchiu de căsăpie, a unei mumgerii şi a unei pitării, astfel că, în 1859, spitalul dispunea de următoarele venituri: 8691 lei venitul iarmarocului şi a rohatcelor de pe anul 1858, alţi 5550 lei venitul donaţiunei fraţilor Cantacuzino şi 2220 lei venitul donaţiunei Banului Dimitriu.

La 5 Martie, „vieţuitorii" din Folticeni aleg epitropi ai spitalului, pe Vornicul Alecu Botez-Forăscu, Postelnicul Vasile Cantacuzino şi Paharnicul Ioan Teodoru. Acesta din urmă demisionează, şi în locu-i este ales Ion Filipovici, persoană neagreată de Iftime Stamati, de unde se nasc o sumedenie de nemulţămiri şi dificultăţi. Epitropii angajează medic pe Bitinger, dar Stamati refuză să dea în primire clădirea spitalului, cerând să se aleagă alţi epitropi, şi numai după multe stăruinţi lucrurile se liniştesc. se aleg epitropi primiţi şi de Stamati, pe Postelnicul Alecu Millo, Banul Vasile Dimitriu şi Slugerul Dimitrie Gheorghiu şi la 21 Iunie 1860, Episcopul Romanului semnează actul prin care constată sfinţirea paraclisului cu hramul Sfântul Cuvios Iftimie cel mare când se deschide şi spitalul.

Starea economică.

Incă dela întemerea orașului trebue să fi fost o importantă mișcare comercială, în Folticeni, de vreme ce la 1795, Mihail Constantin Suțu Voevod, voind să vie în ajutorul bisericei cu hramul Sf. Gheorghe din târgul Herța, o miluește „și cu mortăsăpia târgului Fulticenii ot ținut Sucevei, din care târg să aibă a lua venitul mortăsăpiei câte 24 bani de toată vita, cal, iapă, bou, vacă sau catâr, ce se va vinde într'acel târg, care venit măcar că a fost a vămii domnești, dar Domnia mea l-am dat danie și miluire acestei svintei biserici, să fie volnici cu cartea Domniei mele a lua acest venit de acum înainte și în veci, iar vameșii, carvasarii gospod întru nimică să nu se amestece la venitul acesta, la care poroncim Domnia mea, dumniavoastră ispravnicii ținut Sucevii să dați tot chipul de agiutor vechilului ce vor rândui epitropii acestei biserici spre a lua venitul acesta dela ori fieștecarele după vechiul obiceiu. Aceasta poroncim.—1795 ghenar 7 dni" (1).

Taxele acestea din vânzările de vite trebue să fi reprezentat o sumă însemnată, pentru a se gândi Domnitorul țării să facă din ele venit unei biserici, de care se interesa.

O scrisoare din 16 Iulie 1826, adresată fraților Focșăneanu, negustori din Folticeni, arată că încă de pe atunci erau legături comerciale între Folticeni și București.

Iată scrisoarea aceasta, foarte interesantă: (2)

Multă sănătate la neguțătorii Focșăneni.

Iată am triimes pe acești doi negustori Bucureșteni înpreună cu dumnealui odobașa Memeta și să caute trebuințele sale, și D-ta să li fii purtătoriu de grijă pentru orice trebuință vor ave. Și la fratele D-tale multă sănătate, și la toți negustorii jidovi ce vor fi acolo multă sănătate. Și acești unde or vrea să meargă să li porți de grijă și să mergi în-

1. — Gh. Ghibănescu. Dorohoiul p. 77.
2. — In colecția de documente a autorului.

preună cu dânşii fiind şi aestă treabă tot a me, şi cum m'a căutat pe mine asemene să-l caute şi pe dânşii. 1825 Iuli 16.

A D-tale de bine voitororiu,

ISMAIL AGA

ce a fost beşleagă în vremea volintirilor şi acum sânt la Roman.

Cei mai importanţi comercianţi din Folticeni, chiar dela înfiinţarea târgului, au fost fraţii Focşăneanu, familie care s'a menţinut până pe la începutul veacului acestuia. Din o parte a corespondenţii lor, care s'a mai păstrat (1), avem informaţii foarte preţioase despre comerţul din Folticeni.

O scrisoare din Lemberg, cu data de 28 Noemvrie 1818, adresată lui *Berl Abraham Fockschaner*, în *Foltischan*, arată că pentru procurarea mărfei de care avea nevoie, Focşăneanu se ducea la Leipzig, de unde îi veneau comenzile.

Pentru amănuntele pe care le cuprinde, scrisoarea aceasta merită să fie reprodusă în întregime. Traducem din textul german:

M'a bucurat foarte mult, aflând din iubită Dv. scrisoare, primită astăzi, că aţi sosit acasă sănătos şi fercit, şi că aţi găsit totul în starea cea mai bună. Din cele ce mă însărcinati, prin această scrisoare, mă voiu îngriji în modul cel mai multămitor, pe cât îmi va fi cu putinţă. Mărfurile Dv. din Leipzig au fost expediate, conform dispoziţiei Dv. verbale, acum 5 zile, către dl. *Hersch Barber* din *Suceava*, după cum am scris şi acestuia în privinţa celor 13 colete, ca să vă servească după dorinţa Dv.

Alăturat vă remit contul cuvenit, pentru care îmi datoraţi din ziua de astăzi, fl 2217, 24, şi binevoiţi a mă bucura cu trimeterile Dv. de numerar cât mai curând posibil. Veţi vedea, din acest cont, cât de mult sunteţi favorizat ca amic al casei mele, întrucât transportul vă revine aşa de eftin, ca şi cum aţi fi lăsat să meargă averea Dv. prin Brün, ca de obiceiu. De sigur că eu câştig din aceasta puţin, sau mai bine zis nimică, iar Dv. mai aveţi avantajul că obţineţi marfa mai repede ca de obiceiu. In schimb trebue să vă rog ca să fiţi aşa de amabil faţă de mine, de a nu spune nimănui despre acest preţ, şi a afirma că s'a socotit 5 galbeni dela Leipzig până la Suceava.

Vă salut cu stimă amicală.

p. pr. *Joseph Ritter*
f. a. Slegert

---

1. — Toată corespondenţa ce se reproduce în acest capitol, este din colecţia de documente a autorului.

Contul menționat în această scrisoare, se prezintă astfel:

Lemberg, 28 Noemvrie 1818

D-lui Berl Abraham Fockschaner in Foltischan

	Debit
La 27 Oct. primit în numerar în Leipzig 150 ducați	fl. 693.45
Transport dela Leipzig la Suceava, 13 colete No. 1—13, Etr. 69 3/4	1396,6
Vama	117,9
Dobânzi la 16 ducați dela 27 Octomvrie până azi, a 1 1/2 c/o	10,24
	fl. 2217,24

Adresa acestei scrisori, pe lângă localitatea „Foltischan in der Moldau", mai are alăturea și indicația «Suczawa». Probabil că toată corespondența lui Focșăneanu se înmâna lui Barber, în Suceava; acest Barber îi trimite lui Focșăneanu scrisoarea din Lemberg, cu o altă scrisoare a lui, în evreește, în care, între altele, îi spune că Ritter îl informează cum că șalurile de Freiberg costă 6 1/2 galbeni; că „vase de bucătărie a preluat deja dela Heilpern". Ii mai spune: „Socoteala celor două lăzi a d-lui Moișe, i-o va trimite Ritter, și o va scădea din contul Dv. Zahăr nu vă poate trimete, de oarece trebue luat numai butoaie de câte un centum". (1)

Moișe, despre care vorbește Barber, este negustorul Moses Hirsch din Focșani, care-și comanda mărfurile din Leipzig, prin intermediul și cu garanția lui Berl Abraham Focșăneanu din Folticeni, Aceasta rezultă din o altă scrisoare, dela 2 Decemvrie 1918. a lui Ritter.

In această scrisoare, Ritter îl întreabă pe Focșăneanu: „Binevoiți a-mi spune dacă și cui ați predat polița asupra inginerului, de oarece nu o găsesc între hârtiile mele".

O scrisoare evreiască, dela 19 Decemvrie 1818, expediată din Kenty, și semnată de Eisig Ungar, are adresa astfel făcută: „Herrn Berl Abraham Fokschanner von Foltischa. pr. Lemberg. Suczava." Factura din această scrisoare ni dă următoarele indicați:

O ladă signa N. B. greutatea 258 funduri.

19	bucăți pingele (?) fine a 15 1/4 f.	f. 289,45
6	— saghet albastru fine a 15 3/4 f.	97,30
1	— servet roșu	13,15
1	— Flamirtes lat	4
		f. 426,45

1. — Traducerea documentelor din limba evreiască este făcută de dl. avocat Selinger, din Folticeni.

La 7 Aprilie 1819, Ritter trimite lui Focşăneanu o scrisoare, cu factura:

Lemberg, 5 April 1819

D-lui B. A Fockschaner in Foltischan

Am primit dela Fraţii Lisner din Steinschönau şi am expediat prin Sali Bayar din Cernăuţi spre reexpediere la dl Herş Barber din Suceava:

BAF 1 ladă No. 3. Funduri 239.

avizat	WF. 313,52
transport şi spese	6,17
fracht şi dobânzi f. 24	57.22
fracht p. Cernăuţi f. 7	16,44
provizion şi poştă	3,45
	wf. 398

In conturile ce le face, Ritter scrie că Focşăneanu îi rămâne debitor cu cf. 626,29, în „monete turceşti".

In Folticeni se aduceau mărfuri şi din *Bielitz*.

La 2 Februarie 1826, Echezkiel Herzberg din Bielitz scrie lui Focşăneanu că-i trimite, prin Herş Barber, patru lăzi de şaluri, şi-i restituie poliţa de 1824 galbeni.

Poliţa aceasta e interesantă. Aproape nu se deosebeşte de poliţa de astăzi. E tipărită. O reproducem, subliniind cuvintele scrise cu mâna:

Bielitz den *5-ten August* 1825. Pr. *cf 1824 fünf Monate a dato* zahlen *wir* gegen diesen *unsern* Sola Wechselbrief an die Ordre *des Herrn Heinrich Herzberg die Summe von Gulden Eintausend achthundert zwanzig vier Wiener* den Werth haben *wir an* empfangen leiste zur Zeit richtige Zahlung laut Wechselrechten.

An *uns* selbst . . . .

Sola in . . . .

und allen Orten.

Poliţa este iscălită astfel:

Dav. Berl fiul lui Abraham, amintirea celui drept binecuvântat. Focşaner (să se înalţe).

Din *Breslau* venia în Folticeni zahărul.

La 8 Octomvrie 1829, Wih. Fried. Wolmann scrie lui Focşăneanu:

Butoiul de zahăr comandat prin trecerea Dv. l-am expediat, la 6 crt., prin căruşul Jos. Sperlich din Rebersdorff, în 7 1/2 f. w. w. fracht, la d-nii Ritter şi fii din Lemberg. Conform notei jos arătate, suma este de . . . f. 363, 11 pro 6 Ianuarie 1830. pe care sumă veţi binevoi a o achita numiţilor amici. Intre timp zaharul s'a scumpit simţitor, şi nu este mai eftin ca 4 1/4, spre cunoştinţă, cu tendinţi spre urcare.

In notă se arată că s'a expediat 1 butoiu *Hamburger rafinat*, în W. Pp. No. 1, 92 Brutto, Netto 61 funduri, 16 litre a 4 1/12, în valoare de 251, 24, 2.

Din Viena, cu scrisoarea din 26 Octomvrie 1829, Ioh. Azaria trimite lui Focşăneanu, tot prin Ritter şi Fiul, un pachet cu „Goldburitage" No. 1 „Vă scrisesem că preţul acestora este de 15 f. de bucată dar mi-a fost cu neputinţă să le obţin, de oarece se vând cu 17 f. bucata; dar fiindcă erau deja comandate, le am obţinut cu preţul eftin de 15 1/2 bucata".

La 28 Octombrie 1829, Ritter trimite lui Focşăneanu prin Barber, un butoiu cu 1182 funduri zahăr dela Wollmann din Breslau; o ladă cu mărfuri dela Dürschner din Viena şi o ladă dela Wagner, din Karlsbad.

Cu factura din 6 Noemvrie 1829, Joh. Azaria expediază din Viena:

7 bucăţi «Goldburitage» a cf. 15 1/2	cf. 108,30
32 — ţesături de aur No. 0 a 33	52,48
32 — dto No, 0 1/2 a 34	54,24
7 1/2 bucăţi cordon de aur a 33	11,58
6 bucăţi dto a 33	9,54
200 bucăţi oase de balenă	33,20
pentru ambalaj	30
cf.	271,24
Provizion 2 o/o	5,25
	276,49

Azaria, din Viena, mai trimete «Goldburitage" în cursul anului 1829, şi din scrisorile lui se vede că Focşăneanu făcea, în fiecare an, voiajuri la Viena, în interesele comerţului.

La 11 Ianuarie 1830, Ritter scrie lui Focşăneanu: «In trecerea Dv. prin Lemberg vă veţi fi convins singur cât de rău îi merge lui Lohsin al nostru, şi că riscăm chiar să-l pierdem. Este deci necesar să facem ordine în afacerile noastre, cât mai curând posibil, ca acestea să poată să fie salvate. De aceea vă invităm şi aşteptăm dela Dv. ca unul din cei mai vechi şi mai bun dintre prietenii noştri de afaceri, ca să achitaţi toate tratele Dv. exact la scadenţa lor. Dacă va voi Dumnezeu, vom mai face afaceri mulţi ani, şi dacă ne putem bizui pe punctalitatea Dv. atunci ne veţi găsi întotdeauna gata de a vă servi".

Intr'un act, fără dată: «Rechnung für den Herrn *Faikschaner* in *Woldschau*" — de sigur: „Focşăneanu în Folticeni", se vede că se aduceau *cutiuţe* din Karlsbad şi mărfuri de tâmplărie.

In 1845 era o mare criză financiară în Viena. La 8 Octomvrie

Hammer et Schmidt din Leipzig, scriu lui Israel Fokschaner Sohne, tot prin intermediul lui Herşcu Barber din Suceava, următoarele: «Acceptele domiciliate în Viena suntem nevoiţi spre regretul nostru a vi le înapoia, de oarece atât aici cât şi la Viena este o criză extraordinară de bani, încât afacerile de schimb merg foarte rău, şi mai ales poliţile domiciliate în Viena nici nu se pot plasa".

* * *

Comerţul a fost exercitat totdeauna, în oraşul Folticeni, ca şi în toată Moldova, de străini, şi în special de evrei.

Cel întăi comerciant român în Folticeni, din timpurile mai recente a fost *Alexandru Hulubei*, afară de alţi români cari făceau un comerţ mai simplu, ca brânzari, lumânărari, şi alte mici afaceri mărunte. Hulubei, după ce fusese funcţionar, subprefect, prin 1875 a deschis prima „librărie" în Folticeni. De fapt nu era o librărie, ci o papetărie, depozit de ziare şi debit de tutun.

Până la Hulubei, articolele de papetărie se vindeau la băcănii. Hârtie, cerneală, creione, condeie, peniţe, numai la băcănie se puteau găsi. Creioane erau numai un singur fel, ordinare de un lemn alb. Cărţi nu se vindeau nicăieri, şi nici ziare. Puţinii cetitori îşi procurau cărţile cu ocazii, din Iaşi, ori din Bucureşti, iar ziare intrau în oraş numai acele care se primeau de abonaţi.

Vânzarea ziarelor cu numărul a început la 1877, pe vremea războiului cu turcii. Ziarul *Războlul* lui Grandea, a fost cel întăi care a inaugurat sistemul acesta, în librăria lui Hulubei.

Cărţile de şcoală se procurau de profesorii respectivi, cari luau, peste preţul cărţii, un adaus pentru transport şi un mic folos pentru dânşii. La înfiinţarea librăriei lui Hulubei, cărţile de şcoală se vindeau la el.

Comerţul de băcănie a ispitit pe creştinii din Folticeni, fiind considerat ca rentabil.

Băcănii mari au fost totdeauna în acest oraş, un centru important comercial, mai cu samă din cauza iarmarocului vestit de Sfântul Ilie. Pe la 1870 era cunoscută, ca mai mare şi mai importantă, băcănia lui *Iţic Purcel*, al cărui nume de familie adevărat era *Iţic Albert*. Contimporani cu dânsul erau băcănii *Moise Volf Bacal* şi *Marcu Bacal*. A venit apoi *Strul Bacalu*, cu o băcănie tot aşa de mare, care furnisa toate dughenile din satele de prin împrejurimi.

Din iniţiativa câtorva români din oraş, şi după îndemnul lui *Gheorghe Măcărescu*, cumnat cu Hulubei, s'a încercat prima cooperativă pentru comerţul de băcănie, în Folticeni, prin 1885.

Infiinţată cu un capital adunat prin cotizaţiile membrilor, compuşi dintre fruntaşii oraşului, băcănia aceasta a fost pusă sub conducerea unuia Baican, adus din Paşcani, cu reputaţia de specialist.

Nu a trecut, însă, mult timp, şi deşi băcănia făcea bune afaceri, se vindea marfă în cantităţi mari, cumpărătorii principali fiind însăşi membrii cooperativei, totuşi afacerea a trebuit să fie lichidată.

Peste câţiva ani, în 1900, s'a făcut o nouă încercare cu o societate cooperativă „pentru toate obiectele de consumaţie şi de prima necesitate", care a organizat deocamdată o băcănie sistematică. Societatea se numea „Şomuzul", după numele părăului care curge pe la marginea oraşului, dar nici această încercare n'a avut un sfârşit mai bun.

Dela începutul intemeerei oraşului Folticeni, s'au aşezat aici şi oameni cari făceau meserie de cămătari, împrumători, de bani. Cei intăi cămătari din Folticeni, de cari pomenesc documentele, au fost doi armeni: *Pătraşcu Mane* şi *Bogdan Său.*

La 1797 Martie 1, Ion Brăhariu fiind dator giupânului Pătraşcu şi giupânului Bogdan Său, cu una sută doi lei, celui întăi cu 70 lei şi celui al doilea cu 32, de trei ani de zile, cu dobândă „*la zece unprezece pe an*", şi neputând să plătească aceşti bani, a cerut Isprăvniciei să i se vândă, prin mezat, casele ce le avea în Folticeni.

La 23 Martie 1797, Isprăvnicia dă următorul act, foarte interesant:

Dela isprăvnicia ţinutului Sucevii

Un Ion Brăhariul din târgul Folticeni fiind drept dator lui Pătraşcu Mane cu 70 lei, cu zapis dela (17) 94, fiind arătat să deie şi dobândă la zece unsprezece pe an, care cu capete cu dobândă se fac peste tot 90 lei 50 bani păr la (17)97 mart 21, şi lui Bogdan Arman Său iarăş cu alt zapis dator cu 32 lei, tot dela (17)94 august 23, şi iarăş cu această dobândă, care peste tot fac 41 lei 40 bani, şi viind la Isprăvnicie au cerut după tăria zapiselor să li se facă înplinirea banilor, s'au chemat pe numitul datornic şi i s'au cetit zapisele, şi el au arătat că adevărate sânt şi că este drept dator cu acei bani, dar fiindcă n'are nici o putere alt chip să poată plăti, decât că are în târgul Folticeni o casă lângă biserică, care casă este şi prin zapise pusă amanet la numiţii creditori, au început să facă rugăminte ca să i se scoată acele case la mezat, şi cât vor ieşi până la 40 zile, să se deie acelui ce pe urmă va adăugi mezat, şi din câţi bani vor ieşi, să se deie întăi banii acelor creditori unde casele sănt puse amanet. După cererea lui Ion Brăhariu s'au scos casele la mezat, şi străgându-se 40 zile, au ieşit 195 lei, adăogind

cel de pe urmă mezat dumnealui *Stamati Gongi*, dascal grec. Pe urmă au venit şi au făcut rugăminte ca să i se mai puie vade de 15 zile, pără a să vie un Gheorghie, feciorul său, să aducă banii, după care cerere a lui au şi dat zapis la Isprăvnicie că pără la 15 zile de nu va veni feciorul său să deie banii atunci cu acel zapis să se deie de istov casa numitului Stamati Dascalul, sau oricui va voi a da bani 195 lei. Trecând şi peste vadeaua de 15 zile încă 6 zile, şi neviind feciorul lui, iarăş au venit creditorii şi au cerut, după tăria zapiselor datornicului, să li se înplinească banii, sau să li se deie lor casele, cu adăogire de mezat, şi aşa au mai dat încă 15 lei Pătraşcu Mane, care peste tot se cuprind 210 lei, şi văzându-se dreptatea creditorilor şi tăria zapiselor datornicului, unde nici un cuvânt nu i-au mai rămas, s'au dat casa în stăpânirea lui Pătraşcu Mane, şi banii s'au hotărît să-i deie cum mai gios se arată;

Lei	Bani		
70		capete	lui Pătraşcu după zapis
20	50	dobânda	
32		capete	Bogdan Hău
9	40	dobânda	
131	90		
78	30		
201			

să-i răspundă Pătraşcu, ori lui Ion Moşneagu, sau la alţi creditori cui a mai fost dator, Deci după tăria zapiselor şi după priimirea datornicului, de acum înainte fiind toate hotărârile celor de mai sus pomeniţi prin ştirea giudecăţii, are Pătraşcu putere a stăpăni casa şi să deie banii cum se arată mai sus, şi pentru să se ştie hotărârea giudecăţii, s'au dat această carte lui Pătraşcu Mane. 1797 mart 23 (1).

Nexistând bănci, era lucru firesc să fie căutaţi' împrumutătorii de bani, pentru satisfacerea trebuinţilor tuturora; bancherii făceau afaceri bune.

Cel mai vechiu dintre bancherii din Folticeni, despre care avem cunoştinţă, este *Şmil Focşăneanu*.

La 9 Decemvrie 1825, o persoană din Folticeni, a cărei semnătură nu se poate deslega, trimete la Iaşi o scrisoare: «Intru cinstita mâna D-sale Cuconului Costachi Kananó, biv vel Postelnic, cu multă plecăciune», în care spune următoarele:

1. Originalul la biserica Sf. Ilie din Folticeni.

Sărut cinstita mână D-tale,

Eu din început cunoscând evgheniceasca D-tale bunătate, mă razim în tot feliul de făgăduinţi ce prin milostivire mi-am câştigat dela D-ta. Cucoane Costache, Şmil Focşăneanu mă jărtfeşte pentru 400 lei ce-i sânt dator, uneltind toate chipurile ca să-mi vândă casele, şi eu ca un om strein fără nici un agiutor m'am înspăimântat şi nici o nădejde alta n'am decât numai la bunătatea D-tale ca să pot scăpa de acest giug, pentru care din durerea inimii mă rog D-tale să binevoeşti şi să faci chipurile ce vei socoti, prin boerii ce se vor îndura, dor se vor putea scoate aceşti bani şi să deie lui Şmil, dela care să porunceşti a se lua eksoflis că nu mai are nimică cu mine. Această îndrăzneală o fac după făgăduinţa ce am luat eu dela D-ta, şi mă rog să nu te superi, că pomenirea Dtale va fi neştearsă, rugându-mă în veci către Dumnezeu pentru întărirea şi sporirea sănătăţii D-tale şi a toată familia D-tale. fiind

825 plecat

Dcmv. 9 slugă

. . . .

Bercu Focşăneanu, frate cu Şmil. făcea în acelaş timp afaceri de bancher, la Folticeni.

La 19 Ianuarie 1826, marele boer *Canta*, dela Horodniceni, îi scrie cu privire la un împrumut în galbeni, ce făcuse :

Cinstit Dumneta giupâne Bercu Focşăneanu

Eu vrând cu tot dinadinsul a exoflisi sânetul meu de galbenii ce sânt dator D-tale, iată acum a patră oară prin părintele iconul scriu D-tale, priimindu-mă la sfârşit şi a schimba sânetul acum pentru restul ce rămân dator, după cererea cea de pe urmă a fraţilor D-tale, care D-ta nici mi ai fost pomenit-o la Horodniceni. Fiind însă că suirea galbenilor în sine îşi are o dobândă dărmătoare, eu cer ca dobânda câtă se va răfui să o plătesc pe giumătate, care şi însuşi D-ta nu ca un prieten, ci numai ca un neguţător cinstit gândesc că o vei găsi atâta mai cu cuviinţă, cu cât toţi alţii cu cari sânt datori în galbeni, fac cerere a nu plăti nicicum cu dobândă, şi cu cât Maria Sa au şi hotărît pentru unii a nu plăti pentru dreptăţi netăgăduite. D-ta ştii că eu şi însuş pe vremea revoluţiei, în care nici un moldovan n'au plătit dobânda creditorului său eu am plătit, şi iarăş în monedă de galbeni. Aşa dar cunoscându-mă D-ta în toată vremea cu cinstite cugetări, şi nici într'o întâmplere păgubitoriu D-tale, te poftesc nu mă strâmtori peste ceea ce pot şi cunoşti însuşi că se cuvine.

Iară pentru răfuiala sânetului trimeţindu-mi copie de pe

sânet şi cu răfuiala lui, îl voiu schimba, şi dinpreună cu sânetu rămăşiţei vei primi şi adeverinţa cumpărării păpuşoilor.

Sânt totdeauna

a D-tale de binevoitoriu

826 ianuar 19. *Canta Post.* (1)

Foarte important document, pentru cunoaşterea relaţiunilor dintre boeri şi negustori, la începutul veacului trecut, şi pentru istoria mişcărei economice din Moldova, pe vremurile acelea.

Canta vorbeşte, în scrisoarea aceasta,de „fraţii" Focşăneni. Un al treilea frate era *Strul Focşăneanu.*

Ivan Lazor, la 30 Iunie 1829, nu ştim din ce localitate, trimite o scrisoare cu adresa aceasta: „Cinstit mâna dumisale giupânului Strul Focşăneanu să să de la Fălticeni", în care scrie:

Cu multă sănătate mă închin
dumitale giupâne Strul

Pentru poliţa ce mi-ai trimes cu feciorul lui Nuhăm, numai 20 galbeni au luat; mai mult nu i-au făcut trebuinţa.

Poliţa cu tutungiul eu am plătit deplin 250 husuş (2). Poftesc, giupâne Strul, ca să ne înştiinţezi pentru venirea mărfii când vine, ca să avem şi noi ştire să venim, şi pentru lazăret este sau nu este,

Poftesc un ocazion mai în grabă să mă înştiinţezi.

Al D-tale bun prieten

1829 iunie 30. *Ivan Lazor* (3)

Pe la jumătatea veacului trecut, cel mai cunoscut bancher din Folticeni a fost *Meer Ioil Last,* venit aici din Galiţia, ai cărui fii şi nepoţi au continuat meseria de bancheri. Last a zidit casele mari, cu două rânduri, de pe strada Mare (astăzi strada Regele Carol II), trecute în proprietatea d-lui Iorgandopol.

Contemporan cu Meer Ioil Last, a fost bancherul *Alter Baer,* sau *Edelstein,* care a locuit în casa din strada Mare, în colţul stradelei care dă spre hală.

Prin 1876 se înfiinţează, în Folticeni, cea întâi „Casa de Economie", de către patru institutori dela şcoală primară: *Coman Vidrighin,*

1. — Din colecţia de documente autorului.

2. — Pe dosul acestei scrisori este o însemnare în evreeşte, făcută de Focşăneanu, în care cei 250 husuşi sunt notaţi: 250 „şenfertiger", ceeace însemnează „sorocoveţi".

3. — Din colecţia de documente a autorului,

Ioan Stino, Ioan Ernilie şi preotul Ioan Savel. Vidrighin era ardelean venit în România cu o mentalitate care trebuia infiltrată şi în minţile noastre. Era tocmai timpul pentru a se începe, şi la noi, o mişcare economică de felul acesta.

Casa aceasta de economie, care fructifica micile depuneri de câte cinci lei pe lună, a funcţionarilor asociaţi, a fost de mare folos, scăpând pe mulţi nevoieşi din ghiarele cămătarilor. După mai multe modificări în statute, şi în conducerea ei, această societate a dăinuit până la 1916, când a trebuit să lichideze.

Capitalul prea mic al acestei societăţi, nu a putut satisface toate nevoile populaţiei, şi se simţea trebuinţa unei societăţi cu un capital mai mare.

Inainte de 1870, mandatele de plată ale judeţului şi ale comunei şi chiar mandatele statului se achitau cu întârzieri mari, aşa că majoritatea funcţionarilor erau nevoiţi să-şi sconteze lefile la cămătari, cari luau 20—30 la sută, pe lună. Profesorii dela Gimnaziu, nedescurajaţi de încercările făcute de prima casă de economie, care într'o vreme îşi pierduse capitalul, au hotărît să puie temelie unei societăţi similare, şi în 1879, un comitet compus din trei profesori: Economul *Vasile Grigorescu, August Richard Wagner şi Vasile T. Lovinescu,* delegaţi de colegii lor, au format statutele societăţii numită „Casa de Economii", la care au aderat preoţii şi dăscălimea din oraş şi din judeţ, precum şi altă lume, şi la finele anului, capitalul social ajunsese la suma de 5.000 lei.

Infiinţată pe un period de cinci ani, această societate se reconstitue pe un nou period de cinci ani, intitulându-se, de astă dată: *Prima Casă de Economie,* reînoită mereu până în 1904. Experienţa arătase că aceste dese lichidări şi reînfiinţări erau vătămătoare, căci în realitate periodul era numai de trei ani, de vreme ce în al cincelea an numerarul trebuia să fie strâns, pentru a se distribui societarilor, iar în primul an al nouei constituiri, numerarul era prea abondent şi nu putea să fie fructificat.

In Aprilie 1903. se reconstitueşte asociaţia sub numele de „Prima societate de Economie", pe termen nelimitat, cu drept de retragere, pentru fiecare asociat, după o participare de trei ani. Societatea era sub conducerea lui Vasile T. Lovinescu, conducătorul ei din 1884, şi consiliul de administraţie, în 1913, când s'a serbat jubileul de 30 de ani, se compunea din: *Economul V. Grigorescu, Christofor C. Gheorghiu, Dr. Eugen Petrescu, N. Drăguşanu* pe lângă *V. T. Lovinescu.*

In timpul celor 30 de ani de funcţionare, societatea a avut 413 asociaţi, şi din „Darea de samă" făcută la 1913, se vede că asociatul care, dela 1 Ianuarie 1884 până la 31 Martie 1913, a depus o economie de 10 lei lunar, adică 33 bani zilnic, a făcut un capital de 18233 lei, din care 3600 lei depuneri, iar 14633 lei beneficii.

Mersul crescând al afacerilor comerciale şi necesitatea de a se pune un capital mai mare, şi cu mai multe înlesniri de manipulaţie, la dispoziţia oamenilor de afaceri, a determinat crearea băncei „Banca Sucevei", înfiinţată la 16 Octomvrie 1906.

Preţul Muncii

Despre condiţiunile în care se făcea munca, în târgul Folticeni, nu avem multe informaţii. Nu ni s'au păstrat documente cu privire la organizarea breslelor de meseriaşi. Câteva însemnări ni dau oarecare ştinţi despre preţul muncii de prin veacul trecut.

In o condică a lui Iordache Grigoriu (Văsescu), găsim:

Socoteală cu Bercu Croitoriu de cele ce au lucrat. — 1826.

Lei	Par	
4		un capot tocmit
3		o rochie marinot
1	20	un capot prefăcut de marinot
3		pe 4 caţaveici a femeilor, una a Cătincăi
	30	pe rochie a Cătincăi
1		mantela de prefăcut
3		salup cel vechiu
	20	un corset
16	30	care bani i s'au plătit astăzi toţi 1826 mart 4.

Intr'un dosar din arhiva Statului din Iaşi, se arată preţul zilei de lucru în Folticeni, în anul 1832, când se plătea:

1 leu 20 par.	ziua de salahorit
4	ziua de lucrul dulgherului
3	ziua de lucrul pietrarului
4	ziua de lucrul croitorului

3		ziua de lucrul cizmarului
5		potcovitul unui cal
6		ziua de arat
8		ziua chiriei de carat
2	20	ziua de sămănat cu mâna

In Folticeni existau velniţi pentru fabricarea spirtului din drojdia de vin. In anul 1840, un fabricant de aceştia face un contract cu un om şi soţia lui, cari să-l slujească la velniţă. Contractul are următoarea cuprindere :

Adică noi cari mai gios ni se va scrie numele şi vom pune degetele noastre, ştiut să fie că ne am tocmit la dumnealui giupânul Iuri, pe un an de zile, ca să-l slujim la velniţă, cu tocmală una sută 80 lei, şi să ni ierneze un viţel, şi lemne să ni deie, brânză să ni deie, şi făină să ni deie, bordeiu să ni deie, şi dacă om fi numai păr (la) sfântul Gheorghe să ni deie 50 lei, şi dela sfântul Gheorghe păr la Sâmedru..... banii în plin. şi noi ne îndatorim să slujim cu dreptate la ce ni-a poronci.

1840 noemvre 23.

Eu Ion Doroftei pun numele şi degetul pentru încredinţare
Eu Safta, soţia pun numele şi degetul
Şi eu am scris cu zisa numiţilor

Costache Spătărescu (1)

La 1857 preţul muncii se scumpise mult, faţă cu acele din 1932, precum se întâmplase cu toate articolele necesare pentru viaţă.

Astfel, aceste preţuri erau :

3 lei	20	ziua de salahorie
7		ziua de lucru a unui dulgher
8	6	— — — — pietrar
5		— — — — croitor
5		— — — — cojocar
8		— — — — cizmar
14		potcovitul unui cal
20		ziua de arătură, adică 10 prăjini
28		ziua chiriei de cărat cu carul cu 4 boi
3	20	ziua de săpat
16		ziua omul cu calul

Servitorii din Folticeni erau plătiţi în modul următor, după cum găsim în condica lui Iordache Grigoriu (Văsescu) :

1. — Hărtiile rămase dela Lupu Solomon Faer.

100	lei Ion	vezeteu
70		manca
70		Vasile argatu
50		fata Paraschiva
70		bucataru
60		doi argaţi la boi
40		bez în casă i straie
460		

Se înţelege că preţurile acestea reprezintă leafa pe un an.

Vasile ciobanul avea 15 lei pe jumătate an şi un leu şi jumătate pentru două perechi opinci.

La 1826 viaţa se mai scumpise, lefurile erau ceva mai mărişoare. Aşa, Balaşa din Folticeni primea 60 lei pe un an, una merţă păpuşoi şi două părechi buşmachii; Paraschiva fata din Horodniceni, 30 lei şi jumătate pe an şi o rochie de cit; Gheorghe feciorul din Buciumeni, 70 lei bani şi 20 lei postav de contăş; manca Zamfira din Oprişăni, 100 lei şi o păreche buşmachii; Simion bucatariu avea 60 lei bani pe şase luni şi banii buzii să-i plătească pe două şferturi; iar Catrina manca, fata Ursului din satul Ciumuleşti, avea altă tocmeală: 50 lei bani, una caţaveică, o rochie de cit, o păreche papuci, colţuni şi un tulpan (1).

Intr'o condică a servitorilor, rămasă dela Petru Gorovei, se arată ce leafă primeau servitorii, începând cu anul 1868 şi până la 1886.

La 1868, Smaranda şi Ion, probabil soţi, primeau amândoi 45 lei pe lună. Este vorba de lei vechi, ceeace însemnează 15 lei noi; revine deci câte 7 1/2 lei noi pe lună de fiecare. Moşneagul bucătarul, însă, avea el singur aceiaşi leafă de 45 lei vechi pe lună.

In 1869, Manea servitoarea primea 10 galbeni pe an, adică 10 lei noi pe lună.

In 1873, Gheorghe argatul şi Catinca primeau câte 25 lei pe lună.

In 1874 se simte o urcare în lefuri. Leafa cea mai mică este 25 lei; Paraschiva însă are 30, şi Dochiţa spălătoriţă primeşte 37 lei, preţuri care se menţin şi în 1875, când bucătarul are şi el 30 lei, pentru ca acel care l-a înlocuit, să primească 45 lei.

Servitoare cu 25 lei vechi şi spălătoriţa cu un galben pe lună erau şi în 1876, şi în 1878.

In 1880, Ion rândaşul are 28 de lei, şi Ilie viziteul 40 de lei pe lună.

1. — Artur Gorovei: „Din trecut", în revista Gazeta Săteanului, R. Sărat, an. XV (1808), p. 353.

Incepând din 1884, lefurile sunt socotite în franci. Leafa obişnuită era 25 lei vechi, «adică 8 franci», cum este notat în condică. Dumitrache bucătarul are leafă de 18 franci, ceeace însemnează 56 lei vechi, o urcare simţitoare.

In 1886, rândaşul primeşte 10 franci.

Intelectualii primeau onorarii mai mari decât servitorii obişnuiţi, dar ceva mai mult de cât îndoitul lefei unui bucătar. Astfel, in aceiaşi condică a servitorilor, este trecută şi „Mademoisellle Jarjiţchi", profesoara de piano, care în 1868, avea o leafă de 3 galbeni, pe lună, adică 111 lei; bucătarul primea 45.

Câteva contracte de muncă, de la începutul veacului trecut, ni s'au păstrat.

La 7 Martie 1801, Neculai pietrarul din Hârlău, face contract cu Kiriak Borş ca să-i zidească o casă pe moşia Bădiliţa din Judeţul Sucevii (astăzi judeţul Baia), în apropiere de târguşorul Lespezi:

> Adecă eu Neculai petrariul ot Hârlău, carele mai gios mi-am pus numele şi degetul, dat-am încredinţat zapisul meu la mâna dumnisale văt. Kiriaku Borş ot Dumbraviţa, cum să se ştie că m'am tocmit cu dumnealui ca să-i fac casa de piatră la Bădeliţă, la satul dumisale, cu pietrarii mei şi cu salahorii dumisale cum şi cu toate materiile dumisale ce or trebui iar piatră cărămidă, cereste, fer, toate a dumisale să fie, să-mi deie 700 lei, adică şepte sute, din care bani mi-au şi dat acum înainte două sute, adică 200 lei, şi ceilalţi să mi-i deie rânduri, după socoteala lucrului, şi casele să fie două rânduri, gios şi sus, adică gios să fie 6 beciuri şi 2 cămări, din care 2 cămări şi un beciu să fie boltite, cum şi cerdacu din faţă iar să fie boltit, şi zidul să fie la beciurile de gios de un cot de groase, şi casele sus să fie cu două cerdace, 4 case şi 2 cămări şi un săhăniş, şi grosimea zidului să fie de 2 palme gospod. şi casele să fie de mari 21 coţi lungul şi de 19 coţi curmezişul, şi să le tencuiesc toate cu tencuială nemţească, şi să li fac şi sobele, în toate casele de sus cum şi în beciurile de gios, şi sus să aibu o face bagdade în 2 case şi o camară, şi în scurt să aibu a le găti cu toată rânduiala, iar la trebuinţa lemnului, teslarii dumnisale.
>
> Iar când n'aş face lucrul după cum prin zapis m'am legat voie să aibă dumnealui a-şi căuta altă calfă, care să poată face lucrul după zapis, şi ce preţ ar da dumnealui aceluia mai mult dela mine să se înplinească, şi pe mine, ca pe unul ce n'oiu fi vrednic, să mă lipsască, şi zidiul am avut tocmală să-l fac cu două feţe. Şi după tăria acestui zapis, oriunde gură de răspuns

să nu aibu, și spre credință mi-am pus numele și degetul, și eu preutul Neculai ot Crivești (1) chizăș platnic.

1801 mart 7.

Și mâncare să mi se deie după cum arată mai gios.
Eu Neculai petrariul calfă ot Hârlău adiverez.
Eu preutul Neculai chizăș platnic și am iscălit cu mâna mea.
Și eu am scris cu zisa numiților de mai sus și am iscălit.
(Semnătura),
12 merțe păpușoi, adică douăsprezece
1 merță grâu, adică una
10 vedre brânză oi, adică zece
50 ocă carne, adică cincizeci
1 merță mazere, adică una
3 vedre vin, adică trei și alt nimic. La petrari iar am a li da mâncare, dumnealui să nu aibă treabă. Și la lucrul caselor nelipsit să lucrez cu 8 pietrari, cu mine al noulea (2),

Un contract din 1809 pentru plantarea unui «pogon de vie nou», tot în satul Bădilița :

Adică noi cari mai gios ne vom pune numele și degetele dat-am adevărat și încredințat zapisul nostru la cinstita mâna părintelui Gavril, precum să se știe că ne am tocmit ca să-i facem un pogon de vie nou, însă într'un an să fie de roadă, cu tocmală de 40 lei, adică patruzeci lei, care bani am luat acu treizeci lei, și zece să ni deie la punerea viței, și noi să avem purtare de grijă ca să ne silim după tocmală ce am avut, precum mai sus arată, adică ca păr la trei ani să fie de roadă și făr greșuri, măcar că n'or fi toți butucii de roadă, dar prinși să fie toți, și vița să fie a părintelui, iar care dintre noi nu s'ar sili după cum mai sus spun, atunci să avem noi toți a răspunde orilace pricină s'ar tâmpla ca păr ce or da pe roadă să nu fim scăpați și chizăși unul pentru altul ori pentru ce pricină s'ar tâmpla, și pentru credință ni-am pus numele și degetele.

1809 iuli 6.

Eu Vasile Mitraș chizăș
Eu Ion curelar, tij
Eu Ioniță Borcoiu, tij
Și la tocmala aceasta ne am tâmplat și noi față :
Trofin Savin
Toader Mitraș. (3)

---

1. — Satul Bădilița se mai numea și Criveștii.
2. — Document din colecția autorului.
3. — Document din colecția autorului.

Un contract din 2 Maiu 1832:

Adică noi, cari mai gios ni-am iscălit însuşi, dăm adevărat şi încredinţat zapisul nostru la cinstita mâna dumisale Post. Todiraş Vârnav, precum să se ştie că pivniţa de piatră ce are dumniasa la moşia dumisale Petiea, prin bună tocmală ne am alcătuit noi a o face... precum şi din casă scara de coborît în pivniţă, şi casa de cărămidă şi cu temelie de piatră în măsura pivniţii, la aceste binale tot lucrul însă... în piatră, în cărămidă şi var, precum şi sobele ce vor trebui a se face în odăile crâşmei tot noi avem a le face.

Şi pentru osteneala noastră dumnealui are a ni da şase sute lei bani; iar pentru lucrare are a ni da cincizăci lei şi alta nimica. Iar fiin că suntem cinci pietrari la lucrul acesta. are a ni da dumnealui de agiutor de fieştecare pietrar câte un salahor pe toată ziua, nelipsit până se va isprăvi lucrul,

Şi pentru mai bună siguranţie dumnealui boerului, am dat vrednică şi sigură chizăşie pe Avram jidov croitor din târgul Folticeni.

Eu Vasile Doroftei,
Eu Ilie sin Maftei.
Avram croitor din târgul Folticeni ca chizăş. (1)

După o statistică din 1831 (2), erau în Folticeni 295 breslaşi, adică: 5 lipcani. 2 braşoveni, 10 băcani, 6 pitari, 17 casapi, 51 cârciumari, 67 precupeţi, 3 argintari, 1 blanar, 12 ciubotari, 56 croitori, 7 căciulari, 2 văpsitori, 1 şelar, 1 ahtărlăcar, 2 tăietori de tutun, 1 tinichigiu, 2 alămari, 2 sticlari, 4 zidari, 2 tâmplari, 1 harabagiu, 1 căldărar, 1 olar, 2 băieşi. 1 dogar, 1 cantaragiu, 3 hamali, 10 velniceri, 2 argintari, 2 negustori de fier, 4 morari, 1 chinargiu (?); 1 girad (?), 5 apari, 1 scorţar, 1 biliargiu, 2 papugii,

---

1. Dr. F. Schwarzfeld, Din trecutul comunităţii din Folticeni. Schiţe şi documente, în ziarul „Egalitatea", An. XXII, No. 25 din 1 Iulie 1911.

3. — Verax, La Roumanie el les Juifs : p. 372.

Iarmarocul Sfântului Ilie

După înfiinţarea târgului, şi probabil că după stăruinţa lui Başotă, Domnitorul Scarlat Calimah, prin hrisovul din 10 Septemvrie 1814 hotăreşte că în târgul din nou înfiinţat, să se ţie patru iarmaroace pe an: la Miezul Păresimii, la Sf. Gheorghe, la Sf. Ilie şi la Sf. Dumitru.

Dispoziţiile acestea erau în folosul proprietarului târgului, de oarece trăgea foloase materiale, dela aceste iarmaroace, prin taxele ce încasa el dela negustorii cari veniau cu mărfuri de vânzare.

Scarlat Calimah Voevod fixează şi condiţiile bezmănarilor, şi drepturile proprietarului, care „dela neguţătorii străini ce vin la iarmaroce cu orice fel de mărfuri pentruca să-şi facă alişverişul lor să aibă a lua câte 40 bani de toată taraba sau întinderea" ce vor ocupa. Asemenea şi dela zilele de târg obişnuite să aibă a lua dela aceiaşi neguţători, câte 20 bani de toată taraba sau întinderea. (1).

Dar nu numai proprietarul târgului, ci şi bezmănarii trăgeau foloase din faptul existenţii iarmarocului. Neguţitorii străini, cari venian cu mărfuri de vânzare, aveau nevoie de prăvălii în care să le expună şi să le ţie la adăpost de ploi şi vremuri rele. Bezmănarii primeau dela aceşti neguţitori, pentru cele câteva zile cât ţinea iarmarocul, câte 150 şi 200 lei chirie pentru o dugheană. (2).

Prin alt hrisov din 29 Martie 1826, s'a hotărît ca dela neguţitorii străini ce vin cu orice fel de marfă la iarmaroace, stăpânul târgului să aibă a primi câte 40 bani de toată taraba aşezată cu marfă la uliţă, iar dela acei ce vin la zile de târg obişnuite, numai câte 20 bani de toată întinderea ce vor ocupa cu marfa lor. (3)

Dintre toate cele patru iarmaroace fixate prin hrisovul domnesc, numai acel dela sfântul Ilie a avut răsunet şi importanţă.

La 1837, obştia oraşului Folticeni, îndemnată de trebuinţa răscum-

---

1. — Arhivele Statului Bucureşti. Pachetul 280, documentul 12.
2. — Idem documentul 74.
3. — Idem documentul 83.

rărei părții de târg ce era a Spătarului Mihalache Cantacuzino, a fixat care anume obiecte pot să fie supuse la plata de „poșlină", pentru închipuirea capitalului necesar răscumpărărei târgului; între veniturile astfel determinate era și venitul iarmarocului Sf. Ilie în sumă aproximativă de 3500 lei pe an, fără a se specifica însă care sunt obiectele anume ce formează venitul iarmarocului. Supunându-se această chibzuire spre aprobare Departamentului din Năuntru, acesta a socotit de cuviință a deosebi articolele de pe care urmează a se lua venit *vremelnicește*, adică până la istovirea sumei necesară pentru plata părții de târg răscumpărată, din acele venituri care, după Regulamentul organic, aveau a rămâne *statornice*, și care la înființarea Eforiei, aveau să intre, în veniturile ei; venitul iarmarocului este trecut între articolele vremelnicești.

Dispoziția aceasta, luată în 1837, a fost menținută și la înființarea Eforiei, în 1843 exceptându-se veniturile iarmarocului din veniturile Eforiei.

Tot așa a fost și în 1845, când „a urmat stăruință din partea unui *ahotnic* a lua către celelalte venituri a Eforiei în antrepriză și venitul iarmarocului, iară Sfatul și la acest prilej, au înlăturat o asemenea propunere, hotărând ca venitul iarmarocului, care dela început nu s'au încuviințat a se lua de către Eforie, căci rămâne a se lua numai pentru partea cumpărată și apoi să rămâie desființat spre a nu se împovăra slobozenia negoțului" (1).

Obștia, care cumpărase veniturile târgului, dela Mihalache Cantacuzino, dădea în antrepriză veniturile iarmarocului.

In anul 1841, antreprenor era Căminarul Ioniță Grigoriu (Văsescu); o însemnare a lui: „Socoteala iarmarocului 1841" (2) arată care au fost aceste venituri în acel an:

Lei	Par.	
350		Pincu pe venitul trăsurilor
660		drumurile și mortoșăpia
237		pe vin și rachiu
100		pe măruntușuri
348		pe dugheni
150		pe șandramale
1002	20	colibile
93	20	comedii, bez 22 lei 20 par. chiria a 75 scânduri
2941		

1. — «Memuar» prezentat, la 23 Decemvrie 1852, Sfatului administrativ din Iași, de către Scarlat Șișcală, șeful Cancelariei Sfatului,—Arhiva Statului Iași. Tr. 1764, Minist. Externe. Dosar 68, fila 211.

2. — Document din colecția autorului.

Cu ce sumă luase în antrepriză acest venit, Căminarul Ioniţă, nu se ştie.

In 1845 se fixează taxele ce aveau a se încasa pentru venitul iarmarocului, pe vreme de opt ani, în scopul de a se achita suma datorită Spatarului Cantacuzino.

Expirase termenul de 8 ani, fixat pentru obştie ca să încaseze veniturile iarmarocului, se înfiinţase şi Eforia în Folticeni, şi aceasta, în 1853, printr'un raport către Departamentul Lucrărilor publice, îi cere aprobarea să între Eforia în stăpânirea locului iarmarocului, loc care avea nevoie de îmbunătăţiri, cerând în acelaşi timp a i se hărăzi şi veniturile ce s'ar putea trage de pe acel loc, în vremea iarmarocului.

Contra raportului Eforiei, obştia adresează Departamentului un protest, în care zice: „Cererea aceasta ar fi foarte dreaptă dacă în adevăr locul pe care se face iarmarocul ar fi a obştei târgului Folticeni; acest loc însă este proprietatea numai a unor din vieţuitorii în acest oraş şi anume a părţii ce s'au răscumpărat dela dumnealui boerul Cantacuzino; cu ce dreptate dar ni s'ar lua un loc cumpărat de noi şi prin urmare proprietatea a noastră, şi care cred că după lege se cuvine numai în dispoziţia noastră".

Incheierea din „seansa domnească" este acea dată în urma referatului: „Memuar" al lui Scarlat Şişcală, menţionat mai sus.

Venitul iarmarocului era ispititor, şi cel întâi care s'a gândit la aceasta, a fost însuşi Domnitorul ţării, Mihai Sturdza. Avea şi el un târguşor, pe frontiera Bucovinei, Mihăilenii, din judeţul Dorohoiului; Mihăilenii se numeau chiar după numele Domnitorului: Mihail.

G. Melidon scrie cu privire la această chestiune: „Sub domnia precedentă, Principele Mihail Sturdza voi a lipsi Folticenii de avantajele acestui iarmaroc, în folosul poliţiei Mihăileni, fundată de el. Un ofis domnesc strămută ţinerea iarmarocului anual al Sf. Ilie din Folticeni la Mihăileni. Această de pe urmă poliţie aşezată aseminea pe graniţă la gura drumului celui mare dela Lemberg şi Cernăuţi, înfăţişa în adevăr însemnătoare înlesniri comerciului străin, însă aceasta era a tulbura şi a răsturna toată sistema neguţitorilor, şi ei nu voiră a-şi schimba obiceiurile. O cercare de trei ani dovedi îndestul nesocotinţa acei măsuri, şi iarmarocul fu întors Folticenilor, care sub alte raporturi e un al doilea Galaţi, portul de uscat al Moldovei" (1).

Despre iarmarocul dela Folticeni, au vorbit câţiva scriitori, cari

1.—Călătorie în Moldova de sus. Foiletonul Zimbrului. 1855, p. 389.

au trecut prin oraşul acesta, şi ceeace spun ei constituie icoane vii a vieţii iarmarocului.

In 1844, *D. Rallet* publică „O plimbare la iarmarocul Folticenilor". în care spune, între altele, următoarele:

Dacă vom vrea să ni închipuim prea nimerit scena unde oamenii îşi joacă înadins rolurile, trebuie să stăm puţin la iarmaroc. De ar scrie omul precum vede, nicăiri ca acolo n'ar putea însemna aşa de mult într'o clipă. Nicăiri nu-i găsi un panoram mai împestrit şi mai ciudat. Nicăiri nu se pot întruni părţile ce alcătuiesc starea morală a unui popor de cât la iarmaroc.

Odată pe an în luna Iulie neprivind la colb sau la căldură curg feluri de oameni ca paserile în treacăt, şi se duc ca dânsele smulte binişor, Interesul, urîtul şi desfrânarea adună şi pun în cea mai vie mişcare mii de neguţători, de fulăi şi de berbanţi de ambe sexele Greu poţi fi cu luare aminte în atâta ameţitor vuiet. Bătrânii îşi uită vârsta, văduvele jalea, şi gospodarii trebele. Mulţi în toată mintea nu ştiu a-şi da cuvântul venirei; dar cine te crede mai de treabă când te coteşti cu toţii prin desime? Actorul de privitor nu se mai alege. Toţi 'au îndemănare a-şi descoperi plăcerile, sau a-şi arăta patimile. Dintr'înşii se întrec a înşela ca cumpărători şi vânzători, sau numai împrumută una din aceste neapărate însuşiri. Singura avere a fiecăruia rămâne mai grea de ghicit, căci luxul şi deşertăciunea pe atât îi sămăluește vremelnic pre toţi, pe cât şi interesul îi amestecă fără a-i uni vreo altă simţire.

Tot ce-i mai rău se înghite şi se petrece în acest purgator. Nimică nu-i în fiinţă precum îţi nălucesc ochii. Trăsurile's făţuite şi slabe; caii datoresc agerimea şi chiar vârsta lor la ghibăciile geambaşilor, precum câteva dame nurii, sau îndreptarea neajunsurilor trupeşti la iscusinţa modelor.

Colo vezi pe unii că-şi leapădă brişcele neguţitoreşti, şi iau într'un noroc trăsuri cu nume de Viena, ca să arate că s'au boerit şi ei, şi să meargă mai nesimţit spre sărăcie. Dincoace pe un amploiat ce se desfătează în vacanţie pe socoteala împricinaţilor, mai departe pe altul cum se plimbă cu poşta fără a cruţa desimea oamenilor, cum face mult vuet doar va fi văzut şi cum se îngâmfează în toate câte nu-s el. Aristocratia merge până a-şi înveli caii, spre a-i deosebi de celelalte dobitoace de de soiul lor, Unii vreu a impoza numai cu vreun titlu apucat, a căruia n'au măcar aerul, şi se dau pe jos ca să zici că-s populari.

Alţii tot târguiesc, ca să crezi că au bani, cearcă trăsurile şi caii ca să se poată plimba, sau se aţin la nevoia cuiva ca să

cumpere lucruri degeaba. Nu cu puţină părere de rău voiu adăogi că patima ce nu lasă pe om sigur de cinstea şi de averea sa, adică jocul de cărţi, afară că-i o serie petrecere, dar au ajuns şi drept o prielnică recomandaţie, încât cine nu joacă cu mânile sau cu picioarele, face cam proastă figură în adunarea cea mai faşionabilă. Cetitorul îmi va ierta nepoliticoasa sinceritate, şi dacă n'am păzit măcar rânduiuala treptelor, este că în vălmăşagul iarmarocului niciuna n'au căutat a se deosebi prin mai puţine ghiduşii şi necuviinţe.

Nu voiu sfârşi făr' a pomeni ospitalitatea boerilor localnici, în vremea iarmarocului; dovadă că se mai păstrează pe la noi astă frumoasă şi moştenită virtute, ce n'o găseşti chiar pe la unele din naţiile prea civilizate, încă mai mult în privirea duhului decât a inimii. 1)

In 1852, Kotzebue a vizitat oraşul, tocmai în timpul iarmarocului ale cărei impresii le-a zugrăvit astfel:

Cu cât ne apropiam de amiazi, cu atât se mărea îmbulzeala. Uliţile fiind nepavate, sub miile de picioare ale drumeţilor se ridica un praf nesuferit, la care mai adăuga şi fiecare trăsură şi fiecare călăreţ câte un nor. Cea mai mare parte din mulţime se compunea din ţărani şi ovrei, apoi începură a veni şi bărbaţi şi dame în haine europene. In zadar cătam porturi mai felurite, colorile numeroase ce înfăţoşează ochilor o privelişte plăcută, când se văd prin îmbulzeală, abia se zăresc pe ici pe colo. Ţăranul poartă sumanul său cafeniu sau cenuşiu, ce nu bate la ochi şi nu are vreo croială neobicinuită; tot cu asemenea suman se îmbrăca şi femeea care-şi acopere capul cu o maramă albă ce ascunde aproape cu totul şi cămaşa cusută cu multe feţe. Ţiganii singuri se deosebesc de cei ce-i înconjoară: femeile lor se gătesc de obiceiu cu un testemel galben sau stacojiu, şi poartă adesea salbe de bani turceşti de aur,

Inaintam încet prin înghesuială. La fiecare pas se ridicau cafenele de felul cel mai primitiv: ceva ramuri verzi, câteva proptele de brad, o zdreanţă de pânză fâlfâind în vânt drept *Marchiză*, şi îndată se şi aduna mulţimea doritoare de cafea şi de tutun. In niciuna din cafenele nu pot lipsi vioarele; când e vorba de a se complecta orchestra, se mai adaugă naiuri şi trâmbiţe; de-şi închipueşte cineva acum unul cu flaşnetul ce cânta în dreapta şi altul în stânga; glasul ascuţit al prăvăliaşilor; sunetul şi zdrăngănitul uneltelor de fier, strigătul cărăuşilor ce vor să-şi facă drum prin mulţime; ţipătul copiilor la doică, care au

1.—Din „Propăşirea", foaie ştiinţifică şi literară sub direcţia lui M. Kogălniceanu. Iaşi, Anul I (1844), p. 19-21,

trebuit *nolens volens* să meargă la bâlciu: totuşi nu-i trece prin gând gălăgia acestui concert, alcătuit în chip aşa de neaşteptat, Să nu uităm nici cerşetorii ce ridică glasul într'un fel neauzit încă la Palermo, ţara binecuvântată a cerşetorilor. Dar la niciun colţ de uliţă nu se vede scris ceva despre micile hoţii de buzunar, precum se afişează în vremea şi chiar după vremea bâlciului în Lipsca, spre a aduce aminte călătorului că se află într'o ţară civilizată.

Mă săturai însfârşit de ghionturile nenumărate pe care le primeam, şi cătai să ies la loc slobod. Dar când ajunsei la capătul şirului de prăvălii, mă aflai într'o amestecătură de maghernițe, de pielărie, cârciume, olărie, varză şi sfecle unele peste altele, apoi văzui o mulţime de trăsuri ce aşteptau cumpărătorii afară, aşezate la rând pe o parte a uliţii, în vreme ce pe partea cealaltă, legaţi de nişte iesle făcute în pripă, stăteau sute de cai de lux. Aci se afla un public cu totul deosebit de celălalt, dar trebuie să umbli şi mai cu băgare de seamă decât până acum, de vrei să-ţi scapi pielea: de două ori fui trântit jos de mulţime în vreme de o jumătate de ceas. La locul slobod din mijlocul uliţii, destul de strâmtă, se încearcă caii, se iau la întrecere şi alte de asemena, astfel încât un om liniştit şi obişnuit cu părinteasca poliţie germană, îşi poate pune în primejdie puţină viaţă ce i-a mai rămes de trăit. Oameni şi dobitoace sunt aşa de înghesuiţi unii într'alţii, încât se întâmplă câte odată să te miroase un cal mai multe minute, fără să te poţi da înlături. La urma urmelor eram aşa de ameţit încât nici nu m'am uitat cu luare aminte la zugrăveala şi la inscripţiile de pe firmele menageriilor şi ale acrobaţiilor, lucru ce-l fac totdeauna cu mare plăcere, de când am cetit „Vagabunzii" lui Holtei. După o ultimă înghesuială grozavă se linişti de odată totul împrejurul meu, nu mă mai înghesuia nimeni, puteam pune în pace şi fără primejdie un picior înaintea celuilalt, bătăile mele de inimă se potoliră şi ridicându-mi ochii, văzui jur împrejur numai vite culcate în trândăvie, rumegând în linişte, în cirezi nenumărate, Simţii o nespusă bucurie la vederea blândelor dobitoace, după scenele grosolane la care fusesem martor. Toate vacile şi toţi boii de vânzare se trimit la bâlciul Sfântului Ilie în Folticeni; numărul cumpărătorilor nu era mare în partea acea a bâlciului şi mă puteam plimba fără grijă printre vite, pe pământul bătut. Vânzătorii stau culcaţi pe alături; printre dânşii se afla chiar un preot, care-şi adusese singur boii la bâlciu şi acum se odihnea mâncându-şi mămăliga cu brânză de oaie.

In 1855, entusiastul G. Melidon, pentru care Folticenii era cel mai frumos oraş din Moldova, descrie iarmarocul prin următoarele cuvinte:

Ca rezidenţă ţinutală, Folticenii deveni centrul multor interese publice şi private, acea ce agiută şimţitor la creşterea sa. O altă împregiurare veni a concura şi mai eficare la grabnica sa mărire şi la un întins viitor pentru ea Prin pusecţunea sa pe graniţă ea deveni curând punctul principal de comerciu al ţării cu Europa centrală. Un iarmaroc, cel mai mare din ambele noastre principate române, numit al Sf. Ilie şi care ţine în tot anul mai bine de 20 zile, înlesneşte tranzacţiile comerciale ale neguţitorilor de diferite naţii cu Moldova. Iarmarocul acesta e unul din cele mai înflorite în Orient: lumea aleargă la el din cele mai depărtate locuri. Insemnătatea lui se bucură de o mare consideraţie lângă casele comerciale din Europa şi toate acţiile sau daraverile cele mai însemnătoare nu poartă altă dată sau alt termin decât *iarmarocul Sf. Ilie.* Afară de aceste, interesele materiale şi morale sunt necalculate şi merg tot sporind, Aşa de exemplu, valora mărfurilor creşte succesiv în sumă. Apoi iarmarocul înfăţişează o legătură principală a intereselor comerciale a ţării cu o mare parte din Europa centrală. Aici vin ele a se contopi în o generalitate ce face din Principate una din cele mai întâi chestii de interese pentru Occident. De aceea guvernul trebuie să se silească a încuraja iarmarocul acesta scutindu-l de orice dificultăţi şi împovorări.

Nouă rânduri din acest articol au fost suprimate de censura timpului. Linii groase au fost imprimate peste textul, care totuşi se poate citi. Cuvintele suprimate sunt: „Nu se pot înţelege măsura ce veni să lovească în ist an comerciul prin punere a deosebite tacse estraordinare, pe stânjenul de loc, pe vite, pe dugheni, pe tarabe, în folosul municipalităţii, pentru întimpinarea cheltuelilor cu trupele....., Astă măsură au produs un vătămător efect şi dădu ocazie la felurite conflicte ce lovesc în demnitatea ţării şi în libertatea comerciului".

Censura suprimase cuvintele acestea, care făceau aluzie la taxele înfiinţate „pentru întimpinarea cheltuelilor cu trupele..", adică trupele ruseşti, care ocupau Moldova.

Despre iarmarocul propriu zis, Melidon scrie:

Era tocmai în timpul iarmarocului; mulţimea era aşa de îndesuită pe uliţi, că trăsura nu-şi putea face loc. Ne oprirăm la două trei hanuri, însă ele era pline cu străini.

Cât ţine iarmarocul, Folticenii, după ce înfăţişează, toată ziua aspectul unei politii comerciale engleze, ia seara aerul unei vesele politii italiene. Serenadele, cântările nu mai contenesc până în ziuă, toată politia răsună ca la o mare serbare generală. Cofetării, cafenele, ospătării, grădini, toate sunt pline de o lume veselă, ce se lasă a gusta toate plăcerile, a face toate nebuniile imaginabile: panorame, circuri, comedii, păpuşerii, harfiste vin a spori zburdarea obştească.

Ne preumblarăm câteva ore pe uliţă, apoi ne duserăm într'un salon al unui particular unde găsirăm o numeroasă societate bine aleasă.

A doua zi amicul meu se duse împreună cu alţii să-mi caute de prefăcutul cailor. Eu, ca cel fără treabă, mă duseiu să dau raită prin iarmaroc. Nu se poate descrie tabloul Folticenilor în cele trei zile ce precedează ziua Sf. Ilie. De doi ani nu se ţinuse iarmaroc; în unul din cauza marilor ploi şi glodării, în altul din cauza ocupărei ruseşti, prin care se închisese graniţa austriacă. După astă întrerupere, în ist an concurgerea era neauzită; chiar după spusa Folticinenilor, nu se ţinea minte de mult o aşa năvală. Mai multe catastrofe urmară în astă de pe urmă privire, recomandaţie foarte tristă pentru noi şi puţin favoritoare pentru comerciu, Toată lumea ducea grija Munteanului ce se zicea aţinându-se pe drumul Bacăului. Ce e drept măsuri fusese luate peste tot locul şi picheturile înmulţite. In ţinutul Sucevei mai cu seamă, se ridicase un însemnător număr de plăeşi şi toate potecele erau împănate cu păzitori.

Uliţele sunt desăvârşit înghesuite cu o mulţime bizară de toate costumele şi de toate naţiile, din sânul căreia se ridica o vâjâitură asurzitoare. Nu aveai unde să faci un pas, şi nu te puteai face auzit să fi strigat cât de tare. Dughenile se spărgeau de tot felul de mărfuri, drumul era acoperit de tărâbi. Era ghiontit, năduşit; călcai pe mărfuri, îţi vorbeau în toate limbile nu te auzia nimeni; cumpărătorii te îmbrânceau, neguţitorii te trăgeau; nu ştiai cum să scapi de acest roiu. Diversitatea era nemărgenită în mărfuri şi în oameni. Vedeai tot felul de lucruri de lux, galanterii, mode, pânzării, materii, ciubotării, ferării, băcălii, şaluri, arme, lipscănii, mobile de toate calităţile şi de toate fabricele. Ist an pentru întâia dată librăria era şi ea reprezentată în iarmaroc prin un depozit al D. Ioanidi din Bucureşti. Apoi jidani, armeni, greci, nemţi, turci, persieni, români erau amestecaţi la un loc. Vedeai un antereu sau un şlic încungiurat de mai multe frace şi pălării, un fes între mai multe căciule miţoase de caie, o cuşmă jidovească între mai multe turbanuri sau fesuri ţigăneşti. Toată astă mulţime se mişca în valuri ne întrerupte de dimineaţă şi până'n seară.

Mai într'o parte, la capătul poliţiei dispre iaz, este piaţa pentru trăsuri şi vite. Vitele sunt cel mai principal articol al iarmarocului atât de importaţie cât şi de esportaţie. Esportaţia o face mai toată Moldova în vite albe şi oi. In importaţie, alcătuită de cai şi trăsuri, precumpăneşte mai cu osebire Austria şi aceste două articule au o trecere sigură şi deplină. Se văd echipaje din toate formele şi calităţile, şi cai de toate rasele, mai cu seamă frumosul soiu de cai de Ungaria. In comerciul acestor

două articule gioacă mai ales o mare rolă telalâcul. Trebue o mare înţelegere şi esperienţă pentru a nu fi, cum se zice, *boit*. Se întâmplă adesea ca cea mai de bună apaiinţă trăsură se desface după două zile, şi cei mai frumoşi cai se găsesc spetiţi sau cu năduşeală. Ştiu chiar pe o persoană care au cumpărat patru cai negri, cei mai frumoşi, şi cari, trecând apa Moldovei prin vad au rămas albi ca nişte miei.

Comerciul se face prin numărătoare, prin schimb, prin tran-sacţii şi prin toate chipurile, Mărfurile se vând cu bucata sau cu deridicata, după voinţă. Telalii sunt cei ce fac mai mult câştig. Ei se găsesc în tot locul, în tot minutul, şi au o mare grăbire a-ţi propune bunele lor servicii. Cum sunt o mulţime de oameni străini sau neesperţi, telalii, mai mulţi jidovi, ştiu aşa de bine a se folosi de toate împregiurările şi a înşela pe amândouă păr-ţile, că buzunările lor se umple repede şi lesne cu paguba celor ce se încred în ei.

Iarmarocul e fixat dela 1 până la 20 Iulie, însă mărfurile încep a curge cu o lună înainte şi dughenile încep a se închiria neguţitorilor străini încă de pe la Maiu. Puterea lui e mai cu seamă în cele trei zile până'n Sf Ilie. Atunci sosesc din toate părţile Moldovei, turiştii şi cumpărătorii cei mai însemnaţi. In tot timpul acesta drumurile mereu sunt acoperite de cară, ha-rabale, căruţi mocăneşti, ba chiar şi cotiugi jidoveşti, încărcate cu mărfuri, şi trăsuri ce duc pe curioşi şi pe comercianţi. Toată astă avalanşă de cară, vite şi oameni, vin a se concentra în Fol-ticeni, unde, în curs de o lună, se face, se preface şi apoi în-cepe a se scurge pe încetul în direcţii şi cu destinaţii opuse. Spartul iarmarocului mai cu seamă se deosebeşte prin neauzite nebunii. Toată acea lume care au câştigat, sau i se pare a fi câştigat lucruri sau bani, îşi face de cap şi adălmaşele despăr-ţirei nu mai au margini.

Iarmarocul de Folticeni a sugerat lui Constantin Stamati gânduri pesimiste despre neamul nostru.

Sub titlul „Geniul vechiu al Românilor şi Românii de astăzi", Stamati scrie despre cele ce a văzut în iarmaroc, în anul 1830:

Este ştiut că în toţi anii la sărbătoarea Sfântului Ilie, la 20 Iuliu, în oraşul Folticeni, ce este în ţinutul Sucevii, din Prin-cipatul Moldovei, se face un iarmaroc renumit la care se adună nu numai neguţitorii din Moldova şi Valahia, dar şi o mulţime de neguţitori străini din depărtate locuri cu mărfuri scumpe, şi acolea sau le vând cu rădicata unii altora, sau le schimbă pe alte mărfuri, în cât în acest mare iarmaroc ce ţine două, trei săptămâni, se învârteşte un alijveriş de câteva milioane de lei,

tot atuncea se adună acolo din cele mai de departe unghiuri ale Moldovei, şi mai cu samă din Iaşi, Roman şi Botoşani, mulţime de tineri boieri şi tinere cucoane, nu pentru interesul negoţului cu care prea puţini se îndeletnicesc, ci numai ca să zăbovească sau să cumpere lucruri pentru a lor podoabă şi îmbrăcăminte, cu care se fudulesc în iarmaroc, şi întru adevăr că şi zi şi noapte alta nu se răsună pe uliţe şi prin casele oraşului decât râsuri, muzice şi jocuri; iar în luxul cel mai rafinat al Europei, şi în amorul cel mai sentimental, se întrece tinerimea română cu atâta agerime, încât şi modestul Parisian, şi fragedul păstor al munţilor Alpi, mai nu i-ar putea întrece; apoi de bencheturile şi zefcurile ce se fac la acel iarmaroc, atât între nobili cât şi între clasele mai de jos, este de prisos a mai vorbi; atâta zic că cel mai stoic filosof ar astupa ochii Minervei, spre a se veseli şi el ca un om păcătos la acest iarmaroc; deci în aşa mare adunare de popul poate cineva voeşte să vadă desvăli haracterul, moralul şi plecările Românilor de astăzi.

Făcând o comparaţie între starea sufletească a Românilor din zilele despre care vorbeşte, şi între acea a strămoşilor noştri, pornind dela „Zamolhis" al Dacoromânilor, constată o mare decadenţă şi scrie:

„Bărbaţii români sunt astăzi atât de gingaşi, podoabele lor aşa de asemănate cu ale femeilor, feţele lor aşa de drese şi întocmite că în oraşele Principaturilor, samănă a fi numai sexul femeesc, iară bărbaţi niciunul. Aşa dar sufletele unora ca ale acestor români fiind dedate desfătărilor, nu sunt în stare să simţească adevărata mulţămire a unei vieţi ticnite, măsurate şi cu fapte bune, iară trupurile lor cu totul fiind gingăşite de trândava şi desfrânata vieţuire, sunt totdeauna bolnăvicioşi şi tânjesc, neştiind pentru ce".

La finele acestui articol, Stamati pune această notă: „La 1830 aflându-se la iarmarocul dela Folticeni, am văzut urmările desfrânate ale junimei de atuncea şi care mi-au inspirat a le descrie aicea, dar de atuncea şi până acum prea multă deosebire găsesc în moralul junimei de astăzi, căci buna educaţia şi civilizaţia li-au insuflat principii vrednice de laudă, şi singuri ei uitându-se înapoi cum era tinerimea atuncea, sperez că se vor uni cu opiniunea mea". 1).

Cartea lui Stamati este tipărită în 1868.

---

1). Musa Românească, Volumul I. Editor Th. Codrescu, Iaşi, tipografia Buciumului român, 1868.

Cultura

Despre o mişcare culturală, în Folticeni, de pe la începutul înfiinţării oraşului, şi până pe la sfârşitul veacului trecut, nu s'ar putea vorbi.

Ca şi pretutindeni, în Moldova, mulţi cărturari nu erau în oraş. Prin cărturari, pentru vremurile acelea, putem să înţelegem numai pe oamenii a căror cultură consta în meşteşugul de a şti să scrie şi să citească. O viaţă culturală, la un popor de analfabeţi, nu se poate concepe.

Boierimea forma o castă deosebită, puţin numeroasă, care număra şi oameni cu o cultură distinsă, dar nu era o cultură românească.

In 1781, *Petre Hoge* scrie un act de vânzare, la câţiva ani după înfiinţarea târgului.

In 1790, găsim un act scris de *Vasile Dascalu*, iar pe la 1797 acte scrise de *Manolache Sănescu*, un specialist în redactare de convenţii între târgoveţi. Sănescu acesta este un ascendent al Sineştilor, cari au trăit, în Folticeni, până pe la începutul veacului acestuia. In 1837 găsim acte scrise de *Elefteriu* sau *Elefterescu*, iar în 1840, *Costache Spătărescu*, redactează acte intervenite între oamenii din clasa de jos. Are o slovă urâtă, de începător, şi nici o noţiune de ortografie. Aşa, el scrie „la cine porunci", în loc de: „la ce ni-a porunci" (1).

Boerimea avea o cultură care nu era românească.

Spatarul Andrei Başotă are o întinsă cultură grecească. In podul bisericei din Şoldăneşti s'au găsit multe cărţi greceşti, clasicii elini, cari au făcut parte din biblioteca întemeetorului târgului Folticeni. Din însemnările făcute de el, şi de urmaşi de ai lui, pe filele unora din aceste cărţi, se vede că Băşoteştii erau cunoscători de mai multe limbi. Pe cartea grecească „Viaţa lui Esop", cu titlul latin alăturea: „Aesopi fabulatoris vita" (carte căreia îi lipseşte fila cu titlul, cu locul şi anul tipărirei), pe prima filă albă are data manuscrisă „1795 octombr. 10",

---

1.—Din hârtiile vechi ale d-lui Faer.

şi câteva cercări de condeiu, cu litere greceşti, latine şi kirilice, precum; „Deanbe“: „cu multă, multă“: „un tânăr“...

Pe verso acestei file este scris: „questo libro apartiene al Sigr Spatari Andrea Bassota“.

Pe marginea de jos a filelor, începând dela pagina 6, e scris cu kirilice: „Această carte ce se chiamă Aisop este a me a lui Ştefanaş (Başotă) şi cine ar îndrăzni să o ei... să o fure făr voe me să fie afurisit de Dumnezău tatăl şi de duhul sfânt şi toţi sfinţii amin“. Urmează imediat, cu litere latine: „amen“, apoi iar cu kirilice: „şi pentru ca să să ştie am şi iscălit cu slova me“.

Pe pagina 21, la margine, cu litere greceşti: „amen amen amen“, apoi franţuzeşte: „ah monsieur je suis votre serviteur“.

Diferite alte însemnări au fost trunchiate când s'a legat cartea.

O altă însemnare, probabil a unei alte persoane cari ştia franţuzeşte mai mult din auz: „Monsieur je vu pri...“.

In „Muzeul Folticenilor“ este o carte, din cele dela Şoldăneşti, astfel intitulată: «Gramatica graeca latina ex variis collecta a Georgio Demetr. de Chad. Kyr. Argyrocastrense ex europea Albania. Nunc primo propriis ipsius expensis impressa ac reverenter dicata serenissimo excellentissimoque principi totius Moldaviae Domino Domino Alexandro Ioanni, Maurocordato.—Viennae, 1785. Ex typographia Baumeisteriana«.

Pe pagina cu titlul grecesc al cărţii este o iscălitură, cu frumoase caractere latine: *Constantin von Kanano.*

Pe una din paginile albe dela început, este un cuvânt scris în cinci limbi: *Herrn*, (caractere gotice), *Domine* (latine), *Kirie*, (greceşte), *Monsieur* (latine), *Domnule* (kirilice).

Pe aceiaşi pagină, diferite cuvinte şi începuturi de cuvinte, în greceşte, moldoveneşte şi latineşte.

Defunctul Nicu Rojniţă, folticenean, avea o carte de rugăciuni românească, format mic, 118 pe 73 milimetri, al cărei titlu lipsea. Cartea aceasta a aparţinut lui *Gregorii Millescu*, al cărui nume era imprimat pe scoarţa de piele a volumului. La finele cărţii era scris; «Si Deus est annimus nobis ut carmina dicunt sit tibi praecipue juramento Collendus esto». „Scripta sunt anno 1798-o“.

Apoi: „Puer meus nomine Vasilice natus est ad annum 1815-tus mense dcevri 29-us“.

Şi ultima însemnare: „Decima sexta die mensis septembris eram în Moldavia in civitate Herleensi anno 1797-mo et eô tempore ibi erat maxima pesta .

Pe la 1829, trăia în satul Spătăreşti, la trei kilometri depărtare de Folticeni. boerul Vasile Milu. In casa acestuia a locuit, câtva timp Dimitraki Katziko, nu se ştie în ce calitate, şi când a plecat, i-a rămas dator boerului cu o sumă de bani. Drept garanţie pentru plata la timp a sumei datorite, Katziko i-a lăsat amanet lui Milu, «două lexicoane franţuzeşti de Academie şi o gramatică a lui Ketas». Zapisul de amanet este scris cu litere kirilice, iar cuvântul „Academie" cu frumoase litere latine.

Zapisul acesta merită să fie reprodus în întregime: (1).

Din toată socoteala că am avut cu Dumnealui K. K. Vasile Milu Spatar, pentru puţină vreme ce am fost în casa Dumisale i-am rămas drept dator cu 51 lei 25 parale, adică cincizeci şi unu lei douăzeci şi cinci parale, şi neavând acum bani ca să dau Dumisale i-am făcut rugăminte ca să mă aştepte de astăzi în două săptămâni, şi pentru siguranţia D-sale că-i voiu plăti banii la numita vade, i-am lasat amanet două lexicoane franţuzeşti de Academie şi o gramatică a lui Ketas, care cărţi vor sta la Dumnealui păr la vadeaua însămnată ce dator sânt eu negreşit a da Dumisali banii, când atuncia dând eu banii Dumisali îmi voiu lua amanetul, iară dacă din întâmplate eu nu voiu fi următor cu plata banilor la vade, atuncia cărţile acestea vor rămâne de istov a Dumisali K. Vasile ne mai fiind eu volnic a le mai pretenderisi în veci şi Dumnealui va face ce va voi ca cu un drept lucru a Dumisale, iară alte lucruri ce am avut le am luat toate păr întrun fir de păr, nerămăindu-mi altă nimică decât numai aceste trei cărţi pe care le am lăsat amanet, şi pentru siguranţia Dumisale urmează a mea iscălitură. 1829 Iulie în zece zile

Dimitraki Zgoura Katziko

Se găseau cetitori, şi printre locuitorii din Folticeni, a cărţilor şi primelor ziare care au început să apară, în Iaşi. La finele unor cărţi, precum se obişnuia pe atunci, se publica lista persoanelor cari subscriau ca cumpărători a lor, şi unele din ele menţionează şi câţiva folticeneni.

Dintre manifestaţiile culturale, teatrul a interesat, mai de timpuriu populaţia folticeneană.

Cea întâi reprezentaţie, în Folticeni, a fost prin anul 1861, de trupa dela teatrul din Rotopăneşti, opera lui Neculai Istrati.

1.—Muzeul Folticenilor, Acta Millo.

La moşia sa Rotopăneştii, depărtare 14 kilometri de Folticeni. Istrati a făcut o şcoală, pentru fiii sătenilor lui, şi osebit o „şcoală de muzică şi declamaţie", la care se predau cursuri de profesori specialişti. *Petru Mezzeti* preda principiile de muzică, *Galea*, era profesor de piano, iar *Mihai Galino*, actor la teatrul naţional din Iaşi, făcea curs de declamaţie.

In curtea boerească din Rotopăneşti, Istrati aranjase o sală de teatru, cu decoruri zugrăvite de pictorul *Ioseph Fichtner*, de locul lui din Elveţia, care era şi profesor la un fiu al lui Istrati, iar costumele erau confecţionate de elevele şcoalei primare, sub conducerea *Sevastiţei*, soţia lui Istrati, căreia i se spunea şi *Cucoana Biţa*.

După vreo cinci luni de studiu, pe la începutul lui Noembrie 1860, elevii acestei şcoli de muzică şi declamaţie, erau în stare să reprezinte mai multe piese de teatru şi „cânticele comice", precum: *Doi ţărani şi cinci cârlani*, *Cinel-cinel*, *Fluerul fermecat*, *Scara Mâţei*, *Baba Hârca*, *Paul John*, *Margot*, *Herşcu Boccengiu*, *Mama Anghelușa*, *Şoldan Viteazul*, şi altele.

Reprezentaţiile se dădeau în fiecare joie şi duminecă. Mezzetti acompania vodevilurile cu violina, şi între acte cânta corul şcoalei.

La reprezentaţii asistau boeri megieşi, şi chiar cei din Bucovina. Unul dintre clienţii teatrului era şi Calinic Miclescu, fostul Mitropolit al Moldovei, pe atunci egumen la mănăstirea Slatina, ca şi Arhiereul Iosif Râşcanu, dela mănăstirea Râşca.

Trupa aceasta, în vara anului 1861, a dat câteva reprezentaţii în Folticeni, în grădina lui Iancu Botez, zis Topor, cu piesele: *Fluerul fermecat*, *Cinel-cinel*, *Scara Mâţei* şi *Baba Hârca* 1).

Mai pe urmă, trupe organizate temeinic, au venit în Folticeni, unde realizau beneficii.

Cel întâiu director de teatru, care a încercat astfel de turneu, a fost Matei Millo, prin 1868. Trupa lui venia în Folticeni, pe timpul iarmarocului, cel mai vestit iarmaroc din Moldova, pe vremurile acelea. Millo era atras, spre locurile acestea, nu numai pentrucă, la iarmaroc, venia toată lumea din oraşele vecine, chiar pentru a petrece, ci şi pentrucă Millo era de loc din oraşul acesta, născut în satul Spătăreşti lângă Folticeni, unde locuia încă fratele său, Alecu V. Millo.

Teatrul lui Millo dădea reprezentaţii într'un local de scânduri,

1. — T. T. Burada, *Şcoala de muzică şi declamaţie dela Rotopăneşti*, în revista „Arhiva" din Iaşi, vol. IX, p. 201, şi *Istoria teatrului în Moldova*, II, p. 179.

anume construit pentru el, şi numai pe timpul iarmarocului. Baraca aceasta se construia pe Strada Mare (astăzi Strada Regele Carol II,) uneori pe locul viran ce era pe atunci unde este astăzi casa Pineles-Last, sau pe locul viran din faţa actualei clădiri a Băncei Sucevei. Cât ţinea iarmarocul, teatrul lui Millo dădea reprezentaţii în fiecare seară, şi sala era totdeauna plină.

Un alt actor, Lupescu, avea şi el o trupă, cu care făcea turneuri, prin Moldova, şi se înţelege că a fost atras şi la Folticeni. Lupescu era evreu din Focşani, şi se pricepea mai bine decât Millo în chestiunea organizărei negustoreşti a afacerei. El îi făcea concurenţă. Uneori îşi construia baraca chiar alăturea de a lui Millo.

Când iarmarocul a început să decadă, să-şi piardă însemnătatea şi faima de mai înainte, nici Millo, nici Lupescu, nu s'au mai îndrumat spre Folticeni.

Incepând de prin 1870, au început a colinda, prin capitalele de judeţ, mici trupe care dădeau reprezentaţii pe scene improvizate în câte o cameră, care de obiceiu, servea de locuinţa vreunui particular. In Folticeni s'au improvizat astfel de scene, de pildă, în camera dela etaj a casei unde funcţionează astăzi Cooperativa, pe strada Mare. Scena ocupa colţul camerei dela păretele cu uşa de intrare, iar câteva rânduri de scaune, şi mai în fund câteva bănci de lemn, primeau un număr restrâns de spectatori, dintre persoanele mai bine situate.

Pe astfel de scenă, trupe teatrale compuse din câteva persoane puteau să joace piese ca *Florin şi Florica*, sau altele de acest fel. Una din piesele care avea mare succes, era *Sora lui Jocris*.

Uneori se aventurau spre Folticeni artişti singuratici, în special cântăreţi de şansonete, ca I. D. Ionescu din Bucureşti, sau Bobescu specializat în cântecul „Tudor Vladimirescu".

Prin anul 1880 s'a construit, în Folticeni, un local special pentru teatru, o baracă de scânduri, prefăcută apoi în depozit de butoae de vin. Mai pe urmă baraca a fost transformată în clădire de zid, din care d-l Adolf Baier a făcut o sală de teatru acceptabilă, care în 1891 a fost mistuită de flăcările dela o casă vecină.

In teatrul Bayer au jucat mai multe trupe, care făceau turneuri prin ţară; dar acea care avea mai mari succese, materiale şi morale, a fost trupa de operete a lui Marinescu, artist cu multă experienţă. Nora Marinescu era iubită şi admirată de public.

Despre o reprezentaţie dela Folticeni, N. A. Bogdan a scris amintiri interesante 1).

1) N. A. Bogdan, *De haz şi de necaz*. Iaşi, Institutul grafic «Cultura românească», 1920, p. 268-274.

In 1897, N. A. Bogdan venise în Folticeni cu o trupă, în care între alţii, juca Lica Poenaru şi un actor Canachi. Deşi pe timpul verei în preajma iarmarocului, lumea nu se îngrămădea la teatru, aşa că încaserile se reduceau la câte 20-30 lei de actor, de reprentaţie. Trupa tânjea şi nu avea nici mijloacele de a pleca din Folticeni. Omul de afaceri al trupei, Ghiţă, i-a scăpat din încurcătură.

In faţa teatrului Bayer, strada foarte largă servea şi ca piaţă, în care cărăuşii poposeau peste noapte. Trupa anunţase o reprezentaţie; trecuse ora fixată pentru începere, şi la casă nu se vânduse niciun bilet. Ghiţă, profitând de faptul că toţi cărăuşii lipseau dela carăle lor, à luat păcorniţele carălor, le a aşezat în mijlocul stradei şi li-a dat foc. Imediat o flacără mare a dat de veste orăşenilor că arde teatrul Bayer. Pompierii au alergat la faţa locului, lumea s'a îngrămădit, ca la orice spectacol gratuit, şi când s'a constatat că a fost o simplă farsă, lumea a făcut haz. Rezultatul farsei a fost bun, pentru teatru. Spectatorii, zărind actriţele fardate, au început să intre în sală, piesa s'a jucat şi succesul a fost mare: fiecărui actor i-a venit câte 52 lei din încasări.

Ghiţă, însă, dispăruse.

Aceiaşi trupă a jucat, pe scena aceluiaşi teatru, tragedia *Hamlet*, care s'a sfârşit cu o adevărată tragedie. Canachii care era în graţiile actriţei Lica Poenaru, a avut un conflict cu N. A. Bogdan, provocat de gelozie. şi într'un moment de enervare, Canachi s'a sinucis.

Diletantismul în teatru, sau „Teatru de societate" — cum se zicea — s'a încercat şi în Folticeni.

In 1877, pe timpul războiului cu turcii, s'a dat, în scop de binefacere, o serbare artistică, de către câţiva folticeneni, în sala unei case care era pe strada Mare, în faţa Băncei Sucevei de astăzi, casă dărămată, nu de mulţi ani. La această serbare, Constantin Pleşescu a jucat pe „Barbu lăutarul" de V. Alexandri.

Mai pe urmă, tânărul pe atunci *Matei Millo*, nepotul marelui artist cu acelaş nume, a înjghebat un mic cerc, din societatea folticeneană, care a jucat câteva piese de salon, traduse din franţuzeşte.

Un pasionat de teatru, *Dioniste Zaharescu*, un sucevean de loc din satul Baia, a organizat şi a condus o «Societate de diletanţi» cu care a obţinut succese reale.

Societatea aceasta nu s'a mărgenit la un simplu scop de distracţii personale; Zăhărescu era însufleţit de sentimente mai altruiste; credea să poată contribui, cu activitatea lui, la desvoltarea sufletească a mul-

ţimii. Aşa, Societatea de diletanţi a reprezentat la Baia piesa „Curcanii" pentru ridicarea unui monument în amintirea luptei dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin, reprezentaţie pe care a repetat-o şi în Folticeni, cu acelaş scop.

Societatea lui Dionisie Zaharescu şi-a încetat activitatea cu începerea războiului din 1916, în care a căzut şi el, ca ofiţer de rezervă.

O frumoasă activitate culturală a desfăşurat şi *Liga Culturală*, secţia Folticeni, înfiinţată prin 1892, de inimosul avocat *Nicolae S. Rainu*, de loc din Focşani, căsătorit în Folticeni.

In 1894, Liga culturală avea un Comitet compus astfel:

Nicolae S. Rainu, preşedinte;

Serafim Ionescu, vice-preşedinte;

Matei A. Millo, casier;

Iorgu Radu, *Ştefan N. Albu*, membri;

I. Gherman, secretar.

La 19 Aprilie 1894, s'a făcut una din cele mai mărete manifestaţii, care s'a putut vedea în Folticeni. Iată:

PROGRAMUL

manifestaţiei dela 19 Aprilie

I

La ora 1 p. m., în biserica catedrală „Adormirea" din Folticeni, se va oficia de către clerul întreg, rugăciunea

„DUMNEZEU SĂ AJUTE DREPTĂŢII"

La această slujbă vor asista: Comitetul Ligei culturale cu steagul secţiunei Doamnele care fac parte din Ligă şi toate Doamnele ce vor binevoi a veni, toţi membrii Ligei, toţi cetăţenii, precum şi toate societăţile existente în oraş.

II

După sfârşirea slujbei bisericeşti, toată lumea va porni în procesiune, cu steagul Ligei înainte, către localul întrunirei, „Teatrul D-lui Şloim tinichigiul".

III

La localul întrunirei, D-l Preşedinte al Ligei, N. Rainu, va arăta scopul întrunirei, după care vor vorbi oratorii înscrişi, D-nii; *Petru Borş*, avocat din Bucureşti, *Iorgu Radu*, *G. Sofia* din Folticeni, precum şi persoanele care vor cere cuvântul în sală.

IV.

După terminarea discursurilor se vor alege patru delegaţi pentru a reprezenta judeţul Sucevei la meetingul din Bucureşti şi Iaşi, şi apoi se vor vota telegramele şi moţiunea de protestare.

Comitetul Ligei din Folticeni.

Era vorba de protestarea contra persecuţiei suferită de Românii din Ardeal, din partea Ungurilor. La 25 Aprilie 1894 urma să fie judecaţi, de tribunalele ungureşti, cei mai fruntaşi conducători ai mişcărei româneşti de peste munţi, inculpaţi în cauza Memorandului adresat Impăratului Franz Joseph.

Manifestaţia din Folticeni a fost grandioasă. Amintirea acestui eveniment se păstrează în o fotografie a manifestanţilor, luată de pe scările bisericei Adormirea. Nicolae Rainu, cu steagul Ligei în mână, e înconjurat de Comitet şi de tot ce avea mai cu vază societatea folticineană din 1894.

Pe la finele anului 1894, N. Rainu a plecat din Folticeni. strămutându-se în Focşani; Liga nu s'a mai manifestat câţiva ani, şi în 1390, sub presidenţia d-lui *Mihail Sadoveanu*, Secţia Folticeni invită pe cetăţeni, pe ziua de 3 Ianuarie 1911, la o *Şezătoare* artistică-literară, organizată cu concursul societăţii corale «Nicu Gane»,

Iată programa acelei şezători;

PROGRAMA

1. *Pe al nostru steag.* cor mixt de C. B. Porumbescu
2. *Cuvântare,* ţinută de d-l. M. Sadoveanu
3. *Ştii mândro când ne iubeam,* cor bărbătesc de T. Popovici
4. *Declamaţii,* de d-ra Ortansa Botez
5. *Hi hai murgule,* cor bărbătesc de d. E. Kiriac
6. *Declamaţii,* de d-l Dionisie Zaharescu
7. *Bate vântul într'o parte* cor mixt de P. Ciorogaru
8. *Lecturi*
9. *Dorul meu* şi *Auzit-am. auzit,* cor mixt de I. Muresianu

Plecarea d-lui Sadaveanu din Folticeni, războiul, a stânjenit orice activitate a Ligei culturale, care apoi a fost reconstituită de d-l *Virgil Tempeanu,* profesor la liceu

In 1893, s'au ţinut în Folticeni, primele conferinţe publice, în localul Gimnaziului Cu data de 17 Ianuarie s'a trimis următoarea invitaţie:

Onorate Domnule,

Luând hotărîrea a ţinea o serie de conferinţe, în zilele jos notate la ora 2 p. m., în una din salele gimnazului din localitate, vă rugăm să bine-voiţi a asista şi Dv. împreună cu familia.

Serafim Ionescu, Iorgu Radu, N. S. Rainu, Artur Gorovei.

Programa conferinţelor

Duminică, 24 Ianuar D. S. Ionescu: Din trecutul judeţului Suceava,
Sâmbătă, 30 Ianuar D. A Gorovei; Despre pasiuni,
Duminică, 7 Februar D. Iorgu Radu: Evoluţia sentimentului,
Duminică, 14 Februar D. N. Rainu: Despre duel.

In 1902 s'a înfiinţat societatea *„Cultura"* a căreia viaţa a fost destul de scurtă.

După câteva întruniri preliminare, iniţiatorii acestei societăţi, în şedinţa dela 22 Decemvrie 1902, au votat statutele societăţi, al căreia scop era «cultivarea cunoştinţelor literare, ştiinţifice şi artistice», şi s'a ales un comitet diriguitor, compus din domnii; *Dr. I. Rossignon, N. V. Stamati, Artur Gorovei, G. Tutoveanu şi Dion Zaharescu.*

Membrii fundatori ai societăţii, subscrişi în statutele tipărite. sunt:

Doamnele: Virginia I Rossignon, E. Dimitrovici, Margareta Arghir, Maria Neculcea, Elena A. Gorovei, Cleopatra N. Stamati, Aneta Căpitan Dimitrovici, Lucreţia Ionescu;

Domnişoarele: Eugenia Rossignon, Elena Rossignon;

Domnii; Dr. I. Rossignon, N. V. Stamati, V. C. Arghir, Căpitan Dimitrovici, Locotenent C. Neculcea, Sublocotenent Iulian Marinescu, G. Dimitrovici, Gr. Bălănescu, Serafim Ionescu, I. Apostol, G. Tutoveanu, Dion Zaharescu, Artur Gorovei.

Răspândit în tot judeţul, statutul societăţii a găsit mulţi aderenţi, şi lista membrilor, pe ziua de 15 Ianuarie 1903, se încheie cu un număr de 226, între cari şi Mihail Sadoveanu.

Primăria oraşului a pus la dispoziţia societăţii camerele în care, mai pe urmă, s'a instalat Judecătoria de ocol. Una din aceste camere a fost aranjată ca sală de muzică, şi chiar pentru mici reprezentaţii teatrale, având o mică scenă; în altă cameră s'a aşezat un rând de mese cu un număr însemnat de reviste, şi un dulap de bibliotecă.

La 19 Ianuarie 1903 s'a făcut inaugurarea întrunirilor societăţii, prin un festival în sala teatrului, frumos împodobită cu tablouri alegorice, speciale, lucrate de domnişoara Mimi Costandachi, devenită apoi Doamna Stanislas Cihoski.

S'a ţinut o cuvântare de deschidere, o conferinţă, D-ra Costandachi a cântat câteva romanţe, cercul muzicanţilor din Folticeni a executat muzică de cameră, s'au recitat poezii ocazionale, şi s'a jucat o piesă de teatru, sub conducerea lui Dion Zaharescu.

In localul societăţii se ţineau întruniri săptămânele. Se făcea muzică de cameră şi se ascultau conferinţe. A vorbit şi d-l Dr. I.

Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşi, apoi d-nii Dr. Stenescu, Florian Becescu, Eug. Vojen, Serafim Ionescu şi Inginer I. Barberis.

Deşi pornită cu entusiasm, mişcarea aceasta nu a putut să dăinuiască. In raportul făcut de secretar, la adunarea generală dela 10 Aprilie 1903, se insistă asupra intrigilor şi calomniilor pornite, contra societăţii, din izvorul cel necurat al politicei de partid, deşi niciunul dintre membrii comitetului societăţii „Cultura" nu făceau ceeace se înţelege la noi prin «politică».

Raportul acesta sfârşeşte astfel: „Şi acuma voiu supune Dv. şi următoarea chestiune. In anul viitor, 1904, se vor împlini 400 de ani dela moartea marelui Domn moldovan Ştefan-cel-Mare, ale cărui rămăşiţe pământeşti sunt în mănăstirea Putna din Bucovina. Nu găsiţi că, ar trebui să organizăm un pelerinaj la mormântul marelui Voevod, noi fiii Sucevii, fii ai acestor locuri pe unde a călcat Ştefan Vodă? Să ne gândim cu toţii ce avem de făcut, în acea zi sfântă. Şi dacă este să mergem să îngenunghem la un mormânt aşa de sfânt, să nu uităm că ni trebuie un steag, în jurul căruia să ne îngrămădim. De aceea am ruga pe doamnele care fac parte din această societate, să se gândească şi să chibzuiască cum ar trebui să fie steagul nostru, şi să puie mână dela mână, şi să-şi deie una alteia ajutor, ca să ni facă un steag frumos, precum să nu mai fie alt steag printre acele multe care vor fâlfâi sub zidurile Putnei, când vom merge să plângem moartea celui mai mare Domn ce l-am avut, precum nu va mai avea Moldova niciodată".

Secretarul Societăţii „Cultura": Artur Gorovei.

Câteva luni după această primă adunare generală, societatea „Cultura" şi-a încetat orice activitate. Primăria nu i-a mai dat adăpost în palatul ei, membrii nu s'au mai interesat de societate, şi astfel s'a pus capat unei activităţi culturale care se inaugurase aşa de frumos.

De sigur, nevoia unei asemenea mişcări nu se simţea, în oraşul Folticeni, şi ceeace se făcuse era ceva artificial, care nu putea să trăiască.

*

Dintre manifestaţiile artei, muzica a trebuit, în mod firesc, să fie mai mult cultivată, în Folticeni, ca şi pretutindeni în lume.

Şi e firesc să fie aşa; muzica este indispensabilă existenţii omului; unde este o aşezare omenească, trebue să fie şi muzică.

De sigur că lăutari au existat şi în satele care au intrat în formaţia oraşului Folticeni, şi când oraşul s'a înfiripat trebuie să fi apărut şi primul „taraf" de lăutari.

14

Nu găsim urma celor întâi cântăreţi din târgul Folticenilor. Abia în 1851 ni vorbesc documentele despre o tovărăşie a lăutarilor evrei, din care aflâm că taraful lor se compunea din chitarişti, clarinetişti, basişti, ţambalagii şi talgerişti. Probabil şi printre ei trebuie să fi fost şi vreun viorist, fără care parcă nu s'ar putea conduce o formaţie muzicală.

Cel mai vechiu taraf de lăutari organizat în Folticeni, despre care avem cunoştinţi, este din 1851, când s'a şi făcut un „înscris", întărit de Poliţia oraşului.

Despre lăutari moldoveni, din timpurile mai vechi, nu ni s'a păstrat nicio amintire.

Până prin 1929 a trăit lăutarul *Costache Lupoaei*, zis şi *Macovei*, cel mai bătrân dintre toţi, al cărui fiu i-a continuat meseria. Bătrânul, însă, cânta numai cântece vechi moldoveneşti, şi numai nevoit de unii clienţi mai modernizaţi, încerca şi el să intoneze un vals, pentru care însă nu era meşter. El singur, în acest colţ al Moldovei, ştia balade, pe care le cânta cu multă jale.

In 1867 cânta, la nunţile boereşti, taraful de lăutari al lui *Gheorghe Cranţ* care era căsătorit cu o ţigancă urâtă şi buzată, ce-şi spunea ea singură: „Cucoana Sultana". Cranţ a avut doi fii; unul a învăţat ciubotăria, iar altul a urmat meşteşugul tatălui său.

Despre Cranţ, lăutarul dela Piatra, se povesteşte un lucru adevărat. El sămăna foarte bine cu Mihail Kogălniceanu. Intr'o zi ducându-se Cranţ la Bacău, dă peste bustul lui Kogălniceanu, din Piaţa Primăriei şi, uimit, se uită lung la bust şi se minunează: cui i-a venit în gând să-i ridice lui o statue în Bacău, fără să ştie el nimic despre aceasta?

Din taraful lui Gheorghe Cranţ dela Folticeni, făcea parte şi lăutarul *Furnică*. După moartea lui Cranţ, şi-a făcut Furnică un taraf şi după moartea lui Furnică, folticinenii au avut pe *Năstasă*, al cărui taraf a înveselit târgul şi cânta chiar la zile naţionale, la festivităţi şi la înmormântări.

Ultimul lăutar din Folticeni, dintre cei vechi, a fost *moş Anghel*, un om nalt, cu barbă lungă, şi cu privire melancolică.

Muzici organizate, orchestre sau fanfare, s'au cunoscut mai târziu la Folticeni.

Prin 1873, Primăria comunei avea o orchestră civilă, sub conducerea unui bun Kappelmeister, *Anton Zika*, al cărui fiu, tot Anton, a fost şi el un distins muzicant.

După ce s'a înființat, în Folticeni, regimentul 16 de Infanterie, s'a făcut și o muzică militară, condusă de diferiți șefi, dintre cari cei mai distinși, cari au organizat orchestra cu multă măiestrie, de ajunsese printre cele mai bune muzici militare din țară, au fost cei doi *Pursch*, tatăl și fiul. *Oscar Pursch*, fiul, a avut succese reale cu orchestra lui, și el, un muzicant pasionat și fin, a contribuit mult la răspândirea muzicei în oraș. Pe vremea lui, societatea amatorilor de muzică din localitate a făcut progrese vădite, ca și elevii lui tineri, cu cari a alcătuit un quartet de vioare, a căruia faimă a ajuns până la Sinaia, la Regina Elisabeta, în fața căreia quartetul de copii al lui Pursch a executat bucăți clasice, în sala de muzică a castelului din Sinaia, în Iulie 1909.

Folticinenii au avut norocul să asculte artiști mari, cari s'au abătut prin orașul nostru.

In 1877, marele flautist *Terschak* a dat un concert; în 1903, celebra cântăreață *Elena Teodorini* a cântat în teatrul Bayer. Teodorina a venit în Folticeni, pentrucă aici trăia unchiul ei Iancu Teodorini, frate cu tatăl ei, marele artist Teodor Teodorini.

In timpurile din urmă, folticinenii au ascultat și diferiți alți artiști chiar și pe maestrul *Enescu*.

Amatori și cunoscători de muzică au fost mulți în Folticeni, și unii dintre ei s'au manifestat și în afară de cercul restrâns al familiei.

Cel mai vechiu diletant, cu o cultură muzicală serioasă, a fost *Vasile Stamati*, fiul protopopului Iftime. El cânta din flaut. Pe la 1860 era în toată puterea tinereții. Unul din fii săi, *Nicu V. Stamati*, care a făcut studii la școala politechnică din Zürich, a fost un muzicant desăvârșit. In Zürich, chiar, era cunoscut ca unul dintre cei mai buni flautiști. Mai târziu, când din cauza dezastrelor pe care le face vârsta flautul nu-l mai mulțămea pe Nicu Stamati, dar pasiunea muzicei nu-i slăbise, a început să cânte din vioară, și apoi când, în formațiunea muzicală din localitate, a fost nevoie de un violist, Nicu Stamati nu s'a sfiit să cânte din violă.

Pianist de forță, și profesor distins de piano, a fost *August Richard Wagner*, elvețian, venit în țară în anul 1850, iar în Folticeni în 1874, ca guvernor în familia Botez-Forăscu, și apoi profesor de limba franceză, la gimnaziul din Folticeni.

Profesori particulari de muzică, în afară de Wagner, au mai fost și alții. Pe la 1862—66, un refugiat polon, *Kasimir Skibinski*, a fost un distins profesor de piano. Apoi doamnele *Jarziska*, *Poniatowska*,

şi-au sfârşit viaţa în Folticeni, ca profesoare de piano. Profesor de piano a fost şi *Paickert*, venit în oraş ca şef al muzicei militare. D-na *Tomşa* a rămas ultima profesoară, care a avut un mare număr de eleve.

Profesori de violină, în afară de câţiva cari nu aveau studii speciale, s'au distins d-l *Ioan Baston*, profesor de muzică la gimnaziu, şi *Oscar Pursch*, mort în războiul din 1916, pe urma căruia au rămas bune elemente în Folticeni.

Prin 1879 se stabileşte, în Folticeni, ca medic, tânărul bucovinean Dr. Ioan Rossignon, om cu o întinsă cultură generală şi cu vaste cunoştinţi muzicale. Fost elev al Conservatorului din Viena, dacă D-r Rossignon nu era un impecabil executant la piano, muzica nu avea, pentru el, niciun mister, iar pasiunea muzicală nu cunoştea nici o margine. El a organizat prima formaţiune serioasă de muzică de cameră în Folticeni.

Prin 1902—903 formaţiunea muzicală a doctorului Rossignon, se compunea din I. Baston, Dr. Bayer şi Isidor Moscovici, viorişti; Ştefan N. Albu, violoncelist; Nicu Stamati flautist, apoi violist; Nicu Comino, pianist.

Cu vremea, însă, grupul a început să se împrăştie. D-l Baston a fost numit profesor în altă parte, Dr. Bayer s'a stabilit în Viena, unde pe lângă profesiunea de medic, a dus şi o fructuoasă viaţă muzicală, iar Moscovici a murit.

Stânjenită câtva timp, prietenia muzicală din Folticeni a fost reînsufleţită cu venirea lui Oscar Pursch ca şef al muzicei regimentului. O boală a bătrâneţii l-a adus pe Rossignon în neputinţă de a mai cânta la piano; apoi Nicu Stamati a plecat şi el din Folticeni, şi ultima înjghebare muzicală se compunea din Oscar Pursch, violină primă; Mircea şi Sorin Gorovei, violina secundă; Ioan Gheorghiu, viola; Ştefan N. Albu, violoncel şi D-na Elena A. Gorovei, care înlocuise la piano pe Dr. Rossignon.

Războiul a pus capăt acestei frumoase manifestări de artă în Folticeni, care nu s'a mai putut reface.

Muzica vocală a fost de asemenea cultivată.

Se înţelege că, în primul rând, trebuie să ne gândim la muzica bisericească. Ea a fost cunoscută şi întrebuinţată din timpul întemeerei noastre ca popor. Am avut, însă, în oraşul acesta, şi o şcoală specială pentru muzică bisericească.

Mihail G. Posluşnicu ni spune următoarele:

„La 2 Fevruarie 1842, Neofit Scriban protosinghel, fost profesor la seminarul Veniamin din Iaşi, vine la Folticeni, dela mănăstirea Neamţ

unde fusese exilat de Vodă Mihail Sturza, ca pedeapsă şi pocăinţă, fiindcă cetia operele literare ale lui Voltaire şi cânta din vioară.

„Aici, la Folticeni, înfiinţează o şcoa'ă de scris-cetit pentru copii, în care se învaţa cântece bisericeşti şi naţionale. Cea mai mare mulţămire a profesorului Neofit Scriban era, când se afla în mijlocul şcolarilor săi, fie pe dealul Tâmpeşti, fie spre graniţa Bucovinei, şi acolo privind spre Baia, Neamţ sau Suceava, li ţinea înflăcărate lecţii de istorie, după care şcolarii îi cântau cântece scrise de el:

Oriunde a României
Vă aflaţi prea nobili tineri,
Ascultaţi un glas al maicii
Ce ne cheamă cătră sine.

sau:

Ah! sabia lui Traian
Intr'o mână de Roman.......

„Inainte de venirea lui Neofit Scriban, şi mai târziu, paralel cu activitatea sa culturală, învăţăceii destinaţi a deveni psalţi, învăţau pe lângă bătrânii cântăreţi, psaltichia teoretică şi practică, de pe manuscrise perândate din generaţie în generaţie de cântăreţi". 1)

Cântăreţi de aceştia, de care pomeneşte Posluşnicu trebuie să fi fost şi la biserica din Buciumeni. Intr'un „Triod" din acea biserică este o însemnare, fără dată, în care se spune că a venit, *la şcoală*, în Noemvrie, cinci băeţi. De sigur, este vorba despre o şcoală de cântăreţi bisericeşti.

Despre cântăreţii dela bisericele din Folticeni nu se ştie nimic, numai despre *Costache Munteanu*, psaltul dela biserica Adormirea, au rămas amintiri, poate nu atâta pentru frumuseţa cântecului său, cât mai mult pentrucă era om cu apucături mai altfel decât a oamenilor obişnuiţi. El vorbea totdeauna în poezie, şi se considera el singur mai superior tuturor colegilor, prin cultura şi manierele lui.

Costache Munteanu a îndrodus rugaciunea «Tatăl nostru» cântată, in slujba bisericei. Venise odată, în Folticeni, cu ocazia iarmarocului, un psalt din Bucureşti, care a cântat rugăciunea la biserica Adormirea, şi plăcându-i lui Munteanu, l-a imitat. Era cântarea lui Anton Pann.

Pentru muzica laică nu au fost şcoli, în Folticeni, unde, însă, au fost persoane cunoscătoare de muzică vocală.

---

1) Istoria Muzicei la Români, p. 97,—Bucureşti, Cartea Românească,

Eugen Sunguroff (Nika), a fost un talent real. La Milano, unde a studiat canto la Conservator, cu San Giovani, fost profesor şi Elenei Teodorini, Sunguroff a fost bine apreciat. Era tenor, cu voce dulce şi mlădioasă, cum li plăcea Milanesilor, şi făcuse un angajament la Operă. Când trebuia să debuteze; a fost cuprins subit de o boală de gât, care l-a ţinut mult timp în casă. Frica de a-şi fi alterat vocea, şi nostalgia, l-au făcut să se întoarcă în ţară. Numit magistrat la tribunalul din Folticeni, s'a însurat aici şi a rămas tot restul vieţii.

Lumea din Folticeni a avut ocazia să-l asculte cântând câteva duete, cu D-ra *Elena Fotino*, la o reprezentaţie dată, în 1877, în scop de binefacere, pe vremea războiului, atunci când un alt folticinean, *Constantin Pleşescu*, a jucat pe „Barbu lăutaru".

Un frate al lui Nika Sunguroff, căpitanul *Neculai Sunguroff* (Kolea), era tot aşa de talentat, şi ar fi ajuns un mare artist, un bariton celebru, dacă ar fi avut o mai serioasă cultură muzicală.

Incercări de organizare de coruri s'au făcut încă de prin 1870, de către *Boşteanu*, cântăreţ la biserica Adormirea. El izbutise să adune câţiva tineri, pe cari-i deprinsese a cânta, din auz, câteva bucăţi bisericeşti, pe care le executa la biserică şi la înmormântări.

Mai târziu, fiul acestuia, *Ion Boşteanu*, funcţionar la poşta din Folticeni, a reînceput activitatea tatălui său, tot cu un cor bisericesc.

Abia în 1910 s'a pus temelia unui cor bine organizat, condus de persoane pricepute, având şi cultura specială necesară.

Diaconul *Leon Băncilă*, profesor la gimnaziul din Folticeni, în 1910, adunând în jurul său pe trei funcţionari dela poştă şi prefectură, cari mai cântaseră în coruri, au pus bazele unei societăţi intitulată: «Societatea corală Nicu Gane» Numărul membrilor societăţii crescând, s'a convocat o adunare, care a ales preşedinte pe d-l *Mihail Sadoveanu*, iar ca diriginte al corpului pe diaconul Băncilă.

Injghebarea aceasta a avut de întimpinat multe greutăţi, şi chiar multă rea voinţă, tocmai din partea acelora cari ar fi trebuit să o protejeze. Astfel, directorul gimnaziului de pe vremuri, şi directoarea şcoalei profesionale de fete, au oprit pe elevi şi pe eleve de a cânta în corul condus de diaconul Băncilă, şi numai în urma intervenţei profesorului universitar I. Simionescu, inspector general al învăţământului, directorul a revenit asupra neexplicatei dispoziţiuni ce luase.

Scopul societăţii „Nicu Gane" nu era numai de a organiza un cor care să cânte la biserică. Diaconul Băncilă era un idealist; el îşi puse în gând ca societatea aceasta să contribue la răspândirea gustu-

lui muzical, și în special a cântecelor populare, în masa adânca a poporului. De aceea corul acesta s'a coborât prin satele din județ, și a trecut chiar granița Bucovinei, dând concerte în Suceava și în alte orașe românești din trupul Moldovei.

A fost foarte rodnică activitatea diaconului Băncilă și a corului „Nicu Gane", până în 1917, când Băncilă a murit, și războiul a suprimat orice viață intelectuală.

După războiu, Societatea „Nicu Gane" s'a organizat mai temeinic, și trăește și astăzi.

ȘCOLILE

Școala Domnească. In Moldova pretutindeni, cei întâi profesori cari învățau pe copii să citească și să scrie, au fost preoții și dascalii de pe la biserici. Numai oamenii bogați cari pe atunci erau boerii, aveau putința să aducă, pentru instrucția și educația fiilor lor, profesori străini, sau guvernante pentru fete. Așa a fost și în Folticeni.

Boerii cari locuiau pe la moșiile lor, țineau câte un dascăl pentru învățătura copiilor, și adeseori boerii megieși trăgeau folos, adunându-și copiii la același dascal. Teodor Vârnav, care la 1845 a scris „Istoria vieții mele" 1), o autobiografie interesantă, în care se descriu cu talent, multe scene din viața intimă a lumei noastre de pe la începutul veacului trecut, ni spune cum, în anul 1808, a fost adus, dela părinții lui, din satul Florești, ținutul Tecuciului, de către Sulgerul Fotachi Ciurea, moș mamei sale, la așezarea lor din Lămașeni, ca să-l crească. Tratat bine, la început. Vârnav a fost dat la bucătărie, în grija unei țigance, dela care a deprins multe apucături rele, „până când și buchile care învățasem la casa părintească, dela popa Constandin, cu totul le uitasem", cum spune el. Apoi Ciurea l-a trimis, cu un țigan, cu căruța cu un cal, în sat la Hreațca, la pomecinul Ioniță Răhtivanu. „Acest Răhtivanu avea patru feciori ș' ținea, într'o casă în ogradă, un dascal moldovan, șchiop de un picior, anume Iftime, carele învăța atât copiii lui cum și vreo câțiva a altor boeri megieși, și să mânânc la o masă cu copiii lui; iar dormitul să-mi fie în casa dascalului. Câtă vreme am învățat la acel șchiop profesor, nu-mi aduc aminte, numai știu că într'aceea, niciodată la sărbători în casa Ciurii nu am fost adus,

1) Istoria vieții mele. Autobiografie din 1845. Publicată după originalul inedit de Artur Gorovei, în gazeta Săteanului. Râmnicu-Sărat, 1895. O a doua ediție în biblioteca Minervei. București.

decât că în curgerea acei vremi, spoream foarte bine la învăţătură după zisa profesorului, pentrucă afară că puteam ceti pe slove Ohtoicul, învăţasem încă şi vreo trei cathisme din Psaltirea proorocului David. Aritmetica la dânsul nu învăţa nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăţa după ce vor săvârşi toate cathismele Psaltirii".

Pe la alţi preoţi din sate, se pregăteau viitorii preoţi. Aşa, la Buciumeni a fost o adevărată „şcoală", probabil de cântăreţi, despre existenţa căreia se face menţiune într'un Triod dintre cărţile bisericei.

Nevoia de învăţătură se simţea din ce în ce mai mare. Despre un învăţământ public nici nu era vorba.

Un îndemn pentru înfiinţare de şcoli publice prin ţinuturi, porneşte dela „Comitetul învăţăturilor publice", cari prin circulara din 7 Septemvrie 1831, atrage atenţia asupra necesităţii şcolilor.

Regulamentul organic prevedea înfiinţare de şcoli. „Divanul înplinitor" din Iaşi trimete, la 22 Decemvrie 1831, o adresă isprăvniciilor de judeţe, în care li spune: „Divanul pune îndatorire acei Isprăvnicii ca ea îndată după primirea acestuia, adunând în canţelarie pe cele întăi feţe a ţinutului, din boeri şi alte clasuri, înpărtăşindu-li un asemenea binecuvântat scopos, să facă punerea la cale a se găsi o casă cu patru odăi, din care în două vor locui învăţătorii ce se vor trimete de către Epitropie, iar în alte două vor învăţa pe tinerime după instrucţiile ce vor avea, se înţelege că în orasele unde se vor găsi case obşteşti statornicite din învechime, nu va urma vreo greutate în urzirea acestui aşezământ, şi că acolo numai unde asemenea nu vor fi, va trebui ca dumnealor ţinutaşii să găsască o casă, sau din acele mănastireşti, sau particulare, pe care îndată închiriind-o pe vreme de 3 ani, cu dela sine mijlociri, să închee întru una sau alta întâmplare, jurnal lămurit, rostitor acestei închirieri pe care jurnal Isprăvnicia il va pristavlisi pe lângă al său raport, fără întârziere, ca pe temeiul acestuia să să facă închipuirea în trimeterea dascalilor, cari vor urma a se îndestula cu lefi dela stăpânire". 1)

Următor acestui ordin, ispravnicul ţinutului Sucevei adună pe boerii ţinutaşi, cari încheie următorul „jurnal", la 30 Decemvrie 1831:

> Noi gios iscăliţii boeri ţinutaşi a ţinutului Sucevei, pe puterea cărţii cinstitului Divan înplinitor, adunându-ne la canţeleria isprăvniciei şi sfătuindu-ne pentru casa ce sântem poronciţi a găsi pentru şcoala ce este a se aşeza în târgul Folticenii

1) Arhiva Statului Iaşi. Tr. 1772. Minist. Interne. Dosar 1, fila 5.

spre procopsala copiilor, a ales casele a lui Grigore Anicăi de lângă biserica Sfântului Ilie, şi am şi luat-o în chirie pentru trei ani de zile, cu preţ ca să plătim câte 30 lei chirie pe lună. Deci această chirie ne îndatorim a o plăti noi boerii ţinutaşi, atât acei cari petrecem în târgul Folticeni, precum şi dumnealor boerii ce petrec pe la moşii, în ţinut, dreaptă analoghie; şi, pentru strângerea acestor bani de pe la noi, după analoghia ce se va face de către noi, iar în canţelăria isprăvniciei, am ales pe dumnealui Logofătul Ion Filipovici, care este dator a-i aduna şi a-i plăti lui Grigori Anicăi, şi la dumnealui Filipovici va sta şi contractul pentru luarea caselor în chirie pără la înplinire de trei ani, pentru care dumnealor boerii dregători vor binevoi a răportui cinstitului Divan înplinitor de a noastră această închipuiere, şi a face rugăminte spre a se trimete dascalii pomeniţi" [1]).

Boerii cari iau asupra lor cheltuiala plăţii chiriei localului primei şcoli publice, menită a se institui în Folticeni, şi cari au iscălit acest jurnal, sunt: Grigori Codreanu, Spatar; Ioniţă Grigoriu, Căminar; Matei Gane, Spatar; Panaite Pleşescu, Căminar; Costache Romano, şi alţii, ale căror iscălituri nu se pot descifra.

Zvonindu-se că în Folticeni are a se deschide o şcoală publică, *Ladislaus Farcaş*, zis şi *Vasile Lupu* adresează, în 1831, o cerere către „Excelenţa sa Domnul Viţ Prezident", în care zice:

Excelenţia Voastră,

Cunoscând şi eu înplinirea hotărârei prea înaltei Ocârmuiri pentru facerea şcolilor, spre a întemeia într'o şcolasticească învăţătură patrioticeştii fii ai Moldaviei, şi după slăvitele aşezământuri, fără curmare orânduindu-se aceasta a se urma şi pe la toate ţinuturile, drept aceasta după râvna cea adevărată al prea înaltei Ocărmuiri, cerând trebuinţa a se orândui la aceasta dascalii şi învăţătorii iubitorilor de ştiinţă fii, îndrăznesc şi eu, carele *sânt de naştere Transilvanean, de naţie Moldovan*, precum din alăturatele atestaturi academiceşti din Cluj, ce le am la mână, pre larg se arată, prin smerita mea recomandaţie spre înalta Ocârmuire, a mă arăta ca unul ce sânt ispitit întru şcolasticile ramuri în limba lătinească şi moldovenească, cerând a fi favorit şi orânduit spre paradosire ce se va hotărî Normalului dela ţinut Sucevii, *unde mă aflu acum cu lăcuinţa apropiat de târgul Folticenii*, căruia slujbă orânduit fiind, mă îndatoresc cu totul a urma spre folosul patriei şi al fiilor ei. [2])

1) Acelaşi dosar, fila 67.
2) Acelaşi dosar, fila 59.

In baza atestatelor prezentate de Vasile Lupu, Epitropia învăţăturilor publice, îl are în vedere de a-l numi la Folticeni.

Şcoala proectată nu s'a înfiinţat; nevoia unei şcoale se simţea, însă, şi era firesc să apară şcoli particulare, sau „pansioane", cum li se zice.

După cererea autorităţilor din Iaşi, Isprăvnicia Sucevii raportează că, în anul 1839, sunt în Folticeni patru „pansioane", şi anume:

1. La pansionul dumisale Gheorghe Stepan, învăţătorul dialecturilor următoare: franţuzeşte, nemţeşte, gheografia, franţuzască, istoria naturală şi aritmetica — 20 de şcolari;

2. La pansionul dumisale Neculai Daşchevici, învăţăţor dialecturilor următoare: nemţeşte şi moldoveneşte şi aritmetica, i pisaltichia nouă — 24 de şcolari;

3. La pansionul dumisale Vasile Gafencu, învăţător dialecturilor: moldoveneşte — 6 şcolari;

4. La pansionul dumisale Ioan Sămilcovici, învăţător dialecturilor următoare: moldoveneşte — 4 şcolari. 1)

In patru şcoli particulare învăţau, în 1839, un număr de 54 de elevi.

Şcoala lui Daşchevici există incă şi în anul 1843 In autobiografia sa, scrisă în 1912, Părintele Iconom stavrofor Vasile Grigorescu, spune: „Eu acum fiind în al 13 an, învăţasem cele ale bisericei după cât mi-a dat tata, ba încă şi scriam ca şi el. Dar tata nu s'a lăsat numai cu atâta, ci auzind că în Folticeni este o şcoală, unde un domn Neculai Daşchevici dă lecţii de cetire, caligrafie şi de limba nemţească, m'au dat la el, ca să învăţ, plătindu-i o carboavă pe lună. N'am stat mult la el, căci în anul următor 1844, înfiinţindu-se în Folticeni, şcoala domnească (publică), tata m'a dus la şcoala publică, unde era profesor părintele Arhimandrit Neofit Scriban" 2)

Nu ştim cine erau elevii acestor şcoli particulare; avem însă o listă a elevilor lui Neculai Daşchevici, din anul 1842. Erau opt elevi: Dimitrie Romano, Vasile sin Gheorghe Bâcu, Gheorghe sin Iconomu, Vasile sin Gheorghe Bordeianu şi Dumitru sin Gheorghe Bordeianu, toţi din Folticeni, şi Alexandru sin Ioniţă, din satul Şoldăneşti.

Şcoala lui Vasile Gafencu funcţiona încă şi la 15 Maiu 1846, când

---

1) Arhiva Statului Iaşi. Tr. 1772, Minist. Interne, Dosar 338, fila 18.

2. Manuscris în biblioteca şcoalei din satul Petiea jud. Baia. Un raport al Isprăvniciei, către Departament, cu date de 28 Oct. 1842, spune că pansionul Daşchevici este desfiinţat (Dosar citat, fila 151). Poate că preutul face o confuzie de dată.

mai era în Folticeni, încă o şcoală de acestea, a lui Dascalul Toader.

In şcoala lui Gafencu, unde se învăţa în „limba naţională", erau 4 băeţi şi 4 fete, iar la Dascalul Toader învăţau 8 băeţi şi 2 fete.

In 1857, Sofia Cocea înfiinţază, în Folticeni, un pension pentru fete, cu internat, dar erau admişi de asemenea şi elevi externi.

„Directriţa", Domnişoara Sofia Cocea, era o fire entusiastă şi o mare luptătoare pentru Unire; în Mai 1859, când ziarul *Steaua Dunărei* deschise o listă de subscripţie, care să acopere suma ce se ceruse, de Divanul domnesc, ca garanţie pentru ziarele *Steaua Dunărei*, *Zimbrul* şi *Vulturul*, Sofia Cocea adresă o scrisoare «Stelei», în care spune că, deşi subscripţia trebuia să fie numai zece parale de fiecare persoană un tânăr din Folticeni, Manolache Condrea, neavând parale mărunte când i se înfăţişă subscripţia, dete un sfert de irmilic zicând: „Plătesc de mai înainte părticica mea de ştreaf şi pentru alţi vel Logofeţi, cărora în viitorime li s'ar mai părea că sunt atacaţi prin organul gazetei Steaua Dunărei. „Prin aceiaşi scrisoare, cu data de 10 Maiu 1859") Sofia Cocea trimete radacţiei gazetei suma de trei lei, subscrisă de elevii pensionului dirijat de dânsa. Astfel aflăm cine era, la acea dată, elevii acelui pension 1): Eliza Finkelstein, Elena Raibner, Elena Makri, Elena Giorgiu, Ecaterina Sinescu, Mina Fain, Ortansa Katimir 2), Olga Gâlcă, Smaranda Dimitriu 3), Cecilia Gâlcă, Vilhelm Finkelştein, Dimitrie Facaş.

Tot în 1859, este menţionată o altă elevă: fata lui Ion Marciac, 4) dacă nu va şi aici o greşală de tipar.

La 25 Iunie 1859, când s'a ţinut examenul la pensionatul acesta, erau 14 eleve, şi rezultatul examenului a fost „din cele mai mulţămitoare", cum spune un act oficial. 5).

Un alt pension de fete, înfiinţat de Doamna Uricariu din Bacău, a funcţionat, scurtă vreme, prin 1880, în casele din strada Mare, peste drum de casa Nicu Gane.

In 1840 obştia clirosului, a boerilor şi a negustorilor din Folticeni intervine pentru înfiinţarea şcoalei publice. Departamentul din läuntru trimite Isprăvniciei de Suceava adresă, prin care-i face cunoscut că s'a hotărît a se face şcoală, punându-i în vedere să aleagă localul cuvenit

1) Sofia Cocea, op. cit, 77.

2) *Katimir* este o greşală de tipar; este vorba de Ortansa Contemir, soră de pe mamă cu Nicu Gane. Ruxanda Gane, s'a căsătorit, după ce s'a divorţat de Matei Gane, cu Contemir.

3) Smaranda Dimitriu, fiica lui Gheorghieş Dimitriu (Rogalski), este mama D-lui Dr. George Udriski, profesor din Bucureşti.

4) Sofia Cocea, op. cit., pag. 261, nota 78.

5) Monitorul oficial al Moldovei, No. 05 din 17 Septembrie 1859.

după care referendarul şcoalelor, Aga Gheorghe Asaki va veni în Folticeni sore povăţuire şi se va rândui profesorul respectiv. 1).

Poate că Asaki va fi fost în Folticeni, va fi cercetat, va fi făcut un raport favorabil, dar şcoala nu s'a înfiinţat.

In acelaşi an, Căminarul Panaite Pleşescu, Sărdarul Neculai Gonciu şi Clucerul Dumitrache Ioan, adresează Isprăvniciei o jalbă:

> Gios iscăliţii în anul trecut, întrând cu jalobă către Epitropia şcoalelor publice, cu rugăminte a ni se înfiinţa, şi în târgul acesta, o şcoală publică, pentru învăţătură copiilor, după care au şi venit porunca Departamentului din lăuntru ca noi, acei cu copii, să pregătim o casă, să închipuim pentru lemnele de foc şi luminarea lor, în urmarea cărora, noi la trecuta lună fevruar 15 zile, am pregătit toate cele cerşute de către Epitropie, prin Departament, dând şi inscrisul nostru către această Isprăvnicie. De atunci şi până acum ne mai văzând vreo lucrare din partea Epitropiei, şi copii noştri priivindu-i că nu numai că şed în zădar, dar şi cât apucaseră a învăţa au uitat; am fost siliţi a ni tocmi dascali în dialecturile franţeză şi ghermană, Facem cunoscut prin aceasta că Isprăvnicia să binevoiască a încunoştiinţa pe Departament, că pentru noi iscăliţii să nu se mai îngrijească cu trimeterea de profesori, ca unii ce, după tot cuvântul, am aşteptat îndestulă vreme, rămăind că de s'ar infiinţa şcoală, va fi pentru alte persoane. 2),

Departamentul, răspunzând Isprăvniciei, care înaintase jalba aceasta arată că nu o poate socoti ca glas al obştiei; ci este chiar impotriva legiuirei aşezământului, şi la 30 Noemvrie 1841, Eforia numeşte profesor pe Gheorghe Nicoleanu, care nu se prezintă la post şi astfel oraşul rămâne fără şcoală, deşi în mod oficial se afirma că şcoala din Folticeni funcţionează. (3).

In Ianuarie 1842, în locul lui Nicoleanu, care era strămutat în altă parte, s'a numit profesor la Folticeni pe protosinghelul Neofit Scriban, şi se face apel la târgoveţi să deie ajutor pentru întreţinerea şcolii.

Boerii din târg işi înscriu copiii la şcoală, şi contribuiesc băneşte. Astfel:

1.—Arhiva Statului Iaşi, Minist. Interne, Dosar 584, fila 46,

2,—Arhiva Statului Iaşi, Minist, Interne, Dosar 1169, fila 2,

3.—In «Notice sur l'état de l'instruction publique en Moldavie", 1841», cetim: „Il y a dix écoles primaires dans les dictricts de Iassy, Romano Houche, Botochany, Berlade, Fokscany, Bakeo, Galatz, Piatra et Foltitcheny".—Uricarul, IX, n. 30.

Panaite Pleşescu dă	10	galbeni	pentru	2	copii
Ion Filipovici dă	1	—	—	1	copil
Neculai Goncescu dă	10	—	—	2	copii
Neculai Marcovici dă	5	—	—	1	copil
Grig. Răftivanu dă	5	—	—	1	copil
Zamfira Răftivanu dă	10	—	—	2	copii
Tudurache Sarazin dă	5	—	—	1	copil
Casa Pah. Romano	5	—	—	1	copil
Casa C. Grigoriu	5	—	—	1	copil
Casa Profira Grigoriu	5	—	—	1	copil

ar aleşii obştiei contribue cu 10 galbeni pentru 1 copil.

Se strâng 80 de galbeni, şi se înscriu la şcoală 14 elevi.

La 1 Aprilie 1842 se încep cursurile, cu o solemnitate la care profesorul Neofit Scriban a ţinut o înflăcărată cuvântare, la casa lui Teodor Ceraski din strada care a rămas şi astăzi cu numele de „strada Şcoala domnească" (azi propietatea d-lui Victor Kronenfeld, în faţa Uzinei electrice).

Localul de şcoală avea nevoie de reparaţii, şi Isprăvnicia raportează Departamentului că reparaţiile nu se pot face din cauză că târgoveţii dajnici din Folticeni sunt oameni săraci, iar boerii nu vor să mai contribuie. pentrucă elevii cei mai mulţi sunt veniţi de pe afară, şi veniturile târgului nu îngăduie o asemenea cheltuială. In anul 1843, veniturile târgului erau numai de 10697 lei şi 69 parale.

Elevii se înmulţeau şi lui Neofit Scriban i se dă un supleant, pe A. Vicol, plătit cu 42 lei pe lună, iar la examenul din 1843, şcoala avea, 32 de elevi în clasul elementar, 8 în clasul normal I şi 9 în clasul normal II.

Şcoala închiriază casa Pitarului Radu Emanoil, casă mare, cu 6 odăi, cuhne în ogradă, grajd, şură, grădină, pentru care trebuia să plătească 1200 lei chirie pe an. Obştia târgului, însă, cu toate strigările făcute de Poliţie, nu dă niciun ban, şi şcoala se mută în casele lui Zamfir Cernătescu.

Bugetul şcolii era astfel alcătuit :

250 lei	chiria localului
240	leafa unui om de slujă pe an, cu îmbrăcămintea şi hrana lui
320	pentru 8 stânjeni lemne de foc pe an
67	pentru 24 ocă lumânări
1177 lei	pe an. (1)

In August 1843, Neofit Scriban pleacă din Folticeni, şi şcoala se

1.—Arhiva Statului Iaşi, Minist. Interne, Dosar 1169, fila 28.

închide până la 1 Martie 1845, când reîncep cursurile cu profesorul Neculai Verdeanu, venit dela Târgul-frumos. Şcoala era în casele lui I. Filipovici.

In acelaşi an 1845, la începutul lui Octomvrie, este numit supleant Costin Cocea care, în 1859, este numit director al şcolii.

In 1846 şcoala se mută în casele lui Leibiş Focşăneanu, din strada Mare, nişte case lungi, astăzi dispărute, pe marginea străzii Butnari, în fundul locului în faţa căruia este astăzi un atelier fotografic.

Şcoala aceasta, în 1847, avea un profesor şi doi adiuncţi, din care unul plătit cu 1000 lei şi altul cu 800 lei pe an (1).

In 1847 se alcătuiesc comitetele de inspecţie a şcolilor pe ţinuturi. La Suceava sunt numiţi Aga Dimitrie Canta, ispravnicul judeţului, şi Căminarul Ion Filipovici, prezidentul Eforiei (2).

La 1845, când s'a înfiinţat Eforia în Folticeni, s'a instalat într'un acelaşi local în care era şcoala, Poliţia şi Comanda pojărniciei, şi şcoala era în părete cu cancelaria Eforiei. In faţa clădirei, care avea 6 odăi, era o ciuşmea şi un havuz, chiar lângă comanda pojărnicească (3).

In 1854 şcoala se mută în o casă a Postelnicului Matei Gane, în strada Sucevei de astăzi, pentru care se plătea o chirie de 80 galbeni pe an.

In vremea aceasta se trata cu Paharnicul Ianachi Cozmulici să i se cumpere casa pentru şcoală, de oarece Gane cerea ca Eforia să facă reparaţiile trebuitoare, care se urcau la suma de cinci mii lei (4).

La 7 Aprilie 1858 Matei Gane face o jalbă către Sfatul orăşenesc, arătând că şi-a vândut casa în care este şcoala, şi cere ca pe ziua de 23 Aprilie „să mi se găsească casele deşărtate, pentru ca să poată intra în ele noul veşnic proprietar, fiind cunoscut onoratului Sfat că subiscălitul numai până atunce au putut îngădui rămânerea şcolii în acele case, şi pără când şi Eforia au slobozit plata chiriei" 5).

In Maiu 1858 şcoala se mută în casele Stolnicului Iordache-Radu în strada care se numea Boian, astăzi Ion Dragoslav, de unde, în 1862 se mută în casele cumpărate a răposatului Dimitrie Filipovici (Filipeanu) în strada Rădăşeni, astăzi strada Ion Creangă, unde a funcţionat până când s'a construit localul şcoalei primare din strada Sucevei, iar în vechiul local,

1.—Idem, Dosar 11929.
2.—Uricarul, VII, p. 235.
3.—Arhiva Statului Iaşi. Minist. Interne. Dosar 1169, fila 28.
4.—Idem, Dosar 40306 bis, fila 533.
5.—Idem, Dosar 1169, fila 580.

căruia s'a adăugat un etaj, s'a aşezat şcoala profesională de fete.

Bugetul şcoalei domneşti din Folticeni era destul de redus, lefurile profesorilor fiind modeste.

La 1847, pentru un profesor şi doi „adiuncţi", să dădea o leafă anuală de 5133 lei pe an 1), iar pe anul şcolar 1855-56, bugetul personalului şcolii primare din Folticeni, se urcase la 10200 lei, din care profesorul primea 3.000 lei, iar supleantul 2400. 2).

Şcoala catihetică. — Pentru formarea unui personal bisericesc mai luminat, s'au înfiinţat, în câteva oraşe din Moldova, şcoli catihetice, în care tinerii cu oarecare ştiinţă de carte de prin sate, făceau anumite studii necesare pentru preoţie. O asemenea şcoală s'a înfiinţat şi în Folticeni.

Data înfiinţărei acestei şcoli nu se ştie precis; este sigur însă, că în 1852 ea funcţiona. In acel an a venit Ion Creangă la „fabrica de popi" — cum zice el şi a dat peste directorul şcolii, catihetul Neculai Conta, pe care Creangă îl descrie ca om venal şi corupt.

Scriitoarea Sofia Cocea, care cunoştea aşa de bine lumea din Folticeni, într'un articol vehement, publicat în gazeta *Steaua Dunărei*, No. 209 din 17 Octomvrie 1859, intitulat «Un protopop» 1), destăinueşte lucruri foarte urâte, abuzuri şi excese săvârşite de Conta, în calitatea lui de protopop al judeţului Suceava.

Şcoala de catheţi din Folticeni, despre a căruia activitate nu avem alte indicaţii decât acele arătate de Ion Creangă, a funcţionat până la 1859.

Părintele Vasile Grigorescu, în «Amintiri», spune: „Murind protoiereul Dimitrie Enăşescu, şi devenind protoiereu Nicolai Conta, carele era şi catihet, îi veni greu ca să mai urmeze şi cu şcoala, aşa că după înţelegerea ce am avut-o, am rămas eu singur cu şcoala, oferindu-mi jumătate din leafa sa, şi aceasta au urmat până în toamna anului 1856, când în 27 August tot acel an, primesc decretul de catihet. După care am urmat cu şcoala până la anul 1859, când unindu-se şcoala catihetică cu cea primară, am trecut ca institutor la clasa III-a".

Şcoala primară de băeţi No. 1 de astăzi, este continuarea vechei Şcoale domneşti, contopită cu Şcoala catihetică.

Şcoala de fete. — Prima şcoală de fete din Folticeni s'a înfiinţat în 1860, în casa oferită gratuit de institutorul Costin Cocea. Cea întâi institutoare a fost *Varvara Filipovici*, căsătorită apoi cu *Al. Neculau-*

1) — Uricarul, VII, p. 235.
2) — Uricarul, XIX, p. 434.
3) — Sofia Cocea, op. cit., p. 108.

Lecuja, funcţionar la Prefectură, Varvara Neculau a fost, mai pe urmă, directoară a şcolii.

Când şcoala domnească s'a mutat în casele Filipovici, de pe strada Rădăşeni, şcoala de fete s'a instalat în localul ei, şi apoi în casa care nu mai există astăzi, lângă Primărie, în parcul actual, unde se află bustul Maiorului Ioan. De aici s'a mutat în clădirea anume construită, în strada Boian, astăzi strada I. Dragoslav.

Gimnaziul — Consiliul judeţului Suceava, în 31 Octomvrie 1864 a hotărît să înfiinţeze un gimnaziu la Folticeni, căruia să i se dea numele de *Alexandru Ioan I*, pentru instalarea căruia s'a înscris în bugetul pe 1865, suma de 10.000 lei, pentru a se cumpăra casa care astăzi este Poliţia oraşului, cu preţul de 3.000 galbeni, dela proprietara Catinca Botez.

Abia în 1866 s'a cumpărat această casă.

Se ivesc, însă, greutăţi pentru înfiinţarea gimnaziului. Ministerul Instrucţiunei nu voia să înscrie în buget decât suma necesară pentru plata profesorilor, rămânând ca toate celelalte cheltueli să se susţie de către judeţ şi comună.

Timp de patru ani nu s'a putut ajunge la nicio înţelegere. In acest timp imobilul cumpărat se deteriorase, şi la 15 Septemvrie 1869, Comitetul permanent al Consiliului judeţian hotărăşte să repare localul trecând în bugetul judeţului suma necesară.

Faţă cu refuzul Ministerului de a veni în ajutor, pentru funcţionarea gimnaziului, judeţul şi comuna hotărăsc să-l întreţie, şi in ziua de 12 Noemvrie 1870 cursurile gimnaziului se inaugurează într'o cameră a Prefecturei, de către doi profesori aprobaţi de Minister: *Vasile Balomir*, pentru partea ştiinţifică, transferat dela gimnaziul „Ştefan cel Mare" din Iaşi, şi *Neculai Beldiceanu*, pentru partea literară. Balomir era şi director al gimnaziului.

In localul din strada Sucevei (astăzi Poliţia) gimnaziul a funcţionat până la 1 Septemvrie 1892, când s'a mutat în localul actualului liceu, schimbându-i-se şi numele: „Alecu Donici", nume care nu avea nicio legătură cu oraşul sau cu judeţul.

In Aprilie 1923 s'a transformat gimnaziul în liceu, şi după propunerea D-lui G. Stino, primul director al liceului, i s'a dat numele de „Nicu Gane", în amintirea scriitorului care a făcut cinste şi judeţului şi ţării întregi. 1)

---

1. — Amănunte despre viaţa gimnaziului, în: Anuarul liceului Nicu Gane pe anii şcolari 1930-1931, întocmit şi publicat de V. Ciurea, directorul liceului. 1932, Tip. M. Saidman, Folticeni.

Pe vremea când gimnaziul funcţiona în vechiul local, avea ca anexă o şcoală de meserii, cizmărie, pusă sub direcţia directorului gimnaziului. Şcoala aceasta a funcţionat câţiva ani, fără să atingă scopul înfiinţării ei: absolvenţii şcolii nu s'au apucat de meşteşugul cizmăriei, ei au devenit funcţionari în diferite servicii publice.

Alte şcoli. — Cerinţele vremii au determinat înfiinţarea şi a altor şcoli în Folticeni. Şcoli primare de băeţi şi de fete, o şcoală profesională pentru fete, şcoala comercială, şcoala de meserii pentru băeţi, şi şcoala normală de institutori, care însă de curând s'a desfiinţat, precum şi un gimnaziu pentru fete.

Tipografii. — Incercări de a se înfiinţa o tipografie în Folticeni, s'au făcut încă din anul 1870, când *Ioan B. Ştefăniu*. „lucrător tipograf român", din Bacău, adresează Primăriei o cerere în care zice: „Fiindcă în toate oraşele din Moldova sunt *eluminate* câte cu o tipografie şi mai multe. am crezut de cuviinţă a vă *lumina* şi oraşul Folticeni, cu o tipografie".

Pentru *eluminarea* aceasta cere o subvenţie de trei mii de franci, cu care să-şi aducă maşina, căci literă are vreo trei cântare.

In acelaşi timp cu Ştefăniu mai încearcă să înfiinţeze o tipografie, *Teodor Avram*, directorul gimnaziului; el se mulţămeşte cu mai puţin: „o mică subvenţie anuală, sau cel puţin anticiparea a jumătate sumă bănească ce se cheltueşte" cu imprimatele Primăriei.

Incercările acestor doi propunători nu au reuşit, şi în 1873, Fraţii *Tăutu* instalează prima tipografie în Folticeni, în strada Germană, având ca lucrător pe Mancaş, apoi pe Max Schapira, devenit apoi petrolist milionar în Ploeşti, ambii originali din Folticeni.

Tipografia aceasta, condusă de *Scarlat Tăutu*, neavând o bună administraţie, nu a putut să reziste, şi în 1875 a fost vândută călugărilor lipoveni din schitul Manolea (judeţul Suceava), cu suma de 40 galbeni.

Despre tipografia călugărilor lipoveni din satul Manolea, nu se poate afla nimic. Atâta numai se ştie, că s'au tipărit câteva cărţi bisericeşti, cu litere aduse din Rusia, dar nimeni încă nu a putut vedea nicio carte de acestea, şi nici vreo altă tipăritură făcută la Manolea.

In 1875, Teodor Avram obţinând un contract dela Prefectura judeţului, pentru imprimarea registrelor necesare comunelor, şi-a înfiinţat tipografia proiectată încă la 1872, şi o intitulează: *Tipografia Suceava*.

In 1876, Avram iesă din directoratul gimnaziului, şi vinde lui *Gh.*

Măcărescu tipografia, pe care apoi o trece lui *Albert Goldner*, fiul tipografului cunoscut H. Goldner, din Iaşi, şi acesta schimbă numele tipografiei în acel de: *Tipografia A. Goldner.*

Sub acest nume tipografia a funcţionat până în 1887, când câţiva profesori dela gimnaziul din Folticeni, în frunte cu *Alecu Fotino*, se hotărăsc a înfiinţa o nouă tipografie. Goldner pentru a înlătura o concurenţă care nu i-ar fi priit, a isbutit, să înduplice pe profesori să renunţe la proect, luându-i tovarăşi, schimbând şi numele: *Tipografia Asociaţilor.*

In 1888 tipăriturile făcute în această tipografie poartă iarăşi titlul de *Tipografia A. Goldner*, pe care l-a păstrat până în 1909, când tipografia aceasta a fost cumpărată de *Natan Lanof*, fost lucrător la toate tipografiile din Folticeni, şi a continuat-o sub numele de *Tipografia Lanof.*

La 30 August 1879, *Marcu Saidman*, stabilit în Folticeni ca legător de cărţi, adresează Primăriei o petiţie prin care anunţă că *Tipografia Junimea M. Saidman & Cie* s'a instalat în Strada Mare, casele Meer Iol Last, şi cere a fi pus pe lista concurenţilor pentru imprimatele necesare comunei.

Tovarăşul lui Saidman era socrul său, Iancu sân Leizer, legător de cărţi, un om misterios, venit din Rusia, care era un învăţat. Intre cărţile rămase dela acest bătrân, s'au găsit opere de ale filosofilor germani, şi chiar tratate de matematici superioare, precum calcul integral, şi altele.

Cea întăi maşină din tipografia lui Saidman, a fost un teasc de lemn, construit de el şi de socrul său.

Tipografia Saidman, condusă de un fiu al acestuia, funcţionează şi astăzi, sub numele de *Tipografia M. Saidman.*

In 1906, I. Bendit, fost lucrător în tipografia Saidman, şi-a instalat o tipografie numită *Tipografia Gutemberg*, care funcţionează şi astăzi 1).

Infiinţate numai cu scopul de a satisface nevoile comunelor, care în urma legei din 1871, trebuiau să-şi tipărească diferite imprimate, tipografiile acestea nu au avut, în primele timpuri, nimic altceva de lucru, ceeace era foarte logic. Abia în 1875 apare prima lucrare cu pretenţie literară, o broşură de 12 pagini, format mic, astfel intitulată:

1) — Amănunte despre aceste chestiuni, în: Artur Gorovei «Din Istoria culturală a Folticenilor», Extras din Buletinul Muzeului Sucevei No. 1 din 1919. Tipografia I. Bendit Folticeni.

„O lacrimă la mormântul Tiţei Şoldănescu născută Grigorescu. Dedicaţie de *Gh. V. Şoldănescu.* Tipografia Suceava, Octomvrie 1875".

In afară de micile tipărituri oficiale, şi de gazetele ce au apărut în Folticeni, printre primele broşuri şi volume ieşite din tipografiile locale, se pot cita:

Codicele civile romanu comentatu de A. Gregoriady Bonachi Dr. juris. Fascicula I. Folticeni 1876. (Pe ultima faţă a copertei, jos, e tipărit: „Tipografia Suceava. Folticeni", pe când fascicula II poartă firma: Tipografia A. Goldner).

România. Comisiunea împroprietărirei însurăţeilor şi altor locuitori în drept după art. 5 şi 6 din legea rurală. Inştiinţare No. 10109, 1876 Noemb. 12 Folticeni. Tip. A. Goldner. (Foaie volantă).

Statutele casei de economiei din Folticeni judeţul Suceava. 1879. (Tip. Junimea).

Profesiune de credinţă D-lor alegători colegiului al II-lea de Deputaţi din jud. Suceava, semnată: Leon Comino. Folticeni, 1879 Aprilie 26. (Tip. A. Goldner). Foaie volantă, de 2 pagini.

Lucrările tipărite după această dată, se găsese în biblioteca Academiei Române din Bucureşti, unde ar putea să fie urmărite de acei cari ar cerceta aceste chestiuni.

Librării. — Deşi şcoală primară s'a înfiinţat, în Folticeni, încă din anul 1842, şi gimnaziul în 1870, totuşi librării nu au existat, în acest oraş, înainte de 1875, când *Alexandru Hulubei* instalează „*Prima librărie*", care însă nu a fost niciodată o librărie, în înţelesul adevărat al cuvântului.

Pe la 1874 cărţile trebuitoare elevilor din şcoala primară le aducea institutorul *Ioan Ernilie,* dela care alevii le cumpărau plătind, pe lângă preţul cărţii, şi un adaos pentru transport.

Hărtia, cerneala, condeile, peniţele, călimările şi creioanele se cumpărau dela băcănie. Alte creioane nu se găseau, decât de acele cu lemnul alb, de calitate ordinară, iar călimări numai de acele de sticlă rotunde şi cu gâtul înfundat.

Hârtie şi creioane pentru desemn, multă vreme nu s'au vândut în Folticeni. Incepând din 1879, profesorul dela gimnaziu, *Grigori Bârjovanu,* le comanda, pentru elevi, dela Socec, din Bucureşti, şi costau foarte scump.

Librăria Hulubei a funcţionat până în anul 1910, când în locul ei a rămas un debit de tutun, timbre şi depozit de ziare.

Prin 1859, tipograful Saidman îşi instalează o librărie, pe lângă

tipografia sa. Apoi alţi negustori au întreprins acest comerţ, care se desvolta treptat cu înmulţirea şcolilor.

* * *

Legători de cărţi. — Nu poate să fie îndoială că şi prin mănăstirile din judeţul Suceava — *Râşca, Probota, Slatina,* — vor fi fost călugări cari cunoşteau meşteşugul legătoriei de cărţi, pentrucă parcă nu se poate concepe o carte bisericească nelegată.

Despre preoţi din judeţul Suceava, cari erau şi legători de cărţi, avem dovezi.

Pe un molitvenic manuscris, cam dela sfârşitul veacului XVII şi începutul veacului XVIII, pe care d-l Gh. T. Kirileanu îl are dela Moş Popa Todică din Holda (comuna Broşteni, judeţul Suceava, astăzi făcând parte din teritoriul judeţului Neamţ), stă scris: „Acest Molităvnic iaste legatu de Preutulu Iordache Popovici în casa Preutului Simion ot Şaru anii 1788".

Pe un Triod al bisericei din Vatra-Dornei, se zice; «Acest Triodă sau legatu de preutulu Grigorie otu Şarulu Dornii la veletu 1809. decem. 25" 1],

Pe un Anthologhion al aceleaşi biserici: „Această sfântă carte. ce să numeşte Mineiu sau legat de preutulu Grigorie cel mare ..... totu Şarulu Dornii la anul 1821 mai 14 zile" 2).

In afară de preoţi, şi laicii se indeletniceau cu legătoria de cărţi. Aşa, dl Vasiliu, dascal la biserica Sf. Ilie din Folticeni, spune că pe la 1849, copilărind în satul Călugăreni, din judeţul Neamţului, a cunoscut pe Zamfira Popovici, o fostă călugăriţă, care avea meşteşugul legătoriei de cărţi, şi-l cunoştea foarte bine. Ea lega cărţi mari bisericeşti, în scoarţe de lemn şi în piele, poleia margenile cărţilor şi tipărea cu aur, titlurile şi crucile de pe ceasloave. Acolo s'ar fi legat cărţi şi pentru bisericile din judeţul Suceava.

Pe la 1860—62 era elev, la şcoala primară din Folticeni, *Gheorghe Românescu,* fiu al unuia Alecu Românescu. Acest elev era un bun legător de cărţi, şi lega şi cărţile colegilor lui, după cum spunea Ioan Stino, fost institutor, care a avut elev pe acest Românescu.

Pe o Psaltire tipărită în Buda, la 1800, legată în piele verde, cu colţurile de piele şi cu scoarţele învălite cu hârtie tot verde, la finele cărţii este scris; «De cătră supt iscălitu mai micul între robi lui Dum-

1. — Ambele informaţii date de dl. Kirileanu,

2. — N. Iorga. Inscripţii din bisericile României. II, p. 217.

nezeu sau legat această psaltire la anul 1852 Mart 14. G. Popovici". Acest Popovici era folticinean.

Cel mai vechiu legător de cărţi profesionist, cunoscut în Folticeni, este Iancu sân Leizer, care în 1872 a legat nişte condici, la Primăria din Folticeni, cu câte 70 bani bucata.

* * *

Gazete. — Odată cu înfiinţarea tipografiei sale, Teodor Avram adresează o cerere Comitetului permanent a judeţului, propunând să scoată o foaie de două ori pe săptămână, în care să se publice lucrările Comitetului, «iar pe a treia parte a-mi rezerva dreptul de a conventiona o parte cu Primăria urbei Folticeni, şi a treia parte a fi a mea, pentru a scrie un *foileton*, însă numai *literar, ştiinţific şi moral*" obligându-se Comitetul a-i plăti 1500 franci pe fiecare an.

Comitetul nu a primit propunerea lui Avram, şi peste un an, la 23 Maiu 1876, apare primul număr din „*Plăeşul* înregistrator de fapte", redactor şi proprietar fiind Avram.

Din gazeta *Plaeşul* nu se găseşte niciun număr în Folticeni. La Academia Română se păstrează No. 9 din 18 Iunie 1876.

Multe numere, însă, n'au putut să apară din această gazetă, deoarece în Octomvrie 1876, când tipografia lui Avram trecuse în proprietatea lui Goldner, apare primul număr din „*Vocea Sucevei, jurnal politic, literar şi comercial*", gazetă inspirată de Al. Gregoriady Bonachi, doctor în drept din Heidelberg, venit de curând în Folticeni.

Din această gazetă se cunoaşte numai numărul 11, cu data 27 Decemvrie 1876 1)

Prin 1879, apare la tipografia Goldner, gazeta *Suceava*, din care nu s'a păstrat nici un număr.

Peste câţiva ani, la 22 August 1882, apare la tipografia Goldner, primul număr din «*Gazeta de Folticeni*», scoasă de *Petru Gorovei*, gazetă cu caracter politic, în care s'au manifestat, însă, şi câţiva din tinerii localnici cu încercări literare.

„Gazeta de Folticeni" era organul unei grupări a partidului liberal, ce ducea campanie contra unor conservatori, cari, profitând de tulburările iscate în partidul din localitate, au obţinut încrederea Centrului, numindu-se chiar prefect al judeţului pe unul dintre ei, nevoit să se retragă după 46 de zile.

In fruntea numărului 10 al acestei gazete, din 27 Octomvrie 1882, se aduce la cunoştinţa cetitorilor că „puternicii zilei" au interzis lui

1. — In colecţia autorului.

Goldner de a mai tipări gazeta, care trece la tipografia Saidman.

Petru Gorovei a redactat această gazetă până la No. 60, din 11 Decemvrie 1883, când trece sub direcţia lui *Grigori Bârjovanu*, profesor la gimnaziu, care o tipăreşte cu fondurile puse la dispoziţie de *Emanoil Morţun*, şeful partidului liberal din judeţul Suceava.

Sub titlul „Gazeta de Folticeni" a apărut până în Aprilie 1884, când este continuată de Bârjovanu sub numele de „Folticeni".

Ultimul număr cunoscut din această gazetă, are No. 34 din 13 Decemvrie 1884.

La 12 Martie 1883 apăruse primul număr din gazeta „*Suceava*" redactată de Bonachi, de data aceasta ca reprezentant al partidului conservator.

Din gazeta „Suceava", tipărită la Goldner, au apărut 33 de numere, ultimul la 22 Octomvrie 1883.

In 1885, la 4 Ianuarie, Petru Gorovei scoate numărul 1, anul IV din „Gazeta de Folticeni", numai în vederea unei alegeri de deputaţi, ce se făcea atunci. Acest număr s'a tipărit la Saidman.

Respectul Legei, redactat de *Iorgu Sofia* şi *Eugen Teodorini*, apare la 26 Ianuarie 1887 şi încetează cu numărul din 14 Maiu acelaşi an, tipărit la Tipografia Asociaţilor.

La 21 Ianuarie 1891, apare la Saidman, primul număr din *Voinţa Sucevei*, ziar naţional-liberal, redactat de *Iorgu Radu* şi *Neculai S. Rainu*. In această gazetă, Emanoil Morţun a publicat o serie de scrisori ce a primit, în calitate de şef a partidului unionist în localitate, dela Comitetul din Iaşi, scrisori inedite, care nu figurează în colecţiunea lui Sturza.

O altă gazetă: „*Ecoul Sucevei*", „organ liberal naţional", care avea „Redacţia şi administraţia la dl Ştefan Albu", a apărut la 22 August 1894, dar nu s'a tipărit în Folticeni, ci probabil la Iaşi, la tipografia Goldner, nearătându-se locul tiparului.

După 13 ani trecuţi, fără să se mai facă vreo încercare de gazetă în Folticeni, la 15 Noemvrie 1907, apare, la Saidman, primul număr din „*Răvaşul Poporului*", scris de *Mihail Sadoveanu* şi *Artur Gorovei*. No. 42 ultimul, se tipăreşte în Octomvrie 1909.

Alte gazete tipărite în Folticeni:

„*Suceava*", foaia oficială a publicaţiilor Prefecturei, apare, la Saidman, în Noemvrie 1911;

„*Vestitorul Satelor*", foaie pentru săteni, scoasă de *Neculai Stolerlu*, învăţător din Baia, apare în Ianuarie 1912;

«*Vocea Sucevei*», redactată de dl *N Nemţanu*, apare, la Bendit în 1914, din care s'au scos numai 4 sau 5 numere.

* * *

Reviste. — Cea întâi revistă tipărită, în Folticeni, a fost *Revista Populară*, redactată de *Eugen Teodorini* şi *Artur Gorovei*, din care s'au tipărit, la Saidman, No. 3 şi No. 4, din Martie şi Aprilie 1884, primele numere fiind tipărite la Paris, la tipografia Moquet.

La 1 Martie 1892 a apărut, la Saidman, primul număr din „*Şe*zătoarea, revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare" sub direcţia dlui *Artur Gorovei*. Din această revistă au apărut 26 volume, ultimul în 1931 1).

In 1905, Leon Saidman scoate câteva numere din «*Fotografia*, revistă mensuală ilustrată», şi în 1909 se tipăreşte, la Bendit, un număr din revista umoristică „*Titirezul*", sub direcţia d-lui G. Christea.

Muzeul Sucevei. — In Folticeni există un Muzeu, înfiinţat în 1914, sub numele de *Muzeul Sucevei*, de Dl *Vasile Ciurea*, profesor la liceul Nicu Gane. In urmă, când prin Unirea cu Bucovina, numele de „Muzeul Sucevei" nu mai corespundea împrejurărilor, a fost botezat cu numele de *Muzeul Folticenilor*, condus fiind tot de dl Ciurea.

Muzeul cuprinde 11 secţii, grupate în trei mari grupe: istorică şi preistorică, etnografică şi ştiinţifică.

Grupa istorică-preistorică are o secţie a documentelor, în care se găsesc urice originale, începând din 1424; secţia fotografiilor cuprinde vederi din judeţ şi fotografii de ale localnicilor dispăruţi. In secţia cărţilor vechi, este Biblia lui Şerban Cantacuzin din 1688. Secţia antichităţilor are numeroase piese preistorice găsite în staţiunile din judeţ, şi în secţia numismatică se găsesc multe monete şi medalii.

Grupa etnografică cuprinde vestminte, unelte de muncă, mobile, etc.

Grupa ştinţifică are o bogată colecţie zoologică, botanică, geologică, paleontologică, etc.

O secţie artistică are obiecte de artă, sculpturi în lemn, picturi de maeştrii Şoldănescu, Băeşu, Irimescu, şi alţii, şi diferite busturi.

Pe lângă Muzeu este şi o bibliotecă, menită mai ales să colecţioneze lucrările folticinenilor şi acele privitoare la Folticeni şi la judeţul Suceava, numit astăzi judeţul Baia.

---

1. — Despre revista Şezătoarea, amănunte în: Artur Gorovei, Şezătoarea, povestea unei reviste de folklor, în „Anuarul Arhivei de folklor", vol. I, Cluj, 1932.

Muzeul este condus şi astăzi cu vrednicie de către dl Vasile Ciurea.

Intelectualii folticeneni. — In Folticeni s'a manifestat oarecare mişcare culturală, provocată de băstinaşi de ai târgului — sau ai judeţului; — alţi fii de ai oraşului s'au distins prin alte localităţi, unii chiar prin străinătate; am avut, astfel, scriitori, artişti a cărora faimă a trecut şi dincolo de bariera oraşului. S'au manifestat, însă, şi persoane străine de localitate, care datorită împrejurărei că au venit în oraşul acesta, ca funcţionari — de pildă — au rămas apoi aici, unii chiar până la sfârşitul vieţii lor. Pe aceşti din urmă nu putem să-i considerăm ca fii ai târgului nostru, oricât de mari li-ar fi meritele. Am crezut necesar să facem o selecţiune bazată pe următoarea consideraţiune: sunt folticeneni acei cari s'au născut în acest oraş, sau în judeţ, cum şi acei cari veniţi de aiurea, s'au legat sufleteşte de oraşul acesta, prin căsătorie cu o băstinaşă, au rămas aici şi au activat aici.

Aceasta este norma în clasificarea ce urmează, în care pomenim numai de acei cari nu mai sunt printre cei vii.

Unii dintre intelectualii băştinaşi ai noştri nu şi-au desvoltat activitatea lor în localitate. Astfel ar fi foştii membri ai societăţii „Junimea" din Iaşi, precum: *Gheorghe Bejan*, născut la 2 Iulie 1847 în Ţoleşti: *Vasile Ionescu*, născut la 25 Septemvrie 1853 în Folticeni: *Gheorghe Vârnav Liteanu*, născut la 30 August 1840 în Liteni; *Vasile Tasu*, născut în Fevruarie 1845 în satul Baia, cari au avut rostul lor în Iaşi. 1)

Un alt folticinean, cu o reputaţie bine meritată de savant, *Alexandru Lambrior*, este revendicat şi de alte localităţi, şi noi nu ştim nimic despre timpul ce-l va fi petrecut el în Folticeni, în prima lui copilărie.

In cele ce urmează vorbim numai de acei intelectuali cari au scris sau au tipărit ceva, de acei artişti de profesie ale căror opere se cunosc în afară de cercul intim al familiei lor, şi nu dăm despre ei biografii amănunţite, ci scurte informaţii, numai pentru a atrage atenţia asupra lor.

Băeşu, Aurel. — Fiu al unui modest funcţionar, Aurel Băeşu s'a născut în Folticeni, în anul 1897, în o casă din strada Rădăşănilor. A făcut şcoala primară şi gimnaziul în Folticeni, apoi s'a dus la Iaşi, unde a urmat cu un strălucit succes, cursurile şcoalei de Arte-Frumoase, şi în curând s'a

1. — Albumul Junimei din Iaşi, în Muzeul Folticenilor, donat de urmaşii lui Nicu Gane. Albumul este publicat de dl I. Torouţiu în volumul IV din „Studii şi Documente literare".

manifestat ca pictor de mare talent. O ereditate nenorocită l-a urmărit, în mod fatal, şi o dragoste care l-a făcut să sufere mult, i-a grăbit mersul boalei de care s'a stâns. O expoziţie a tablourilor lui, în Bucureşti, care a avut un mare răsunet, i-a înlesnit mijloacele de a pleca în străinătate, in Italia, sub un soare mai cald şi în contactul unor maeşari cari nu-l invidiau. Din Italia venise vestea că a murit Băeşu ; el s'a întors în ţară, tot bolnav, dar cu mai mult talent. In Folticeni nu mai avea nicio legătură sufletească şi s'a stabilit la Piatra-N., unde credea el că i-ar fi prielnică şi clima, şi unde a lucrat mult şi a produs opere care l-au clasat în rândul artiştilor mari Boala, însă, l-a pândit, şi în toamna anului 1928, l-a doborît, şi astfel s'a pierdut un mare talent, tocmai în vremea când atingea culmea gloriei la care era îndreptăţit să râvnească.

Beldiceanu, Neculai. — Născut la 24 Octomvrie 1844, în satui Preuteşti, la moşia părintească, aproape de Folticeni. Tatăl său, tot Neculai, în 1849 a fost judecător la tribunalul din Folticeni. Beldiceanu n'a făcut studii universitare, dar a fost un pasionat cetitor asimilându-şi întinse cunoştinti în toate ramurile ştiinţei, specializându-se în arheologie. A început vieaţa publică în administraţie, fiind şi poliţaiu în Folticeni. A intrat în învăţământ, profesor de partea literară la gimnaziul din Folticeni, înfiinţat în 1870. A trecut apoi la gimnaziul Ştefan cel Mare din Iaşi, unde a funcţionat până la sfârşitul vieţii. Ca arheolog a făcut primele săpături la staţiunea preistorică din Cucuteni, pe care al a descoperit-o, şi a izbutit să-şi adune o prea bogată colecţie de obiecte preistorice. In literatură s'a manifestat cu poezii publicate în „Convorbiri literare", şi cu alte lucrări tiparite în alte reviste şi volume, puţin răspândite. Fire foarte sensibilă, nu a fost înţeles de cei ce-l înconjurau, din care cauză a suferit mult, şi s'a stins cu amărăciune, în 1896.

(Despre N. Beldiceanu amănunte la Artur Gorovei, *Alte vremuri* Amintiri literare. Folticeni 1930. — Bibliografia lui Beldiceanu la Gh. Adamescu, „Contribuţiune la bibliografia românească", vol. I. p. 129; vol. II. p. 194; vol. III, p. 143).

Bonachi, Alexandru Gregoriade, grec de prin Galaţi, Dr. în drept dela Heidelberg, s'a însurat în Folticeni cu Tinca, fata lui Lupu Botez, de care apoi s'a divorţat. A fost primul decan al baroului din Folticeni, şi a tipărit, la tipografiile din localitate, primul volum din „Comentariile dreptului civil român", lucrare aspru criticată, mai cu samă la Societatea *Junimea* din Iaşi, cu membri de ai căreia era în relaţiuni de prietenie. A redactat şi gazeta *Suceava*, prin care ducea aprigă luptă contra administraţiei liberale din judeţ,

Borş, Petru. — Fiul Banului Iancu Borş, dela Bădiliţa, s'a născut la 29 Iunie 1838, în satul Cipiliuţi din Basarabia, unde părinţii săi erau vremelnici la familia Cazimir, la o soră a Catincăi Borş. A început să înveţe

carte la Bădiliţă. cu N. Verdeanu, profesorul care apoi în Folticeni a avut un rol însemnat la alegerile din 1857 pentru Divanul ad-hoc, La Academia Mihăileană din Iaşi a trecut un examen strălucit, ceeace a îndemnat pe Mihalache Kogălniceanu să ceară. într'o şedinţă a Camerei deputaţilor, să se acorde o subvenţie tânărului Borş, pentru a-şi continua studiile în străinătate. Şi-a ales Italia, şi la Universitatea din Turin. unde a trecut doctoratul, a fost felicitat de juriul examinator, succes despre care au vorbit jurnalele de pe atunci. In timpul studiilor din Italia, când la 1866, se propunea de către unii politiciani italiani, ca România să fie cedată Austriei, ca compensaţie pentru Veneţia, care trebuia să fie anexată la Italia. Petru Borş s'a pus în fruntea unui comitet de studenţi români din Turin şi a protestat contra unei asemenea soluţiuni. Unele ziare din Turin i-au pus la dispoziţie coloanele lor, în care Borş a publicat articole inimoase, prin care înfiera o asemenea greşală ce s'ar fi putut înfăptui, Aceste ziare, «le Alpi» şi «l'Italia» au publicat răspunsurile lui Petru Borş la articolele publicate de «l'Opinione», cu introduceri elogioase din partea redacţiilor respective. Intors în ţară, a intrat în magistratură, pentru ca în câteva luni să fie prim preşedinte la tribunalul din Galaţi, unde s'a însurat cu Eufrosina Codreanu. Inaintat, peste scurt timp, Procuror general la Iaşi, a fost trecut în aceiaşi calitate la Bucureşti, şi retrăgându-se din magistratură, a devenit unul din fruntaşii baroului din Capitală. Ispitit de viaţa politică. a intrat în gruparea lui Beizadea Grigori Sturdza, luând direcţiunea ziarului „Democraţia Naţională". Partidul acesta neîntrupând, însă, ideile lui democratice, l-a părăsit şi a intrat în partidul liberal de sub şefia lui Ion Brătianu, partid în care era coleg cu Eugeniu Stătescu, cel mai bun amic al lui. A fost ales de mai multe ori, deputat şi senator în judeţul Suceava. A publicat o serie de articole interesante în ziarul „Voinţa Naţională", precum şi diferite studii între care un volum intitulat „Conspect politic", tipărit la Iaşi la 1860. In 1884 a tipărit, în Bucureşti, volumul «Legea pentru ape», iar în 1911 un întins studiu «Regimul apelor». A murit în Bucureşti, la 1914, lăsând un singur fiu, Ioan, magistrat şi el, mort în Galaţi, la 27 Septembrie 1929.

Cocea, Sofia. — Fiica lui Ioan Cocea. de loc din Vasluiu. şi a Mariei, fata Comisului Mavriki din Folticeni, s'a născut în Folticeni, la 15 Iunie 1839. Primele studii şi le-a făcut, timp de şase ani, într'un pensionat din Iaşi. A deschis apoi un pensionat de fete la Târgul Neamţului, unde a legat prietenie cu Iorgu Hrisoscoleu, profesor la şcoala înfiinţată de Dionisie, stareţul Mănăstirei Neamţului, în acel târg. Pentru a-şi complecta studiile intră în şcoala Centrală din Iaşi, în 1856, şi pierdu un an în zădar, nefăcându-se cursuri în şcoală. In toamna anului 1857 înfiinţă un pensionat în Folticeni, cu internat pentru fete. La 25 Octomvrie 1859 se mărită cu Hrisoscoleu. Bolnavă, se duse la Vasluiu, unde credea că este un climat prielnic, dar muri la 27 Octomvrie 1861. Sofia Cocea era o fire entusiastă şi

înzestrată cu talent. In 1855, G. Sion publică în ziarul «Timpul», un articol jignitor pentru femei, la care îi răspunse M. Kogălniceanu în «România literară». Sion replică şi întrebă cine să fie avocatul acestei cauze pierdute. Drept răspuns, Sofia Cocea publică, în «Gazeta de Moldavia» un articol bine simţit, care-i atrase atenţia lumei culte. Publică apoi o serie de articole în diferite gazete, precum «Foiletonul Zimbrului», «Steaua Dunărei», «Dacia», toate din Iaşi, apoi în «Reforma», «Poporul» şi «Romanulu» al lui C. A. Rosseti, ziare din Bucureşti, tratând chestiunile la ordinea zilei, cu multă însufleţire. Era o partizană fanatică a Unirei Principatelor, şi luă apărarea profesorului Verdeanu, în conflictul ce avusese acesta cu preşedintele tribunalul Suceava, cu ocazia alegerilor pentru Divanul adhoc. In alte articole, datate din Folticeni, face portrete interesante a unor politiciani din localitate, şi înfierează abuzurile făcute de anumiţi oameni venali, între cari şi protopopul Conta, directorul şcoalei catihetice. Afară de articole în gazete, Sofia Cocea a publicat traduceri din autori străini, precum *Palmira* şi *Flamina*, traducere din Madame de Genlis. Articolele menţionate şi un număr de poezii, au fost adunate şi publicate de D-na Iulia A... (Aricescu) într'un volum de 269 pagini, intitulat «Operile D-nei Sofia Chrisoscoleu născută Cocea. Precedate de viaţa autoarei», tipărit în Bucureşti, Typografia Naţională a lui Ştefan Rasidescu, 1862.

Dragoslav, Ioan, cu adevăratul nume *Ioan Ivaciuc*, fiul lui Vasile Ivaciuc şi al Domnicăi, s'a născut în Folticeni, la 14 Iunie 1875. După ce a făcut câteva clase în gimnaziul din localitate, a plecat la Bucureşti, ademenit de visul că ar putea să aibă succese în literatură. In Capitală, însă, a avut de îndurat o vieaţă grea. In 1903 a publicat, sub numele de *I. V. Ivaciuc*, o broşurică intitulată „Pe drumul pribegiei. Versuri 1806-1903. Bucureşti". Broşura aproape necunoscută şi necitată nici de d-l Adamescu cuprinde versuri prea slabe, şi nici însuşi Dragoslav n'a mai pomenit despre ea, după cum niciodată nu voia să spuie în ce an s'a născut—Alte lucrări ale lui au fost bine primite, şi unii dintre cetitori l-au considerat ca un urmaş al lui Creangă. Reîntors în oraşul natal, unde a dus o vieaţă retrasă şi cu multe lipsuri, a murit în 1928.

Prietenii au înfipt o placă de aramă cu o inscripţie, pe zidul casei în care a trăit şi a murit Dragoslav.

Biografia lui Dragoslav, la Adamescu, op. cit., vol. II, p. 366 vol. III, p. 359).

Gane, Nicu. — Născut la 1 Fevruarie 1838, în Folticeni, Nicu Gane este una din figurile cu care se mândreşte nu numai oraşul şi judeţul lui ci şi ţara întreagă. A fost unul dintri primii elevi ai Şcoalei Domneşii, din Folticeni, la vârsta de cinci ani. Judecător la tribunalul din localitate, apoi prefect la Dorohoiu, la Focşani, şi iarăşi în magistratură, a ajuns Procuror general la Curtea de Apel din Iaşi. Demisionat, a fost primar la Iaşi, reputat ca primarul cel mai bun; a fost ales de mai multe ori deputat şi

senator la Folticeni, şi a fost ministru sub guvernul Brătianu. In literatură s'a distins cu nuvela *Fluerul lui Ştefan*, publicată în revista „Convorbiri literare, numărul dela 1 Aprilie 1867. şi apoi cu un lung şir de nuvele, tipărite în 3 volume, nuvele din care unele au fost traduse în limbele franceză, germană şi suedeză. Afară de nuvele, Nicu Gane a mai tipărit şi alte volume, precum *Poezii*, *Zile trăite*, *Păcate mărturisite*, *Pagini răzlețe*, şi ni-a dat prima traducere în româneşte din *Infernul* lui Dante. Nicu Gane a murit, în Iaşi, la 16 Aprilie 1916.

(O schiță biografică a tipărit Artur Gorovei, ca prefață la volumul *Nuvele*, editat de Cartea Românească. 1933. Alte informații la Artur Gorovei, *Contribuții la istoria literară*. Academia Română, Memoriile Secțiunei literare, Seria III. Tonul VI, 1933. Bibliografia la Adamescu, op. cit., I, 119; II 171; III 187).—De asemeni voluml d-lui Artur Gorovei, intitulat: *Nicu Gane*, editat de „Cartea Românească"' 1937).

Gorovei, Petru. — Născut în Dorohoiu, la 30 Octomvrie 1831. A făcut studii în pensionatul Blanchin, din Botoşani. A fost slujbaş la Departamentul din Lăuntru, şi apoi a făcut agricultură. In 1854 s'a căsătorit cu Maria, fiica Banului Iancu Borş dela Bâdiliță, jud. Suceava. A intrat din nou în administrație, director la Prefectura de Suceava, dar a fost nevoit să demisioneze din pricină că publicase, în ziarul *Romanulu* al lui C. A. Rosetti, un articol: *Cine sunt antidinasticii*, care nu a plăcut guvernului. A continuat apoi a scrie în acelaşi ziar, şi a luat apărarea fostului Domnitor Cuza Vodă în chestiunea cu *Schimbul Osoiului*, un proces care s'a judecat la tribunalul Suceava. A mai coloborat şi la ziarul «Telegraful» al lui I, C. Fundescu, iar în 1882 a scos *Gazeta de Folticeni*, organ al grupărei disidente din partidul liberal, strânsă în jurul lui. A murit la 19 Ianuarie, 1889, în Folticeni.

(Informații la: Artur Gorovei, *Din istoria culturală a Folticenilor*. Extras din Buletinul Muzeului Sucevei. Folticeni, 1919).

Hărlescu, Gheorghe. — Fiul lui Iorgu Hârlescu, s'a născut în Folticeni la 28 Fevruarie 1877. A urmat Şcoala de Bele-Arte, şi a executat tablouri bune, care au atras atenția cunoscătorilor de artă. Revista „Luceafărul" din Budapesta i-a reprodus două *studii* (gravuri) în numărul 4 din anul III, iar iar în volumul XIII, sunt reproduse tablourile *Jucătorul de maimuțe* (p 356), *Interior* [p. 357], *Țiganii* (p. 361). A fost şi profesor de desen la o scoală.

Istrati, Neculai. — Născut în 1818, s'a căsătorit cu Bița, fata lui Ciudin din Petiea, şi a trăit la moşia Rotopăneşti, unde a început o activitate lăudabilă dar nerodnică. In palatul lui dela moşie a construit o sală pentru teatru, menit să cultive pe săteni; a adus profesori de declamație şi de muzică, a înființat o sală de pictură, adunând tablouri de preț, toate lucruri care nu corespundeau cu necesitățile sătenilorlui. Om politic, a dus crân-

cenă luptă contra Unirei. A scris mult, şi unele, din lucrările lui au o valoare reală. A murit în 1868.

(Bibliografia la Adamescu, op. cit., II. 93; III 70).

Lupescu, Mihai. — Născut la 1 August 1861 în Spătăreştii lui Millo, a făcut şcoala primară în Bogdăneşti, şi gimnaziul în Folticeni, unde venia pe jos, şi vara şi iarna, ca să învețe carte. A intrat în şcoala Normală de învățători din Iaşi, pe care a absolvit-o în 1883, şi în 1884 a fost numit institutor la şcoala din Broşteni, unde a funcționat până în 1898, când a fost numit director la Orfelinatul agricol «Ferdinand» din Zorleni. A cules mult material de folklor, pe care l-a publicat în revistele *Contemporanul, Lumina pentru toți, Casa rurală, Gazeta Săteanului, Gazeta țăranilor. Albina, Apărătorul Sănătății.* A scris diferite articole cu privire la şcoală, pe care le a publicat în revistele şi gazetele: *Lumina pentru toți, Casa rurală, Constituționalul, Invațământul primar, Vocea Tutovei, Paloda, Gazeta Invățătorilor Revista Asociației învățătorilor, Tribuna Pedagogică, Educația.* Impreună cu Artur Gorovei a înființat revista de folklor «Şezătoarea», şi împreună cu Tudor Pamfile, revista «Ion Creangă» din Bârlad. Societatea ştiințifică din Bucureşti i-a premiat un memoriu relativ la colorit şi l-a publicat în Buletinul societății. A mai tipărit şi unele cărți de şcoală, în colaborare cu alții. Mihai Lupescu a murit în ziua de 17 August 1922, în spitalul Sf. Spiridon din Iaşi, după o boală grea, şi e îmormântat în țintirimul Eternitatea din Iaşi.

Mănescu, Constantin. — Fiul lui Costache Mănescu, este născut în Folticeni. După ce a isprăvit studiile liceale în țară, a fost unul din elevii străluciți al şcolii Centrale din Paris. Intors în țară, a fost profesor la Şcoala de Poduri şi Şosele, şi director general al Căilor Ferate. A scris *Istoricul Căilor ferate în România*, Editura Direcțiunei generale a Căilor Ferate Române. Atelierele Socec. Bucureşti, 1906. — In politică a activat în partidul liberal, fiind ales senator în Folticeni

Aurelian **Mănescu**, frate cu Constantin, a fost profesor de matemateci, la Universitatea din Iaşi, unde a predat „Analiza".

Millo. — Familia Millo dela Spătăreşti s'a distins prin oamenii de seamă ce s'au perândat în cursul celor două veacuri din urmă,

Doi *Matei Millo* sunt menționați în mişcarea noastră culturală:

Matei **Millo I**, născut la 21 Ianuarie 1725, a fost unul dintre puținii Moldoveni cu oarecare cultură, potrivit timpului şi mediului în care a trăit; cunoştea limba greacă şi cea franceză, şi probabil că nu-i era străină nici limba rusă, de oarece în bogata lui bibliotecă dela Spătăreşti s'au găsit şi cărți ruseşti. La 25 Octomvrie 1782 s'a căsătorit cu Sultana, foastă soție a Banului Iordache Başotă dela Şoldăneşti. — Matei Millo I a fost poet şi — lucru de necrezut — s'a ocupat şi cu matematicile, compunând o aritmetică la 1795. Despre poeziile lui Matei Millo, a scris I. Tanoviceanu o

interesantă monografie. — Matei Millo I a murit în ziua de 3 Octomvrie 1801, în vârstă de 76 ani, iar soția sa Sultana, născută la 5 August 1738, a murit la 2 Iunie 1834.

Matei **Millo II**, fiul lui Vasile și nepot lui Matei Millo I, s'a născut în Spătărești, la 25 Noemvrie 1814. A făcut în casa părintească primele studii, cu profesori străini, iar la 1834 era elev în pensionatul francezului Cunez din Iași. — Incă de tânăr i s'a manifestat talentul lui dramatic. La 8 Noemvrie 1834, de ziua onomastică a lui Mihai Sturdza, Domnitorul Moldovei, elevii lui Victor Cunez au jucat o piesă în românește, în care Matei Millo s'a distins, și ziarul „Albina românească" a vorbit despre el cu elogii. In 1840 pleacă la Paris, unde face studii speciale de teatru, și întors în țară se consacră teatrului, are succese strălucite și este considerat ca întemeietorul teatrului românesc. — Matei Millo a fost și scriitor; a compus și câteva piese de teatru, între care *Baba Hârca* — Millo a murit în 1894.

(Despre artistul Matei Millo, informații amănunțite la: Artur Gorovei, *Artistul Matei Millo,* Memoriile Academiei Române, Seria III, Tomul I, 1932, și: Artur Gorovei, articolul *Viața lui Matei Millo la Paris,* publicat în „Revista Fundațiilor Regale", numarul din 1 August 1934. — Bibliografia la Gh. Adamescu, op. cit., II, p. 107; III, p. 107).

Alecu **Millo**, frate cu artistul, născut în Spatărești, a făcut studii ca și fratele său, la pensionatul Cunez. A fost magistrat, membru la Curtea de Conturi în Bucuresti, prefect al județului Suceava sub guvernul Lascar Catargiu, și primul prefect al acestui județ după Unire. Deși membru devotat al partidului conservator, a fost însuflețit de idei largi democratice, pe care le-a și manifestat în volumul intitulat *Țăranul*, tipărit în Folticeni, în care sunt desiderate pentru îmbunătățirea stărei țăranului, care cu trecerea vremei s'au realizat.

Morțun, Manolache (Emanoil). — Născut la moșia părintească, la Cămârzani, la 10 Maiu 1821. A fost unul dintre cei întâi elevi la înființarea Academiei Mihăilene din Iași, unde s'a distins așa de frumos, că la examenul de absolvirea școlii, la care a asistat și Domnitorul Mihai Sturdza, acesta i-a dăruit ceasul de aur ce-l purta la brâu. A fost unul din primii studenți al Facultății de Drept, alipită pe lângă Academia Mihăileană, la care făcea cursuri celebrul Damaschin Bojinca. Magistrat la tribunalul din Folticeni, a fost luat ca pildă pentru solidele sale cunoștinți juridice și demnitatea sa. In politică a fost un stâlp al partidului liberal, a reprezentat județul de multe ori în Parlament, și a fost prefect al județului. A finanțat ziarul „Respectul legei", și apoi când amicii săi politici au scos ziarul „Vointa Sucevei", a publicat în el, pe lângă alte articole, o serie de amintiri din excursiuni prin Europa, cum și niște interesante scrisori ce a primit, în 1857, dela Comitetul Unirei din Iași, adresate lui în calitate de președinte al Comitetului unionist din Folticeni. Manolache Morțun este înmormântat în țintirimul dela Cămârzani.

Morţun, Dimitrie. frate mai mic al lui Manolache, s'a născut în Cămârzani, la 1819. A fost primar în Folticeni. In *Gazeta de Folticeni* a publicat nuvela „Grigore Leurdeanul", apărută apoi în volumul *Nuvele şi Legende*, tipărit în Folticeni, la 1881.

Radu, Iorgu, născut în Folticeni la 1852, bacalaureat din Iaşi, Doctor în Drept dela Bruxelles, fost magistrat, avocat, profesor la gimnaziul din Folticeni, prefect la Bacău, deputat, primar la Folticeni. A tipărit un volum: *Producţiunea în Economia politică* (406 pagini, Folticeni, Tip. M. Saidman, 1896), în baza cărei lucrări a fost numit suplinitor al catedrei de Economie politică dela Universitatea de Iaşi. A mai tipărit *Economia politică*, două volume de 475 şi 594 pagini. Iaşi, Tip. M. P. Popovici, 1898. In Folticeni a scris la «Gazeta de Folticeni».

Românescu. Constantin C., licenţiat în drept. om foarte inteligent şi cu o memorie neobişnuită, s'a distins ca reporter la ziarele din Bucureşti, şi a scris articole interesante, ocupaţie pe care a părăsit-o când a fost numit prefect la Folticeni. La Leucuseşti, moşia de zestre a soţiei sale, avea o bibliotecă de mare valoare

Savel, Vasile. — Născut în Folticeni, fiu al preutului Ioan Savel, care a fost multă vreme institutor la şcoala primară de băieţi din localitate. Licenţiat în drept. s'a ocupat mai mult de gazetărie şi de literatură, publicând o serie de volume. dintre care unele au avut un meritat succes. A murit înainte de vreme.

(Bibliografia la Adamescu, op. cit., III, 391).

Softa. Iorgu. — Fiul lui Petru Softa. Bacalaureat dela Institul Academic din Iaşi, a fost magistrat, profesor la gimnaziul din Folticeni. Om politic, a fost parlamentar şi primar al oraşului Folticeni. A colaborat la „Gazeta de Folticeni" şi la «Respectul Legei", gazete în care a publicat şi versuri. A tipărit, în 1879, la tipografia Goldner din Folticeni. *Testamentul politic al lui Stefan-cel-Mare*. poem istoric. versuri care s'ar putea ceti şi astăzi. In ziarul umoristic «Ghimpele» din Bucureşti, Anul XX, No. 12. 13 şi 16 din 1879, a publicat o sceneţă reuşită, o satiră: *Ignatz romanizat*. Ignatz era Doctorul I. Diaconovici, fost agent consular (staroste) nemţesc în Folticeni, şi apoi prefect al judeţului, om onorabil, dar adversar politic al lui Softa O altă satiră, tot în versuri, publicată în broşură, *Timofti Fruntăşanu*, ridiculizează pe Petru Gorovei, din gruparea politică liberală a căruia făcuse parte,

Stamati, Nicu. Fiu al lui Vasile Stamati, a făcut studii la Politehnica din Zürich, şi a fost inginer şef al judeţului Suceava. Om foarte inteligent şi cu o întinsă cultură muzicală, a fost unul dintre cei cari au însufleţit formaţiunea de muzică de cameră din Folticeni; a colaborat la «Gazeta de Folticeni. şi a scris câteva reuşite satire. A rămas dela el un manuscris interesant pentru lumea de altă dată a Folticenilor, un poem satiric înti-

tulat: *O cotarlă din Grechia și Bursucul din Pețiea*. Cotarla era Alex. Gregoriade Bonachi, iar Bursucul era Iorgu Ciudin [1]). Pasiunea de muzică l-a urmărit pe Nicu Stamati, ca umbra, în tot cursul vieții sale, și când a murit, doborît de o dublă pneumonie, și-a dat sufletul fredonând Andantele din Simfonia V. de Beethoven.

Stino, Ion. — Nascut la 1835, în comuna Fântânele, județul Botosani, s'a căsătorit în Fălticeni cu Maria, fiica lui Costin Dragoș, și a fost neîntrerupt institutor. Este autorul primei *Geografii a județului Suceava*, apărută în multe ediții. A murit în anul 1915, August 25.

Șoldănescu, Ștefan. — Fiu al preutului Gh Șăldănescu din Fălticeni, a fost unul din pictorii talentați ai țării noastre, absolvent al școlii de Bele-Arte din Iași. A fost profesor de caligrafie și desen la Liceul Național din Iași. In München și-a desăvârșit studiile și a lucrat multe lucruri de valoare care s'au pierdut din casa lui Tache Ionescu, care le achiziționase; ocupația germană din timpul ultimului războiu, ni-a făcut multe pagube încă necunoscute de mulțime Ștefan Șoldănescu o murit înainte de a-și fi putut desvăli toată puterea talentului său.

Șoldănescu, Gheorghe. — Fratele mai mare al lui Ștefan Șoldănescu, a fost institutor în Fălticeni. A fost un vizionar, care a dus o vieață fantastică, din care cauză a trăit neînțeles de mulțime. A scris versuri, din care unele au fost tipărite în «Gazeta de Fălticeni». Este primul care a tipărit în Fălticeni, la tipografia «Suceava», o broșură de 12 pagini: *O lacrimă la mormântul Tifei Șoldănescu născută Grigorescu Dedicație de Gh. V. Șoldănescu, 1875*. Războiul din 1916 l-a prins în satul Gura-Negrei, care în primele ceasuri dela sunarea mobilizărei, a fost ocupat de austriaci; făcut prizonier, a fost dus unde nu se știe, și de unde nu s'a mai întors.

Tăutu, Mihai (Miluță). — Fiul al lui Iorgu Tăutu, coborâtor direct din Marele Logofăt Ioan Tautu, s'a născut la 1853 în satul Bădilița, unde tată său era însurat cu Ileana, fata lui Dumitrache Borș. A făcut studii la Liceul Național din Iași, apoi a venit în Fălticeni, funcționar la Prefectură. Bun muzicant și cu multă vocație pentru arta teatrală, a scris versuri pe care le a publicat în gazete din Fălticeni. Coleg de clas cu poetul Carol Scrob, a fost în corespondență cu el, și au rămas dela aceste câteva scrisori interesante. [2]]

Teodorini, Eugen. — Fiul lui Iancu Teodorini, s'a născut în Fălticeni, la 1863. A făcut studii liceale în „Institutul Academic" din Iași, unde a avut coleg de clas pe Dr. N. Leon, fost profesor la Universitate, care, în „Amintiri", vorbește despre o farsă ce au făcut-o amândoi unei cărturărese [3]).

1. — Manuscrisul este în colecția autorului.

2) — In colecția autorului.

3) — Prof. Dr. N. Leon, *Amintiri*, vol. III, p. 19. Iași, Vieața Românească, 1927.

Ca elev în liceu, a scos o gazetă *Bondarul*, pentru colegii 'lui, scrisă cu mâna câteva exemplare La Paris, unde a luat licența în Drept, a scos două numere din *Revista Populară*, redactată împreună cu vărul său Artur Gorovei în care a publicat versuri și studii de sociologie, sub pseudonimul „E. Ini". Cu același pseudonim a publicat, la Paris, o plachetă: *Block-Notes sur la Roumanie*. Intors în țară, a fost magistrat, apoi avocat. In 1886 a tipărit un volum *Socialiștii Români și muncitorii agricoli* (1886). O boală grea l-a doborît, în ziua de 19 Maiu, 1899, într'un sanatoriu din București.

Organizarea Judecătorească

Pentru timpurile înainte de 1832, când s'a introdus Regulamentul Organic, nu poate să fie vorba despre organizare judecătorească. Regulamentul acesta, ne-a găsit cu totul nepregătiți pentru instituirea tribunalelor: afară de câțiva cunoscători de legi, oameni cu studii juridice, nu existau, în Moldova, și deci în toate orașele noastre, o clasă de oameni meniți să fie însărcinați cu conducerea unor instanțe judecătorești, de aceea primii judecători au fost aleși, nu pentru merite în breasla ce aveau a îmbrățișa, ci pentru considerațiuni cu totul străine. Era suficient să știe cineva a ceti și a scrie, precum și a îndeplini și alte condițiuni de erarhie socială, pentru a fi numit președinte de tribunal. Și dacă pentru a fi președinte se cerea atât de puțin, se înțelege că judecătorii mai mici se recrutau și cu mai puține scrupule.

Tineri cari aveau „meșteșugul condeiului" erau numiți scriitori la Giudecătorie — așa se numeau tribunalele pe atunci — și cu timpul, dar nu după mult timp, erau înaintați asesori, sau candidați, sau șleni și ajungeau chiar prezidenți. Așa a fost cu Mihai Dragonciu, blănar din Folticeni, care începând cu cea mai modestă funcție la Giudecătorie, a ajuns președinte, și a funcționat, în această calitate, chiar pe vremea când subalternii lui erau titrați.

Primii judecători ai judecătoriei ținutului Sucevei, numiți în 1832 au fost:

Președinte, Spătarul Andrieș Bașotă
Mădulări: Spătarul Enacache Gane
Slugerul Fotache Ciurea
Director: Panaite Pleșescu [1])
Director însemnează Grefierul de astăzi.

1) — Uricarul, XII, p. 25.

Celalt personal al Judecătoriei, se compune din:
Stolnacialnici (şefi de biurou): Gheorghe Furculiţă şi Matei Ciudin;
Reghistrator arhivar: Neculai Boian;
Scriitori: Vasile Hristian, Dimitrie Colescu, Gheorghe Ioan 1)

Baroul avocaţilor. — Inainte de legea din 6 Decembrie 1864 pentru organizarea Corpului de avocaţi, părţile care se judecau înaintea instanţelor judecătoreşti, puteau să fie reprezentate prin orişice persoană. Oricine se simţea în stare se susţie interesele unei alte persoane, avea acest drept, prezentând numai o „vechilimé", adică o procură, din partea aceluia care îi dădea acest drept. Acest mandatar se şi numea „vechil".

Regulamentul organic din 1832 organizează Justiţia, dar nu se ocupă de avocaţi, şi până la legea din 1864, toi „vechilii" reprezentau pe părţi în judecăţi, deşi art. 346 din Regulament, relativ la tribunal în materie criminală, dispune să se numească un *avocat* pentru apărarea legală a acuzaţilor în cursul procedurei.

După legea din 1864 (art. 6, al. 1) dacă numărul avocaţilor înscrişi într'un barou, era mai mic de 10, atribuţiunile Consiliului de disciplină se exercitau de tribunal.

Nu ştim cine au fost înscrişi, în 1864, ca avocaţi la tribunalul din Folticeni; dar în Monitorul Oficial No. 70, din 1868, este publicat tabloul avocaţilor din judeţul Suceava, din care se vede că, la acea dată, figurau în baroul din Folticeni, un număr de 5 avocaţi, şi anume:

Morţun Emanoil, absolvent 2)
Cozadini Grigori, practicant examinat.
Balomir Costantin practicant cu exerciţiu,
Boian Neculai, idem.
Pleşescu Constantin, idem.

Procurorul general din Iaşi, la 6 Iunie 1868, cu ordinul No. 1650, cere procurorului de Suceava să intervie la prezidentul tribunalului care convoacă adunarea generală a avocaţilor, pe ziua de 22 August.

La adunarea generală sunt chemaţi avocaţii *Emanoil Morţun, Gr. Cozadini, C. Balomir, N. Boian* şi *Const. Pleşescu*. Probabil că aceştia singuri erau pledanţi.

La 14 August 1868, Consiliul de examinare pentru constituirea

1) — Buletinul oficial al Moldovei pe 1833, No. 52, p. 208.
2) — Em. Morţun era absolvent al cursului de drept dela Academia Mihăileană.

Corpului de Avocați" din Iași, admite din tabloul din județul Suceava pe *Alexandru Iamandi*. Procesul-verbal este semnat de Dr. O. Teodori, Dr. Giorgiu și A. Urechia.

La 20 August 1868, avocații dela tribunalul din Folticeni, deleagă pe Em. Morțun, avocat „oficient" și pe Const. Balomir, să elaboreze un proiect de regulament al Corpului de avocați, pe care să-l supue deliberărei Corpului, în ședința dela 16 Septemvrie 1868.

In arhiva Baroului de Folticeni nu sunt lucrări cu privire la rezultatul adunărei generale a avocaților dela 22 August 1868.

La 2 Ianuarie 1869, *Gh. Filipeanu*, avsolvent al facultății de Drept din Iași, depune jurământul de avocat la Folticeni.

In cursul anului 1869 se înscriu și alți avocați.

La 19 August face cerere de înscriere *Ștefan Constantinescu*; la 20 Septemvrie face cerere *Alexandru Dimitreanu* și *Const. Baptist*, care arată că e înscris în registrul matricular al studenților facultății de Drept din Iași, ca student ordinar, și că a făcut studii în anii 1861-1865. La 30 Octombrie face cerere de înscriere *Ioan Antoniu*, care a urmat cursurile la Iași, în anii 1859-1862. Antoniu a fost, pe urmă consilier la Curtea de Apel din Iași.

La finele anului 1869 în baroul din Folticeni erau avocații: *Em Morțun, Gh. Filipeanu, Const. Babtist, Ștef. Constantinescu, Ioan Antoniu Al. Dimitreanu*, toți absolvenți, iar avocații *Gr. Cozadini, Const. Balomir, Const. Pleșescu* și *Al. Iamandi*, sunt trecuți, în tablou, cu titlul de «practicanți».

Probabil că tribunalele făceau abuzuri cu înscrierea practicanților în rândurile avocaților, ceeace a motivat pe Al. Lahovari, ministrul Justiției, să ia măsuri de stavilire a abuzului, și în 1874 cere tribunalelor tabloul avocaților, cu arătarea titlurilor în baza cărora sunt înscriși. Ministerul restituie tabloul, cu observația că mulți sunt „neavând titlu de știință", în baza unor certificate dela facultățile de Drept din țară sau din străinătate, prin care să se constate că au absolvit cursul de Drept.

Ministrul adaugă: «Legile noastre nu recunosc alte titluri decât acele de licențiat sau doctor în drept; prin urmare și sub acest punct de videre înscrierile sunt ilegale".

Concluzia acestui ordin este următoarea: „Subsemnatul desaprobând pe D-nii magistrați cari au admis asemenea înscrieri, vă invit, Domnule Președinte, ca, pentru viitor, să observați cu atențiune dispozițiunile legii, și să nu mai înscrieți decât persoanele acelea care vor proba că întrunesc condițiile art. 1 din lege".

La 13 Aprilie 1872 îşi cere înscrierea *I. Nicolescu*, Consilier la Curtea de Apel din Iaşi.

Dosarul pe 1873 lipseşte din arhiva Decanatului.

La 7 Maiu 1874 se înscrie *Alex. Grigoriadi-Bonachi*, doctor în drept din Heidelberg.

In August 1876, tribunalul constată, prin jurnalul No. 1588, că sunt înscrişi 26 avocaţi, şi deci nu mai are dreptul a îndeplini misiunea Consiliului de disciplină, şi dispune „a se convoca ordinea avocaţilor din districtul Suceava, prin procurorele tribunalului, spre a se aduna pentru ziua de 1 Septemvrie anul curent, ca sub prezidenţia procurorului să aleagă membrii şi decanul Consiliului de disciplină».

Jurnalul este iscălit de M. Costescu şi G. Iuraşcu.

Alegerea s'a efectuat la 15 Septemvrie. Din procesul-verbal cu No. 2578 al procurorului, se constată că dintre cei 27 avocaţi înscrişi în Barou, numai 12 au domiciliul în oraş, şi profesează avocatura, iar la alegerea decanului au luat parte numai 7: *Bonachi, Gh. Gamulea, Titus Istrati, G. Filipeanu, Const. Balomir, G. Drăghici, Mihai Dragonciu* şi *G. Cludin*.

Bonachi a fost ales decan cu 8 voturi, iar consilieri: Gamulea, cu 7 voturi şi Filipeanu cu 6. Const. Pleşescu a întrunit şi el 3 voturi.

La 30 Iulie 1877, Bonachi adresează preşedintelui tribunalului cererea următoare: „Neaflând comunitate de idei între mine şi domnii consilieri a Consiliului de disciplină, şi văzând că nu pot izbuti de a face să se aplice legea pentru constituirea Corpului de avocaţi, pentru care scop am fost ales;

„Spre a nu mă pune în discordie cu mine însumi;

„Sunt silit să mă retrag din însărcinarea de decan din acest judeţ, ce mi s'a fost încredinţat, şi în consecinţă am onoare a te ruga, Domnule Preşedinte, să primeşti dosarele relative la această însărcinare, care se află în păstrarea mea".

Motivul, pentru care demisiona Bonachi, era că el voia să interzică avocaţilor netitraţi de a mai pleda, ceeace nici legea nu prevedea, întrucât Consiliul de disciplină avea dreptul de a înscrie, ca avocaţi, chiar persoane care nu aveau titluri universitare, dar făceau dovada că posedă cunoştinţi suficiente, pentru a putea exercita profesiunea de avocat.

Judecătorul *Neculai C. Budu*, preşedinte de vacanţă, trimete lui Gamulea, membru în consiliul de disciplină, o adresă în care zice: «Totodată veţi pune în vedere Onor. Consiliu spre a invita pe d-l Decan ca pe viitor să nu mai uzeze de asemenea adrese cuprinzătoare de termene puţin cuviincioase, care vor fi refuzate».

Consiliul de disciplină admite demisia lui Bonachi, şi convoacă adunarea generală a avocaţilor, dar din dosar nu se vede cine a fost ales decan.

In acelaş an 1877, la 16 August, judecătorul *N. C. Budu* cere înscrierea în barou; la 5 Septemvrie o cere *Mihail I. Costandachi*, bacalaureat în drept la Universitatea din Paris, fost magistrat, iar la 9 Noemvrie, *Ioan Alexandrescu* cere transferarea din baroul dela Tecuciu.

Iancu Alexandrescu a venit în Folticeni ca magistrat, şi numai la 9 Ianuarie 1880 s'a înscris efectiv în Barou, în care a fost ales decan.

In dosarele care se păstrează în arhiva Decanatului, nu se găsesc lucrările relative la alegerea de decani. Lucrările acestea se trimeteau Parchetului, care nu le mai restituia. In dosarele dela 1878 până la 1889 nu se găseşte nici o menţiune.

Iancu Alexandrescu a fost decan până la 23 Noemvrie 1889, când a fost ales *Iorgu Radu*, care la 22 Martie 1896 predă arhiva Decanatului noului decan *Ştefan N. Albu*.

In 1905 este ales decan *Gh. Gh. Ghiţescu*, care la 14 Martie 1907, ocupând funcţiunea de prefect al judeţului, demisionează, alegându-se decan iarăşi *Iancu Alexandrescu*, la 2 Septemvrie, în locul căruia, la Octomvrie 1911, se alege *G. Străjescu*, transferat din Baroul de Vasluiu, şi care fusese magistrat la tribunalul local.

In Octomvrie 1912, după moartea lui Străjescu, decan este ales *Artur Gorovei*, care funcţionează până la 16 Aprilie 1921.

Astfel, lista decanilor Baroului de Folticeni, se înfăţişează în chipul următor;

1877	Alex. Grigoriadi-Bonachi
1880—1889	I. Alexandrescu
1889—1896	Iorgu Radu
1896—1905	Ştefan N. Albu
1905—1907	Gh. Gh. Ghiţescu
1907—1911	I. Alexandrescu
1911—1912	G. Străjescu
1912—1921	Artur Gorovei

Inainte de a se legifera modul de autentificare al actelor, orice persoană avea dreptul să redacteze actele şi să le prezinte tribunalelor spre autentificare. Decanatul de Suceava, cu adresa No. 16, din 4 Septemvrie 1900, intervine la preşedintele tribunalului să dispuie a nu se mai primi pe oricine ca redactori ai actelor de notariat, ci numai pe avocaţi.

Din dosarul Decanatului nu se vede ce dispoziţie a luat tribunalul, dar se ştie că cererea Decanatului nu a fost satisfăcută.

La 16 Fevruarie 1904 avocaţii din Baroul de Suceava hotărăsc să înfiinţeze un biurou de notariat, unde, după un anumit tarif, să se redacteze actele, sub privigherea unuia dintre ei. In acelaşi timp ei cer tribunalului să aprobe această decizie a lor, şi să nu primească niciun act, pentru autentificare, dacă nu va fi prezentat şi contrasemnat de un avocat.

Această asociaţie se compunea din avocaţii: *I. Alexandrescu, Leon Niculescu, Dimitrie Iorgandopol, Grigori Brăescu, Mihai Ghiţescu, Matei Millo, Vasile Filoti, Eug. E. Sunguroff, Octav Lovinescu, Dion Zaharescu, Şt. Albu, G. Străjescu* şi *Artur Gorovei.*

După câteva neînţelegeri, această asociaţie a fost reconstituită în 1906, în 1908 şi apoi, suferind oarecare modificări în privinţa tarifului de preţurile cu care se redactau actele, a continuat până la punerea în aplicare a legei asupra onorariilor minimale, legiferată pentru toată ţara.

Tabloul avocaţilor Baroului Folticeni, începând din 1868

Ştefan ALBU, înscris la 13 Fevruarie 1886
Vasile ANDRIU, 5 Februarie 1908
I. ALEXANDRESCU, 9 Noemvrie 1877
Al. ANDRIEVICI, Iulie 1908
Ion ANTONIU, 30 Octombrie 1869
Dimitrie APOSTOLIU, Noemvrie 1910
C. BALOMIR, Iunie 1868
Const. BAPTIST, 21 Sept. 1869
Neculai BOIAN, Iunie 1868
A. Gr. BONACHI, 7 Maiu 1874
Panaite BOTEZ, 4 Noemvrie 1911
Grigori BRĂESCU, pe tabloul din 1898
Neculai C. BUDU, 16 August 1877
Ioan T. BURADA, Iunie 1874
Dimitrie CHIRICA, Decemvrie 1903
Gheorghe CIUDIN, Iulie 1871
Savel CLUCERESCU, 25 Iunie 1888
Neculai Comino, Iulie 1896
Ştefan CONSTANTINESCU, 19 August 1869
Neculai I. COROIU, 2 Martie 1902, transferat dela Roman
M. Boldur-COSTACHI, Iulie 1908
Mihail I. COSTANDACHI, 5 Septemvrie 1877
Grigori COZADINI, Iunie 1868

Ioan CREȚU, 1915
Dimitrie CRIVĂȚ, 1915
Constantin DEMETRESCU, 1 Decemvrie 1913
Alexandru DIMITREANU, 20 Septemvrie 1869
Ioan I. DOLEJAN, Ianuarie 1913
Gheorghe I. DRĂGHICI, 19 Aprilie 1870, transferat dela Roman
Mihai DRAGONCIU, 5 Septemvrie 1870
Nicolae DUNCA, 18 August 1870, transferat dela Putna.
Gheorghe FILIPEANU, 2 Ianuarie 1869
Vasile FILOTI, Octomvrie 1873
Vasile A. FORESCU, Iunie 1871
Gheorghe N. GAMULEA, 1872
Emil GAVRILESCU, 1 August 1911
Gheorghe GHEORGHIU, 4 Maiu 1910
Gheorghe Gh. GHIȚESCU, 5 Decemvrie 1888
Mihai T. GHIȚESCU, 28 Iunie 1896
Gheorghe GIURĂSCU, 14 August 1902
Petru I. GOROVEI, Septemvrie 1873, transferat dela Dorohoiu
Artur P. GOROVEI, 3 Ianuarie 1891
Mircea A. GOROVEI, 1918
Neculai GRIGORAȘ, Noemvrie 1910
Constantin C. GUTTER, 4 Iunie 1904
Alexandru IAMANDI, 14 August 1868
Gheorghe C. IOAN, 17 Aprilie 1900
Gheorghe IOANOVICI, Iulie 1900
Titus IONESCU, Maiu 1905
Valente IONESCU, Decemvrie 1905
Dimitrie IORGANDOPOL, 22 Martie 1896
Titus ISTRATI, 6 Septemvrie 1874
Octav LOVINESCU, Iulie 1897
Vasile V. LOVINESCU, Septemvrie 1904
Cristian MALHASOVICI, Septemvrie 1900
Alexandru MIHAILESCU, Octomvrie 1907
Alecu V. MILLO, Iunie 1871
Matei A. MILLO, Decemvrie 1897, transferat dela Putna
Alexandru M. MILLO, 13 Fevruarie 1906
Virgil MORMOCEANU, August 1900
Emanoil MORȚUN, Iunie 1868
Constantin MOȚET, Decemvrie 1906
Alexandru MUSTEA, Octomvrie 1873
Gh. NECULAU, Ianuarie 1915
Neculai NEMȚANU, Aprilie 1907

Gh. C. NICOLESCU, Ianuarie 1910
I. NICOLESCU, 13 Aprilie 1872
Leon NICULESCU, 29 Iulie 1877
Neculai NICULESCU, 4 Maiu 1910
Neculai OANEA, Fevruarie 1906
Teodosie PETRONI, 10 Fevruarie 1890
Constantin PLEȘESCU, 1868
Nicolae POP, 17 Aprilie 1901
Ioan PROFIRIU, August 1909
Iorgu RADU, 9 Ianuarie 1880
Neculai S. RAINU, 8 Iunie 1888
Alexandru D. RĂȘCANU, 12 Maiu 1896
Gh. Gr. RAZU, 1870
Constantin ROMANESCU, Aprilie 1895
Scarlat ROMANO, 21 Ianuarie 1870
Alexandru SADOVEANU, 2 Fevruarie 1904, transferat din Vasluiu
Neculai SĂGHIUȚĂ, 19 Septemvrie 1906
Gheorghe SPIRIDON, 31 Ianuarie 1906
Gheorghe STRĂJESCU, 17 Aprilie 1901
Ion STROESCU, Septemvrie 1873
Dimitrie STURDZA, Maiu 1911
Eugen SUNGUROFF, 1 Septemvrie 1870
Eugen Eug. SUNGUROFF, 10 Maiu 1894
Teodor TABACU, Decemvrie 1905
Teodor TĂNĂSESCU, Fevruarie 1911
Gheorghe TEODORESCU-KIRILEANU, Iulie 1900
Dimitrie Gh. TEODORU, 1904
Ioan VĂCULEANU, 7 Maiu 1905
Petru Gh. VĂSESCU, Decemvrie 1907
Dimitrie VERDEANU, Maiu 1906
Dionisie ZĂHĂRESCU, 4 Fevruarie 1901
Gheorghe C. ZĂHĂRESCU, Martie 1910
Octav ZARIAN, 14 Fevruarie 1912

Bisericele.

In toate satele care intră în teritoriul comunei Folticeni, au fost biserici din timpurile noastre cele mai vechi. Biserici de lemn, precum se făceau pe atunci, au avut durată limitată, şi au fost mereu înlocuite cu altele nouă, rămânând să vorbească. despre cele vechi, locul sfântului altar. Multe trebuie să fi fost distruse de invaziile barbarilor, arse până'n temelie, de aceea nici urmele sfintelor altare nu s'au mai păstrat, şi de multe ori mutându-se chiar vatra satului distrus, se înţelege că şi biserica nu se mai construia pe locul de odinioară.

Bisericele existente astăzi în cuprinsul comunei Folticeni, sunt relativ nouă; lângă acele care înlocuiesc pe altele mai vechi, se văd, la unele dintre ele, urmele sfintei mese dela biserica înlocuită.

In Folticeni este o stradă cu numele de *Sfântul Neculai.* Ca să existe o stradă cu numele unui sfânt, trebuie să existe şi o biserică, în localitate, cu hramul acestui sfânt. O asemenea biserică, dacă nu există astăzi, poate să fi avut fiinţă în trecut, şi să se fi desfiinţat din diferite împrejurări.

Cercetările făcute, printre bătrânii oraşului. şi răscolirea tuturor documentelor, nu amintesc despre o biserică având acest hram, şi nici nu este vreun loc în care să se păstreze numele sfântului altar, precum se obişnueşte pretutindeni unde a fiinţat vreo biserică.

In arhiva Protopopiatului judeţului Suceava (astăzi Baia), se păstrează un dosar din 1864, cu No. 9, 10, 24, 27, 56, 57, întitulat: „Locul actelor epitropiilor bisericilor din oraşul Folticeni, pe mai mulţi ani din urmă". In acest dosar găsim câteva date din care iese că a fost proiectată o biserică în Folticeni, cu hramul Sf. Neculai, dar nu s'a mai construit.

La 23 Iunie 1864. „Spiritualul Dicasteriu Santei Mitropolii Moldovei şi Sucevei", cu adresa No. 1970, cere Economului N. Conta, protoiereu secţiei I de Suceava: „Spre a se putea refera Chiriarhiei rezultatul alegerei de epitropi făcută pentru administrarea averei *bisericei cu patronul Sf. Neculai din iarmarocul Folticeni,* în persoana D. D. Neculai Ioan Rojniţă, Teodor Necolaevici şi Neculai Zigmar, primită cu raportul No. 448, conform încheerei camerei din 22 a corentei în-

sesiată sub No. 13, am onoare a vă invita Onor. părinte, de a lua în scris voinţa acelor feţe, fără de care, în conformitatea legilor, nu pot fi întăriţi epitropi".

Ar rezulta, din acest document, că exista biserica Sf. Neculai, întrucât erau şi epitropi cari-i administrau averea.

La 28 Iunie 1864, Rojniţă şi Zigmare răspund Protoieriei: „Subscrişii primind adresa No. 487, avem onoare a răspunde că primim sarcina de epitropi averei *bisericei cu patronul Sântului Neculai* din politia Folticeni, *ce urmează a se construi*".

Adresa Dicasteriei vorbeşte despre o biserică «din iarmarocul Folticeni», răspunsul epitropilor aminteşte de o biserică „din partea de gios a târgului"; s'ar înţelege, din aceste citate, că biserica plănuită ar fi urmat să se construiască în medeanul iarmarocului, pe lângă uzina de electricitate de astăzi, această porţiune a oraşului coincidând cu ambele aceste indicaţii: *iarmarocul* şi *partea de jos a oraşului*. Cu toate acestea realitatea este alta.

Strada Sf. Neculai este în partea de Apus a oraşului, diametral opusă pieţii iarmarocului, şi dacă adresa Dicasteriei vorbeşte de o biserică din „iarmarocul Folticenilor", cuvântul „iarmaroc" nu indică o regiune a oraşului, ci are acelaş înţeles cu „politie" din răspunsul epitropilor, adică «oraşul Folticeni», cunoscut prin iarmarocul său vestit. Nici cuvintele „partea din gios" nu se referă la partea despre răsărit a oraşului, unde este piaţa iarmarocului, căci parte din gios este şi regiunea despre apus, dinspre pârăul Buciumenilor, apropiat de strada Sf. Neculai.

Afară de acestea nu s'ar putea concepe să se fi proiectat construirea unei biserici în regiunea iarmarocului, unde nu a existat pe atunci oraş, şi nici populaţie creştină, care să fi avut nevoie de biserică, nu a fost pe vremuri, iar în zilele noastre sunt abia câteva case locuite de creştini, dar şi aceste construite mult mai târziu de anul 1864, de când sunt datate documentele de care ne ocupăm.

* * *

Judeţul Suceava (astăzi Baia) a fost împărţit, din punct de vedere bisericesc, în două secţii, sau *protopopiate*: secţia I, *a Muntelui*, cu reşedinţa în Folticeni, şi secţia II, *a Câmpului*, cu reşedinţa în satul Ruginoasa.

Arhiva secţiei I s'a păstrat, cel puţin în parte; arhiva dela Ruginoasa nu se ştie ce s'a făcut.

In arhiva dela Folticeni există un dosar din 1863, în care se găsesc trei statistici:

«Stat de numele cântăreţilor şi paraclisierilor aflaţi în serviciul bisericilor din cuprinsul protopopiatului despărţirei I din districtul Suceava la începutul anului 1863»;

„Tablou de starea bisericilor de mir din cuprinsul protopopiatului despărţirei I a districtului Suceava";

„Statistica de numărul bisericilor şi starea în care se găseşte fiecare, numărul preuţilor, a diaconilor şi dascalilor şi etatea lor, şi numărul locuitorilor fiecăreia cotuni din cuprinsul protoieriei secţiei I-a de Suceava — 1863".

Informaţiunile din aceste statistici se cuprind în textul respectiv a bisericilor descrise în capitolele ce urmează.

Mai este, însă, un dosar în arhiva Protoeriei, înfiinţat la 8 Iunie 1863, sub No. 38, intitulat: „Acta cu calităţile preoţilor, a diaconilor şi a dascălilor", ale cărui date nu le am utilizat în această lucrare.

In dreptul fiecărui preot, diacon şi dascăl, sunt aprecieri făcute de protoiereul care a alcătuit aceste foi de calităţi, aprecieri care, dacă nu oglindesc — poate — oarecare răutăţi provocate de pricini personale ale protoiereului, am găsit de cuviinţă să fie trecute cu vederea din consideraţii care se pot lesne pricepe.

In această statistică, în rubrica «Observaţii», preoţii şi ceilalţi slujitori bisericeşti sunt notaţi unii: *cu bune purtări, îşi păzeşte datoriile, bunişor, foarte bun, foarte bune purtări, bătrân, nevolnic*, pe când alţii sunt calificaţi: *prost, beţiv, prost şi beţiv, beţiv îndărătnic, bătrân, prost şi beţiv, beţiv corijabil, beţiv necorijabil, în trecut abătut dar corijabil; cam beţiv şi mândru.*

Unii dascăli sunt notaţi: *nu frecventează regulat, nu păzeşte biserica, prost de carte.*

Notaţia „beţiv" este pusă în dreptul celor mai mulţi dintre preoţi.

Toate aceste aprecieri sunt omise în capitolele ce urmează.

Biserica din Folticenii-vechi. Nu s'ar putea spune, în starea de astăzi a cercetărilor, care a fost cea întâi biserică din satele care constituesc astăzi oraşul Folticeni. Dacă ştim, însă, că satele Folticeni şi Buciumeni sunt cele mai vechi pomenite în documentele cunoscute, se înţelege că trebuie să credem că biserica din unul din aceste două sate a fost cea întâi construită.

Bisericile noastre din sate au tost durate din lemn, la început. Mult mai târziu s'au ivit biserici de zid. O construcţie de lemn având o durată limitată, bisericile din satele noastre au fost mereu reconstruite, fără să ne mai gândim că au fost şi ele mereu arse şi distruse de barbarii cari năvăleau în ţările noastre.

Biserica actuală din Folticenii-vechi este zidită, în 1849, de Căminarul *Tudorache Ciure*, după cum spune inscripţia nouă dela uşa bisericei. După spusa altora, însă, şi după arătarea din „Marele Dicţionar geografic", biserica ar fi zidită de *Alexandru Ciurea*, zis şi Ţiulică.

Vasile Ciurea dela Tâmpeşti a avut o fată, Casandra, măritată cu Rogalski, zis şi Dimitriu. Casandra era soră cu Tudurache Ciure. Casandra Rogalski, sau Dimitriu, a avut trei copii: o fată Victoria, măritată cu Neculai Măcărescu, un băiat Gheorghe Dimitriu, însurat cu Savastiţa, ai căreia urmaşi au fost: Maria Iancu Teodorini, Aristiţa Dimitriu, Victoria Gr. Gorovei, Smaranda Udrischi şi un fiu Alexandru, care poartă numele de Ciurea, în loc de Dimitriu. Un alt fiu al Casandrei a fost *Alexandru*, zis şi Ţiulică, necăsătorit, şi care a purtat şi el numelele de Ciurea.

Vasile Ciurea a fost om foarte bogat, dar zestrea pe care o va fi avut fiica sa Casandra, ori cât de mare ar fi fost, se micşora împărţită la trei copii; Alexandru Ciurea nu a fost şi nu a trecut printre oamenii bogaţi din Folticeni, aşa că nici nu ar fi putut şi nici ar fi avut îndemnuri sufleteşti ca să zidească o biserică. De aceea putem să conchidem că biserica a fost zidită de Tudurache Ciurea.

Biserica din 1849 a înlocuit una de lemn, pe locul de altar a căreia s'a pus un semn, după obiceiu.

Biserica de lemn a fost construită de un episcop *Atanasie*. Nu ştim cine să fi fost acest episcop.

In „Sfânta şi dumnezeiasca Evanghelie", tipărită la mănăstirea Snagov, de Antim Ivireanul, la 1697, carte care se află în biserică, este următoarea însemnare: „Această sfântă ievanghelie iaste a răposatului episcopului *Aftanasie* şi iaste dată la *a sa sfântă biserică în sat în Fălticeni care de mine este făcută* unde este hramul lui Sfeti arhistratig (Mih)ail şi cine ar vre să o (înstr)ăineze să fie afurisit..."

Restul însemnărei lipseşte, cartea fiind foarte deteriorată la marginea de jos. Pare să fie roasă de şoareci, având colţul rotunzit, în dimensiuni de 3 până la 9 centimetri.

Când să fi construit episcopul Atanasie bisericuţa sa?

Viaţa unei biserici de lemn putem să o socotim cam de o sută de ani. Avem dovezi că la 1774 exista bisericuţa lui Atanasie.

Pe marginea unui „Triodion" tipărit în Bucureşti, la 1769 (7277), carte care se găseşte astăzi la biserica Adormirea din Folticeni, este următoarea însemnare: „Această sfântă carte ce să chiamă Triodion lau cumpărat Iacob zetă Ion crăşmar ot Moldoviţii dreptă nouosprece

lei bani de argint din preună (...) strastieriul şi lau dat la sfânta beseric(ă) din Fălticeni care este hramul sfinţăi mai mar(i) voevozi Mihail şi Gavriil ca săi fie pomenir(e) la sfântul jertăvnic însă cu soţul lui şi fii lui iară cine sar ispiti săl înstreineză dela nămita biserică ce sau zis să fie blăstămat... (o foaie este ruptă) Dmnezeu şi de pre curata sa maică şi 12 apostol(i) şi de 318 părinţă şi de toţi sfinţii să abă parte cu Iuda Amin. Let 1774 fevr. 8. Ipisa Erei Konstandin.

Nu am greşi dacă am admite că biserice lui Atanasie a fost construită cam pe la 1750, şi a durat cam 100 de ani.

In altă carte dela această biserică, într'un „Octoih", tipărit la Bucureşti, in 1774, se spune : „Această carte ce se numeşte oktoih este a sfintei biserice ce este în satul fălticenii unde se prănueşte hramul soborul sfinţilor îngeri Mihail şi Gavril 1777 iunie 12 cumpărată fiindu o am iscălit. Venedictu arhimandrit Moldoviţăi".

In alte două cărţi, din biserica aceasta, se mai găsesc însemnări.

In „Penticostar", *din tipografia Mitropoliei din Bucureşti*, tipărit la 1768, este însemnarea aceasta, care nu are nicio legătură cu biserica în care se găseşte : „Acest Penticostar iasta cumpărat de dascal Thoma şi l-au dat danie Sf. biserici de aici din Hârtoape 1), cu hram Sf. mucenic Dimitrie spre pomenire a tot neamului său. 1825 mai 10".

Multe şi preţioase însemnări sunt în „Kazanie", tipărită în Sfta Episcopie a Râmnicului, la 1781.

Pe fila cu titlul cărţii : „Stan Găină din Başeu un leu. Petre pa..." — restul lipseşte.

Pe fila cu „Preadoslovie", nepaginată, jos, sub o bandă de hârtie lipită, se citeşte, uitându-te la lumină : „L (30) de bani giupânul Lefter să să ştie că au dat..."

Pe verso, jos: «(Cos)tandin sin Dima au dat 30 bani. Iani băcalu 30 bani».

Pe foaia 1 (a) : „Vasile cărmariul 30 bani, Ioniţă..."

Pe verso : „Toader sin Vasile Pascal cu soţul său au dat 30..."

Pe foaia 2 (b) : «treizeci bani»... „treizăci bani au dat David eşan".

Pe verso : „30 bani au dat Neculai Kărăiman".

Pe foaia 3 (g) şi următoarele : „trei lei au dat ajutor la această sfântă carte şi cuviosul între egumeni Sfinţie sa părintele Macarie

---

1. — Hârtoape este un sat din judeţul Baia, pe malul stâng al Siretiului, lângă târguşorul Lespezi.

egumen sfintei mănăstiri Slatinei. Tij 2 lei au dat la vornic Mathei tot Macarie.

Incepând pe verso filei 4 (d): «Această sfântă şi dumnezeiască carte ce se numeşte Kazanie sau cumpărat prin chvernisala dascalului Vasilii şi a vornicului Mathei din satul Fulticenii şi sau plătit cu banii din milostenii de la cuvioşii creştini cari sau scris la scăndura sfintei cărţi Dmnul pomenească şi săi învrednicească a sta dea dreapta şi sau cumpărat în zeci pol lei de la dascalul Lazar şi sau dat sfintei bisericii noastre din Fulticeni ce iaste la ţinutul Sucevei pe apa Şomuzului moşie sfintei mănăstiri Moldoviţa unde se prăznueşte soborul mai marilor voevozi Mihailă şi Gavriil se fie în veci a sfintei biserici de nimene neruşită şi neclădită iar carele ar cuteza şi ori cu ce pilde furtuşag ar înstreina această sfântă carte dela mai sus numita biserică ori ce feli de obraz se fie despărţit de sfânta biserică şi sei părăşi nemilostivi mai marii voevozi înnainte împăratului HS în veci Amin 1783 octom 20 şi sfinţiile voastre ce staţi preoţi i diiaconi i dascali ce veţi fi slujitori aceştie sfintei biserici se puneţi silinţă ca se nu fie această sfântă carte uitată ce se se citească în toate zilele rănduite ca şi dumneavoastră se fiţi pomeniţi şi ertaţi ca şi pre mine să mă iartă Dmnul".

Incepând dela foaia 28: „Să să ştie de cându s'au făcutu târgul de la Fulticeni în zilele mării sale Constantin Moruz Voevod mitropolit fiindu chirio chir Gavriil şi s'au aşezat târgul pe loc ţelină de dlui vel vis Ianachi Cant 1779 iuni 28. Eu dascalul Vasilie am scris cu a me păcătoasă mână".

La fila 5. verso, sub cuvintele: „chivernisala dascalului Vasilie şi a vorni..." — care sunt mâzgălite cu condeiul, începe un alt scris, cu altă mână, care continuă pe mai multe file: «minciuni grăeşte dascalul Vasilie...»; mai urmează două rânduri mâzgălite cu condeiul, care nu se pot ceti, apoi continuă, pe fila 6: „de la Lazar dascal în casa lui Vasile Lazar fiind la... Lazar şi umbla să o ducă să o vânză la satul Rădăşeni şi nam lăsat şam luato în mâna me şi am cumparato cu milostenie creştinilor ştie Dmnezău bine cătă osteneală am pus şi sau silit prin creştini cu milostenie a umbla şi au îndemnat păn sau cumpărat desăvărşit 179".

Pe fila 8, verso: „Am găsit o scrisoare a celui ce au fost odată preut, Toader Laza dela Fulticeni în care scrisoare..." — restul, un rând, şi apoi 3 rânduri pe fila 9 şi 4 rânduri pe verso, sunt mâzgălite, şi nu se pot ceti; apoi urmează pe fila 10, sub rândul scris cu altă

mână:" (mitro)politu Gavril şi de mit Leon şi de episcopu Antonii de la Roman şi de mitropolitul Avram"...

Pe verso filei 10 sunt iar două rânduri mâzgălite.

Pe fila 34: «Să să ştie de când au fost ciumă în domnie mării sale Ioan Kalimah Voevod Domn ţării Moldovi».

Pe fila 36: Să se ştie di când mam făcut eu preutul Toader preut în zilele lu Constantin Ispilan Voevod eu ficiorul lui Maftei preut 799».

Din documentele care se păstrează în arhiva bisericei din Folticenii-vechi, rezultă că Alexandru Ciurea i-a făcut danie o casă cu locu ei, din uliţa Nimerceni (astăzi strada Sucevii). Casa aceasta de vălătuci, acoperită cu stuh, se megieşeşte pe din sus cu locul lui Ion Bobinscki (astăzi casa cu No. în strada Sucevei), şi din jos cu locul Casandrei Brânzoaiei (astăzi casa cu No.). La 21 Septemvrie 1874, moştenitorii lui Alexandru Ciurea, şi anume: Victoria Măcărescu, Sevastiţa Dimitriu, Maria Iancu Teodorini, Victoria Grigori Gorovei, Smaranda Udrischi şi Aristiţa Dimitrianu, fac declaraţie că respect voinţa defunctului, ca locul şi casa să rămâie a bisericei.

In 1880, biserica a fost reparată, când s'a acoperit şi clopotniţa.

La 1888 se reface clopotniţa şi pardoseala din sfântul Artar.

La 1893 biserica se acoperă din nou şi se zugrăveşte pe dinăuntru.

Prin 1903, clopotniţa bisericei era deasupra porţii de intrare în ţintirim, o cloponiţă de lemn. Părintele catihet Vasile Grigorescu, punând cheltuiala şi osteneala, desface clopotniţa veche şi face alta, tot de lemn, lipită de uşa de intrare a bisericei, aşa cum se găseşte astăşi.

La 1863, la biserica din Folticenii-vechi servea preotul Sachelar Costache, de 50 de ani, dascalul Toader, de 32 de ani şi dascalul Toader Roşu, de 56 de ani. In sat erau 63 de locuitori.

O altă statistică, tot din 1863, vorbind de biserica din *Folticeni*, localitate cu o populaţie de 63 de locuitori — deci Folticeni-vechi, arată pe:

Dascalul Vasile Alistar, de 53 ani, cu cartea din 8 Aprilie 1852 şi Dascalul Vasile Gofu, de 32 ani, cu cartea din 27 Aprilie 1859.

Biserica din Buciumeni. — Bisericuţa de lemn din Buciumeni, cu hramul Sf. Gheorghe, nu se ştie când şi de cine este durată. Un pomelnic, a căruia vechime iarăşi nu se cunoaşte, de oarece exemplarul ce se păstrează este recent, scris cu litere latine, cuprinde, în frunte, pe Domnul Alexandru-cel-Bun, şi pe popa Iuga, despre care vorbeşte, hrisovul din 1424.

Hrisovul din 1424 vorbeşte despre *popa Iuga;* pomelnicul îi dă şi numele din botez, *Mihai.* Se vede că o tradiţie din bătrâni i-a păstrat numele.

Pe lângă biserica din Buciumeni a fost cândva o şcoală de cântăreţi, sau o şcoală pentru laici. Intr'un „Triod" este o altă însemnare, fără dată, care spune că „au venit la şcoală", în Noemvrie, cinci băeţi.

Intr'un manuscris cu rugăciuni, este o altă însemnare, cu data din 1760: „Să să ştie de când 'au bribegit Stavarachi... Eşi (Iaşi) că se teme în... la velet 7268"..

Cine a fost acest Stavarachi, nu ştiu oamenii din sat.

Intre cărţile din biserică este un „Penticostarion", tipărit în Bucureşti, la 1782, în care se găseşte următoarea însemnare:

> Această sfântă carte iaste cumpărată de mine cel mai păcătos de cât toţi oamenii, de pre pământ Vasile sin Toader Mighiul, care se numeşte Penticostari şi am dat pe ea zăce lei şi şi s'au cum(părat) la veleat 1785 ap. 12 şi s'au dat sfintei biserici dela Buciumeni unde să cinsteşte şi să prăznueşte hramul sfântului marelui mucenic Gheorghe pentru sufletul mieu şi al părinţilor miei, iar de s'ar întâmpla ca să o înstrăineze cineva dela numita biserică, să fie blăstămat de Domnul nostru Is. Hs. şi de prea curata sa Maică... apostoli. Herul, lemnul... să putrezească iar trupul lui să stea întreg, să lovască bubele lui Gheez şi cutremurul lui Cain şi în viaţa lui procopsală să nu aibă. 1786.

La începutul anului 1863, statistica ni arată că la această biserică slujeau Preotul Gh. Tataru şi Iconomul Neculai Iordăchescu, iar dascal era Gheorghe Alistar.

In 1930, după reparaţiile ce i s'au făcut, biserica s'a sfinţit din nou s'a deschis şi pentru poporâni. O veche inscripţie de pe uşa de intrare, a dispărut, şi s'a aşezat alta, modernă din toate punctele de vedere.

Că biserica a fost durată din lemn de pe loc, stă mărturie piciorul sfintei mese din altar, făcut din un arbor retezat, a căruia rădăcină în pământ se vede şi astăzi.

In 1863 satul Buciumeni, la o populaţie de 86 familii, avea biserica deservită de:

Preotul Gheorghe Tataru, de 48 de ani,

Iconomul Neculai Şoldănescu, de 65 ani,

Dascalul Gheorghe Popovici, de 42 ani şi tot în acelaşi an, o altă statistică arată pe:

Dascalul Gheorghe Gafencu, de 22 ani, amândoi «fără carte», adică fără decret de numire.

Biserica din Oprişăni. Despre biserica veche din satul Oprişăni, nu ştim nimic.

Biserica actuală are o pisanie cu totul modernă, în care se spune: „Această sfântă biserică cu hramul Sf. Voevozi Mihail şi Gavril s'a zidit din temelie în anii 1855—1861 cu banii mănăstirei Slatina, opriţi din arenda moşiei, ce era a mănăstirei, de cătră arendaşul *Vasile Canta*, a căreia lucrare a fost făcută cu locuitorii din Oprişăni şi Rădăşăni. S'a sfinţit în anul 1861 decembrie 12 de *Neonil Cananău* dela mănăstirea Râşca. Ajungând în stare de ruină s'a reparat radical înăuntru şi pe afară, s'a pictat şi zugrăvit..."

Pisania confundă pe un *Neonil Cananău*, care n'a existat la mănăstirea Râşca, îl confundă cu *Neonil Boca* Arhimandritul, care pe vremea aceea era stareţul mănăstirei. Aceasta se vede şi din o însemnare pe cartea „Dumnezeeştile liturghii", tipărită în mănăstirea Neamţului la 1860, carte care se păstrează în biserică. Insemnarea spune „Această sfântă leturghie am dat-o sfintei biserici cu hramul Sf. Voevozi din satul Oprişăni, care biserică s'au sfinţit la anul 1861 sept. 4 zile, de *Neonil Boca*, arhimandrit din mănăstirea Râşca".

Rămâne dar bine stabilit că biserica din Oprişăni s'a sfinţit la 4 Septemvrie 1862, iar nu la 12 Decembrie 1861. Mai mult temeiu se pune pe o însemnare contimporană cu actul sfinţirei, decât pe o dată necontrolată, fixată din memorie, care poate să fie şovăelnică.

In anul 1863, statistica arată preoţi la biserica aceasta pe Preotul Constantin, de 65 ani, şi dascali Vasile Petieanu de 32 ani, şi Vasile sin preotul Constantin, de 33 ani.

Tot în 1863, altă listă, care arată o populaţie de 78 familii, trece ca dascali pe Dimitrie Zăhărescu, de 28 ani, şi Alexandru sin Dodică de 54 de ani.

Biserica Sfântului Ilie. — Biserica actuală, cu hramul Sf. Ilie, este construită în locul unei alte biserici de lemn, care a fost desfăcută şi strămutată în satul Orţeşti, unde a fost mistuită de flacări.

Biserica de lemn a fost durată înainte de înfiinţarea târgului Folticeni. Data precisă nu se ştie.

Defunctul Ioan Stino, fost institutor şi multă vreme epitrop la biserica actuală, mi-a spus, în ziua de 4 Septemvrie 1911, următoarea tradiţie: „Pe la 1760, prin locurile unde se află astăzi Folticenii, era pădure, proprietatea Duducăi Anghelița, din Stănigeni, sat care exista pe

lângă Buciumeni. Angheluţa auzea, prin pădurea ei, lovituri de topor prin copaci, şi nu ştia cine-i taie pădurea. Servitorii trimeşi de dânsa au găsit, pe locul unde este astăzi biserica Sf. Ilie, pe un pustnic şi un alt om, tăind stejari. Era *Daniil Stamati* şi un ţaran, cari au spus servitorilor Angheluţei că taie lemne pentru a face o biserică. Aduşi înaintea stăpânei, aceasta li-a dat voie să taie oricât lemn ar avea nevoie, dar cu condiţie să dea bisericei hramul Sf. Ilie. Astfel s'a făcut biserica Sf. Ilie, din stejarii tăiaţi de pe locul ei chiar.

„Lumea se aduna la hram, şi au început să vie şi negustori turci, cari cumpărau unt şi usturoiu, şi astfel, după ce a început a se întemeia târgul Folticeni, a rămas şi Iarmarocul de Sf. Ilie.

„Biserica de lemn a durat până la 1852, când a început a se zidi acea de astăzi, şi a durat lucru ei vreo cinci ani".

In „Marele Dicţionar geografic" se spune că biserica aceasta a fost clădită, din lemnul de pe loc, în 1765, de călugărul *Calistru Stamati*, şi apoi zidită de orăşăni, în 1851.

Bătrânul preot Gheorghe Forăscu, la vârsta de 71 de ani, care încă la 1832 slujea la biserica Sf. Ilie, spunea că fundatorii desfiinţatei biserici au fost: *Tudosca Angheluşa* şi *Calistru monah*, toţi răzăşi din Buciumeni.

Că biserica a fost făcută de un *Stamate* spune şi însemnarea de pe «Penticostarion» păstrat în biserică, tipărit în Bucureşti la 1768:

> Această sfântă carte ce se numeşte Penticostar lau cumpărat d-lui giupănul Thoma pentru iertarea păcatelor părinţilor săi Stanciu şi Stanca şi soră sa Slomna şi a Andrei Măriuţa şi Thoma şi tot neamul său şi au dat pe dânsul 9 lei şi lau dăruit sfintei biserici din *Târgul Şomuzului* care este de nou făcută din început de părintele *Stamate* care carte sau dat prin îndemnare preutului Ion Flamăşu a dascalului Vasile care sintă epitropi şi vechili la tot lucru aceştii sfinte biserici. 1788 april 17. Morţii numitului dăruitor Stanciu Stanca Ileana şi fiindcă la datul cărţii nau dat banii fiind vade păn la Ispas şi chizăş este dmlui giupănu Theodosi Răvencu de nor eşi banii dmlui săi de şi sau pus şi pecete sfintei biserici. Intăi la list 26 a doile la listu 48 al treia la list 74 iar a patra peceti la listu 103 a cince peceti la listu 115.

Pe paginiile indicate este aplicată, cu fum, pecetea bisericei „ot târgu Şomuzul".

La sfârşitul Penticostarului este această însemnare: „Acest Penticostari este a sfintei bisărici din *târgul Şomuzuiul* şi sau cumpărat

în noă lei dela preotul Vasilii din satul Băneşti 1) şi sau cumpărat de dmului......».

Cu acest ultim cuvânt se încheie însemnarea.

Pe fila 178 a cărţii este scris : „Vasile Dascalu. 1791 mai 31".

Calistru Stamati, ca fondator al bisericei, este pomenit într'o altă însemnare, într'un „Triodion", tipărit la Râmnic, în 1781, care spune:

> „Această sfântă carte ce se numeşte driod a sfintei bisărici din *târgul Şomazului* unde se cinsteşte şi se prăznueşte hramul sfântului proroc Ilie care bisărică este acum din nou făcută de părintele Kalistru Stamati, care carte s'au cumpărat prin chivernisala protopopului Andrei de ţinut Sucevii şi a preutului Ioan Flam 2) şi a dascalului Vasile cari sânt slujitori şi epitropi aceştei bisărici, şi s'au dat pe dânsul 20 lei, cari bani iau dat creştinii târgoveţi, cari s'au aratat anume: 1 leu protopop Andrei ; 7 lei giupânul Panainte băcal ; 60 par. Condurachi Teliman ; 1 leu Tănasă Şoltuzu ; 1 leu Roman tatăl d-sale : 1 leu Dima staroste ; 60 par. Andrei făclieru ; 10 par. logofătul Vasile Megu ot Buciumeni ; 1 leu Theodosie Revencu, blănar ; 1 leu Angheli Grecu Gălăţan ; 10 par. preutul Dumitrachi din Fălticeni ; 10 par. Ioniţă Megu, frate Vasile logofătu ; 5 par. Vasile Casap ; 5 par. Gheorghe Vămoşăl ; 5 Ignat ot Hârtop ; 10 par. Dumitrache Dulgher ; 20 par Enachi Băcalu ; 6 par. Zaharie ; 20 par. Andrei Mercăş ; 10 par. Vasile băcal ; 10 par. Crăciuneasa ; 5 par. Catinca soru-sa ; 10 par. căpitan de arnăuţi ; 12 par. Ilie blănar ; 30 par. Iani neguţător eşan ; 10 par. Tutorachi Focşăneanu ; 10 par. Pandazi blănar focşan ; 20 par. Costea Caragea ; 10 par. Dumitrache pitar ; 10 par. Ioniţă sin Vasile Mighiu ; 20 par. Ilie Movileanu . . ."

Insemnarea aceasta nu are dată, şi se opreşte la ultimul cuvânt de mai sus.

Se păstrează, la biserica Sf. Ilie, un pomelnic vechiu, o condică de 19 foi, format 17.5/22 cent. Condica e şnuruită, şi pe ultima filă este aplicată, în ceară roşie, pecetea Mitropoliei Moldovei, cu anul 1808. Condica trebuie să fi servit pentru inventarul averei bisericei. Prima filă lipseşte ; a rămas din ea un mic fragment, pe care se văd urmele unor linii trase cu cerneală, precum sunt pe alte trei foi, rubrică pentru înscris numărul obiectelor inventariate.

---

1) — Satul Băneşti este în comuna Fântânele, judeţul Botoşani, pe Siret.

2) „Flam" poate să fie o prescurtare din «Flămăşu», citat mai sus.

Pe prima filă este o pecete cu fum, având în mijloc inscripţia „Hm. Sf: Pror: Ilie 1834", şi împrejur: „ Târgul Folticenii ţinut Suceava".

Pe verso filei a doua, este o altă pecete: în mijloc chipul Sfântului Ilie, şi împrejur inscripţia: „P: BS: Târgul Fulticenii. ţi. Suceava H. S. Prooroc Ilie. 1843".

Nu se vede nicăieri data când această condică a fost introdusă în biserică. Pe trei foi este inventarul; pe verso lor, şi până la sfârşit, sunt pomelnice. Primul pomelnic datat este pe fila 6: „Pomelnicu dumisale grecului Theodor Drăguşanu 1816". Morţii grecului, cari trebuiau să fie pomeniţi, erau: Hriste, Pelaghia, Katrina, între vii e trecut numai „Theodor şi tot neamul".

Deci, condica aceasta a fost adusă la biserică între anii 1808 şi 1816.

Crescând populaţia oraşului, biserica de lemn a lui Stamati nu mai satisfăcea trebuinţile; se cerea una mai mare, şi a fost înlocuită cu actuala biserică de zid.

Când şi de cine a fost făcută actuala biserică Sf. Ilie?

In „Marele Dicţionar geografic" se spune numai că biserica este „zidită de orăşăni în 1851".

Data aceasta este greşită. Biserica e mai veche.

O scrisoare adresată Spatarului Gheorghe Hartularie, la Folticeni: la 9 Noemvrie 1842, de către Mitropolitul Veniamin, are următorul cuprins: „Părintească blagoslovenie trimetem Dmtale. Din rămăşiţa câştiului svtului Dimitrie poftesc să binevoeşti a număra înfăţişătorului una mie lei dela carele vei primi adeverinţă". Urmează apoi şi adeverinţa: „Aceşti bani una mie lei s'au primit prin Şmil sin Iţic la *cheltuiala zidirei bisericei sfântului Prooroc Ilie din târgul Fălticeni.* 1842 noembi 9" 1).

Adeverinţa este iscălită de „*Filip* Căminar". O greşeală de cetire strecurată în textul din revistă, în loc de *Filipovici*, persoană bine cunoscută, în Folticeni, pe vremurile acelea.

In 1842 biserica Sf. Ilie se zidea.

Cine dăduse aceşti una mie lei, pentru zidirea bisericei?

Din testamentul Mariei, soţia mortului Costache Boian, rezultă că biserica Sf. Ilie a fost zidită cu banii lăsaţi de dânsa, în acest scop.

Copia acestui testament 2), nu are nicio dată; din cuvintele tes-

1). Revista Ion Neculce, Iaşi, fasc. 6, 1026—1927, p. 281.
2), Document din colecţia autorului.

mentului se vede că a fost făcut înainte de a fi existat biserica, dec înainte de 1847.

Maria Boian spune că "averea ei „n'am avut-o nici dela părinţi, nici mi-au rămas dela bărbat, ci am făcut-o cu strădania şi silinţa mea", şi dispune ca averea ei, mişcătoare şi nemişcătoare, să se prefacă în bani, să i se facă înmormântarea şi datinele creştineşti, dându-se sărindare pe la biserici şi mănăstiri. In punctul al treilea din testament dispune: „Să să mai scoată din toată averea mea două mii lei, cari să se împărţască la familiile *Boeneşti*, acei ce vor fi mai în proastă stare şi vrednici de agiutat şi de miluit".

Urmează apoi: «Al patrulea, toată apoi cealaltă a mea avere "ce va rămâne peste acea hotărâtă prin pontul al doilea şi al treilea, *să se întrebuinţeze în zidirea bisericei Sfântul Ilie de aice din târgul Fulticeni, de piatră, şi mai prisosind se va întrebuinţa şi în facerea catapitezmei şi alte podoabe*».

Pentru aducerea la îndeplinire a acestor dispoziţii, «pentru împărţeala a două mii lei la familiile Boeneşti şi pentru întrebuinţarea cealaltă avere în facerea bisericei», Maria Boian roagă pe „dumnealor boierii" şi-i împuterniceşte" a urma şi a aduce cu nestrămutare în săvârşire cele hotărâte de mine, ca una ce, precum arăt, toată averea mea am făcut-o în strădanie şi silinţa mea".

Numele boerilor pe cari-i lasă executori testamentari, nu este indicat, în locul rămas alb în testament.

Maria Boian nu era de origină creştină ortodoxă. Ea îşi încheie astfel testamentul: «In aceste cinci ponturi de mai sus prescrise mărgenindu-se cuvenita punere la cale pentru averea mea, după săvârşirea vieţii mele, hotăresc ca întocmai să se urmeze făr cea mai mică abatere şi strămutare. Şi totodată zic ca oricine s'ar inspiti a-mi preface această hotărâre, să fie neiertat de Dumnezeu, *neavând mai ales pe nimeni după lege nici un feliu de rudenie, fiind venită din altă lege cătră această pravoslavnică*".

Spatarul Gheorghe Hartularie, căruia Mitropolitul Veniamin îi ceruse banii pentru zidirea bisericei, trebue să fi fost unul dintre boeri pe cari Maria Boian îl însărcinase cu executarea testamentului ei.

Inceputǎ prin 1842 — dacă nu cumva şi mai înainte — biserica Sf. Ilie a fost sfinţită abia în 1849.

Intr'un „Mineu" pe Iulie, tipărită la Râmnic, 1780, carte care se păstrează în biserică, pe tartaj, este scris: Aicea am însămnat la 1849 s'au sfinţit biserica S. S. Prooroc Ilie".

In „Penticostar" tipărit la 7276 se scrie: „Dascalu Valipa din Huşi 1) am fost dascal la bi(seri)ca Sv. proroc Ilie dela 1832 păr. 1840 să să ştie».

In acelaşi Penticostar, la 31 Maiu 1791, iscăleşte Vasile dascalu».

* * *

Biserica de astăzi a avut o interesantă clopotniţă de zid, boltită, la intrarea în ţintirim, pe marginea trotuarului actual, unde a rămas intrarea. Când s'a restaurat biserica, în zilele noastre, pentru motive pe care nu le putem pricepe, clopotniţa a fost dărămată, suindu-se clopotele în turnul bisericei.

Sub bolta vechei clopotniţi, în partea stângă, era aşezată *dimerlia Dumei*": un bloc de piatră în care este scobită măsura unei dimerlii oficiale de pe vremuri. Cine cumpăra, din iarmaroc, o cantitate de grâu sau alte cereale, avea putinţa să se încredinţeze că nu a fost înşelat la cumpărătură, verificând volumul cantităţii în scobitura din dimerlia Dumei.

Probabil că era aceasta o inovaţie din 1832, când s'a întrodus Regulamentul organic, baza întregei noastre organizări administrative. Dimerlia Dumei era măsura de capacitate oficială a eforiei, a autorităţii comunale, după cum «palma domnească» era măsura oficială de lungime.

Dimerlia Dumei se păstrează în Muzeul Folticenilor.

La 1863 serveau la biserica Sf. Ilie:

Iconomul Vasile Lateş, de 50 ani

Iconomul Gh. Forăscu, 45 ani

Iconomul Grigore Ionescu, 40 ani, „acum locotenent la Dorohoiu".

Diaconul Toader Lupea, 25 ani

Psaltul Toader Grigorovici, 40 ani

Dascalul Lascar Solcan, 30 ani

Dascalul Ion Teodorescu, 25 ani.

Pe locul unde a fost sfânta Masă a vechei biserici, este o lespede mare de piatră, cu o inscripţie ştearsă, în parte, de vreme, din care se mai pot ceti aceste cuvinte; „Această sfântă Masă urma a fostei biserici cu patronul Sflui proroc Ilie, clădită la anul 1780, ajungând în stare de ruină . . . şi venerabilul domn *Ioan Stino*...

Un mic şi modest monument, în ţintirimul bisericei, aminteşte pe

1. — Huşi este satul din apropiere de Folticeni.

Monahul Iustin Gosan, care a dăruit bisericei moşia Pănureşti — astăzi expropiată.

Monumentul are aceste inscripţii:

«Monahul Iustin Gosan, decedat la 1847, a donat bisericei Sf. Proroc Ilie, moşia Pănureşti, jud. Suceava, în întindere de 44 fălci, la 1846».

Pe altă faţă a monumentului:

«Acest monument s'a făcut de Epitropie spre eterna memorie a donatorului, la 1890».

Fot. G. Stino

Biserica Sf. Ilie cu fosta clopotniţă.

Biserica Adormirea Maicei Domnului. Inmulţirea populaţiei creştine în Folticeni, a făcut să se simtă nevoia unei biserici nouă, pe lângă biserica Sf. Ilie, zidită încă înainte de înfiinţarea târgului.

Pe vremurile acelea bisericele se zideau, în genere de boeri. Dintre băştinaşii judeţului acestuia, acela care s'a gândit să îndeplinească această lipsă, care şi-a pus banii şi slujba în serviciul acestei cauze de utilitate publică, a fost Spatarul *Matei Gane*, care înainte de 1827 a construit biserica al cărei hram este „Adormirea Maicei Domnului".

Nu avem nici o informaţie, pe bază de documente, despre această biserică, timp de două decenii dela zidirea ei. Cea mai veche pecete, cunoscută până acum, a acestei biserici, are anul 1843.

La 1838 biserica funcţiona, cum se vede lămurit în testamentul cu data de 1 Octombrie 1838, a Clucerului Fotache Ciurea, care spune aşa:

„Gios iscălitul Fotache Ciurea, Sulger, fac cunoscut prin aceasta că nepotul Manolache Ciudin, fiul repausatului sameş Vasile Ciudin, aflându-se de vreo 11 ani acum în casa mea, slujindu-mă şi mulţămindu-mă în toate odihnit, atât pe mine cât şi pe răposata mea soţie, mătuşa sa Anica, păr la a ei săvârşire, şi nici o plată sau vreo deosebită mulţămire împotriva plăcutelor nouă osteneli şi slujbi a sale făcându-i-se din partea noastră, încât acum văzându-mă că am venit în vrâstă de bătrâneţă, după slăbiciunea şi patimile ce mă stăpânesc de atâţia ani, pentru ca nu cumva să mi se întâmple şi mie sfârşitul şi să rămâe el nerăsplătit şi nepus la cale, iar eu şi soţia mea însărcinaţi cu cu slujbele şi ostenelele sale cele până acum şi de acum înainte păr la săvârşirea mea, despre care dela o vreme mă găsesc cu îndestule mustrări de cuget, am socotit că în viaţă aflându-mă să dau numitului nepot *casele unde eu lăcuesc*, cu tot locul lor şi cu toate cele aflătoare în casă şi îngrăditura lor. adică pojijiea gospodărească, heiurile i acareturile şi orice lucruri mişcătoare, *care case şi loc sânt în târgul Folticeni*, între dumnealor banul Constantin Botez pe din sus, iară pe din gios alăturea cu *uliţa ce merge pe din sus cu biserica Adormirei, cu un capăt în fundul grădinei la uliţa mare*, iar cu celălalt capăt a ogrăzii la *uliţa ce merge la Suceava*, despre Şomuz, din care loc are să lipsască 10 stânjeni în curmeziş, despre uliţa mare, şi 20 în lung. *pe care loc vroesc a face o bina pentru biserica Adormirei, iară de va găsi Manolache alt loc bun, ca să-l deie, pentru această bina, se va face acolo*, şi locul acesta va rămâne al său întreg, însă în hotărâtă vade, adică pără la primăvara viitoare anul 1839 april 23, de va găsi loc potrivit, iară negăsindu-se pără atuncea, se va face în acest loc ce s'au zis mai sus, mai dându-i încă, pe lângă toate acestea, velniţa cu trei căldări, un burtac cu toate idicurile ei şi toate cele aflătoare pe acest loc, ce este tot pe moşia Folticeni, în capul locului Hatmanului Mani, despre Şomuz, pe cât slujeşte locul hatmanului . . ."

Sulgerul Ciurea, în acest testament, roagă pe Banul Constantin Botez să fie privighitor si a se face toate prin ştirea şi povăţiurea dumisale, adică:

Lei	
8000	pentru grija şi sărindarele la săvârşirea mea şi la desgropările de 7 ani pentru mine şi soţia mea.

Lei

750 la nepoata Zamfira 1) agiutoriu la biserica din Buneşti ce se face din nou, bez 250 lei ce am dat eu

2000 la cele mai de aproape rudenii a mele, fraţi şi surori

2000 la case scăpătate şi fete sărace, pentrucă ca un om trăind în lume voiu fi acopirisit pe cineva cu apucături nedrepte,

2500 *să facă o bina cât se poate de bunişoară pentru biserica Adormirea de aici din târgul Folticenii, care să se facă pe locul pomenit mai sus, ca din venitul ei să se întimpine cele de nevoie.*

12000 pentru un pod de piatră şi o fântână care să se facă la părăul ce este şi acum un pod prost şi o fântână dela Proorocul Ilie drept la vale la capătul uliţii ce i din sus lângă Constantin ţiganul 2)".

Locul de care se vorbeşte în acest act, se poate lesne determina: casa Banului Constantin Botez, este actuala casă a Doamnei Dinuţa Stamati; casa Hatmanului Manu a fost în fundul grădinei casei d-lui Pelz, alăturea cu casa d-lui Mazere, o casă care s'a dărămat nu tocmai de mulţi ani, aşa că locul casei lui Fotache Ciurea, este casa actuală a băncei Ştefan cel Mare.

Abia în 1845 găsim un document relativ la biserica Adormirea.

La 20 Decemvrie 1845, o adunare a târgoveţilor folticeneni încheie următorul act:

1) Biserica din Tâmpeşti a fost durată din lemn, de Vasile Ciurea dela Tâmpeşti, şi avea hramul Sf. Haralambie; în locul ei la 1883, a început clădirea bisericei actuale, din piatră. Pe o carte din această biserica, al cărei titlu lipseşte, este însemnarea următoare: „Biserica aceasta este hramul Sfântului Haralambie, la care după verişicare ivire de osteneală ce ctitora acestui sfânt lăcaş, D. Zamfira Răhtivanu şi părintele D. D. Anastasă Ciurea fac în toată vremea şi la sf. arhangheli Mihail şi Gavriil în 8 noembrie mercuri sau şi sfinţit la anul 1838, iară începerea temeliei la 1833". Altă însemnare, mai clară, într'un Mineiu: „Această carte se numeştc Mineiu este cumpărată de dumneei K. K. Zamfiriţa Răhtivanu şi au dato bisăricii dumneei din satul Buneştii, pomenire în veci. Iară bisericuţa carele este de piatră au făcuto dumneei K. K. Zamfira Răhtivanu în anul 1838 noemv. 8 la sfinţii voevozi Mihail şi Gavril sau făcut sfinţirea acestei bisărici şi se face şi hram, iară a bisăricei vechi se făcea la sf. mucenic Haralambie. — 1840 april 25".

2) Fântâna există şi astăzi, cum şi podul de piatră, la întretăierea stradelor stradelor Sf. Ilie şi Tâmpeşti, astăzi strada Regimentul 2 Grăniceri. Strada Tâmpeşti se mai numea şi strada Ciurei.

Subiscăliţii boeri şi neguţitori vieţuitori aici în târgul Folticeni, privind cu simţire la sărăcia şi stenahoria ce sufere biserica hramul Adormirea Maicei Domnului, *fără venit* de un ban măcar, şi fiind ştiut că ţinerea în bună stare a unei orăşăneşti biserici şi mai ales precum aceasta este şi *catedrala* rezidenţei ţinutului. este cu neputinţă a fi fără a avea vreun venit. De acea stând şi socotind prin care mijloace s'ar putea ajuta pe an acest sfânt lăcaş, am luat aminte că din banii analoghisiţi încă încă din anul 1840, pe noi aflătorii cu aşezările la uliţe, pentru înşoseluirea uliţelor, mai prisosesc nişte rămăşiţuri pe la unii şi alţii, pe care aceste rămăşiţuri *noi le hărăzim în folosul şi ajutorul acestei biserici cu care să poată şi ea înfiinţa la loc răsipitele binale de pe locul ei din acest târg, din a cărora chirie să-şi poată întimpina neapăratele cheltueli de care se găseşte de istov lipsită.* Datori fiind dumnealor epitropi a acestei biserici a stărui întru strângerea şi adunarea acelor rămăşiţuri şi a da socoteală lămurită atât de banii primiţi, cât şi de cheltuiala făcută cu înfiinţarea acareturilor la loc în bună stare, din care rămăşiţuri parte se găsesc adunate în Isprăvnicie, din care împreună cu cele neîmplinite *să se poată înfiinţa vreo bina măcar pe anul din locurile stărpe a bisericei.* 1845 dech. 2.

Gh. Greceanu; A. Lazu, Agă; Alecu Botez; Dr. Diaconovici; S. Dabija; Maria Manu, Hătmănească; Căminar Stamati; M. Gane Spatar; Simionov, Pitar; Ecaterina Creţoi; Neculai Ionaşc, iconom; Vasile, econom; Maftei chitar; Ion sin Timofti, chitar; Dumitrache, chitar; Toader Gheorghiu, zugrav, Gheorghe Vasilcocski; Ion Lupu [1]).

Inscripţia recentă de deasupra uşii bisericei, s'ar părea că confundă oarecare date şi fapte.

In micul sinodic din 1859, după care este reprodusă prima parte a inscripţiei se spune că locaşul a fost zidit *din temelie din averea răposatului Spatar Mihai Ganea,* şi că la 1843, trecând în epitropia Postelnicului Matei Ganea, s'a înfrumuseţat şi s'a înzestrat cu un capital de bani, din al căror venit să se poată indestula cu cele trebuitoare.

Mihai Gane a murit la 17 Maiu 1826, iar în testamentul făcut încă la 15 August 1825, nu pomeneşte nimic despre biserica pe care ar fi intenţionat să se zidească în Folticeni, din averea lui, iar averea o lasă în uzurfructul soţiei, după moartea căreia va trece în stăpânirea nepotului Enacache Gane, şi partea sa din moşia Pleşeşti o lasă mă-

1. — Arhiva Statului Iaşi. Minist. Externe, Tr. 1764. Dosar 2247, fila 3.

năstirei Neamţului, şi mănăstirei Varatecul îi lasă viile dela Şorogari, din judeţul Iaşului 1).

Dacă Matei Gane moare în 1826, din ce fel de avere a lui s'a zidit biserica în 1827, când în testamentul ce a lăsat nu este nicio dispoziţie în această privinţă ?

O singură explicare este logică: biserica a fost zidită de Mihai Gane, încă pe când era în viaţă, şi înainte de a-şi face testamentul, deci înainte de 15 August 1825. El a înzestrat-o şi cu oarecare imobile din Folticeni, producătoare de venit, imobile care, în 1845, erau în stare de ruină, după mai bine de 20 de ani, şi creştinii se chibzuesc să găsească mijloace pentru „înfiinţarea acareturilor la loc în bună stare", precum se spune, în documentul de mai sus.

Biserica, zidită şi înzestrată, ctitorul ei nu-i mai purta nicio grijă, prin testamentul ce lăsa, şi cu drept cuvânt.

Epitrop al bisericei Adormirea, în 1845, era Spătarul Matei Gane, nepot al lui Mihai, şi tată al scriitorului Nicu Gane. In calitate de epitrop, şi în temeiul însărcinărei ce primise dela obştie, adresează Domnitorului jalba prin care cerea învoirea ca o sumă de bani ce prisosise peste cheltuiala făcută cu împietruirea stradelor, să se dea ajutor bisericei Adormirea, pentru a-şi repara nişte case ruinate, ca să producă un venit pentru biserică. Nu se spune că biserica ajunsese „în o foarte proastă stare", cum pretinde inscripţia făcută mult mai târziu.

Domnitorul trimete jalba lui Gane la Departamentul din lăuntru, care comunică Eforiei copie de pe adresa Postelniciei, din 12 Martie 1826, sub No. 530, pentru ca să „pridstavlisască" fără întârziere lămuririle cerute, dacă nu mai este trebuinţă pentru şoseluirea uliţelor.

Eforia Folticeni convoacă pe boeri şi „cealaltă naţie creştinească" vieţuitoare în oraş, şi admiţindu-se cererea, se acordă suma cerută, pe care o încasează Matei Gane, în calitate de epitrop al bisericei Adormirea 2).

Biserica Adormirea a mai primit o donaţiune dela o persoană care merită să fie menţionată.

Prin testamentul din 23 Decemvrie 1854, *Maria Cantacuzin*, văduva răposatului Spatar Ioniţă Cantacuzin, lasă puţina ei avere bisericei cu hramul Adormirea Maicei Domnului din Folticeni. Executori ai

1. — Testamentul publicat de dl V. Costăchescu în monografia sa: „Istoria bisericei Adormirea Maicei Domnului". — Folticeni, 1929.

2. — Lucrările şi multe amănunte cum s'a încasat suma, sânt într'un dosar fără număr şi fără titlu, din arhiva Primăriei Folticeni.

testamentului rândueşte pe boerii epitropi ai bisericei, împreună cu Comisul Costache Forăscu.

Averea se compune din: „Casele în care eu locuesc cu locul şi toate heiurile din lăuntrul ogrăzii să se vânză de veci, şi de şi este un înscris al meu slobozit cătră răposatul Mitropolit Veniamin, ca aste case să rămâe după moartea mea fiilor mei Iancu şi Evghenia monaha, dar fiindcă reposatul Mitropolit n'au făcut casă din nou pe acest loc, precum s'au fost făgăduit, după cum chiar acelaş înscris dovedeşte, cu data din 13 mart. 1843, întărit supt No. 40, de aceea înscrisul meu de sine rămâne răsuflat, hotărăsc precum fiii mei întru nimică n'au avut grijă de mine, atât la lipsurile în carele m'am găsit ca cei veniţi în vârstă şi dispozaţi de sine, ba nici măcar la boalele mele nu m'au căutat ca pe o maică dreaptă a lor, şi atâta mai mult chiar acum de când zac nici s'au ivit a mă vedea măcar, apoi legiuit mi-au rămas cuvânt şi dreptate, ca pentru cea ce s'au depărtat de mine în viaţă fiind, nu-mi mai rămâne îndoială şi pentru îngroparea mea şi celelalte griji creştineşti că le vor urma, deci precum casele ce le am după actul din 1831 maiu 17 ce le păstrez sânt drepte a mele, să să şi vânză de veci prin dumnealor boerii sus pomeniţi".

Mai lasă lucruri de argint, mobile etc. şi „o hârtie ce am dela părinţi dănuită, cuprinzătoarea de o mie cinci sute lei argint care alcătuesc patru mii cinci sute sorocoveţi, întărită pe toate formele de acolo din Bocovina, însă aceşti bani au a se lua de acolo după săvârşirea din viaţă a părinţilor mei».

Mai lasă cincizeci lei fiului său Iancu, 50 lei fiicei sale Monahia Evghenia, 25 galbeni copilului Alecu ce l-a crescut, 300 lei Petrea sin Gheorghe.

Apoi lasă 300 lei bisericei Sf. Ilie, 300 bisericei cu hramul Sfinţii Voevozi din Folticenii-vechi, 25 galbeni spitalului „ce se face în acest târg". 1)

Maria Cantacuzin era născută Stârcea. Tatăl ei, *Anton Stârcea* (Anton Stark), la 20 Fevruar 1855 dă o declaraţie: „Trista ştiinţă despre fiica noastră am primit acum de două săptămâni. Inpotriva testamentului nu avem nimică şi prin urmare acei 1500 fiorini să vor plăti după moartea noastră".

La 10 Ianuarie 1852, Anton Starc şi Maria Magdalena Starc dăruesc fiicei lor Amalia, după soţul ei numită Kantacuzin, 1500 florini

---

1) — Dosar din Arhiva bisericei Adormirea, intitulat: «Testamentul Doamnei Maria Cantacuzin din 1854 şi alte lucrări".

argint, din acei 3000 florini argint ce au intabulaţi şi siguripsiţi în moşia Părhăuţi din Bucuvina, a D-sale Baron Ianacachi de Criste. Banii îi va primi după moartea dăruitorilor.

La 24 Aprilie 1855 Maria Kantacuzin era moartă şi părinţii ei, măcar că ar fi avut drept să reţie banii pentru dânşii, menţin dispoziţia fiicei lor şi dăruesc acei bani bisericei Adormirea, urmând să-i primească după moartea lor, dela Baronul Ianacahie Criste din moşia Părhăuţi.

Anton Stârcea a murit la 9 Martie 1858, iar Magdalena la 20 Martie 1870.

O parte din bani s'au primit, în 1870. de către Costache Forăscu, iar restul a fost achitat în 1876, de Ana Udricka, fiica Baronului Stârcea, soră cu Maria Kantacuzin. Aceasta, la 9/11 1876, scrie din Suceava, pe româneşte, domnului „Dumitrache", că fiind foarte slabă, nu poate să vie în Folticeni, la desgroparea surorii sale.

Domnul Dumitrache, era Dimitrie Pădure, epitrop al bisericei.

în 1876, Monahia Evghenia era în mănăstirea Agapia.

Alţi donatori al bisericei, sunt menţionaţi, în amănunt, în monografia d-lui Costăchescu.

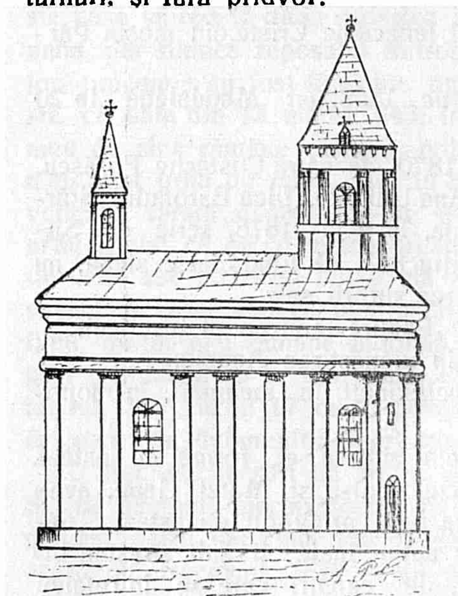
Biserica Adormirea n'a avut, dela zidirea ei, forma de astăzi. Biserica lui Mihai Gane, pe care a cunoscut-o şi Matei Gane, avea turnuri, unul de asupra altarului, şi era fără pridvorul de astăzi. Turnul clopotniţei era cu patru metri mai puţin înalt, şi sub streşina bisericei era un frumos chenar în relief, din cercuri care se întretăiau prin centrul lor. Cu trecerea vremii, biserica a suferit mai multe modificări, care în niciun caz nu au fost nimerite, ci din potrivă i-au ştirbit din însemnătatea ei arhitectonică. Astfel, chenarul frumos de sub streşină, a fost înlocuit cu o cornişă care nu avea nicio legătură cu stilul vechei bisericei: pridvorul ce i s'a adăugat, a căpătat o faţadă care amintea stilul gotic, nepotrivit la o biserică ortodoxă; turnul de deasupra altarului a fost desfiinţat, şi înlocuit cu un turnuleţ în miniatură, iar clopotniţa a fost înălţată cu patru metri, pentru a se aşeza ceasornicul de astăzi.

Dintre puţinii băştinaşi ai Folticenilor, rămaşi în viaţă, nimeni nu-şi aminteşte când s'a făcut pridvorul actual. Un document căruia nu i s'ar putea da de altfel nicio importanţă, ni dă singurile izvoare pentru deslegarea acestei chestiuni.

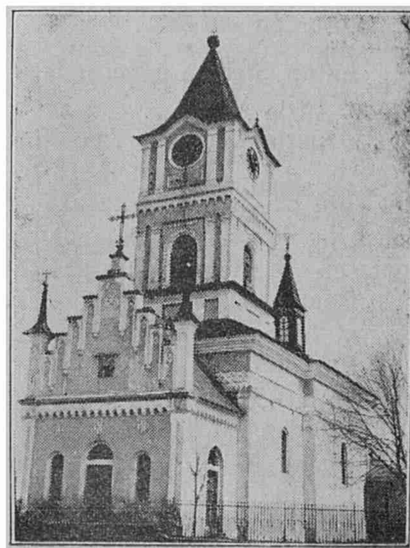
In 1879, elevul de gimnaziu Artur Gorovei, scotea o gazetă, întitulată „Ecoul Carpaţilor". Gazeta, scrisă de mâna lui, apărea într'un exemplar, şi era ilustrată. O jumătate de coală de hârtie de scris, era

formatul, şi materialul publicat se compune din poezii, nuvele şi traduceri, pe lângă aritmogrife şi alte jocuri.

Primul număr al acestei gazete cu data de 5 August 1879, are ca ilustraţie biserica Adormirea „văzută din partea septentrională", gravură „lucrată după un original". Biserica se prezintă cu cele două turnuri, şi fără pridvor.

Biserica Adormirei în 1879

Biserica Adormirei în 1883

Peste patru ani în 1883, Anastasia Cichirdic, o coborâtoare din vechea familie moldovenească Ciudin, dela Petiea, a ridicat, cu cheltuiala ei, turnul şi a aşezat în el un ceasornic: „horologiu pe patru feţe ale turnului, pentru folosul oraşului şi al bisericei", şi probabil că atunci s'au făcut şi celelalte transformări, s'a desfiinţat turnul mic de deasupra altarului, s'a schimbat brâul de sub streşină şi s'a adăugat pridvorul, în stilul bizar preferat de meşterii aduşi de prin Suceava, unde aveau ca model şi vechi biserici moldoveneşti, dar au preferat tipul bisericelor catolice de prin Bucovina.

După alte reparaţii ce i s'au făcut, în anul 1935, executându-se planurile d-lui arhitect Mircea Popovici, din Bucureşti, biserica Adormirea a fost transformată într'o adevărată biserică moldovenească, atât cât s'a putut face dintr'un monument care nu avea în realitate nici un stil, şi trebuind să se înlăture transformări radicale, cu neputinţă de efectuat, faţă de greutăţile timpului.

Amănunte cu privire la reparaţiile şi diferitele donaţiuni făcute bisericei, sunt în monografia d-lui Costăchescu.

Biserica paraclis Sfântu Iftimie. Economul Iftime Stamati, fundatorul spitalului care-i poartă numele, a crezut de cuviinţă să-l înzestreze şi cu un paraclis, la care totdeauna a servit un preut, şi a fost recunoscut, de autorităţile în drept, ca orişicare altă biserică din oraş.

In ziua de 28 Iunie 1860 acest Paraclis a fost sfinţit de Episcopul Romanului, când s'a înaugurat şi spitalul.

Paraclisul acesta astăzi nu mai există. După războiu s'a crezut că este de prisos şi a fost desfiinţat, pentru ca să fie transformat în sală de aşteptare.

S'a comis un sacrilegiu, şi credinţa poporului că făptuitorii vor fi pedepsiţi de Puterea divină, s'a întărit printr'o coincidenţă ce au dat loc la multe comentarii: Medicul spitalului care a făcut propunerea de a se desfiinţa paraclisul, a avut o moarte năprasnică: s'a sinucis.

Turnul fostului Paraclis se menţine si astăzi, şi nu s'a putut găsi niciun meşter, nu numai printre creştini, dar şi dintre evrei, care să scoată crucea din vârful turnului paraclisului.

Biserica din Şoldăneşti. Biserica actuala din Şoldăneşti este, relativ, nouă.

O biserică veche a fost în ograda curţii, probabil biserică de lemn, unde până mai acum câţiva ani se păstra Sfânta Masă, construită din blocuri de piatra, pe care proprietarul Mane Hadgi a dărămat-o, şi pietrele stau aruncate în ţintirimul bisericei.

Biserica de astăzi se pretinde că ar fi zidită de Andrei Başotă, proprietarul moşiei, la 1798 1), dată indicată pe uşorul uşei de intrare. Cercetând însă documentele, părerea aceasta este neîntemeiată.

Dascalul Grigore Dragoş, la 1 Ghenar 7288 (1780) scrie într'un Penticostar, dăruit bisericei de *Ioniţă Başotă.* că a „fost dascal la biserica dumisale în zilele pre înălţatului Domn al toati Moldavie Io Kostandin Mavrocordat". Acest principe a domnit în patru rânduri, în Moldova şi ultima lui domnie a fost în 1769; dacă am presupune că în acest an ar fi fost Grigore Dragoş dascal la biserica lui Ioniţă Başotă din Şoldăneşti, logic este să presupunem că a fost zidită măcar în a treia domnie a lui Const. Mavrocordat, 1748-1749, pe când Andrei Başotă nici nu exista. Andrei este nepotul lui Ioniţă Başotă, acela care, în 1780, a obţinut hrisovul pentru întemeierea târgului Folticeni.

---

1) — Marele Dicţionar geografic al României.

Anul 1798, de deasupra uşii de intrare, poate să fi fost pus cu ocazia vreunei reparaţii ce s'a făcut bisericei.

„Marele Dicţionar geografic“ vorbeşte de biserica actuală din Şoldăneşti, nu de aceea veche din ograda curţii, şi care probabil că a fost zidită de alt stăpân al moşiei, anterior lui Ioniţă Başotă.

La 1856, biserica aceasta, cu hramul *Sf. Neculai*, a fost reparată de Vornicul *Alecu Forăscu*, ginerele lui Andrieş Başotă. Intr'o ocniţă, deasupra ferestrei despre Apus, este inscripţia următoare: „1856 iunie 20. Acest sfănt lăcaş sau meremetisit de mine robul lui Dumnezău Vornic Aleku Forăscu, soţia me Raluca, născută Başotă, spre pomenire a tot neamul“.

Deasupra uşii de intrare, sub icoana Sf. Neculai şi sub inscripţia „1798 septemvrii“ este o altă inscripţie: „Reparatu sa această biserică cu patronul Sf. Ierarh Necolai în interior şi exterior făcăndusă din nou kafasu în anul 1907 cu cheltuiala pioşilor creştini Soltana şi Ştefan Gheorghiu spre veşnica lor pomenire“.

Pe cărţile din biserică, al cărei altar este foarte frumos, se găsesc următoarele însemnări interesante:

„Pe Sfânta şi dumnezeiasca Evanghelie“, tipărită în Mitropolia Bucureşti, la 1682: „Această sfântă Evanghelie sau luat dela ţinutul Covurluiului din sat ce se cheamă Brăeşti moşia Episcopiei Romanului pentru bani 43 care noi iam plătit.

. . . Episcop Romanului. 7235 (1727).

Pe un Apostol tipărit în Bucureşti, de tipograful Dim. Pandovici, 1743: „Acest sfânt Apostol lau cumpărat dumnealu Lupul Bogdan vel Stolnic, şi lau dat sfintei biserici de Blagoveşti, care este hram arhistrateg Mihail şi Gavril, iar cine la fura sau la lua dela această sfântă biserică să fie afurisit şi blăstămat de Domnul Hs şi maica precista şi de 318 oteţi ij ot Nikea şi toţi sfinţii părinţi şi de trei sfinţi învăţători Vasile Velichi, Grigori şi Ioan, şi lam dat eu ca să fie spre pomenire me“. 7262 (1754) mai 25.

Pe acelaş Apostol: „Acest sfânt Apostol este al dumisale Post. Andrei Başotă ot Iveşti ot Tutova pe Bârlad scris la let 7280 (1772) octomvrii în 7 zile a lunii aceasta“.

Acest Andrei Başotă nu este nepotul de fiu al lui Ioniţă, adică fiul lui Ştefanachi; la 1772 Andrei Başotă, fostul proprietar al moşiei Şoldăneşti, nici nu era născut.

Pe acelaşi Apostol: „Intru cinstită măna dumisale Pah. Ioniţă Başota ginerele dumisale Lupul Bogdan, biv vel Stolnic, lau dat dumnealui ca să fie pentru treaba bisăricii dumisale, fiindcă bisărica dum-

nealui din Iveşti au rămas pustie din tâmplare vremilor. Aceasta am scris eu la let 7280 (1772) oct. 25 şi mam iscălit".

Gavril Dascalul ot Iveşti.

Pe un Penticostar, fără fila coperţii: „Acest sfânt Penticostar este al sfintei bisărici dela Şoldăneşti cumpărat cu drepţi banii dumisale cuconului Ioniţă Başotă Pah., şi lau dat la bisărica dumisale dela Şoldăneşti la care este hramul sfânt Nicolai, şi cine ar îndrăzni săl ei sau săl fure să fie anetemăiat şi afurisit de Domnul nostru Isus Hs şi de precurata Maica sa fecioara Maria şi de cei 12 apostoli, de cei 318 oteţi şi de sfântul Neculai şi de sfântul marele mucenic Gheorghe şi de sfântul Grigore Bogoslovu şi de toţi sfinţii, şi pentru ca să să ştie am iscălit în anul dela zidirea lumii 7288 (1780) ghenar 1".

„Adică eu Grigori Dragoş dascal.

„Eu am scris aice şi mam iscălit pentru ca să să ştie că eu am fost dascal la bisărica dumisale în zilele preînălţatului Domn. Io Kostandin Neculai Mavrocordat Voevod. Acesta am scris".

Pe acelaşi Apostol din 1743: „Acest sfânt Apostol este a dumisale mare boeriu Ştefăniţă Başotă biv vel Ban, rămas dela părintele dumisale ce au răposat la let 1794, pe care Dumnezău săl odihnească întru împărăţiea sa, amin, şi am scris eu fiind slugă la dumnealui Ban Ştefanachi a căruia veşnică săi fie pomenirea, fiind la satul Şoldăneşti Sau scris la 1796 fevr. 12".

(Iscălitura).

Pe un Anthologion, tipărit la Mitropolia din Bucureşti, de Dimitrie. Petrovici tipograful la 1777: „Acest Mineiu lam cumpărat eu robul lui Dumnezău în zilele preînălţatului Domn Alexandru Cost. Mavrocordat Vvod întru întâia domnie la Moldova la velet 1783 noemv. 18".

Ioniţă Başotă.

Pe un Oktoih tipărit la Buda, în 1811: „Acest oktoih mare lam cumpărat drept 45 lei şi lam dat la bisărica noastră din satul meu Şoldăneştii la vlet 1815 iulii 20".

Şt. Başotă.

Pe un Typikon, tipărit la Mitropolia din Iaşi, la 1816: „Acest tipicon lam cumpărat drept 52 lei eu robul lui Dumnezău pentru biserica me de aice ot Şoldăneşti, ca să fie întocma următoare prin cetire cu luare aminte, iar nu după cum păn acum au fost obicinuiţi a alerga fără regulă şi a trece cu vederea şi a lăsa multe din cele ce se cuvine a urma şi face şi a ceti la anul 1716 august mai ales când să află rândul la bisărică şi bisărica să fie şi făr stăpân încă carele să ştie oareşce din cele zise întru acest tipicon de obştie folositor. Pentru a-

ceasta dară orișicarele din cei ce se află astăzi la bisărica me și pe cât îmi va lungi milostivul Dumnezău și mie viața, nu va păzi întocma povățuirea cuprinsă și cu înpotrivire nebăgărei în samă și a lenevirei să va arăta, de va fi preot nearestat în sat și la bisărica me va fi, iar de va fi mirean încredințez că adese înaintea norodului să va necinsti și purure și cercetat va fi, fiind dar fieștecarele cu îngrijirea aceea de a să îndeplini întru cetire povățuirilor în acest tipicon aducătoare de podoaba bisăricei și a slujitorilor ei cu toată chibzuire".

Andrei Bașotă, Ban.

Pe marginea de argint a Evangheliei, tipărită la Neamț, în 1845: „Această sfântă Evanghelie înbrăcându-se cu argint de mine robul lui Dumnezeu Marele Vornic Andrei Bașotă sau dat la bisărica mea de la moșia Șoldăneștii unde să prăznuește hramul sfântului Ierarh Nicolai, spre podoaba ei și pomenirea mea și a neamului meu la anul 1847".

Pe un Apostol dela Neamț, 1851: „Acest Apostol cumpărândusă de mine robul lui Dumnezău Vornicul Alecu Forăscu lam afierosit bisăricei cu hramul sfântului Ierarh Neculai dela moșia me Șoldăneștii din ținutul Sucevii spre pomenirea și ertarea păcatelor a tot neamul meu și spre a nu să înstrăina am iscălit. 1862 mart 28".

Alecu Forăscu, Vornic.

In Șoldănești au mai fost, pe vremuri, două biserici, despre care au rămas numai amintirile.

In afară de *Mănăstioara*, schitul la care se spune că erau pietre de mormânt cu inscripții latine — deci o bisericuță catolică — a mai fost o biserică, în partea șoselei de astăzi spre pârâul Buciumenilor, unde un morman de pământ ar indica locul acestei biserici, al cărei hram, după cum spun bătrânii satului, era *Sf. Teodosie cel Mare*.

Statistica din 1863 arată că în satul Șoldănești erau 56 de familii, și personalul bisericesc se compunea astfel:

Iconomul Vasile Luca, de 52 de ani
Iconomul Teodor Stupcanu, 60 ani
Preotul Teodor, 65 ani
Diaconul Gheorghe Filipescu, 30 ani
Dascalul Ștefan Bunduc, 29 ani
Dascalul Iordache, 25 ani.

In aceiași statistică se arată că starea bisericei este «foarte bună».

O altă statistică, tot din 1863, citează alți doi dascali:

Dascalul Dimitrie sin Preot Ioan, de 30 ani, și
Dascalul Grigori sin dascalul Mihai, de 44 ani, cu cartea din 22 Noemvrie 1851.

Biserica din Tâmpeşti. — In Tâmpeşti a fost o biserică veche, de lemn, pe locul unde este astăzi ţintirimul eroilor. Când şi cine a construit-o, nu se ştie.

Existenţa vechei biserici la 1801, se documentează prin două însemnări din două cărţi ale bisericei actuale.

Intr'un „Triod", tipărit în Râmnic la 1731, cumpărat de Lupu Bogdan, biv vel Medelnicer pe vremea lui Constantin Voevod, dat bisericei din satul Iveşti, cu hramul Mihail şi Gavril, la 1743 April 18, este scris: „Această sfântă liturghie o am cumpărat eu *Todorachi Ciure*, biv vel Clucer, pentru ca să fie la sfânta biserică din Tâmpeşti, 1801 Maiu 13".

Intr'un «Penticostarion», tipărit în Bucureşti, la 1743, găsim: «Acest Penticostar este al meu şi este cumpărat de tatăl meu la anul 181 (sic) şi este dăruit la biserica noastră". Iscălitura este a unui Ciure.

Biserica actuală, cu hramul Sfinţii Voevozi Mihail şi Gavril, este zidită la 1809 de *Todorache Ciure*, cum arată şi pisania:

> Todorache Ciure, marele Paharnic, am zidit din temelie cu toată cheltuiala mea acest sfânt şi dumnezeesc lăcaş unde se prăznueşte hram sfinţilor mai marilor voevozi Mihail şi Gavril spre pomenirea răposaţilor părinţilor şi strămoşilor mei, cât şi a fiilor şi urmaşilor mei, şi a săracilor lăcuitori din satul acesta, rugând pre toţi cei ce vor intra în biserica aceasta, să roage pre Dumnezeu pentru mântuirea pomeniţilor şi să-i ierte. Anul 1809 Maiu 11.

Un pomelnic al familiei Ciure nu este în biserică.

Pe celelalte cărţi, de altfel destul de numeroase, dar nu vechi, nu sunt însemnări, afară de un „*Mineiu*" tipărit în Mănăstirea Neamţului, la 1804, pe care este scris: «Această carte pe luna lui Octombrie, storiile sfinţilor, este luată dela preut Neculai ot sat Petiea, pentru patrusprezece sorocoveţi. Nefiind banii, am primit această carte. Preut Ion ot sat Buneşti". — Urmează obişnuitul blăstăm pentru acei cari ar fura cartea.

Satul Buneşti, la 8 kilometri depărtare de Folticeni, era moşia lui Vasile Ciure, tata lui Tudurache. La Buneşti locuia fratele acestuia, Nastasă Ciure.

O singură inscripţie pe icoana Maicei Domnului: „In anul 1875 Oct. 29 s'au făcut îmbrăcăminte de argint pe icoana Maicei Domnului din biserica Tâmpeşti de *Petre Gogoşescu*, iar din botez *Oprea*. Tămăiţa, Profira şi tot neamul".

Tămăiţa era soţia lui Gogoşescu.

Statistica din 1863 arată ca servitori al bisericei din Tâmpeşti, pe: Preot Neculai Grigoriu, Preot Vasile Bunescu, dascal Vasile Alistari, dascal Vasile Gogu.

In acelaşi an, altă statistică arată că în satul Tâmpeşti erau 22 de familii, şi dascali sunt arătaţi: Vasile sin preot Costache, de 33 de ani, cu cartea din 8 ghenar 1852, şi Vasile Costescu, de 32 de ani, cu cartea din 1 ghenar 1857.

Biserica Sfântul Iosif (catolică). — Catolicii din Folticeni au o mică biserică, bine îngrijită, zidită pe la mijlocul veacului trecut.

CUPRINSUL

De acelaşi autor

ŞEZĂTOAREA, revistă de folklor. — 25 Volume, 1892-1929
INDICE analitic şi alfabetic al celor 25 volume din revista de folklor „ŞEZĂTOAREA". — 1931
ŞEZĂTOAREA, povestea unei reviste de folklor. — Cluj, 1932
DUPĂ DRAGOSTE, schiţe şi nuvele. — 1900
INSTRUCŢIUNI ŞI CHESTIONAR PENTRU CULEGEREA MATERIALULUI DE FOLKLOR. — Ministerul Instrucţiunei, 1904
DATINELE NOASTRE LA NAŞTERE. — Minerva 1909
ZMEI ŞI ZINE. — Socec, 1909
DATINELE NOASTRE LA NUNTĂ, — Minerva, 1910
CARTE DESPRE DATORII ŞI DREPTURI. — Casa Şcoalelor, 1910
PRIMUL PROIECT DE CONSTITUŢIE DIN 1859. — 1914
DIN ISTORIA CULTURALĂ A FOLTICENILOR. — 1919
ISTORIA UNEI EPITROPII. — Biblioteca juridică. Craiova, 1920
DATORII ŞI DREPTURI. — Cartea Românească, 1921
BOTANICA POPORULUI ROMÂN. — 1915
CRUZIMI — Viaţa Românească, 1921
LEGILE ŢĂRII LĂMURITE PENTRU SĂTENI. — Casa Şcoalelor, 1924
DIN ISTORICUL ORAŞULUI FOLTICENI — Roman, 1925
PARTEA SUFLETULUI, un vechiu obiceiu juridic al poporului român— 1925
UN MĂNUNCHI DE DUCUMENTE CU PRIVIRE LA UNIREA PRINCIPATELOR, — Cernăuţi, 1926
ALTE VREMURI — 1930
POVESTE CU FĂT-FRUMOS. — Casa Şcoalelor, 1927
NOŢIUNI DE FOLKLOR. — Cartea Românească, 1933
MONOGRAFIA ORAŞULUI BOTOŞANI. — 1926
FOLTICENII, cercetări istorice asupra oraşului. — 1938

In editura CUNOŞTINŢI FOLOSITOARE:

VOTUL OBSTESC
MEŞTEŞUGUL VĂPSITULUI CU BURUENI
LĂMURIREA CONSTITUŢIEI
NICU GANE
Dr. IOAN URBAN-JARNIK

In editura Academiei-Române:

CIMILITURILE ROMÂNILOR. — 1898
CREDINŢI ŞI SUPERSTIŢII. — 1915
DESCÂNTECELE ROMÂNILOR. — 1931
CONTRIBUŢII LA BIOGRAFIA LUI CONSTANTIN STAMATE.-1931
ARTISTUL MATEI MILLO. — 1932
CONTRIBUŢII LA ISTORIA LITERARĂ. — 1932
IEROTHEIU EPISCOPUL HUŞILOR. — 1934
OUĂLE DE PAŞTI. — 1937.

